

ÚRAD
PRE SLOVÁKOV
ŽIJÚCICH
V ZAHRANIČÍ

Stála konferencia Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2024

**Belgicko, Cyprus, Česká republika, Čierna Hora,
Francúzsko, Chorvátsko, Írsko, Kanada, Maďarsko,
Nemecko, Poľsko, Rakúsko, Rumunsko, Slovensko,
Spojené kráľovstvo, Srbsko, Švédsko, Taliansko,
Ukrajina, USA**

**Bratislava
2024**

**STÁLA KONFERENCIA
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
A SLOVÁCI ŽIJÚCI
V ZAHRANIČÍ
2024**

**BRATISLAVA
24. – 25. október 2024**

Vydal Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Zodpovedná redaktorka
Dagmar Repčková

Príspevky zoradil
Pavel Meleg
Texty neprešli jazykovou korektúrou.

© Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí

ISBN 978-80-969921-8-8

Zborník obsahuje príhovory a príspevky účastníkov, ktoré odznali na Stálej konferencii Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2024 a ktorých autori odsúhlasili ich zverejnenie. Obsahuje aj niektoré diskusné príspevky a príspevky od osôb, ktoré sa nezúčastnili na konferencii, ale doručili svoje príspevky za účelom zverejnenia v zborníku.

Poznámka redakcie:

V texte zborníka sme akceptovali vžitú výrazovú podobu používanú autochtónnymi slovenskými menšinami, ktoré nie vždy korešpondujú so súčasnou podobou spisovnej slovenčiny.

Obsah

ÚVOD	8
OTVORENIE KONFERENCIE	9
Juraj BLANÁR.....	9
Peter PELLEGRINI.....	11
Peter KMEC	13
Martina ŠIMKOVIČOVÁ	15
PRÍSPEVKY ÚČASTNÍKOV	19
Dalibor MIKULÁŠ	19
Národné české a slovenské múzeum a knižnica v USA, súčasná činnosť a potenciál budúcnosti ...	19
Jiří KRÁTKÝ	23
Piliere a priority českej krajanskej politiky	23
Vladimír SKALSKÝ	27
O slovensko-slovenskom partnerstve	27
Mons. Jozef HALKO	29
Úloha cirkvi v rozvoji kultúry a vzdelávania krajanských komunít.....	29
Claude BALÁŽ	32
Pamätník slovenského vyst'ahovalectva a slovenskej diaspóry Stručný prehľad doterajších aktivít v rokoch 2000 – 2024.....	32
Michal BABIAK	41
„Nepýtaj sa, čo môže urobiť tvoja zem pre teba...“.....	41
Dagmar REPČEKOVÁ	44
Výsledky, vízia, priority a budúce aktivity ÚSŽZ	44
Lucia LEHOTAYOVÁ	47
Poskytovanie štátnej starostlivosti.....	47
Katarína CHOVANCOVÁ.....	50
Úloha vysokých škôl vo vzdelávaní Slovákov v zahraničí	50
Pavel HLÁSZNIK	53
Quo vadis slovenské školstvo na Dolnej zemi?	53
Ján POCHANIČ	57
Slovenské rozprávky z celého sveta od začiatku po súčasnosť	57
Ingrid SIVČOVÁ- KUZMA	60
Vývoj a súčasnosť slovenských víkendových vzdelávacích centier v USA	60
Vladimír MLYNÁR	63

Digitalizácia alebo ako osloviť mladú generáciu krajanov v Rakúsku	63
Sandra KRALJ VUKŠIĆ.....	66
Multimediálne spracovanie prvkov kultúrneho dedičstva v kontexte budovania etnickej uvedomelosti mladej generácie	66
Anna SÉČOVÁ-PINTÍROVÁ	70
Výskum a prezentácia kultúrneho dedičstva v rámci činnosti Múzea vojvodinských Slovákov	70
Vlastimil FABIŠIK	73
Podoby tradičnej ľudovej kultúry v kontexte súčasných výrazových prostriedkov	73
Daniela ONODIOVÁ.....	80
Divadelné dosky znamenajú život.....	80
Milica MAJERIKOVÁ -MOLITORIS	83
Úspešný príbeh Vydavateľstva a tlačiarne Spolku Slovákov v Poľsku	83
Marek ŠOLTIS.....	87
Slovenská kultúra – komodita na export	87
Formovanie medzirezortnej koordinácie pre export slovenskej kultúry	87
Miroslava LIŠKOVÁ	89
Martina VELČICKÁ	89
Aktuálny stav žiadostí a vydaných osvedčení Slováka žijúceho v zahraničí	89
Katarína KOŇARIKOVÁ	93
Uchovávanie kultúrneho dedičstva	93
Úloha Krajanského múzea Matice slovenskej a dolnozemskej spolky v podpore slovenského dedičstva	93
Jaroslav MIŇO	95
Úskalia digitalizácie	95
Jozef HAJNIŠ.....	96
Príspevok do diskusie.....	96
Jana PEKAROVIČOVÁ	98
Odborno-metodická činnosť ako súčasť vzdelávacej koncepcie.....	98
Studia Academica Slovaca	98
Ingrid SLANINKOVÁ.....	105
Spájame Slovensko so slovenským svetom	105
Imrich FUHL.....	108
Treba obnoviť Tvorivú školu žurnalistiky a mediálnu komisiu ÚSZZ	108
Miroslav GAŠPAR.....	112
Rádio Nový Sad už 75 rokov vysiela (aj) po slovensky.....	112

Katarína MOSNÁKOVÁ BAGĽAŠOVÁ.....	117
Slovenský svetový kalendár – príklad synkretizácie Slovákov žijúcich v zahraničí.....	117
Agata JEDRZEJCZYK.....	121
Včera, dnes a zajtra krajanského časopisu Život.....	121
Jarmila BUCHOVÁ	132
Posuny a vývojové trendy vo vzdelávaní	132
Janka PÍŠOVÁ	139
Slovenský jazyk ako druhý jazyk – aktuálny stav a potreby.....	139
Boris MICHALÍK	144
Výskum kultúry a histórie Slovákov žijúcich v zahraničí v podmienkach Slovenskej republiky...	144
Mária ĎURKOVSKÁ	148
Slovenské školstvo v Maďarsku optikou študentov – súčasný stav výskumu a možné perspektívy	148
Juraj RÁGYANSZKI	155
O výskume a jeho respondentoch.....	155
Iva KLEINOVÁ	160
Využitie profesionálov z radov krajanov pre SR. Novodobé migračné vlny	160
a cesty komunikácie	160
Talent ako jedna z kľúčových priorít Výskumnej a inovačnej autority	160
Dennis FINO	162
Príspevok do diskusie.....	162
Anna LUKÁČOVÁ.....	163
Focus Hub – tvorba mladej podnikateľskej komunity na Slovensku	163
PRÍSPEVKY ZASLANÉ NAD RÁMEC PROGRAMU KONFERENCIE	165
Svetlana ZOLŇANOVÁ	165
Formovanie národného povedomia detí v slovenskom zahraničí	165
Ján HOVORKA.....	167
Využitie matričného výskumu predkov Slovákov žijúcich v zahraničí pri hľadaní koreňov národnej identity a našich rodákov v zahraničí.....	167
Ľubomír KMEŤ.....	171
Využitie vznikajúcej genealogickej databázy dolnozemsých Slovákov na príklade rodu Ambrušovcov	171
ZÁVERY STÁLEJ KONFERENCIE SLOVENSKÁ REPUBLIKA	174
A SLOVÁCI ŽIJÚCI V ZAHRANIČÍ 2024	174
ZOZNAM ÚČASTNÍKOV	178

ÚVOD

Stála konferencia Slovensko a Slováci žijúci v zahraničí, ktorá sa konala 24. – 25. októbra 2024 v priestoroch Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky, privítala celkom 103 účastníkov a hostí – zástupcov krajských komunít z celého sveta, poslancov Národnej rady Slovenskej republiky a predstaviteľov vybraných ústredných orgánov štátnej správy, ako aj ďalších verejných a neštátnych inštitúcií, zapojených do bohatých foriem spolupráce so Slováckmi žijúcimi v zahraničí. Účastníkom konferencie sa prihovoral aj prezident Slovenskej republiky Peter Pellegrini a zdôraznil hrdosť na výsledky práce krajských združení a jednotlivcov naprieč celým svetom, ale aj potrebu tvorby motivácie pre ich prípadný návrat na Slovensko. V podobnom duchu vystúpili aj ďalší predstavitelia vlády Slovenskej republiky, poukázali aj na význam profesionálnej diaspóry a jej prepájania so slovenským prostredím.

Program prvého dňa konferencie sa zaoberal tradičnými témami podpory národnej identity zahraničných Slovákov – pestovaním a zachovávaním prejavov tradičnej slovenskej kultúry, udrzaním a zvyšovaním kvality vzdelávania v slovenskom jazyku, prediskutovaná bola otázka postupov pri vydávaní osvedčení Slováka žijúceho v zahraničí, ale aj stagnácia projektu výstavby pamätníka slovenského vyst'ahovalectva.

Druhý deň konferencie bol programovo orientovaný na nové výzvy a budúcnosť štátnej politiky Slovenskej republiky voči Slovákom žijúcim v zahraničí a to v oblasti médií a šírenia informácií a ich prechodu do online priestoru, nových foriem vzdelávania a potreby zjednocovania metodiky pre pedagógov s cieľom zvyšovania kvality vyučovacieho procesu a vzdelanostnej úrovne žiakov, otázkam potreby spájania a rozširovania výskumu v krajskom prostredí. Pozornosť vyvolala aj aktuálna téma potreby intenzívnej komunikácie s príslušníkmi novodobej migrácie a prepájania odborníkov z krajského prostredia so Slovenskom.

Výstupy účastníkov konferencie boli zhrnuté do záverov stálej konferencie, ktoré tvoria súčasť zborníka, ale boli aj osobitne zverejnené na webovom sídle Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

OTVORENIE KONFERENCIE

Juraj BLANÁR

minister zahraničných vecí a európskych
záležitostí SR

Milí naši krajanovia, milé Slovenky, Slováci, vzácni hostia,

počas našich srdečných rozhovorov, ktoré sme mali možnosť viesť na mojich pracovných cestách v Českej republike, v Rakúsku, v Maďarsku, Taliansku, Rumunsku, na Cypre, v Spojených štátoch amerických či nedávno v Srbsku, som cítil, ako hlboko v srdci máte slovenské korene. Aj v krajinách, v ktorých naši krajanovia žijú a spolunažívajú už po stáročia, v krajinách, v ktorých ste svojím spôsobom doma, ostávate stále Slovenkami a Slovákmi.

V diskusiách sa stretávam s otázkou, ako sa vysporiadať s tým, že zo Slovenska odchádzajú ľudia, predovšetkým tí mladí. No nie je to, že môžeme voľne cestovať a žiť, predsa odpoveďou na to, čo sme chceli, čo sme očakávali od vstupu do Európskej únie? V minulosti sme museli hľadať rôzne spôsoby, ako vycestovať z uzavretej krajiny. Nestážujme sa, ale naopak hľadáme spôsob, ako sa spájať.

Realisticky diskutujme o veľkej výzve, ktorá pred nami stojí. Žijeme v globalizovanom svete, v ktorom môžeme byť vďaka internetu či sociálnym sieťam v kontakte napriek veľkým vzdialenostiam a môžeme ľahko zdieľať informácie. Digitálny svet nám každý deň prináša nové výzvy a našou úlohou je vysporiadať sa s nimi tak, aby nám digitalizácia pomáhala, nie nás pohltila. Som presvedčený, že s podporou fondov, ktoré sa na to chystáme využiť, sa nám to podarí. Hľadáme preto spôsoby, ako vzájomne využiť potenciál krajanov, diaspóru a úspešných Slovákov pôsobiacich v zahraničí, ktorí majú záujem udržiavať kontakt so svojím domovom, slovenským jazykom a našimi tradíciami.

Vláda Slovenskej republiky sa vo svojom programovom vyhlásení prihlásila k posilneniu väzby so zahraničnými Slovákmi a slovenskými diaspórami. Som veľmi rád, že aj v podtitule tejto konferencie je *Spájanie sa pre budúcnosť*. S plnou vážnosťou za vládu Slovenskej republiky a za náš rezort hovorím, že pri tomto *spájaní sa* chceme byť a robíme aktívne kroky k tomu, aby sme boli s vami čo najviac v kontakte a mohli vám pomáhať. Preto vás chcem požiadať aj o vzájomnú produktívnu komunikáciu. Ak sa máme spájať, musíme spolu najmä komunikovať a hľadať k sebe cestu. To, čo nás zjednocuje, je práve slovenskosť, naše korene, naša vlasť – Slovenská republika. Je potrebné si pripomínať, že naším spoločným záujmom je dosiahnuť, aby bolo Slovensko úspešnou krajinou. A práve vy,

krajania, nám pomáhate vytvárať toto dobré meno našej vlasti ako jej vyslanci v zahraničí. Som presvedčený, že sa nám v spájaní pre budúcnosť bude dariť.

Nesmieme však zabúdať, že ak chceme, aby sa Slovenskej republike darilo, musíme byť aj ekonomicky úspešní. Vzhľadom na zlú finančnú situáciu, v ktorej našej vláda prevzala riadenie Slovenska, musíme konsolidovať verejné financie. Bez podpory nie je možné naplňať naše spoločné ciele, preto i keď sa finančné prostriedky, ktoré sú pravidelne vyčlenené pre Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, nebudú zvyšovať, nedôjde ani k ich zníženiu. Záleží nám na vás, Slovenkách a Slovákoch v zahraničí, preto pevne verím, že po stabilizácii sa nám podarí pokračovať ešte v intenzívnejšom rozvoji.

Dôležitú úlohu v tomto smere zastáva Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorého aktivity a priamy kontakt s krajaňskými komunitami sú nenahraditeľné. Ďakujem rovnako podpredsedovi vlády SR pre plán obnovy a znalostnú ekonomiku Petrovi Kmecovi, že aj jeho úrad sa venuje intenzívne slovenskej diaspóre a talentu v zahraničí. Zároveň som rád, že sme ako rezort zahraničia podpísali memorandum so záujmom o zintenzívnenie spolupráce s Maticou slovenskou. Verím, že spojenie s maticami slovenskými po svete sa bude len rozvíjať. V zahraničí sa nám darí spolupracovať tiež s cirkvami s podporou duchovných aktivít, pretože i vďaka materinskému jazyku a kresťanskej viere si naši krajania dokázali zachovať slovenské dedičstvo.

Vážené Slovenky, Slováci, vzácní hostia, krajania,

ďakujem vám, že ste merali dlhú cestu z celého sveta, aby ste mohli spoločne viesť úspešné rokovania a otvorené diskusie. Vážim si vaše odhodlanie, profesionálny prístup a predovšetkým obetavú prácu v šírení, posilňovaní a zachovávaní slovenského odkazu v zahraničí. Teším sa na stretnutia s vami pri mojich najbližších cestách.

Nech žije Slovensko, nech žijú naši krajania, Slovenky a Slováci!

Peter PELLEGRINI

prezident Slovenskej republiky

Vážená pani Repčeková, milí krajanovia a krajanke,

dovoľte mi, aby som vás privítal v Bratislave a čo najsrdečnejšie vás pozdravil na úvod vášho stretnutia. Dlhšie naplánovaná zahraničná cesta mi, žiaľ, neumožnila prísť medzi vás osobne, preto by som Vám rád venoval pár slov aspoň sprostredkovanou formou.

Na úvod sa vám chcem poďakovať za vaše aktivity. Som presvedčený, že srdečné vzájomné vzťahy, plodná spolupráca a intenzívne kontakty sú rovnako dôležité pre obe strany – pre krajanov, ako aj pre Slovenskú republiku.

Počet Slovákov žijúcich za hranicami sa podľa odhadov približuje k polovici našej domácej päťmiliónovej populácie. Slovenské komunity sa ocitli mimo svojej vlasti z rôznych historických príčin. Po vlnách vysťahovalectva na prelome minulých storočí, počas prvej svetovej vojny či v priebehu hospodárskej krízy unikali ďalšie tisíce našich predkov pred nedemokratickými podmienkami.

Dnes spoločný európsky priestor a sloboda pohybu otvárajú najmä pred mladými ľuďmi príležitosti získavať skúsenosti za hranicami Slovenska, či hľadať tam uplatnenie a prácu s uspokojivým finančným ohodnotením. Je našou hlavnou úlohou vytvoriť také podmienky pre ich realizáciu, aby mali motiváciu vrátiť sa domov a pracovať vo svojej rodnej vlasti.

Mnohí Slováci a Slovenky vo svete dosiahli vo svojich oblastiach pozoruhodné výsledky. Niektoré ich životné príbehy by nepochybne stáli za napísanie románov. Mám na mysli napríklad 106-ročného Jozefa Veselského, skvelého športovca, šampióna v stolnom tenise a hrdinu, ktorý bojoval za našu slobodu v Slovenskom národnom povstaní. Našiel druhý domov v Írsku a tu sa stal významnou a rešpektovanou osobnosťou. Cítil som skutočnú hrdosť na svojich krajanov, keď sme spoločne s mojím českým kolegom Petrom Pavlom nedávno odhaľovali orloj v americkej Iowe venovaný tamojším Slovákom a Čechom.

Teší ma nominácia insitného umenia z Vojvodiny na zoznam svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. To sú aktuálne príklady tvorivosti a talentu našich krajanov v zahraničí.

Pre všetkých Slovákov vo svete od Austrálie cez Argentínu až po státisícové slovenské komunity v Spojenom kráľovstve či v susednej Českej republike platí, že si vážime ich prácu a skúsenosti, ktoré môžu byť aj pre nás inšpiráciou. Prispievajú k vytváraniu cenných väzieb

medzi Slovenskou republikou a krajinami, kde žijú a pôsobia. Slovensko môže byť na svojich krajanov právom hrdé – a verím, že aj oni sú hrdí na Slovensko.

Verím, že sa toto vzájomné puto zachová aj v budúcnosti. Verím, že kúsok svojej vlasti nosíte vo svojich srdciach. Je naším spoločným želaním, aby vás hrial, a aby ste sa ním mohli kedykoľvek a kdekoľvek na svete pochváliť.

Prajem vám ešte raz úspešný priebeh konferencie i príjemný pobyt na Slovensku.

Ďakujem.

Peter KMEC

podpredseda vlády SR

Vážená pani Repčeková, milí krajanovia a krajanke,

dovoľte mi, aby som vás srdečne privítal na Stálej konferencii Slovákov žijúcich v zahraničí. Tento ročník sa nesie v duchu témy *Spájanie pre budúcnosť*, ktorá vystihuje nielen zmysel tohto podujatia, ale aj našu spoločnú víziu do ďalších rokov.

Slovensko je krajinou talentovaných a pracovitých ľudí. Mnohí z vás, ktorí ste sa rozhodli žiť a pracovať v zahraničí, ste so sebou do zahraničia vzali aj kus Slovenska, kde obohacujete spoločnosť svojimi skúsenosťami a znalosťami. V zahraničí dnes žije až 10 % našej populácie, čo je dvojnásobok priemeru ostatných krajín OECD. Práve kvôli týmto číslam v súčasnosti odlev talentov predstavuje jednu z najväčších výziev, ktorým Slovensko čelí. Podľa najnovších dát znamená odchod jedného vysokoškolsky vzdelaného človeka pre našu ekonomiku stratu až 2,8 milióna eur. Do cudziny odchádza napríklad veľká časť najlepších maturantov, v roku 2020 tam študovalo viac ako 30-tisíc slovenských študentov.

Problém odlevu mozgov si vyžaduje systematické riešenia prostredníctvom premyslenej talentovej politiky.

Potrebné je zvýšiť pridanú hodnotu slovenského vysokého školstva pre študentov, dôsledne implementovať reformy vysokých škôl smerom k financovaniu na základe excelentnosti, podporovať profesionálne riadenie vysokých škôl a v neposlednom rade zvýšiť mieru návratu talentu zo zahraničia. Talentovej politike sa intenzívne venuje aj tím Výskumnej a inovačnej autority (VAIA) na mojom úrade. Slovenských profesionálov v zahraničí vnímame ako hodnotný zdroj ľudského kapitálu, ktorý vie Slovensko posunúť vpred. Našou prioritou je väčšia miera spolupráce so slovenskou diaspórou a jej zapojenie do diania na Slovensku. Ak dokážeme spojiť našich krajanov s domácimi talentmi, môžeme využiť potenciál oboch skupín na zvýšenie konkurencieschopnosti našej ekonomiky, na rozvoj inovácií a pokrok vo vede a výskume.

Som nesmierne rád, že zo zdrojov financovania pre plán obnovy sa nám už v budúcom roku podarí podporiť vyše 200 podujatí, zameraných na budovanie vzťahov so slovenskou diaspórou po celom svete s rozpočtom 1,6 milióna eur. Táto investícia predstavuje konkrétny záväzok podporovať projekty, ktorých výsledkom je zvýšenie pravdepodobnosti návratu Slovákov zo zahraničia a využitie ich skúseností a znalostí na modernizáciu Slovenska. Cieľom nie je brzdiť pohyb vysokokvalifikovaných pracovníkov, ale skôr podporovať „obeh mozgov“.

Téma Spájanie pre budúcnosť je preto výzvou aj pre môj úrad, kde naďalej pokračujeme v rozvíjaní politík, ktoré umožnia intenzívnejšie zapojenie Slovákov žijúcich v zahraničí do rozvoja Slovenska.

Na záver by som rád zdôraznil, že spolupráca so slovenskou diaspórou nie je len o ekonomických výhodách. Je to o budovaní silných komunít, o zachovaní nášho kultúrneho dedičstva a o vytváraní lepšej budúcnosti pre budúce generácie. Verím, že táto konferencia bude ďalším krokom k naplneniu tejto vízie.

Ďakujem za pozornosť.

Martina ŠIMKOVIČOVÁ
ministerka kultúry SR

Vážení prítomní hostia, účastníci, ctené dámy, vážení páni,

ako ministerka kultúry Slovenskej republiky som veľmi hrdá na to, že sa nám do Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky na roky 2023 – 2027 podarilo presadiť nasledovnú tézu: *„Vláda v spolupráci s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí bude podporovať šírenie kultúry v radoch zahraničných Slovákov a udržiavať ich spolupatričnosť so slovenským národom.“* Považujem totiž za mimoriadne dôležité, aby sme u našich krajanov, ktorí opustili Slovensko, nech už boli ich dôvody akékoľvek, podporovali ich národné povedomie a vzťah ku slovenskej kultúre. A rovnako tak u tých, ktorí sa už na Slovensku nenarodili, no hrdó sa hlásia k rodnej zemi a tradíciám svojich predkov.

Minulý mesiac som mala možnosť stretnúť sa počas mojej pracovnej cesty v Spojených štátoch amerických so zástupcami komunity Slovákov žijúcich v zahraničí. Boli to veľmi podnetné stretnutia vo vzťahu k tomu, čo môžeme ako zástupcovia vlády Slovenskej republiky urobiť pre zlepšenie ich možností prehlbovania vzťahov k tradičnej slovenskej kultúre a slovanstvu ako takému.

So Slovákami žijúcimi v Amerike som sa stretla v slovenskom kostole na Manhattane, kde som sa zúčastnila na krajanskej bohoslužbe a následne aj spoločnom obede. Neskôr som ďalšie stretnutie s krajanskou komunitou absolvovala v Orlande na Floride a následne v Cedar Rapids v Iowe. Práve na poslednom zo spomínaných stretnutí sme s predstaviteľmi Národného českého a slovenského múzea a knižnice otvorili tému vybudovania Múzea vystažhovalectva, keďže začiatkom 20. storočia emigrovala do Spojených štátov amerických takmer tretina Slovákov. Som presvedčená, že o múzeum tohto typu by bol veľký záujem a nebol by problém vybaviť ho zaujímavými exponátmi, mapujúcimi éru vystažhovalectva za veľkú mláku.

Z rozprávania s krajanmi však vyplynula ďalšia veľmi dôležitá požiadavka, a tou je možnosť vyučovať ich deti a vnúčatá slovenčinu. V súčasnosti to funguje na báze dobrovoľnosti, kedy prevažne v nedeľu mamičky, pôvodom Slovenky, učia v rámci komunity svoje deti našu spoločnú rodnú reč. Sú si však vedomé, že to nestačí. Je pochopiteľne iné, ak vás akýkoľvek jazyk vyučuje pedagóg, ktorý pozná učebné postupy a ovláda danú reč na úrovni experta. Veľmi preto apelovali na to, aby sme im v tejto veci ako vláda Slovenskej republiky vyšli v ústrety a našli spôsob, ako im pomôcť.

Ďalšou témou, ktorú sme v rámci jednotlivých stretnutí rozoberali, bola téma LGBTI+, ktorá je v Spojených štátoch amerických oveľa výraznejšia a rozsiahlejšia v porovnaní s tým,

čo máme na Slovensku. A tu bolo priam zarážajúce, aký diametrálny rozdiel je medzi tým, čo nám k tejto téme ponúkajú médiá a aká je realita toho, ako ju vnímajú bežní ľudia. V Amerike je veľmi rozvinutá propaganda na podporu týchto tém už na základných školách, pričom je zrejmé, že sa to celé vymklo spod kontroly.

Na Slovensku sa progresívne orientovaní politici snažia LGBTI+ témy presadzovať bez ohľadu na dôsledky. Lenže v USA, kde je táto agenda už roky pretláčaná do škôl, už vidia dôsledky. A tie sú veľmi negatívne. Zvýšený počet samovrážd u detí, nárast depresí a bezmocní rodičia. Podľa vyjadrení ľudí, s ktorými som sa mala možnosť rozprávať, tam situácia zašla až tak ďaleko, že samotní rodičia sa boja ozvať voči tejto propagande na školách. Bežne sa totiž stretávajú s netoleranciou, ba priam agresiou voči inému názoru na túto tému.

Áno, žiaľ, aj toto sú bežné starosti Slovákov žijúcich v „krajine neobmedzených možností“. Ukazuje sa, že ich všeobecne známy liberálny prístup ku všetkému vrátane toho, čo vyučujú deti na školách, je liberálny až príliš a začína im prerastať cez hlavu.

A prečo o tom hovorím dnes a tu? Pretože bolo skutočne príjemné počuť, že napriek tomu, čo je prezentované mainstreamovými médiami, naša vláda má podporu aj u Slovákov žijúcich v zahraničí. Nie každý, kto prekročí hranice Slovenska, je totiž zarytý liberál a stotožňuje sa s progresívnou politikou.

Vrátim sa však ešte k téme, ktorú som spomínala na začiatku, a to je problém našich Slovákov, ktorí chcú, aby aj ich potomkovia ovládali slovenský jazyk. Myslím, že je v záujme našej vlády nájsť v tomto smere riešenie. Veď napokon náš rodný jazyk je tým najvýraznejším prvkom nehmotného kultúrneho dedičstva. Určite preto túto tému otvorím aj v rámci rozhovorov s ministrom zahraničných vecí a európskych záležitostí a budem hľadať možnosti pomoci.

My na ministerstve kultúry zase budeme hľadať riešenie, ako medzi Slovákov žijúcich v zahraničí a nielen tých v Amerike, dokážeme dostať viac prvkov kultúrneho dedičstva, ktoré je našim národným bohatstvom. V budúcom roku plánujeme podporiť sumou 1,5 milióna eur dotačný program Podpora tradičnej kultúry v školách. Zameraný bude na podporu folklóru a vzťahu k tradíciám. V rámci pilotného ročníka bude projekt zameraný na základné školy na Slovensku. Nevidím však dôvod, prečo by sme ho v prípade úspechu nemohli v budúcnosti nastaviť tak, aby bol adresnou pomocou aj pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Konkrétne v komunitách, ktoré majú vo svojich radoch aktívnych zanietených ľudí pre naše ľudové tradície a mohli by ich tam ďalej rozvíjať.

V tejto súvislosti by som tiež chcela vyzdvihnúť a oceniť aktivity rozpočtových a príspevkových organizácií ministerstva kultúry za ich angažovanie sa v rámci projektov, ktoré súvisia s touto témou.

Slovenská národná knižnica aktívne pracuje s inštitúciami prepojenými so Slovákmi žijúcimi v zahraničí a realizuje medzinárodné výmeny dokumentov. V uplynulom období spolupracovala pri získavaní slovacík s inštitúciami v Krakove, v Báčskom Petrovci, Nadlaku a Békešskej Čabe. Do fondov a zbierok Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice zakúpila rukopis a fotografie slovenskej klaviristky Tatiany Fraňovej.

Univerzitná knižnica v Bratislave zrealizovala prezentáciu knižnej a publicistickej tvorby Slovákov žijúcich v Maďarsku. V spolupráci s Archívom Vojvodiny pripravila výstavu *Objavené archívy za hranicami Slovenska – Zločiny proti Srbom a Slovákom počas druhej svetovej vojny na území AP Vojvodiny*. V tejto spolupráci plánuje knižnica pokračovať aj v roku 2025.

Medzinárodný dom umenia pre deti BIBIANA má aktivity naplánované na budúci rok. Konkrétne realizáciu putovnej výstavy rozšírenej kolekcie ilustrátorov z Bienále ilustrácií Bratislava 2023 v Kovačici, v Novom Sade, Belehrade, prípadne ďalších mestách podľa dohody s partnerskou stranou. Realizovať bude tiež návštevu zmiešaných škôl so slovenskými deťmi, vrátane prípravy rôznych aktivít. A tiež sa počíta s účasťou na knižných veľtrhoch v Belehrade alebo v Novom Sade.

O Slovákov žijúcich v zahraničí sa zaujímal v uplynulom období aj Divadelný ústav. V spolupráci s Ústavom pre kultúru vojvodinských Slovákov pripravil výstavu *Eva Kristínová, ... jednoducho kráľovná*. Po vernisáži v Novom sade bola výstava sprístupnená v Kovačici, v Laliti a v Belehrade. V nasledujúcom roku plánuje Divadelný ústav usporiadať ďalšie výstavy, reagujúce na umelecké a spoločenské výročia a udalosti v Poľsku a Českej republike.

Národné osvetové centrum počas minulého roku venovalo kontinuálne pozornosť zvyšovaniu povedomia a informovanosti skupín a umeleckých kolektívov Slovákov žijúcich v zahraničí v oblasti kultúry a neprofesionálneho umenia. V rámci spolupráce s krajanskými komunitami bolo v roku 2023 zabezpečené účinkovanie Divadla Janka Čemana z Pivnice a kolektívu KOKRAM z Kovačice na festivale *Scénická žatva 2023* v Martine. V spolupráci s Národnostnou radou slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku plánuje Národné osvetové centrum pokračovať aj v roku 2025.

Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči v uplynulom období pokračovala v spolupráci so Slovenskou samosprávou v Sarvaši a podieľala sa aj na zviditeľňovaní Slovákov žijúcich v zahraničí prostredníctvom časopisov, ktoré vydáva. V roku 2025 má knižnica pre nevidiacich v pláne pokračovať v hľadaní možností rozšírenia cezhraničnej spolupráce prostredníctvom rubriky *Nevidiaci v zahraničí* a okruhu čitateľov spomedzi Slovákov žijúcich v zahraničí.

Zahraničných Slovákov do svojich aktivít výrazne zapája aj Slovenská ústredná hvezdáreň, ktorá pre nich pripravila špeciálnu kategóriu v rámci svojej súťaže *Vesmír očami detí*. V tejto aktivite plánuje pokračovať aj v budúcom roku.

Významné podujatie pripravuje aj Slovenské národné múzeum v spolupráci s Národným česko-slovenským múzeom a knižnicou v Cedar Rapids. V rámci rokovaní riešili aj prípravu odborných podkladov k výstave *M. R. Štefánik v Cedar Rapids*, ktorá je plánovaná na rok 2025. V spolupráci s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí tiež skúmajú možnosti akvizície súkromnej zbierky z Dolnej zeme.

K spolupráci so Slovákami žijúcimi v zahraničí sa dlhodobo hlási aj Slovenský ľudový umelecký kolektív. Ten v roku 2025 plánuje pokračovať v budovaní digitálneho fondu slovenského insitného maliarstva v Srbsku a v prípade záujmu aj uskutočniť vystúpenie pre Slovákov žijúcich vo Vojvodine.

Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici pripravila v minulom roku v spolupráci so Slovenským vydavateľským centrom a Slovenským kultúrnym klubom v Báčskom Petrovci *Slovensko-srbský literárno-hudobný večierok*. V budúcom roku pripravuje prezentáciu svojej činnosti vrátane hudobného vystúpenia v rámci festivalu *Slovenské národné slávnosti* v Báčskom Petrovci.

Z činností Štátneho komorného orchestru Žilina vo vzťahu k zahraničným Slovákom spomeniem projekt *Jánošík*, v rámci ktorého bola uvedená hudba Stanislava Palúcha k historicky prvému slovenskému hranému filmu *Jánošík*. Jeden z koncertov sa uskutočnil vo Varšave a druhý v Prahe. So Štátnym komorným orchestrom Žilina vystupujú v rámci občasného hostovania aj slovenskí umelci pôsobiaci v zahraničí, pričom takáto spolupráca je naplánovaná aj na rok 2025.

Ako posledný spomeniem Slovenský filmový ústav, ktorý dlhodobo spolupracuje so zastupiteľskými úradmi Slovenskej republiky v zahraničí, slovenskými inštitútmi, Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ako aj priamo so spolkami Slovákov žijúcich v zahraničí. Konkrétne ide o podporu vzdelávania a informovanosti o slovenskej kinematografii, vydávanie digitálne reštaurovaných klasických slovenských filmov na nosičoch, o ktoré je záujem zo strany Slovákov žijúcich v zahraničí. Poskytuje tiež rôzne konzultácie a spolupracuje pri podujatiach, pri ktorých sú premietané slovenské filmy. V roku 2025 bude spolupracovať na *Česko-slovenskom filmovom festivale* v Austrálii, 31. ročníku filmového seminára a prehliadke slovenských filmov v Maďarsku a tiež na *Filmovom seminári Evy Rosenbaumovej* v Taliansku.

A keď už spomíname Taliansko, určite by som z pohľadu ministerstva kultúry chcela dať do pozornosti moje dve nedávne pracovné cesty do Ríma, kde sme s odborníkmi z rezortu absolvovali dôležité pracovné stretnutia. Keďže aj tam žije nemalá komunita Slovákov, v spolupráci s ambasádou pracujeme na projekte, v rámci ktorého bude na cintoríne Verano v dohľadnej dobe osadená busta generála Milana Rastislava Štefánika. Ved' napokon práve pri Pamätníku neznámeho vojaka na Benátskom námestí odovzdal v roku 1918 vtedajší premiér talianskej vlády Vittorio Orlando zástavu česko-slovenských légii, čo bol z pohľadu našich dejín jeden z najvýznamnejších míľnikov. Som presvedčená, že generál Štefánik si takúto poctu zaslúži a bude miestom, na ktoré budú Slováci žijúci v Taliansku hrdí.

Myslím, že z mojich slov je zrejmé, že ministerstvo kultúry pod mojím vedením plne podporuje spoluprácu svojich inštitúcií a Slovákov žijúcich v zahraničí a že nám na nej obzvlášť záleží. Verím, že aj vzhľadom na nevyhnutnú konsolidáciu verejných financií, ktorá sa pochopiteľne dotkne aj nášho rezortu, bude táto oblasť jednou z tých, ktorých sa dotkne čo najmenej.

Ďakujem za pozornosť.

PRÍSPEVKY ÚČASTNÍKOV

Dalibor MIKULÁŠ

podpredseda

Národného českého a slovenského múzea
a knižnice v Cedar Rapids, USA

Národné české a slovenské múzeum a knižnica v USA, súčasná činnosť a potenciál budúcnosti

Abstrakt

Národné české a slovenské múzeum a knižnica (NCSML) v Cedar Rapids v Iowe je národným lídrom pre zachovanie českej a slovenskej kultúry a dedičstva v USA. NCSML je dlhodobo relevantné pre komunitu v Cedar Rapids, širšie komunity v Iowe, v USA i vo svete, rozširuje svoje priestory pre exponáty, verejné programy a predstavenia, výskum v knižnici a archívnych zbierkach i aktivity celoživotného vzdelávania. Knižnica pokračuje vo svojej odbornej expertíze v dokumentovaní slovenského kultúrneho dedičstva prostredníctvom katalogizovaných tlačových a archívnych zdrojov, výskumných a konzultačných služieb, cielených odporúčaní a rozširuje svoje kapacity a pôsobnosť, aby bola popredným strediskom pre vedecké informácie, špeciálne zbierky, akademické zbierky, historické a genealogické spoločnosti i kultúrne organizácie. V roku 2024 prebieha v NCSML akvizícia knižnice reverenda Matúša Jankolu, ktorá posilňuje poslanie NCSML a otvára príležitosti pre vedcov, študentov a všetkých, ktorí sa zaujímajú o slovenské kultúrne dedičstvo, slovenskú históriu, kultúru a prisťahovalectvo do USA. Tento príspevok venuje pozornosť Jankolovej knižnici, ale aj iným špecifickým činnostiam týkajúcim sa NCSML aktivít spojených so slovenským kultúrnym dedičstvom v USA a aktívnej spolupráce NCSML so slovenskými inštitúciami v súčasnosti.

Národné české a slovenské múzeum a knižnica sa nachádza v meste Cedar Rapids, v štáte Iowa v USA. Ide o druhé najväčšie mesto v tomto štáte, ktoré má industriálny charakter. V súčasnosti sa v ňom investuje viac ako miliarda dolárov na rozvojové projekty, takže ide o mesto s mimoriadnym potenciálom na spoluprácu nielen kultúrnu, ale aj hospodársku. V roku

2024 je NCSML spojené s oslavami 50. výročia svojho vzniku.¹ Celý príbeh NCSML sa začal v roku 1974, v roku 1978 sa otvoril prvý objekt múzea a v roku 1991 sa schválil názov České a slovenské múzeum a knižnica. Dôležitým predelom bol aj rok 1992, kedy Kongres Spojených štátov amerických uznal toto múzeum za Národné české a slovenské múzeum a knižnicu. V roku 1995 došlo k veľmi dôležitej udalosti, a to k otvoreniu novej budovy múzea tromi prezidentmi, t. j. Billom Clintonom, Václavom Havlom a Michalom Kováčom.² Išlo o výrazné podčiarknutie dôležitosti múzea nielen v Spojených štátoch amerických, ale aj na medzinárodnej úrovni.³ V roku 2008 sa muselo NCSML vysporiadať s mimoriadne závažnou výzvou – povodňou. Mesto Cedar Rapids ako aj celé okolie múzea bolo zaplavené a miestna komunita sa musela zaoberať otázkou, ako ďalej. Múzeum vyzbieralo viac ako 25 miliónov dolárov a kompletnou obnovou i skutočne jedinečným fyzickým presunutím svojej budovy strojnásobilo svoju úžitkovú plochu. Takže v súčasnosti môžeme povedať, že NCSML má 5 000 štvorcových metrov výstavných plôch, knižničných priestorov, archívnych a ďalších priestorov. Takto je múzeum skutočne moderným centrom, ktoré je afiliovaným pracoviskom najväčšieho amerického múzea The Smithsonian,⁴ akreditovaným pracoviskom American Alliance of Museums, profesionálnym pracoviskom s veľmi silnou komunitou podporovanou takmer 400 dobrovoľníkmi, organizáciou s 30 zamestnancami a priemerným ročným rozpočtom viac než 2,5 milióna dolárov. Je to kultúrne centrum, ktoré sa snaží nielen zachovávať kultúrne dedičstvo Slovenskej republiky a Slovákov v Severnej Amerike, ale aj prepájať. V rámci svojej bohatej akvizičnej činnosti NCSML disponuje špeciálnou zbierkou Štefana Furdeka, ktorá sa skladá z približne 4 000 kníh, periodík, novín, ďalších vzdelávacích zdrojov vrátane máp, vzácných kníh, zbierok súvisiacich s významnými Slovákami a Američanmi slovenského pôvodu. Štefan Furdek, prvý prezident Slovenskej ligy v Amerike, bol mnohými Slovákami a Američanmi slovenského pôvodu považovaný za najvýznamnejšieho slovenského lídra v USA na prelome 19. a 20. storočia a bol skutočným vodcom, ktorý založil First Catholic Slovak Union (1890) a First Catholic Slovak Ladies Association (1892). Najnovším prírastkom NCSML je knižničná zbierka reverenda Matúša Jankolu (približne 7 500 kníh), ktorá je tiež časťou *Knižnice Matúša Jankolu* na základe dohody medzi Rehoľou sestier svätých Cyrila a Metoda v Danville, PA a NCSML v Cedar Rapids. Akvizícia *Knižnice Matúša Jankolu* otvára príležitosti pre vedcov, expertov, odborníkov, študentov a všetkých, ktorí sa zaujímajú o slovenské kultúrne dedičstvo, slovenskú históriu, kultúru a prisťahovalectvo do USA, aby prišli a skúmali celkovo viac ako 20 000 kníh, časopisov, novín a artefaktov.

Okrem aktívneho využívania spomínaných knižničných a výstavných priestorov pracuje NCSML v Cedar Rapids na množstve grantov a projektov. Jedným z názorných a veľmi zaujímavých príkladov je rozsiahlejší projekt orálnej histórie, kde NCSML spracovalo v troch etapách rozhovory so stovkami dôležitých ľudí slovenského a českého pôvodu súčasnosti a druhej polovice 20. storočia.⁵ Jednotlivé časti tohto projektu orálnej histórie sú k dispozícii nielen na internetovej stránke múzea, fyzicky v NCSML knižnici, ale aj na novej

¹ Viac informácií je k dispozícii na:

<https://www.thegazette.com/vendor-tabs/national-czech-slovak-museum-library-celebrates-50-years/>

² Pozri <https://ncsml.org/about-ncsml/>

³ Viac informácií je k dispozícii na <https://www.thegazette.com/news/recreating-history/>;

<http://homegrowniowan.com/museum-plans-reprise-of-czech-and-slovak-presidential-visit-to-cedar-rapids/>

⁴ Pozri <https://www.si.edu/about>; <https://www.linkedin.com/in/dalibor-mikulas-183b359b/recent-activity/all/>

⁵ Viac informácií je k dispozícii na <https://ncsml.omeka.net/oralhistories>

NCSML televízii netflixového typu, ktorá je ľahko dostupná na adrese ncsmltv.com.⁶ Aj tam je možné celkovo vidieť, o čo sa múzeum v súčasnosti snaží, t. j. zachovávať kultúrne dedičstvo, hmotné a nehmotné, ale takisto aj spájať a prepájať formou networkingu. NCSML teda pôsobí ako kultúrny uzol, spolupracuje s národnými múzeami v Bratislave, v Prahe a veľmi úzko spolupracuje s univerzitami a ďalšími inštitúciami.⁷ Každý tento segment by sa dal otvoriť a diskutovať samozrejme detailnejšie, ako napríklad súčasné témy spolupráce medzi slovenskými a americkými univerzitami, medzi slovenskými a americkými kultúrnymi inštitúciami či slovenskými a americkými kruhmi v oblasti vedy a výskumu. Navyše, v oblasti diplomacie je možné ešte dodať, že NCSML v Cedar Rapids sa nachádza v americkom priestore stredozápadu. Je teda prirodzené, že podporuje myšlienku vytvorenia nového slovenského generálneho konzulátu v Chicagu. Je všeobecne známe, že Slovensko je v súčasnosti v USA reprezentované svojou ambasádou vo Washingtone a generálnym konzulátom v New Yorku, ale na rozdiel napríklad od Českej republiky už nemá také silné pokrytie na stredozápade a západe USA. Chicago je v tomto kontexte veľmi zaujímavým práve pre súčasný rozvoj slovenskej komunity v tejto oblasti pod názvom Slovenská misia⁸. NCSML v Cedar Rapids je profesionálnou organizáciou, ktorá venuje pozornosť slovenskému fenoménu v Severnej Amerike a zastúpeniu slovenskej kultúry, slovenského elementu v tomto priestore (v období dlhšom viac ako 150 rokov), a to v spolupráci s dôležitými centrami ako Washington, New York, Chicago, Pittsburg, Cleveland, Danville a pod. Je zjavné, že tento slovenský potenciál je mimoriadny, veď v súčasnosti žije v Spojených štátoch amerických viac ako 3 milióny Američanov slovenského pôvodu. Je to obrovský potenciál. Drvivá väčšina tohto obyvateľstva už nehovorí po slovensky, ale má slovenskú stopu. Je to stopa, s ktorou sa dá pracovať, a ktorá môže byť veľmi aktívnym príspevkom v už spomenutých rôznych segmentoch kultúrnej spolupráce, univerzitnej a vedeckovýskumnej spolupráce, hospodárskej spolupráce a pod.⁹ NCSML v tomto kontexte aktívne pracuje, úspešne organizuje v poslednej dobe ekonomické fóra,¹⁰ snaží sa podporovať slovenské záujmy¹¹ a slovenské podnikanie,¹² organizuje prepájacie delegácie v slovenskom priestore,¹³ prináša inovatívne podujatia do amerického kontextu,¹⁴ podujatia s účasťou najvyšších predstaviteľov štátu, ako napríklad návštevu prezidentov SR a ČR pri slávnostnom odhalení orloja v Cedar Rapids a jeho figurín imigrantov (The Buersh Immigration Tower),¹⁵ tvorcom ktorých je slovenský talentovaný sochár Andrej Haršány.¹⁶ NCSML v Cedar Rapids sa vo svojej polstoročnej práci vždy riadilo hodnotami a zásadami, ktoré zdôrazňujú, že dedičstvo predkov je pre ľudí dôležité pri definovaní ich miesta v histórii a vo svete, že rešpekt k tým, ktorí emigrovali do Ameriky a prispeli svojou tvrdou prácou, zručnosťami a víziou k formovaniu

⁶ Pozri <https://nationalczechslovakmuseumlibrary.vhx.tv/>

⁷ Pozri <https://www.linkedin.com/in/dalibor-mikulas-183b359b/recent-activity/all/>

⁸ Viac informácií je k dispozícii na <https://www.slovenskamisia.org/>

⁹ Pozri <https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/709615-muzeum-slovakov-v-usa-ma-stedrych-darcov-pomohli-aj-po-zaplavach-ake-sochy-skraslia-jeho-orloj/>

¹⁰ Pozri <https://ncsml.org/event/economic-summit/2024-05-02/> ; <https://www.linkedin.com/in/dalibor-mikulas-183b359b/recent-activity/all/>

¹¹ Pozri <https://www.linkedin.com/in/dalibor-mikulas-183b359b/recent-activity/all/>

¹² Pozri U.S. Embassy Slovakia | 🇸🇰 Veľvyslanec Gautam Rana dnes privítal delegáciu z Iowy, s ktorou v prítomnosti rôznych hostí diskutoval o posilnení a rozšírení... | Instagram

¹³ Pozri Trnavský kraj navštívila delegácia zo Spojených štátov amerických - TTSK

¹⁴ Viac informácií je k dispozícii na <https://ncsml.org/event/the-slovak-epic-exhibit-opening/> ; <https://ncsml.org/event/a-presentation-with-nick-winton/> ; <https://www.linkedin.com/in/dalibor-mikulas-183b359b/recent-activity/all/>

¹⁵ Pozri <https://www.thegazette.com/news/recreating-history/>

¹⁶ Pozri Slovak artist's immigrant figurines debut in Iowa's new clock tower - The Slovak Spectator

slovenského národa, je potrebné pestovať a že je dôležité podporovať akceptáciu celoživotného vzdelávania, zaviazanosť k etickej interpretácii a prezentácii vecne správnych a vyvážených názorov pri expozíciách a programoch, dodržovanie najvyšších múzejných a knižničných štandardov, ako aj úctu k ľudu Českej a Slovenskej republiky, ktorý bojoval za národnú identitu.

Národné české a slovenské múzeum a knižnica v Cedar Rapids si váži udelenie medaily Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí v roku 2024 za zásluhy v oblasti ochrany slovenského hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva, za profesionálny prístup a dodržiavanie najvyšších múzejných a knižničných štandardov pri dokumentácii, uchovávaní a propagácii významných knižničných zbierok, najmä Knižničného fondu Štefana Furdeka a Knižničného fondu Matúša Jankolu. Medailu, ktorá sa udelila pri príležitosti 50. výročia založenia Národného českého a slovenského múzea a knižnice v Cedar Rapids, za odbornú starostlivosť o významnú časť kultúrneho dedičstva Slovenska v Spojených štátoch amerických, vníma NCSML ako podporu¹⁷ pre svoju ďalšiu bohatú odbornú činnosť v nastávajúcom období.

¹⁷ Pozri <https://www.linkedin.com/feed/update/urn:li:activity:7256665720355213312/>

Jiří KRÁTKÝ

osobitný splnomocnenec pre krajské
otázky Ministerstva zahraničných vecí
Českej republiky

Piliere a priority českej krajskej politiky

Vážená paní predsedkyňe, vážený pane velvyslanče, vážení členové Slovenskej národnej rady, dámy a páni,

je mi skutočne potešením se zde s vámi setkat na této vaší konferenci. Je to poprvé, co se této konferenci účastním. Pro mě je to **potěšení dvojnásobné**, neboť při mých cestách do zahraničí za českými krajanmi se pravidelně **setkávám i s mnohými Slováky, kteří jsou v zahraničí součástí českých nebo česko-slovenských krajských spolků**. Je to důkaz toho, že napříč světem, a to i přesto, že jsme si v minulém roce připomněli již 30. výročí rozdělení bývalého Československa, tak v zahraničí stále existuje tato **mimořádná sounáležitost našich dvou národů**. Ano, myslím si, že je **jedinečná** a že žádné dva jiné národy na světě nemají ve světě k sobě tak blízko jako Češi a Slováci. S mnohými z vás se tak osobně znám z mých cest za Čechy v zahraničí a jsem rád, že tady jste dnes přítomní. Já pevně doufám, že se zmíněná blízká krajská česká a slovenská spolupráce v zahraničí dokáže promítat i do spolupráce, která se objevuje následně i na bilaterální linii mezi Českou republikou a Slovenskem. A také doufám, že tato konkrétní spolupráce bude do budoucna přinášet i společné postupy. Hovořím o tom především z toho důvodu, že jsem se cítil být velmi oslovený i mottem této vaší konference **Spojování pro budoucnost**. To jsou výzvy, se kterými se setkáváme i my v České republice v krajské politice stejným způsobem jako vy.

O krajské komunitě bylo v minulosti napsáno v literatuře mnoho zajímavého. Bylo to především o její historii. To, co ale nám dnes chybí nejvíce, je pohled současný a pohled budoucí. A to si myslím, že jsou právě ty společné výzvy i témata, o kterých tato konference bude hovořit. Vy možná víte, že **až 65 % registrovaných českých krajských spolků v zahraničí**, a to jich máme kolem 600, jsou vlastně spolky česko-slovenské. A není tomu tak pouze v tradičních historických komunitách, které máme například v Rakousku, v Rumunsku nebo Chorvatsku, kde Češi a Slováci tradičně žili vedle sebe, ale jsou to překvapivě i nové komunity, které vznikaly od 90. let především v západní Evropě, Severní Americe, ale také v Argentině nebo Brazílii.

My dnes spolu otevíráme řadu společných témat, která jsou zaměřená na budoucnost. Já osobně v této výměně informací vidím ještě jednu důležitost, kterou bych chtěl na tomto místě připomenout. Touto věcí je, že krajanská politika, na rozdíl od jiných politik, **nemá vytvořenou společnou evropskou a uniijní dimenzi**. Každý členský stát Evropské Unie si tuto politiku dělá svým způsobem, vlastními prostředky a po své vlastní linii. V Evropě sice umíme dělat společnou evropskou politiku národnostních menšin, pak je tu ale, když to řeknu zjednodušeně, zrcadlový pohled na vlastní diasporu z úhlu krajanské politiky mateřského státu, kterou si již každý stát dělá skutečně jen sám. Jednotlivé její dimenze se samozřejmě částečně opakují, ale jak říkám, politiky jsou individuální, nicméně cíl je společný. **Cílem krajanské politiky je udržet soudržnost mezi mateřským státem a jeho diasporou**, která žije v zahraničí. Diaspora v zahraničí je prodlouženou rukou státu a já například osobně neznám větší **patrioty, než jsou právě naši krajané**. Jak s oblibou říkám, **patriotismus** je pravděpodobně něco, co si každý z nás **nosíme uvnitř jako součást naší genetické informace**. Na to, aby se tento gen však v životě člověka skutečně projevil, **potřebujeme osobní zahraniční zkušenost**. Musíme k tomu mít onen osobní zahraniční prožitek. A tak se samozřejmě ztotožňuji se slovy, která zde již zazněla od mých předřečníků, o tom, že **v diaspoře se nachází velká hodnota našeho státu a našeho národa. Diaspora je integrální součástí našeho národa**, a myslím si, že by měla být jako taková i státem zohledněna a měla být i tak využívána.

Já se nyní zaměřím na stručný přehled toho, jak vypadá a **čím je tvořena krajanská politika v pojetí České republiky a jak je strukturována**. Máme samozřejmě věci společné a máme některé věci rozdílné. Začnu tím, že v Česku **nemáme krajanskou politiku centralizovanou**, jako je tomu na Slovensku. Není vytvořen jeden konkrétní samostatný úřad jen s touto působností, jako je tomu na Slovensku v případě vašeho Úřadu pro Slováky žijící v zahraničí. Přesto je krajanská politika **z logiky zahraniční působnosti soustředěna především v sídle českého ministerstva zahraničí**, kde se, řekněme, **nachází její centrum koordinační, komunikační a koncepční**. Především ministerstva školství a vnitra jsou ministerstvu zahraničí nejčastějšími partnery. Nicméně stále platí, že krajanská politika je decentralizovaná a relativně široká. Je proto rozdělená mezi vícero spolupracujících resortů dle jejich věcné působnosti v zastřešující koordinaci ministerstva zahraničí. Ministerstvo zahraničí má pro tuto koordinaci k dispozici **Meziresortní komisi pro Čechy žijící v zahraničí**, ve které spolupracuje s dalšími osmi ministerstvy na jednotlivých úkolech, které k nám ze zahraničí přicházejí. Každé z těchto ministerstev si vlastně z jednání odnáší část svého úkolu, který ze své působnosti řeší ve vztahu k našim krajanům v zahraničí. V posledních letech tak v Česku reagujeme především na **potřeby zmíněné mladé vlny, která je současně ve vztahu k mateřskému státu skupinou nejaktivnější**. Vedle potřeby **zůstat i v zahraničí v blízkém kontaktu s českým jazykem a českou kulturou** má tato část diaspory také **řadu praktických potřeb**. Především z tohoto praktického důvodu je naše krajanská politika, prostřednictvím krajanského oddělení, které jako zmocněnec vede, **pevně součástí sekce právní a konzulární**. To znamená, že je součástí dalších dvou velmi „praktických“ činností ministerstva zahraničí, které mají o Čechů v zahraničí nejbližší, tj. konzulární a právní. A pak je tu **další projev decentralizace v implementaci krajanské politiky**, kdy si ani nedovedeme reálně představit, že bychom dokázali praktikovat skutečně intenzivní kontakt s naší krajanskou komunitou bez našich zahraničních úřadů, tj. velvyslanectví a generálních konzulátů. To je další racionální důvod k začlenění krajanské politiky v rámci struktury ministerstva zahraničí, neboť jsou to naši konzulární úředníci, kteří se s krajany a s krajanskou problematikou v zahraničí setkávají nejčastěji.

V síti spolupracujících institucí nelze vynechat specializované útvary v obou legislativních komorách, tj. Stálou komisi pro krajanů žijících v zahraničí v Senátu Parlamentu ČR a Podvýbor pro styky s krajanů v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Patří sem ale i nevládní organizace.

Co se týče cílů krajaňské politiky a jejích nástrojů, tak, jak jsem již naznačil, je pro ně spojující, že všechny naše cíle vyplývají z hlavní naší priority, kterou je **dosažení co největší efektivity krajaňské politiky ve vztahu k našemu krajanovi**. Tomu odpovídají i volby našich nástrojů. Snažíme se, abychom odpovídali na skutečné potřeby našich krajanů v zahraničí, nikoliv na potřeb domnělé. K tomu nám v posledních letech pomáhá i pravidelný výzkum. **Nástroje** se tak vlastně vybírají a diferencují **podle jednotlivých potřeb a typologie krajaňských skupin**. Máme zde samozřejmě tradiční české komunity, které existují v zahraničí od konce 19. století a které jsou většinou už velice dobře ve svém fungování v zemi prakticky zaběhnuté a v hostitelském státě dobře integrované. A pak zde máme komunity nové, které jsou, když to řeknu zjednodušeně, většinou zcela bez jakékoliv vlastní infrastruktury a materiální základny. Jsou však často současně organizacemi krajaňsky neaktivnějšími. Nechybí jim však nadšení a energie. Tím více potřebují pomoc státu. Jedná se o **iniciativy, které jdou „zdola nahoru“** a potřebují **podanou ruku státu „shora“**. Jejich hlavním projevem posledních dvou desetiletí je zřizování „českých sobotních škol“. My jsme ještě před nějakými dvaceti lety měli pouze jednu takovou školu, která jako první vlaštovka vznikla v Paříži. Mohu říci, že jsem za tuto iniciativu velice rád, neboť dnes máme podobných škol postavených na tomto modelu ve světě již 155. Jsou to „školy sobotní“ s výjimkou několika málo škol, jako je např. Komenského škola ve Vídni, což je plnohodnotná škola s celotýdenní docházkou. Vy na Slovensku jistě tuto školu také dobře znáte, protože je to škola, která má tříjazyčnou výuku v češtině, slovenštině a němčině. Škola již po 150 let propojuje českou komunitu ve Vídni napříč generacemi. Máme takové podobné „kamenné“ školy ještě např. v Chorvatsku, Rumunsku nebo Masarykovu školu v Chicagu v USA. Nicméně v západní Evropě jsou to skutečně pouze sobotní školy, které vyučují v pronajatých prostorách. Přesto tyto školy dokáží, když to správně řeknu, **vnést potřebný náboj, energii, nadšení a aktivní propojení, které jsou nezbytné proto, aby i nové generace Čechů ve světě zůstaly organizačně zachované i do budoucna**.

Co se týče nástrojů, máme nástroje **finanční**, které jsou podobné nástrojům slovenským, s tím rozdílem, že v ČR máme tzv. „**krajaňské dary**“, zatímco vy používáte na Slovensku krajaňské dotace. Je to nicméně velice podobný nástroj, skrze který spolufinancujeme na roční bázi potřeby u cca 310 krajaňských spolků a škol v 54 zemích v zahraničí. Mezi významnými nástroji máme dále „**Potvrzení o příslušnosti ke krajaňské komunitě**“, což je vaše „Karta Slováka“. Jedná se o další praktický nástroj v jiném slova smyslu, který dává krajanovi bez občanství praktickou výhodu formou „fast tracku“ pro získání trvalého pobytu na území ČR a následně případně i na jeho cestě k občanství. Krajaňská politika měla v našich českých podmínkách vytyčené v posledních čtyřech letech **čtyři hlavní cíle**. Bylo to především **navýšení objemu nástroje finanční podpory v hlavním krajaňském programu**, což se nám podařilo v roce 2020 zdvojnásobením právě těchto tolik potřebných financí pro podporu české krajaňské komunity. Druhým cílem bylo **uzákonění korespondenční volby**. Možnost korespondenčního hlasování ze zahraničí bylo něco, co jsme vám na Slovensku dlouho upřímně záviděli. Dnes, po dvaadvaceti letech snah, mohu oznámit, že v letošním roce byla korespondenční volba schválena také v Čechách, a tak i Češi v zahraničí, budou vedle ostatních evropských národů moci konečně od příštího roku ze zahraničí korespondenčně volit ve volbách parlamentních, prezidentských a evropských. Třetím cílem bylo **posílení krajaňského školství**, a to z důvodu, že právě v krajaňském

školství a školách nacházíme hlavní klíč k úspěšné krajanské budoucnosti. Současné jsou totiž krajanské školy nejen centry výuky a kultury, ale i cestou, jak účinně komunikovat s novou krajanskou komunitou, která se již nesdružuje v tradičních spolcích. V neposlední řadě se snažíme rovněž napomáhat **zviditelnění odborného lidského kapitálu, které v zahraničí máme mezi našimi progresivními mladými krajany, výzkumníky a vědci**. Cílem je **provázat náš vědecký a odborný lidský kapitál v zahraničí s českým domácím prostředím**. Ani v tom se od Slovenska nelišíme. Je to stejné téma „brain circulation“, které v panelu řeší i tato vaše konference v Bratislavě. Cílem je efektivně napomáhat propojování našich vědců s vlastí, aby se aspoň část mimořádných zahraničních benefitů plynoucích z jejich zahraniční odborné erudici a zkušeností vracela zpět do vlasti. Na některé z těchto moderních krajanských témat jsme v minulých letech prováděli i konkrétní výzkumy.

Věřím, že jenom z těchto několika konkrétních věcí mohu mé vystoupení uzavřít s konstatováním, že **máme mnoho mezi Čechy a Slováky v krajanské politice společného**. Jsem proto v netrpělivém očekávání, co zajímavého na jednotlivá témata uslyším v dalším průběhu konference i z plánované diskuse. Věřím, že naše **česko-slovenská komunikace, která velice dobře funguje již dnes, bude do budoucna dále zdokonalovat své formy a přinášet konkrétní výsledky**. Vaší konferenci přeji zdar a úspěch. Samozřejmě, že na konferenci zůstávám v dalším programu s vámi. V případě vašeho zájmu jsem vám zde kdykoliv k dispozici pro další komunikaci.

Děkuji ještě jednou za pozvání a za pozornost.

Vladimír SKALSKÝ

predseda

Svetového združenia Slovákov v zahraničí

O slovensko-slovenskom partnerstve

Som rád, že sa znovu schádzame na Stálej konferencii Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí, a to na pôde Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky. Táto konferencia je už roky kľúčovým fórom na diskusiu o krajanskej problematike. Chcel som byť – a nebýva to pri otváracích príhovoroch obvyklé – veľmi otvorený či kritický, ale s ohľadom na slávnostnú atmosféru a naozaj nevídané zastúpenie vysokých predstaviteľov (podpredseda vlády, ministri, prezident aspoň formou videopozdravu), čo treba veľmi oceniť, budem kritický o čosi menej. Ale, zasa, nepoviem len zdvorilostný prejav, na to si príliš vážim čas vás všetkých, čo ste prišli, i dĺžku vašej cesty – tej fyzickej, geografickej, i tej historickej a mentálnej.

Pojem slovensko-slovenské partnerstvo znie zdanlivo trochu paradoxne. Ak hovoríme o slovensko-slovenskom partnerstve vo všeobecnosti, myslí sa tým obyčajne partnerstvo Slovenska, samostatného alebo kedysi ako súčasť širších štátnych útvarov a Slovákov žijúcich v zahraničí. Nie každý si to uvedomuje, ale v rámci tohto partnerstva zohrali Slováci žijúci v zahraničí obrovskú rolu. Stačí pripomenúť Pittsburskú a Clevelandskú dohodu, ktoré mali kľúčový, ba určujúci vplyv na vznik Československej republiky. Ich obsah a nedodržanie následne zásadným spôsobom ovplyvnili politický vývoj – hnutie autonomistov, ku ktorému sa v konečnom dôsledku pripojilo celé spektrum slovenských strán, až po federalizáciu na sklonku šesťdesiatych rokov dvadsiateho storočia, nepriznanou, avšak prítomnou inšpiráciou ktorej boli ustanovenia zmlúv, kde sa o federácii explicitne hovorí.

Treba si uvedomiť i to, že Milan Rastislav Štefánik, zvolený v televíznej ankete za vôbec najvýznamnejšiu slovenskú osobnosť, vykonal celé svoje životné dielo ako Slováčok v zahraničí. A napríklad bez légii by Československo naozaj nebolo. Slováci zo zahraničia zohrávali veľkú rolu ďalej, Svetový kongres Slovákov na čele s Romanom bol neprehliadnuteľným kritikom režimu, ďalší krajanovia sa zjavili a mali vplyv na začiatku deväťdesiatych rokov po revolúcii a pri národnej emancipácii. Tento dnes akoby poklesol. Lenže on skôr metamorfuje – dnes hrajú rolu slovenské talenty v zahraničí, aj v rámci plánu obnovy existuje stratégia ich prilákania na Slovensko, rovnako startupy. V zahraničí sú aj vplyvné podnikateľské či politické osobnosti, v Česku tiež bývalý a pravdepodobne budúci premiér či niekdajšia primátorka Prahy.

S nástupom dnešnej slovenskej vlády sme spájali silné očakávania, že by mala mať ku krajanom silnejší vzťah – logicky už preto, že má výraznejší národný akcent. Na druhej strane predchádzajúca vláda vnímala krajanov najmä ako rezervoár voličov, preto uprednostnila skupiny ľudí, ktorí z väčšej časti ani nie sú krajanmi v zmysle zákona. Tými sú totiž len osoby slovenského pôvodu bez trvalého bydliska na Slovensku. No a tu sa vnucuje rečnícka otázka: Oprostili sme sa od toho po voľbách?

Slovensko-slovenské partnerstvo má aj konkrétnejšiu podobu, zhmotnenú v konkrétnych subjektoch. S ohľadom na kompetencie je to vzťah Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí verzus krajanov, respektíve Svetové združenie Slovákov v zahraničí. V tom vzťahu je vtelená asymetria: Je tu úrad kvôli krajanom, nie naopak. Ale s ohľadom na dotačný systém to je v realite často naopak – úradníci rozdeľujú, rozhodujú a vcelku pochopiteľne u nich časom prevládne silný pocit superiority.

A zasa rečnícka otázka: Ako je to teraz s partnerstvom so strešnou organizáciou, Svetovým združením Slovákov v zahraničí. Tá sa, mimochodom, pričínala o vznik Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Naopak, Slovensko veľmi stálo o to mať strešnú organizáciu, i celkom nedávno sa v Slovenskom dome v Prahe bývalý vicepremiér Ľubomír Fogaš chválil svojím podielom na tom vzniku. Existuje ešte tento záujem? A nie je to náhodou tak, že slovenská reprezentácia o to stojí, ale v konkrétnych krokoch úradu sa to rozhodne neprejavuje? Autor tohto textu verí, že je to presne tak. No ale s tým treba niečo urobiť, a nie nechať úrad, aby rušil spoluprácu s krajanmi a snažil sa ich strešnú organizáciu zadusiť odoberaním podpory.

A napokon, slovensko-slovenské partnerstvo je aj o vzťahu rôznych skupín Slovákov žijúcich v zahraničí medzi sebou. Vždy som si vážil naozaj integračné počiny, ako bol Svetový kongres Slovákov, po páde železnej opony Svetové združenie Slovákov v zahraničí, jeho Ekumenická duchovná rada. Opäť však rečnícka otázka: Podporujeme to dnes, alebo sa, naopak, podporuje atomizácia, rozbíjanie na menšiny v strednej a juhovýchodnej Európe a komunity na Západe, na tradičné komunity a novú diaspóru, rozbíjanie podľa generácií a zo všetkého najnebezpečnejšie rozbíjanie podľa politických názorov?

Mene tekol, varujem: nenechajme sa manipulovať politickými aktivistami, čo v zahraničí zakladajú pobočky politických strán, netreba hovoriť ktorých, čo organizujú volebné vlaky a autobusy, aby ovplyvnili voľby na Slovensku. Nie, to nie sú krajanovia ani podľa zákona a tiež nerobia krajanské aktivity na podporu slovenskosti, aké má podporovať úrad. A zasa rečnícka otázka: Prečo sa práve im načúva a prečo by sa krajanovia mali nechať rozoštváť a rozbiť?

Je to ako s kockou cukru. Ak sa rozláme na kúsky, oveľa rýchlejšie sa rozpustí. To je presná paralela s asimiláciou, ktorej sa máme brániť. My v tomto ponúkame skutočné partnerstvo, aj keď ne jeden úradník či diplomat si myslí, že stojí omnoho vyššie než krajanovia. Paternalistický a rozbíjačský prístup ohrozuje slovensko-slovenský dialóg viac než akíkoľvek nepriatelia zvonku. Nádejou môže byť podtitul konferencie: Spájanie sa pre budúcnosť. Nuž, pokúsme sa byť optimistickí.

Mons. Jozef HAEKO

bratislavský pomocný biskup

Konferencie biskupov Slovenska,
Slovenská republika

Úloha cirkvi v rozvoji kultúry a vzdelávania krajaňských komunít

Vážená pani predsedníčka, milí priatelia, milí krajanovia,

dovoľte mi krátko hovoriť o úlohe cirkvi v oblasti kultúry a vzdelávania u zahraničných Slovákov. Cirkev historicky zohrávala a zohráva dodnes významnú úlohu v oblasti kultúry a vzdelávania, najmä v kontexte slovenských diaspór po celom svete. Môžeme to rozdeliť na niekoľko bodov, v ktorých cirkev prispieva k tomu, aby aj národná, aj duchovná, aj osobná ľudská identita sa rozvíjala zdravým a správnym spôsobom.

Samozrejme, to prvé, čo chcem vyznať a povedať je, že každá bohoslužba je taký multivitamín, ktorý zasahuje všetky úrovne človeka, jeho duchovnú dimenziu, tú túžbu po transcencii, po presahu, po kontakte s Bohom, po vyznaní viery v zmŕtvychvstalého Krista, ktorý má veľký dosah na človeka vo všetkých jeho rozmeroch. A týmto dôležitým efektom každej bohoslužby a každého stretnutia aj mimo bohoslužby je udržiavanie slovenského jazyka a kultúry. Je dôležité poznamenať, že bohoslužobné texty, aj omšové texty, nie sú momentálnou ad hoc improvizáciou, ale prechádzajú, aby sa mohli používať na platforme cirkvi, vždy aktualizáciou zo strany odborníkov, vrátane jazykovedcov. To znamená, keď sa nedávno vydal Omšový misál, tak boli integrovaní a veľmi zásadným spôsobom prítomní pri jeho tvorbe aj tí, ktorí sledujú, kultivujú a nastavujú slovenský jazyk tak, aby bol zrozumiteľný a zároveň na patričnej kultúrnej výške.

To isté platí aj o omšových alebo bohoslužobných spevoch, ktoré nemôžu byť obyčajnou improvizáciou, ale tiež sa v rámci liturgie žiada od nich určitá kultúrna výška, aj pokiaľ ide o súlad a synergické pôsobenie hudobnej a textovej zložky toho, čo sa na omši spieva. S týmto samozrejme súvisí druhá dôležitá úloha bohoslužby a jej efekt a dosah, a to je výchova a vzdelávanie. Napokon, v každej bohoslužbe a na každej svätej omši sa číta Kniha kníh, biblia, ktorej obsah má mimoriadnu silu a formuje ľudstvo už tisícky rokov. Nehovoriac o tom, že v minulosti, ale aj v súčasnosti, priamo alebo nepriamo cirkev, resp. priamo kňaz v tej ktorej krajaňskej komunite úzko spolupracuje so školou krajaňskou, ktorá buď funguje ako plnohodnotná škola, ktorá funguje celý týždeň, alebo ako tzv. nedeľná škola alebo sobotná škola. Kňazi a pedagógovia veľmi úzko spolupracujú aj pri výchove mladých ľudí a teraz nemyslím len výslovne na vyučovanie náboženstva, podľa toho, ako si rodičia týchto

detí vyberú alebo aj samotná mládež, ale aj spolupráca v širších súvislostiach a v širšom kontexte. Máme, žiaľ, tú skúsenosť, ako dobre viete, keď z nejakého dôvodu zanikne škola, tak tá asimilácia potom nasleduje oveľa prudšie, pretože aj tie komunikačné siločiar sa veľmi zásadne menia, keď slovenské deti a mládež začnú chodiť do škôl, ktoré sú jazykovo samozrejme typické pre dané prostredie v danej krajine.

Nenahraditeľný dosah má cirkev, kňazi a kresťanské komunity v zahraničí na budovanie komunity a sociálnej pomoci. To podanie rúk na bohoslužbe, keď si vzájomne povieme „pokoj a bratská láska nech je medzi nami“, je symbolickým vyjadrením toho teambuildingu, ktorý sa odohráva na každej bohoslužbe, pretože Boh, Kristus, má zásadný dosah na to, že sa stávame lepšími, empatickejšími, bližšími jeden druhému. A každá jedna bohoslužba a potom aj v širšom zmysle slova, každé stretnutie je apelom na vzájomnú pomoc a na sociálne zameranie a sociálne cítenie voči tým, ktorí akýmkoľvek spôsobom túto pomoc potrebujú.

Duchovná podpora a identita

Pre mnohých zahraničných Slovákov má cirkev kľúčovú úlohu pri uchovávaní duchovnej identity, a už to tu odznelo, že dnes niektoré kresťanské komunity existujú v prostredí, v ktorom sa ponúkajú určité, nazvime to tak, alternatívne pohľady na život, na identitu muža a ženy, na spôsob vnímania manželstva atď. Áno, naozaj máme signály o tom, že mnohí rodičia sú bezmocní v tom, že ich deťom sa ponúkajú také alternatívne modely nadväzovania partnerských vzťahov, zakladania rodiny atď., že naozaj potom je to tá kresťanská komunita, chrám, omša, Sväté písmo, ktoré ako keby sú tou hranicou, tou latkou, tou čiarou, kde sa človek môže opäť dostať do rámca prirodzeného zákona, že muž je muž, žena je žena, rodina je muž a žena a že nijaká žena nemôže byť pretvorená na plnohodnotného muža a žiaden muž nemôže byť pretvorený na plnohodnotnú ženu, že sú to experimenty, ktoré môžu pôsobiť naozaj veľmi devastácie na našu mládež. A chrám, komunita, ktorá sa stretáva, je práve tou platformou, kde sa táto identita, hodnotová ortodoxia udržiava a dáva určitú oporu tým, ktorí hľadajú tieto oporné body.

Dôležitá je pri našich kresťanských komunitách v zahraničí spolupráca s inými slovenskými organizáciami. Je priam systémovo prítomné v našich komunitách mať kontakty čo najširšie s čo najširším okruhom ľudí dobrej vôle, mnohokrát aj s tými, ktorí nie sú veriaci, alebo ktorí sú hľadajúci, ktorí sami seba identifikujú za agnostikov. Voči nikomu nie je kňaz alebo pastor v komunite uzavretý, práve naopak, v tom krajanskom prostredí je ešte markantnejšie, ako sa vzájomne potrebujeme.

Bohoslužba samotná je modlitba, ktorá má veľký dosah na udržiavanie a rozvoj slovenského jazyka, oživovanie a odovzdávanie kultúrnych tradícií, ako je Jednotný katolícky spevník, ako sú ľudové náboženské, vianočné alebo veľkonočné piesne, a mohli by sme pokračovať ďalej. Hudba a spev ako kultúrny prostriedok, šírenie histórie a tradície cirkvi v spojení so slovenskou históriou.

No a napokon mi dovoľte v súvislosti s Božím slovom pripomenúť jedno výročie, ktoré je takým veľmi špecifickým vydaním spolupráce zahraničných Slovákov a domácich Slovákov, pretože práve pred štyridsiatimi rokmi v roku 1984 boli na Slovensku uväznení traja mladí muži, ktorí boli takými zahraničnými Slovákami vo veľmi špecifickom zmysle slova, pretože prešli asi 50 metrov do Poľska, aby tam prevzali tri batohy náboženskej literatúry vydané zahraničnými Slovákami, aby ju preniesli na Slovensko, keďže na Slovensku za železnou oponou sa náboženská literatúra nemohla vydávať. A malo to taký dosah, že

v apríli roku 1985 túto udalosť spomenul americký prezident Ronald Reagan, keď doslova povedal, *na Slovensku bol pre pašovanie biblie uväznený Branislav Borovský*. Asi nikdy v dejinách sa nestalo, že americký prezident vysloví konkrétne meno Slováka, ktorý premostoval a na chvíľu bol tým zahraničným Slovákom, ktorý prináša domov tú náboženskú literatúru a je za to sankcionovaný.

My teraz v rámci jedného výskumného projektu skúmame, akými cestami sa meno konkrétneho slovenského študenta dostalo do prejavu amerického prezidenta. O týchto výsledkoch Vás, myslím, o rok budem môcť podrobnejšie informovať.

Ďakujem za pozornosť.

Claude BALÁŽ

správca

Nadácie Národný Pamätník Slovenského
Vyst'ahovalectva, Slovenská republika

Pamätník slovenského vyst'ahovalectva a slovenskej diaspóry Stručný prehľad doterajších aktivít v rokoch 2000 – 2024

Migrácia je taká stará ako celé ľudstvo (migráciu možno prirovnať k histórii ľudstva), siaha od ďalekej minulosti po súčasnosť a pokračovať bude aj v budúcnosti. Slovenská diaspóra vo svete, jej minulosť i súčasnosť sú imanentnou a trvalou súčasťou (existencie) slovenského národa. Milióny Slovákov nútené či dobrovoľne opustili rodnú vlasť. Ešte i v súčasnosti každý štvrtý Slovák žije, pracuje, alebo študuje v zahraničí. Ústava Slovenskej republiky zaväzuje štát, aby sa o nich staral a podporoval ich. Jedna z dôležitých foriem v praxi migračnej štátnej politiky prevažnej väčšiny emigračných a imigračných štátov celého sveta je existencia pamätníkov a múzeí venovaných tejto problematike.

Na porovnanie uvádzame, že pamätníky venované problematike migrácie vo verejnom priestore jestvujú v Argentíne, Austrálii, Belgicku, Brazílii, Dánsku, Fínsku, Francúzsku, Holandsku, Írsku, na Islande, v Izraeli, Japonsku, Južnej Afrike, Kanade, Libanone, Nemecku, Nórsku, Poľsku, Portugalsku, San Marine, Srbsku, Slovinsku, Španielsku, Švédsku, Švajčiarsku, Taliansku, USA, vo Veľkej Británii. Ich sochárska a architektonická podoba ponúka inšpiráciu na riešenie budúceho pamätníka v Bratislave.

Pamiatky, pamätníky a pamätihodnosti sú súčasťou duchovného a materiálneho kultúrneho dedičstva našej krajiny, definujú našu identitu, úroveň vzdelanosti a historického povedomia. V mnohých prípadoch sa stávajú prostriedkami na budovanie tolerance, súdržnosti a pomáhajú budovať mosty medzi rôznymi etnikami, rasami, náboženskými skupinami či sexuálnymi menšinami. Rovnako tak by sme nemali opomínať ani skutočnosť, že pri ich rozumnom a efektívnom využívaní sa môžu stať cenným prvkom ekonomického rozvoja. Realizácia pamätníka slovenského vyst'ahovalectva musí byť dôležitým predmetom verejného záujmu štátu, realizovaného pri výkone verejnej moci, ktorý bude všeobecne prospešný. Pamätník by mal byť nielen vyjadrením trvalých národných hodnôt, ale aj súčasného postoja vlády k súčasným migračným trendom v Slovenskej republike.

V júli 2000 v Sade Janka Kráľa, na pravom brehu Dunaja bol položený základný kameň budúceho pamätníka. Je ním 4,5-tonový kus neopracovaného červeného mramoru, ktorý darovali Slováci z Maďarska s vytesaným nápisom *Základný kameň Pamätníka slovenského vyst'ahovalectva a zahraničných Slovákov. Bratislava, júl 2000*, a ktorý slávnostne posvätili zástupcovia katolíckej cirkvi na Slovensku a evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku.

Dnes sa píše rok 2024, ale pamätník stále nie je vybudovaný. Čo sa teda od roku 2000 dodnes udialo. V danom období prebehlo množstvo rokovaní a konzultácií na odbornej úrovni, na úrovni samosprávnych krajov, ministerstiev, odborných a vedeckých inštitúcií i krajských spolkov a organizácií. Spomenieme niektoré rokovania a prijaté uznesenia.

V prvom rade bolo potrebné určiť a nájsť miesto, kde bude budúci pamätník postavený. Po viacerých konzultáciách to bola Bratislava ako hlavné mesto Slovenskej republiky a v minulosti ako ústredné stredisko, odkiaľ vystaľovalci odchádzali do cudziny a po druhej svetovej vojne ako stredisko pre všetkých repatriantov, ktorí sa vracali domov.

Druhým vážnym problémom bolo jeho umiestnenie v Bratislave. Striedali sa návrhy od Sadu Janka Kráľa v Petržalke, podunajského nábrežia v Petržalke i Starom meste, námestí pri Filozofickej fakulte UK na Gondovej ulici, parku pred Slovenským národným múzeom v Starom meste, v areáli zariadenia vlády SR na Bôriku, na Devíne, na Pápežskej lúke v Petržalke. Všetky rokovania ostali v patovej situácii bez vyriešenia tohto základného problému.

V roku 2008 vláda Slovenskej republiky prijala uznesenie ku koncepcii štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí do roku 2015, ktorá zaväzovala podpredsedu vlády pre vedomostnú spoločnosť, európske záležitosti, ľudské práva a menšiny Dušana Čaploviča, aby do 31. decembra 2010 v spolupráci s predsedom Bratislavského samosprávneho kraja vybudoval Pamätník slovenského vystaľovalectva v Bratislave a zabezpečil jeho spolufinancovanie. Vládne uznesenie, podobne ako časť týkajúca sa stálej expozície v Slovenskom národnom múzeu, sa dodnes nenaplnilo a uznesenie vláda napokon v roku 2022 zrušila.

Keďže podpora zámeru vybudovať pamätník ostala vždy len vo verbálnej polohe, ďalšiu iniciatívu na seba prevzali občianske združenia, Združenie nezávislých expertov pre otázky dejín a života zahraničných Slovákov a Migrácia SK, ktoré v spolupráci s Maticou slovenskou založili v roku 2013 *Nadáciu Národný Pamätník Slovenského Vystaľovalectva* (NNPSV).

Nadácia začala sériu pracovných rokovaní za účelom postupného vytvárania partnerov zainteresovaných na príprave a realizácii budúceho pamätníka a otvorila svoju webovú stránku www.vystahovalectvo.sk. Pracovné rokovania sa uskutočnili na pôde Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Spolku architektov Slovenska, Mestského ústavu ochrany pamiatok v Bratislave, s komisiou kultúry a ochrany historických pamiatok Mestského zastupiteľstva hlavného mesta Slovenskej republiky a komisiou hl. mesta Bratislavy pre pamätníky a zásahy do verejného priestoru.

Aké je stanovisko slovenského zahraničia. Nadácia uskutočnila v roku 2018 prieskumnú anketu, na ktorej sa zúčastnilo 1 641 respondentov z celého slovenského zahraničia. Na jednotlivé otázky odpovedali takto:

- Má byť v Slovenskej republike postavený Pamätník slovenského vystaľovalectva? 79,5 áno, 20,5 nie
- Mal by vybudovanie pamätníka zabezpečiť štát a verejné inštitúcie Slovenskej republiky? 97,7 áno, 2,3 nie

Stála konferencia Slovenská republika a zahraniční Slováci svojimi opakovanými uzneseniami v roku 2002, 2005, 2008, 2010, 2013, 2017, 2018, podporila a žiadala vybudovať pamätník.

Prelomom sa stal návrh na umiestnenie pamätníka na prázdnom nevyužitom štátnom priestore za budovou nového Slovenského národného divadla, ktorý vypracovala Nadácia Národný pamätník Slovenského Vystáhovalectva. Návrh bol v spolupráci s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí predložený na rokovanie zastupiteľstva mesta Bratislavy, ktoré ho schválilo svojím uznesením č. 224/2015. Na rade, ako ďalej, ostal štát.

Uznesenie vlády slovenskej republiky č. 387 z 8. júna 2022 ku Koncepcii štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2022 – 2026:

A. schvaľuje

A.1. Koncepciu štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2022 – 2026 (ďalej len „koncepcia“);

B. ukladá

predsedovi Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

B.1. v spolupráci s primátorom hlavného mesta SR Bratislava a generálnym riaditeľom Slovenského národného múzea vybudovať Pamätník slovenského vystáhovalectva v Bratislave a zabezpečiť jeho financovanie z rozpočtovej podkapitoly Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí do 31. decembra 2028

Vykonávací plán k vecnému plneniu Koncepcie štátnej politiky SR vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na roky 2022 – 2026 potvrdil povinnosť Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí vybudovať pamätník. Otázne ostáva, či budúca koncepcia na roky 2026 – 2030 túto povinnosť a záväzok štátu zohľadní a potvrdí.

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSŽZ) a Nadácia Národný pamätník slovenského vystáhovalectva podpísali 19. júna 2024 Memorandum o porozumení a spolupráci. Dohodli sa tak na koordinovanom postupe pri budovaní dôstojného pamätníka slovenským vystáhovalcom v Bratislave. Cieľom je udržiavať a rozvíjať národné povedomie a kultúrnu identitu Slovákov žijúcich v zahraničí. Najbližším krokom by teraz malo byť vypísanie medzinárodnej verejnej anonymnej sochársko-architektonickej súťaže na Pamätník slovenského vystáhovalectva a prezentácia jej výsledkov doma i v slovenskom zahraničí. Po jej realizácii sa posunieme o krok ďalej a budeme vedieť, akú bude mať podobu a aká je jeho finančná náročnosť. Môže nasledovať finálna etapa jeho konkrétnej realizácie.

Nadácia Národný pamätník slovenského vystáhovalectva vypracovala a predkladá ideový zámer k medzinárodnej súťaži.

Verejná anonymná sochársko-architektonická súťaž na Pamätník slovenského vystáhovalectva.

Vypisovateľ súťaže: Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 387 z 8. júna 2022 ku Koncepcii štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2022 – 2026

B. ukladá
predsedovi Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

B.1. v spolupráci s primátorom hlavného mesta SR Bratislava a generálnym riaditeľom Slovenského národného múzea vybudovať Pamätník slovenského vysťahovalectva v Bratislave a zabezpečiť jeho financovanie z rozpočtovej podkapitoly Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Spolupráca: mimovládne organizácie a nadácie so zameraním na problematiku slovenskej diaspóry, krajanské spolky a organizácie v zahraničí.

Cieľ súťaže:

Tvorba libreta a scenára pamätníka

Vytvorenie sochársko-architektonickej kompozície, ktorá by dôstojným spôsobom pripomínala státisíce Slovákov, ktorí opustili rodnú vlasť v rôznych obdobiach našich novodobých dejín. Pamätník sa stane miestom stretávania sa a miestom, kde si budeme pripomínať osudy Slovákov roztratených po svete.

Druh súťaže a jej účastníci:

Súťaže sa môžu zúčastniť domáci i zahraniční architekti a sochári.

Súťaže sa nemôžu zúčastniť osoby, ktoré sa podieľali na vypísaní súťaže a jej vyhlásení, ani osoby, ktoré sú členmi, náhradníkmi a expertmi poroty a osoby blízke týmto osobám, ich priami spolupracovníci a rodinní príslušníci.

Jazyk súťaže: slovenský, anglický

Predmet súťaže:

Sochárska a architektonická dokumentácia (výkresy a model), ktorá by dostatočne preukázala myšlienku autorov.

Súčasťou musí byť aj riešenie najbližšieho okolia pamätníka, technický popis riešenia a ekonomické vyhodnotenie návrhu.

D. Základné zložky pamätníka

a) areál pamätníka

V juhozápadnej časti parcely č. 9155/20 limitovaný a ohraničený skupinou dendrologicky chránený strom.

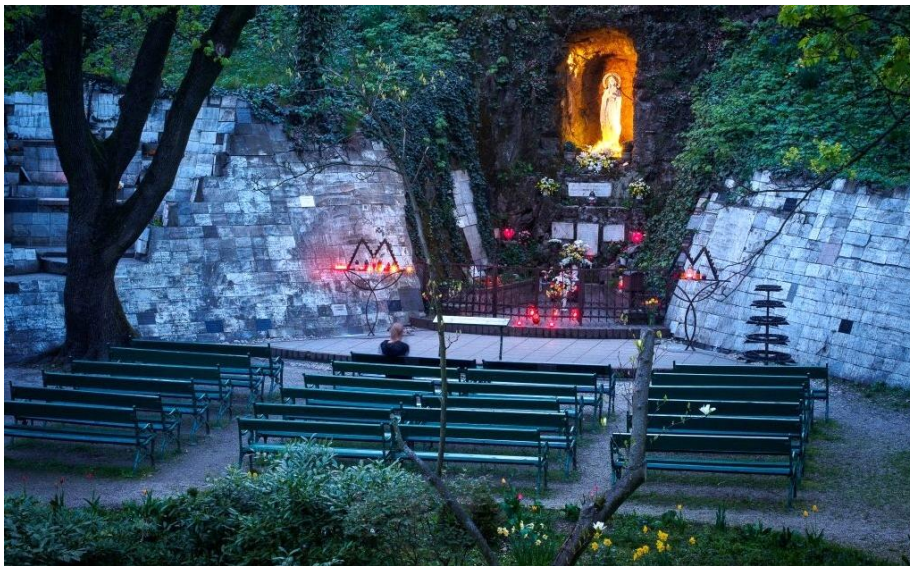

Umiestnenie pamätníka

b) pamätný múr slovenskej diaspóry

V prednej časti bude oblúkom kopírovať vonkajšiu stranu skupiny jestvujúcich chránených stromov, v zadnej časti časť Olejkárskej ulice a časť parkoviska SND. Tým vznikne uzatvorený areál, ktorý bude chránený pred škodlivými exhalátmi a nadmerným hlukom spôsobovaným dopravou, ktorý bude okrem iného plniť aj kultúrnu a oddychovú funkciu. Na upravenej vnútornej stene pamätného múru (napr. z vysoko leštenej žule) budú môcť byť umiestnené panely, ktoré návštevníkom priblížia problematiku slovenského

vyst'ahovalectva a života Slovákov vo svete a podobne ako v bratislavských Lurdoch pod Kalváriou pamätné tabuľky jednotlivcov alebo organizácií, alebo texty vyryté do steny pamätníka, ako napr. Múr veteránov vo Washingtone.

Lurdská jaskyňa, Bratislava, Kalvária, Hlboká cesta

Múr veteránov vietnamskej vojny, Washington

c) sochársky monument (plastika, obelisk, reliéf, socha, súsošie a pod.)

Kľúčové slová: preambula a článok 7a Ústavy SR, Deklarácia NR SR k Slovákom žijúcim v zahraničí, štátny znak Slovenskej republiky, migrácia, exodus, remigrácia, na pamiatku všetkých, ktorí museli opustiť rodnú vlasť Slovensko, Slovensko včera a dnes, roľník, robotník, inteligent, duchovný, študent, Slovákov v zahraničí, Slováci vo svete, slovenská rodina, muž, žena, deti, chodec, pešiak osamelý, skupina, sedliacky voz, vlak, loď, lietadlo, auto, rieka, more, oceán, svetové kontinenty a slovenské zahraničie, Slovensko a svet, cyrilo-metodská tradícia, dvojkríž a trojvršie, všetky grafické podoby kríža, menora, a iné.

Cobh, Írsko

Ottestad, Nórsko

d) zvonica, malá kampanila
symbolický hlas zvona zo Slovenska do sveta

e) základný kameň pamätníka
dočasne položený v Sade J. Kráľa v Bratislave-Petržalke

Základný kameň pamätníka

f) parková úprava a vchod zo strany Olejkárskej ulice, resp. cesta pri parkovisku SND

E. Finančné krytie a rozpis predpokladaných úkonov

Rozpočtová podkapitola Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí v zmysle uznesenia vlády č. 387/2022

Propagácia súťaže, vypísanie súťaže:

- zostavenie podkladových súťažných podkladov;
- libreto, scenár;
- public relations (domáce a zahraničné médiá, záujmové profesijne subjekty v SR a zahraničí, orgány štátnej a verejnej správy, ostatná verejnosť a i.);
- vypísanie a zverejnenie medzinárodnej súťaže;
- vyhlásenie výsledkov súťaže a ocenenie najlepších prác;
- prenájom priestorov na vyhlásenie výsledkov medzinárodnej súťaže;
- práca odbornej poroty, hodnotenie súťažiacich;
- verejná výstava návrhov zúčastnených autorov, grafika, repro, panely, inštalácia;

Tlač, katalóg, pozvánka:

- ocenenie: 1., 2., 3. a mimoriadna cena;

Tlačová beseda:

- propagácia v slovenskom zahraničí v spolupráci s Ministerstvom zahraničných vecí a európskych záležitostí SR v krajinách, kde jestvujú väčšie slovenské komunity (Česko, Poľsko, Rumunsko, Srbsko, Maďarsko, Rakúsko, Nemecko, Francúzsko, Argentína, USA, Kanada, Austrália a ďalšie) formou výstavy, elektronicky cez internetové portály a sociálne siete.

Záver

Pamiatky, pamätníky a pamätihodnosti sú súčasťou duchovného a materiálneho kultúrneho dedičstva našej krajiny, definujú našu identitu, úroveň vzdelanosti a historického povedomia. V mnohých prípadoch sa stávajú prostriedkami na budovanie tolerance, súdržnosti a pomáhajú budovať mosty medzi rôznymi etnikami, rasami, náboženskými skupinami či sexuálnymi menšinami. Rovnako tak by sme nemali opomínať ani skutočnosť, že pri ich rozumnom a efektívnom využívaní sa môžu stať cenným prvkom ekonomického rozvoja. Pamätník by mal byť nielen vyjadrením trvalých národných hodnôt, ale aj súčasného postoja vlády k súčasným migračným trendom v Slovenskej republike.

Realizácia pamätníka slovenského vyst'ahovalectva musí byť dôležitým predmetom verejného záujmu štátu realizovaného pri výkone verejnej moci, ktorý bude všeobecne prospešný pre celú verejnosť Slovenskej republiky.

Budúci pamätník musí plniť funkciu živého pamätníka, permanentne prepojeného na obyvateľov Slovenskej republiky i slovenskej diaspóry, ako súčasť celosvetovej siete migračných pamätníkov v zahraničí v rámci UNESCO i v kontexte tvorby politik európskeho spoločenstva vo vzťahu k fenoménu Európania vo svete.

Michal BABIAK

vedúci

Katedry estetiky Filozofickej fakulty
Univerzity Komenského v Bratislave,
Slovenská republika

„Nepýtaj sa, čo môže urobiť tvoja zem pre teba...“

Ako je zrejmé, takmer všeobecne známe, názov môjho príspevku odkazuje na povestnú vetu Johna F. Kennedyho, ktorá vyzýva k zmene v optike nazerania na vzťah jednotlivec versus krajina, národná krajina, národné spoločenstvo: „Nepýtaj sa, čo môže urobiť tvoja zem pre teba. Pýtaj sa, čo môžeš urobiť ty pre svoju zem.“ Kennedyho výrok nás upozorňuje na situáciu, kedy sa istá spoločenská klíma, istá atmosféra v kolektíve – štátnom, národnom či vôbec: sociálnom – dostáva do bodu evidentnej krízy. Krízy, kedy sa vzťah k spoločenskému, národnému, štátnemu, vzťah voči „zemi“, ako hovorí Kennedy, zoslabuje, posúva do druhého plánu a na povrch sa dostávajú záujmy individuálne, osobné, privátno-utilitárne. Ide o krízu, ktorá je evidentne morálna – lebo sa potláča, minimalizuje alebo bagatelizuje základ, z ktorého vyrastá duch istého spoločenstva – v tomto prípade slovenského spoločenstva. Bagatelizuje sa hodnotová stupnica, hodnotový systém, ktorý určuje podobu istého kolektívu, či – dokonca v radikálnej podobe: eliminuje sféru, ktorá dáva istý metafyzický, no o to viac neopakovateľný punc originality a suverenity istému spoločenstvu: v tejto sfére sa nachádza všetko to, čo istú komunitu určuje – napr. ako slovenskú – so všetkými jej hodnotami, ale aj snami, ideálmi, tradíciami – ale aj presvedčeniami o mravnej správnosti a morálnom konaní jednotlivca v rámci tohto spoločenstva. Keď sa táto krehká rovnováha medzi vnímaním kolektívnych a osobných povinností naruší, keď privátno-utilitárne dôvody začnú valcovať kolektívne, keď sa zabúda na hodnotu spoločenskú a za každú cenu sa presadzuje iba to, čo prinesie iba mne osobný prospech – je prirodzené, že sa musí objaviť nejaký ten Kennedy a vyzvať, napomenúť, resp. buchnúť rukou o stôl a povedať to, čo sa povedať musí: „Nepýtaj sa, čo môže urobiť tvoja zem pre teba. Pýtaj sa, čo môžeš urobiť ty pre svoju zem.“

To, na čo by som chcel vo svojom príspevku upozorniť je, že v aktuálnej dobe máme aj v situácii vzťahu Slovenská republika na strane jednej a slovenské zahraničie na strane druhej istý nevyvážený vzťah, ktorý si žiada – obrazne povedané – Kennedyho úder rukou do stola. Len na margo: ak by sa niekto pýtal, že na základe čoho a z akej pozície si beriem právo hodnotiť tento vzťah, ktorý som práve pomenoval takýmto spôsobom – je to moja dvojdomá pozícia: zahraničného Slováka z Dolnej zeme, ktorý – tak ako Dante „životom prejdúc do pol chodníka“ – druhú polovičku svojho života žije vo svojej tzv. starej vlasti. Alebo povedané inak: dokáže sa na túto vec pozeráť z obidvoch možných zorných bodov nazerania. Moja osobná životná skúsenosť z pozície zahraničného Slováka, ako aj štúdium historických materiálov na strane druhej, mi poskytujú istú možnosť reflektovať javy, týkajúce sa problematiky zahraničných Slovákov v istom komplexnejšom nazeraní, ako kedy som tieto

javy analyzoval a pristupoval k nim iba z jednej pozície. Dnes ale budem v prvom rade vystupovať ako zahraničný Slovák.

Vyrastal som v slovenskom dolnozemskej prostredí, ktoré si za viac ako dvestopäťdesiat rokov dokázalo udržať svoju slovenskosť: slovenský jazyk v domácej komunikácii i verejnom styku, v úradoch, v školách, kultúrnych ustanovizniach, dokázalo si získavať zo Slovenska kvalitných, slovensky orientovaných farárov a učiteľov, udržiavalo si svoje slovenské hospodárske školy, slovenské peňažné ústavy, noviny, časopisy, slovenské redakcie rozhlasu a televízie. Pred rokom 1989, resp. 1. januára 1993 tá pomoc zo Slovenska alebo iného slovenského zahraničného sveta bola ojedinelá, často len symbolická: najčastejšie to boli knihy a najvzácnejší dar pred rokom 1989 bolo asi klavírne polokrídlo Petrof do slovenského gymnázia v Petrovci. Keď po prevrate roku 1919 vznikalo toto gymnázium, jeho vznik čiastočne podporilo aj Československo, aj slovenskí krajanovia z Ameriky, no najväčšia obeta znova prichádzala z vlastných radov: tak ako to bolo zvykom, uvedomeli Slováci z vlastných, dolnozemských radov darovali celé majetky, domy, polia atď. – len aby toto gymnázium vzniklo a bolo liahňou budúcej slovenskej dolnozemskej inteligencie. Podobné dary môžeme odsledovať aj v neskorších obdobiach, ktorými sa podporovala činnosť Matice slovenskej v Juhoslávii atď. Vo všetkých slovenských dolnozemských spolkoch sa činnosť rozvíjala iba vďaka obetavosti jej členov, nezištne: nikto nečakal na odmenu, ale ani na pomoc zo Slovenska alebo inde zo sveta – lebo vedel, že nič také nie je možné. A všetka tá obeta existovala preto, lebo existoval istý kult: kult pozitívneho vzťahu voči Slovensku, slovenskému národu, slovenčine, vlastnej slovenskosti, ktorá existuje v slovenskom zahraničnom prostredí – lebo nezištne dary členov z vlastnej komunity zdobili činnosť aj Slovákov v Amerike, na západe, v najodľahlejších končinách sveta. Kennedyho výrok sa často prispôsobuje do podoby: „Nepýtaj sa, čo môže urobiť Amerika pre teba. Pýtaj sa, čo môžeš urobiť ty pre Ameriku.“ V podmienkach zahraničných Slovákov sa v minulosti tento výrok transformoval do „Nepýtaj sa, čo môže urobiť Slovensko pre teba. Pýtaj sa, čo môžeš urobiť ty pre slovenskosť.“ A dnes?

Po roku 1989 a zvlášť po vzniku samostatnej Slovenskej republiky roku 1993 sa spoločenská nálada dostala do nových polôh – ale ako je známe: nie všetko, čo je nové, je aj dobré. Radosť, že sa slovenské komunity v zahraničí národne udržali, že sa neasimilovali, prerastala do euforickej vízie: Slovensko ako zvrchovaný štát bude tieto svoje komunity podporovať, vzájomná komunikácia bude ešte intenzívnejšia, spolupráca bohatšia – až to prerastalo do ružových snov, plánov a snenia o dovtedy nevídaných investíciách zahraničných Slovákov, do spoločných podnikov na Slovensku, veľkom biznise, z ktorého sa zrodí rozprávková prosperita, doláre, med a mlieko pre všetky zúčastnené strany.

Neviem presne, koľko sa tento sen sníval, no teraz po 30 rokoch od vzniku samostatnej SR je jasné, že sen nebol sen, ale fantazmagórie, alebo ak to aj bol sen, zobúdzanie do reality je hororové. Stáročná a v niektorých prostrediach desaťročné skúsenosti s udržiavaním slovenského národného života v zahraničí bez zásadnej pomoci zo strany Slovenska sa stratili a namiesto toho sa presadil model, ktorý viac deprimuje ako nadchýna, vyvoláva viac otáznikov než optimistickej vízie. Inštitúcie a organizácie zahraničných Slovákov veľmi často majú o Slovensko a slovenskosť záujem iba kvôli získaniu finančných prostriedkov. Slovenskosť, vzťah voči slovenskému národu, štátu, slovenskému duchu atď. sa stali prostriedkom obchodu. Slovenskosť prestala byť chrámom a stala sa krámmom. Ako člen dotačných komisií na Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí som konšternovaný, keď vidím, na čo všetko sa od Slovenska pýtajú peniaze – v tomto okamihu konkrétne dotácie sú chránené mlčanlivosťou, no raz, keď budú zverejnené, som presvedčený,

že vznikne neuveriteľný korpus príspevkov do nejakých budúcich dejín bizarností, absurdity, márnomyseľnosti – a samozrejme – chamtivosti.

To skutočne za posledných tridsať rokov sa vzťah na relácii Slovensko – slovenský svet v zahraničí tak zásadne zmenil, že slovenskosť je často len predmetom istého vydierania („ak nám nedáte peniaze, tak sa asimilujeme“), politického obchodovania s podporou vo voľbách, až po ironické označenia „profesionálny Slovák“? Slovenskosť, ten posvätný grál medzi Slovenskom ako materskou krajinou a slovenským zahraničím, tá posvätná krv, ktorá mala spájať všetkých Slovákov bez rozdielu, kde žijú – sa nám dostala na vedľajšiu koľaj, stratila sa, skapala.

V antickom Grécku sa niekedy okolo 7. st. pred n. l. začala z dionýzií rodiť tragédia; pri tomto zrode v jednotlivých epizódach vystupovalo božstvo Dionýza, no v istom okamihu, keď sa už vyčerpali príbehy o tomto bohovi, scénické epizódy zobrazovali iné božstvá a héroov. Na novovzniknutú situáciu cynickí starí Gréci odpovedali poznámkou: Ouden pros ton Dionyson – Nemá súvis s Dionýzom.

Nedostali sme sa aj my do identickej situácie, kedy to najposvätniešie, to centrálné, čo by nás malo spájať, ten Dionýzos, ten grál, tá krv, tá slovenskosť – sa stratili? Že všetko toto, čo sa deje, „ouden ton Slovacykon“, nemá súvis so slovenskosťou? Lebo sa slovenskosť stala predmetom obchodu a niet toho Ježiša Krista, ktorý by týchto obchodníkov vymetal z chrámu. Aby chrám bol znova slovenskosti chrám a nie krám?

Nájde sa už konečne nejaký slovenský Kennedy, ktorý povie: „Nepýtaj sa, čo môže urobiť Slovensko pre teba. Pýtaj sa, čo môžeš urobiť ty pre slovenskosť.“ Štipka idealizmu z minulosti a popretie presily materializmu súčasnosti je cesta k odpovedi, čo môže každý z nás urobiť pre slovenskosť vo vlastnom dome a v spoločenstve.

Mark Twain raz poznamenal, že *azda niet tragikomickejšej veci na svete ako mladý pesimista – iba ak by starý optimista!* Nemám teda nárok na optimizmus a tak, keď rozmýšľam o tomto aktuálnom stave, keď vidím všetko to kľbčenie o dotácie – zdá sa mi, že slovenskosť, na ktorú tak často prisaháme, je podobná nejakej kukučínovskej dedinskej starej dievke, ktorá sedí v kúte izby a vidiac v nešťastí všetok ten krik okolo seba, v duchu si šomre: „Urobila som ja nejakú chybu?“ – V takýchto chvíľach uvažujem, či je nejaká paralela medzi slovenskou realitou a americkou, ktorú diagnostikoval iný americký prezident, Thomas Jefferson, keď povedal: „Keď pouvažujem, že Boh je spravodlivý, bojím sa o svoju zem.“

Dagmar REPČEKOVÁ

predsedníčka

Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Výsledky, vízia, priority a budúce aktivity ÚSŽZ

Vážení účastníci stálej konferencie,

dovoľte mi, aby som sa vo svojom vystúpení dotkla tak súčasnej situácie Slovákov žijúcich v zahraničí, ako aj predstavenia priorít a tvorby budúcej vízie formovania našich vzťahov a podpory.

Ku koncu minulého roku sme podľa údajov z oficiálnych sčítaní evidovali 1.310.804 Slovákov žijúcich v zahraničí, v tom v juhovýchodnej Európe 56.023, v strednej Európe 248.316, v ostatných častiach Európy a na Blízkom Východe 337.730 a v zámorí 668.735 osôb. Odhadované počty sú vyššie, dosahujú takmer 1,8 milióna osôb, tento rozdiel vytvára najmä novodobá migrácia. Na území Slovenska sa ročne zamestnáva okolo 3 – 3,5 tis. držiteľov osvedčenia Slováka žijúceho v zahraničí. Počet držiteľov osvedčenia Slováka žijúceho v zahraničí sa po covidovom období znížil z pôvodných cca 2 tis. ročne na cca 700 – 730 ročne, najviac žiadateľov je zo Srbskej republiky, Ukrajiny a narastá počet žiadateľov z USA.

Aktivity Slovákov žijúcich v zahraničí sú podporované v štyroch zákonom definovaných oblastiach – kultúry, vzdelávania vedy a výskumu, v oblasti informácií a v oblasti krajanových médií. Ročne sú na tieto aktivity uvoľňované prostriedky vo výške 2,3 – 2,5 mil. €. Rok 2024 sa trochu vymykal bežnému postupu, nakoľko dotačná výzva bola vyhlásená len v marci 2024, čo spôsobilo posun vo vyplácaní finančných prostriedkov na schválené dotačné žiadosti a niektoré podujatia sa buď nerealizovali, alebo realizovali v obmedzenom režime. Ku dňu konania stálej konferencie evidujeme 587 schválených projektov v hodnote 1.886.602,- €, do konca kalendárneho roka však budú otvorené ešte mimoriadne výzvy na skontrolované investičné projekty a nákup učebníc a učebných pomôcok. Keď sa pozrieme na štruktúru podporených projektov, tak 56 % finančných prostriedkov Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí smerovalo na podporu kultúry, 36 % na podporu vzdelávania, 6 % na podporu informačného pôsobenia a 2 % na podporu médií. Oblasť vzdelávania však bola cestou úradu podporená aj Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a mládeže SR a to ďalšou dodatočnou sumou 4,8 mil. €, čo dokumentuje silný záujem Slovenskej republiky o podporu vzdelávania, zachovania a ďalšieho rozvoja znalosti slovenského jazyka u našej krajanovej komunity v zahraničí.

V roku 2022 bola prijatá koncepcia štátnej politiky Slovenskej republiky voči Slovákom žijúcim v zahraničí do roku 2026, dnes sme prakticky v polčase jej plnenia. Je teda čas položiť otázku, ako sme na tom, čo nás spája, čo rozdeľuje, kam smerujeme. Chcem predovšetkým zdôrazniť princíp diverzity a inklúzie, ktorý krajanskú komunitu charakterizuje – každý jednotliviec obohacuje našu rodinu prvkami krajiny, v ktorej žije, ale aj tak sme všetci jedna rodina, pre ktorú je zapojenie každého jej člena rovnako dôležité, sme spolu hrdí Slováci a Slovenky. Prístup Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí voči krajanskej komunite zostáva naďalej založený na princípe vzájomného rešpektu a rovnosti – náboženskej, rodovej, politickej, ale aj medzigeneračnej.

Víziou budúcnosti slovenskej krajanskej komunity vo svete je posilňovanie jej národnej a kultúrnej identity a cestami naplňovania tejto vízie sú tradičné a nové prvky podpory výrazových prvkov kultúry, udržanie slovenského jazyka a zvyšovanie kvality vzdelávania, nový prístup k vede a výskumu a posilnenie kontinuity a integrity krajanskej komunity.

V oblasti kultúry budeme naďalej podporovať zachovanie tradičných prvkov slovenskej kultúry. Krajanské kapacity v tejto oblasti sú silné, ale málo prepojené, vo vzťahu k mladej generácii dokonca krehké, kde fungovanie zotrvačnosťou jednoducho nestačí, je potrebná odbornosť a modernosť. Do ponuky preto zapojíme modernú choreografiu v podaní slovenských choreografov, ale aj kultúrnych metodikov v oblasti divadelníctva, ľudového a klasického tanca, podporíme výtvarné sústreďenia... Zaujímá nás vaša mienka, a preto obnovíme kultúrnu komisiu úradu, ktorá bude konfrontovaná s požiadavkami a námetmi krajanského prostredia prostredníctvom pripravovaného kultúrneho fóra na platforme Slovenské zahraničie.

V oblasti jazyka, vzdelávania, vedy a výskumu stále zápasíme s nedostatkom učebníc a vyslaných pedagógov, s nejednotnou metodikou a nedostatočnými aktivitami v oblasti vedy a výskumu. Potrebujeme zjednotenie metodiky a prenos reformy vzdelávania na Slovensku do vzdelávania v slovenských školách a škôlkach v zahraničí, so silnou podporou slovenského jazyka ako nástroja posilnenia národnej identity. Na stálej konferencii prezentujeme ako vzorový, model Českej školy bez hraníc, ku ktorému máme za cieľ smerovať. Chcem pozitívne zhodnotiť činnosť našich dvoch školských komisií, ktoré vytvárajú most medzi dvomi rozdielnymi školskými systémami – klasickými školami autochtónnej slovenskej menšiny v zahraničí a zväčša dobrovoľníckymi víkendovými školami, či online vyučovaním. Dúfam, že Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí bude úspešný s podaným projektom digitálnej transformácie úradu, ktorá by pomohla najmä víkendovým školám prekonať prekážky s nedostatkom učebníc a didaktických pomôcok. Naším cieľom je otvoriť na platforme Slovenské zahraničie online slovenskú školu s prezentáciou vzorových hodín v slovenskom jazyku, modelmi neformálneho vzdelávania a hier a pedagogickým fórom nielen na zdieľanie skúseností a podnetov pre školské komisie, ale aj odborných konzultácií v oblasti metodiky a ďalšie inovatívne návrhy. V roku 2025 spustíme aj pilotný model tzv. doplnkového štipendia, prioritne pre krajiny, ktoré nie sú zahrnuté v európskom programe Erasmus+, ktorého cieľom je poskytnúť doplnkové štipendium slovenským študentom, študujúcim v zahraničí, za ich zapojenie do formálnych aj neformálnych vzdelávacích aktivít vo víkendových školách a do ďalších krajanských aktivít v krajine, v ktorej študujú. Budeme podporovať spoluprácu krajanských škôl so školami na Slovensku, aj s cieľom zapojenia do rôznych súťaží, ale aj vhodných európskych programov.

Stála konferencia je zároveň príležitosťou, aby sme sa zamysleli nad našou spoločnou budúcnosťou, ako zvládnuť prebiehajúcu medzigeneračnú výmenu, pritiahnuť mladú

generáciu a nájsť vhodné výrazové prostriedky a komunikačné zdroje pre jej zapojenie do aktivít Slovákov žijúcich v zahraničí tak, aby sa nenarušila ich integrita a bola zabezpečená kontinuita. V mnohých debatách s obomi stranami sme videli, ako málo o sebe vieme, je preto aj záväzkom Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí rozprúdiť túto vzájomnú komunikáciu a informovanosť. Naším prirodzeným spojivom je predsa slovenský jazyk – stále máme radi naše Slovensko a slovenčina je predsa najkrajším jazykom na svete a prirodzene chceme, aby ním hovorili naše deti. Môžem už teraz oznámiť, že ešte v tomto roku spustíme nový spravodajský formát Slovensko bez hraníc a dohodli sme nové formy spolupráce s Tlačovou agentúrou Slovenskej republiky, aby sa k vám dostali včasné a pravdivé informácie zo Slovenska. Od budúceho roku obnovíme tvorivú školu žurnalistiky – aby sme tak zapojili mladých ľudí do tvorby spravodajstva, ale aj zvýšili informovanosť slovenskej verejnosti o krajanskej komunite v zahraničí – o vás, vašich príbehoch, osudoch. Okrem medzigeneračného spájania potrebujeme uchopiť aj možnosti spolupráce s profesionálnou diaspórou a hodnotiť prínos týchto prepojení, ale identifikovať a prepojiť aj výskumné aktivity v krajanskej komunite.

Spracúvame situačné správy podľa jednotlivých krajín, aby sme vedeli lepšie pochopiť a v pripravovanej štátnej politike na budúce päťročné obdobie správne nastaviť priority štátnej politiky Slovenskej republiky voči Slovákom žijúcim v zahraničí a s ňou spojený dotačný systém v jednotlivých územných celkoch. Využívame k tomu tak informácie z doterajších aktivít, informácie zo zastupiteľských úradov Slovenska v zahraničí, ale oslovíme aj vás priamo.

Kedy teda pocítíme zmenu? Cesta nebude jednoduchá, Slovensko je v ekonomickom konsolidačnom režime. Potrebujeme identifikovať opakované prevádzkovo-orientované náklady, zdôvodniť rasty nákladov z dôvodu rastu cien energií a inflácie a nastaviť možnosti dotačného systému aj na menšie tematické výzvy, posúdiť reálnosť investičných výdavkov, posilniť a sprísniť kontrolnú činnosť. V prípade úspešnosti podaného projektu digitálnej transformácie by sa proces prirodzene urýchlil. Nové prístupy však určite budú premietnuté do tvorby štátnej politiky Slovenskej republiky voči Slovákom žijúcim v zahraničí na roky 2027-2031 a budeme o nich hovoriť na budúcej stálej konferencii. Dovoľte mi ukončiť moje vystúpenie aktuálnou výzvou – hovoríme spolu a rešpektujeme sa navzájom!

Lucia LEHOTAYOVÁ

generálna riaditeľka

Sekcie medzinárodných vzťahov
Ministerstva školstva, výskumu, vývoja
a mládeže SR

Poskytovanie štátnej starostlivosti

Vážení hostia a ctení účastníci stálej konferencie,

ďakujem veľmi pekne za pozvanie. Dovoľte mi, aby som vám v mene pána ministra Tomáša Druckera, ktorý sa vzhľadom na pracovné povinnosti nemohol na dnešnej konferencii zúčastniť, odovzdala srdečný pozdrav, a zároveň, aby som vám v mene Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky v krátkosti predstavila súbor aktivít, ktoré realizujeme na podporu výučby slovenského jazyka v zahraničí a pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

V prvom rade medzi oblasti podpory patria **vzdelávacie programy na podporu výučby slovenského jazyka, respektíve v slovenskom jazyku v zahraničí**, ktoré sú určené primárne žiakom, študentom a pedagógom z radov krajanov v zahraničí.

Ministerstvo školstva každoročne organizuje koordinačnú poradu za účasti zástupcov slovenských krajských spolkov a vzdelávacích centier, kde sa vytvára priestor, aby sa dohodli témy vzdelávacích podujatí na celý kalendárny rok. Cieľom je zostavenie kalendára vzdelávacích programov pre Slovákov žijúcich v zahraničí na príslušný rok.

Jednotlivé vzdelávacie podujatia sú organizované v spolupráci s odbornými pracoviskami slovenských univerzít, ktoré organizačne zabezpečujú a odborne garantujú jednotlivé programy. Ide o Metodické centrum pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Pedagogickú fakultu Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a Studia Academica Slovaca – centrum pre slovenčinu ako cudzí jazyk Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.

V roku 2023 bolo realizovaných 19 vzdelávacích podujatí a v roku 2024 sa realizuje vyšší počet, až 29 vzdelávacích aktivít s finančným príspevkom ministerstva školstva.

Ďalším nemenej dôležitým prvkom je **vysielanie učiteľov slovenského jazyka a akademických predmetov na základné a stredné školy v zahraničí**. Ministerstvo podporuje rozvoj slovenského jazyka a kultúry v zahraničí aj formou vysielania učiteľov do zahraničia, ktorí pôsobia v rámci vzdelávacieho systému cudzích štátov, kde žije početná slovenská menšina a kde pôsobia školy s vyučovaním slovenského jazyka.

Slovenskí učitelia sú zárukou kvalitnej výučby slovenského jazyka, akademických predmetov a kultúry v rámci školského vzdelávania, aktívne participujú na maturitných skúškach, príprave na štátne jazykové skúšky, na ďalšom pedagogickom vzdelávaní učiteľov slovenského jazyka a činnosti krajanských organizácií. V školskom roku 2024/2025 pôsobí 18 učiteľov ministerstva školstva v 3 krajinách, a to konkrétne v Maďarsku, v Rumunsku a na Ukrajine. V školskom roku 2023/2024 bola akceptovaná požiadavka maďarského rezortného partnera o zabezpečenie nových učiteľov s aprobáciou slovenský jazyk a literatúra na základné školy v Níži a v Číve a v aktuálnom školskom roku 2024/2025, bola akceptovaná nová požiadavka maďarského rezortného partnera o zabezpečenie učiteľa na základnú školu v Sarvaši.

Okrem vysielania učiteľov rezort zabezpečuje aj **vysielanie lektorov slovenského jazyka a kultúry do zahraničia**. Rozvoj slovistiky v zahraničí ministerstvo školstva zabezpečuje formou vysielania lektorov slovenského jazyka a kultúry na univerzity a vysoké školy v zahraničí. Lektoráty slovenského jazyka a kultúry sú významnou súčasťou propagácie Slovenska a jeho kultúry. V akademickom roku 2024/2025 pôsobí v zahraničí 20 lektorov ministerstva školstva v 13 krajinách, medzi inými napríklad aj vo Francúzsku, Chorvátsku, Číne, Nemecku či v Taliansku.

Lektori slovenského jazyka a kultúry patria k dôležitým nástrojom kultúrnej diplomacie v zahraničí a sú otázkou prestíže krajiny v rámci výučby cudzích jazykov na zahraničných univerzitách. Vyslaní lektori okrem vyučovacej povinnosti prispievajú k všestrannému poznaniu slovenských reálií v kontexte histórie a kultúry organizovaním konferencií, seminárov, výstav a stretnutí s významnými osobnosťami z oblasti vedy a kultúry, pričom úzko spolupracujú so zastupiteľskými úradmi Slovenskej republiky v zahraničí.

Medzi ďalšie aktivity, ktoré by som rada spomenula patrí **medzinárodná súťaž Slovenské rozprávky z celého sveta**, ktorú ministerstvo školstva vyhlasuje v spolupráci s Užhorodským lýceom č. 4 v Užhorode na Ukrajine, a o ktorej viac Vám neskôr porozpráva autor projektu Ján Pochanič. Len v krátkosti si dovoľujem uviesť, že súťaž sa realizuje na podporu čitateľskej gramotnosti a rozvoj národného povedomia a kultúrnej identity detí Slovákov žijúcich v zahraničí. Jej výstupom je rozprávková kniha s rovnomenným názvom súťaže z prác zapojených detí do literárnej a výtvarnej časti. Do 6. ročníka súťaže, ktorý sa realizoval v školskom roku 2023/2024 sa zapojilo spolu 34 škôl, centier a spolkov s vyučovaním slovenského jazyka zo 14 krajín. V školskom roku 2024/2025 je vyhlásený už 7. ročník súťaže na tému „Jeseň, zima“.

Vzhľadom na skutočnosť, že súťaži je venovaný aj samostatný príspevok v rámci dnešného tematického bloku konferencie, prejdeme na ďalšiu z podporovaných oblastí, ktorou sú **vládne štipendiá Slovenskej republiky pre Slovákov žijúcich v zahraničí**. Rezort každoročne poskytuje 70 štipendijných miest. Vládne štipendium sa poskytuje na všetky tri stupne vysokoškolského štúdia na slovenských verejných vysokých školách. V akademickom roku 2024/2025 študuje na Slovensku 180 štipendistov z radov krajanov z krajín ako Argentína, Chorvátsko, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko, Srbsko a Ukrajina. Výška vládneho štipendia bola od 1. septembra 2024 valorizovaná pre I. a II. stupeň vysokoškolského štúdia na 540 eur mesačne a pre III. stupeň vysokoškolského štúdia na 1000 eur mesačne.

Záverom spomeniem ešte **zabezpečovanie metodicko-didaktických materiálov a učebníc** na podporu výučby slovenského jazyka, resp. v slovenskom jazyku v zahraničí,

ktoré sa uskutočňuje každoročne v zmysle požiadaviek krajanov. Ministerstvo školstva podporuje tvorbu, ako aj tlač metodicko-didaktických materiálov, ktoré sú špecializovane určené pre potreby výučby slovenského jazyka v zahraničí, ako aj slovenčiny ako cudzieho jazyka prostredníctvom spolupráce s už spomínanými pracoviskami slovenských univerzít. Vzhľadom na zmenu učebnicovej politiky a otvorenie trhu s učebnicami rezort po dohode s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí finančne prispieva na nákup učebníc, ktoré si slovenské krajanské spolky a vzdelávacie centrá v zahraničí zabezpečujú prostredníctvom dotačného systému úradu.

Ďakujem veľmi pekne za slovo a pozornosť a prajem Vám ešte úspešný priebeh konferencie.

Katarína CHOVANCOVÁ

prorektorka pre európsku univerzitnú alianciu EMERGE

Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici,
Slovenská republika

Úloha vysokých škôl vo vzdelávaní Slovákov v zahraničí

Úlohou vysokých škôl pri vzdelávaní Slovákov žijúcich v zahraničí by malo byť predovšetkým napĺňanie požiadaviek, ktoré vyplývajú z Koncepcie štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2022 – 2026. Zároveň však vysoké školy musia reflektovať aj potreby samotných Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorí sú priamymi prijímateľmi vzdelávacích programov. V tomto príspevku stručne zhrniem oba zdroje potrieb – budem vychádzať z uvedenej koncepcie, ale aj z viac ako 30-ročných skúseností, ktoré na Univerzite Mateja Bela (UMB) získalo Metodické centrum pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Využitie týchto skúseností pokladám za relevantné aj vzhľadom na to, že za viac ako 30 rokov sa vzdelávacích podujatí organizovaných metodickým centrom zúčastnilo viac ako 14 500 účastníkov z celého sveta, z toho viac ako 900 na 19 vzdelávacích podujatiach v roku 2024. Tieto úspechy dosahuje metodické centrum vďaka výraznej podpore vedenia UMB, ktorá sa prejavuje aj v postupnom náraste interného personálneho zabezpečenia centra.

Na základe koncepcie v oblasti vzdelávania, vedy a výskumu chcem zdôrazniť príležitosť pre všetky vysoké školy na Slovensku, aby sa aktívne zapojili do výskumu a vedeckého spracovania tém týkajúcich sa Slovákov žijúcich v zahraničí, či už v enklávnych komunitách alebo diaspórach. Prostredia Slovákov žijúcich v zahraničí sú zo strany odborníkov na Slovensku skúmané podstatne menej, než aké sú ich skutočné potreby a požiadavky. Do pozornosti dávam aj potrebu vytvorenia centrálnej databázy už preskúmaných a publikovaných odborných prác, aby sa nový výskum sústredil na neprebádané témy. Na Slovensku existuje široká škála grantových schém, ktoré môžu podporiť tento výskum. Skúsenosť UMB ukazuje, že spolupráca s partnermi z prostredia slovenských minorít v zahraničí prináša obojstranné výhody – výskumník získa dôležité dáta, partner zo zahraničia projektové zručnosti a finančné možnosti na ďalší rozvoj.

Jednou z priorít koncepcie je aj rozširovanie a zlepšovanie vzdelávacích, najmä jazykových mimoškolských pobytov pre žiakov a študentov z krajanských prostredí na Slovensku. V metodickom centre UMB sme zistili, že účasť na letných vzdelávacích pobytach pôsobí na žiakov a študentov ako silný motivačný faktor pre ďalšie štúdium slovenského jazyka a v slovenskom jazyku. V posledných rokoch sa úlohy vyučovania slovenského jazyka ako cudzieho jazyka, prípadne ako hereditárneho jazyka v rámci slovenského univerzitného prostredia zmysluplne rozdelili – Univerzita Komenského a jej program Studia Academica Slovaca sa zameriava na výučbu slovenčiny ako cudzieho jazyka,

kým na Pedagogickej fakulte UMB vznikol projekt Hláskovo, ktorý sa sústreďuje na výučbu prirodzenou komunikáciou. Metodické centrum UMB sa zase zameriava na výučbu slovenského jazyka pre Slovákov v zahraničí formou prirodzenej komunikácie, nie tradičného jazykového kurzu. Tieto programy by mali podporovať spoluprácu s komunitami Slovákov v zahraničí, aby vysokoškolské prostredie na Slovensku čo najviac napomáhalo zvyšovaniu kvality a atraktivity vyučovania slovenčiny v zahraničí. Výsledky dosiahnuté týmto prístupom prinášajú reálne zlepšenia v komunite.

Viacere z priorit citovanej koncepcie sa realizujú aj prostredníctvom letných vzdelávacích pobytov pre deti zo slovenských škôl s vyučovacím jazykom slovenským v zahraničí a slovenských vzdelávacích centier. Naša univerzita, na základe dohôd s Ministerstvom školstva, výskumu, vývoja a mládeže a Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí, úspešne naplňa tieto ciele. Aktualizácia vzdelávacích aktivít, spolupráca s odborníkmi a účasť mladej generácie študentov a absolventov UMB zabezpečujú, že letné podujatia zostávajú atraktívne a zmysluplné. V roku 2024 sme na 19 vzdelávacích podujatiach pre deti, mládež a pedagógov privítali viac ako 900 účastníkov. Na letných vzdelávacích pobytoch, organizovaných v spolupráci s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí, sa zúčastnili aj deti z rôznych krajín, čo podporuje medzinárodný dialóg a spoločné vzdelávacie skúsenosti. Zdôrazňujem, že alternatívne formy vzdelávania, ktoré poskytujeme na našich letných pobytoch, spájajú príjemný pobyt s prirodzenou komunikáciou v slovenskom jazyku a vzdelávaním o Slovensku. V tejto oblasti sa cítime byť podobne etablovaní ako Univerzita Komenského s jej programom Studia Academica Slovaca.

UMB taktiež naplňa ďalšie zámery uvedené v koncepcii, ako je ďalšie vzdelávanie slovenských vyučujúcich či vysielanie študentov pedagogických smerov na stáže. Napriek tomu treba podotknúť, že požiadavky minoritných spolkov sú často vyššie, ako dokáže naša univerzita aktuálne zabezpečiť. Na Pedagogickej a Filozofickej fakulte UMB realizujeme aj výskum pedagogických procesov, vrátane výučby slovenčiny a vyučovania v slovenskom jazyku. Tieto oblasti zostávajú otvorené pre širokú odbornú verejnosť. Za osobitnú výzvu pokladáme aj sociologické výskumy, ktoré skúmajú príčiny znižovania záujmu krajanov o slovenské národnostné školy a výučbu detí v slovenčine.

Koncepcia starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí ponúka tiež široké možnosti na rozvoj ďalších vzdelávacích pobytov na Slovensku, a to nielen v oblasti vzdelávania, vedy a výskumu, ale aj kultúry. V tejto oblasti vidíme priestor na rozvoj tvorivej činnosti Slovákov v zahraničí vo všetkých odvetviach umenia a kultúry. Odborná pomoc spolkom a súborom, ktoré uchovávajú minoritnú kultúru v inoetnickom prostredí, je naďalej aktuálna. Kultúra sa opakovane osvedčila ako motivačný faktor, ktorý udržiava záujem o Slovensko a vzdelávanie detí v slovenskom jazyku. Samostatným a náročným bodom je aj zvyšovanie povedomia o kultúre Slovákov žijúcich v zahraničí ako integrálnej súčasti slovenskej kultúry. Aj keď vznikol unikátny projekt Martina Urbana a súboru Mladosť s názvom *Obrazy z Dolnej zeme – miesto na zemi*, povedomie o existencii Slovákov žijúcich v zahraničí je na Slovensku stále nízke. Je to výzva nielen pre odborné pracoviská, ale aj pre legislatívcov, aby sa táto problematika viac zahrnula do vzdelávacieho procesu už na základných školách a aby sa zvýšila verejná podpora.

Pri úlohách vysokých škôl vo vzdelávaní Slovákov žijúcich v zahraničí sa v závere zameriam aj na zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí, kde § 5 odsek 2 písmeno a) hovorí o zásade rovnakého zaobchádzania, a písmeno c) o zásade špecifického prístupu, čo znamená prihliadanie na potreby Slovákov v zahraničí s cieľom zachovania a rozvoja ich identity,

kultúry a jazyka. Na pôde UMB sme v rámci našich výskumov identifikovali, že rešpektovanie špecifik rôznych prostredí slovenských minorít v zahraničí je základnou podmienkou skutočne efektívnej pomoci. V minulosti sa opakovane ukázalo, že snaha o vytváranie jednotných postupov bola často nefunkčná. Preto na UMB kladieme veľký dôraz na aplikáciu výsledkov našich výskumov priamo do praxe v minoritných komunitách Slovákov v zahraničí a na ich čo najširšie zdieľanie. Tieto materiály zhromažďujeme v databáze na stránke MC UMB a plánujeme ju priebežne dopĺňať. Spomeniem napríklad prípravu bibliografickej databázy odborných publikácií o dejinách a kultúre dolnozemskej Slovákov či tvorbu 40 krátkych didaktických filmov zameraných na komunikáciu v slovenčine ako materinskom jazyku.

Aj kolegom z ostatných vysokých škôl na Slovensku prajeme veľa úspechov v oblasti výskumu a vzdelávania v prostredí Slovákov žijúcich v zahraničí.

Pavel HLÁSZNIK

prvý podpredseda
Demokratického zväzu Slovákov
v Rumunsku, Rumunsko

Quo vadis slovenské školstvo na Dolnej zemi?

Je všeobecne známe, že po Sattmárskom mieri v r. 1711 zaznamenávame prvé vlny Slovákov posúvajúcich sa južnejšie od súčasného územia Slovenska. Teda slovenské dolnozemske komunity žijú v týchto končinách už vyše 300 rokov. Čo je však potrebné spresniť, je tá skutočnosť, že ich pohyb sa konal v rámci toho istého štátneho celku, a teda nesťahujú sa do zahraničia. Zahraničnými Slovákmí sa stávajú po r. 1918, vznikom nástupníckych štátov po rozpade c. k. monarchie.

Keďže sa vo svojom príspevku zamýšľam nad otázkou slovenského školstva v tomto priestore, tak je potrebné ešte upresniť niekoľko skutočností:

- Slováci na Dolnej zemi (Chorvátsko, Maďarsko, Rumunsko a Srbsko) sú štátom uznávanými menšinami majúcimi v daných domovských štátoch status národnostnej menšiny s patričnými právami, ktoré tento status zabezpečuje;
- vo všetkých štyroch štátoch jestvujú tzv. národnostné školy, ktoré zabezpečujú výučbu v materinskom jazyku, respektíve výučbu materinského jazyka;
- či už ide o školy fungujúce v rámci verejného školského systému daného štátu, alebo ich zriaďovateľom je národnostná organizácia (situácia charakteristická prioritne pre Maďarsko), túto výučbu zabezpečujú nepretržite od usadenia;
- tento jedinečný klenot, ktorým je slovenské národnostné školstvo na Dolnej zemi, je unikátnym javom, s ktorým sa nestretávame nikde inde v slovenskom zahraničnom svete;
- vzdelávanie v slovenskom jazyku/slovenského jazyka prebieha na všetkých stupňoch škôl, od predškolských zariadení po stredné školy. Slovenčinu je možné študovať taktiež aj na vysokej škole (na univerzitách v Záhrebe, Budapešti, Segedíne, Bukurešti, Belehrade a Novom Sade);
- aj keď úroveň používania slovenského jazyka je v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu rôzna, treba povedať, že je inštitucionálna, dlhodobá a stabilná;
- celý výchovno-vzdelávací proces sa uskutočňuje v slovenčine v Srbsku a Rumunsku;
- v Maďarsku je buď dvojazyčné vyučovanie, alebo výučba jazyka a v Chorvátsku ide tiež o vyučovanie jazyka;
- okrem stabilnej siete predškolských zariadení a základných škôl, mimoriadne dôležitú úlohu v systéme slovenského národnostného školstva na Dolnej zemi zohrávajú stredné školy.

Preto sme im v poslednom desaťročí venovali aj dve medzinárodné konferencie. Jednu ponímanú trochu širšie v Banskej Bystrici v septembri 2019, na ktorej sa zúčastnili okrem aktívnych účastníkov z Dolnej zeme a zo Slovenska aj pozvaní referujúci z Českej republiky a zo západnej Európy (z Írska a zo Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska).

Ide o šesť stredných škôl v Srbsku, Rumunsku a Maďarsku, a to:

- vyše storočné Gymnázium Jána Kollára so žiackym domovom v Báčskom Petrovci (bolo založené 1. októbra 1919),
- vyše päťdesiatročné Gymnázium Mihajla Pupina v Kovačici (vzniklo v r. 1967 na základoch tamojšej Strednej ekonomickej školy),
- takmer osemdesiatročné Lýceum Jozefa Gregora Tajovského v Nadlaku (bolo založené 25. novembra 1945 ako Československé štátne gymnázium v Nadlaku),
- vyše dvadsaťpäťročné Lýceum Jozefa Kozáčka v Bodonoši (vzniká v septembri 1995 ako pobočka lýcea zo strediskovej obce Popești a o dva roky neskôr ako samostatná školská jednotka),
- sedemdesiatpäťročné gymnázium, základná škola, materská škola a kolégium v Békešskej Čabe (ktoré svoje brány otvorilo 1. septembra 1949 a bolo vnímané ako počín s nesmiernym významom) a
- sedemdesiatpäťročná Materská škola, všeobecná škola, gymnázium a kolégium s vyučovacím jazykom slovenským v Budapešti.

Práve na týchto erbových školských ustanovizniach aj stojí slovenské národnostné školstvo na Dolnej zemi.

V súčasnej hektickej a globalizujúcej dobe je však aj národnostné školstvo na Dolnej zemi vystavené mnohým výzvam. Veď národnostná škola nie je bežná škola. Je omnoho komplexnejšia ustanovizeň, ktorá musí suplovať aj celý rad oblastí a inštitúcií, ktoré prispievajú k formovaniu slovenského povedomia, slovenskej identity.

Práve preto sme sa aj my, príslušníci dolnozemskej Slovákov zamysleli nad našou budúcnosťou a už viac ako 15 rokov (od r. 2007) prostredníctvom spoločných dolnozemskej projektov sa snažíme akosi inštitucionalizovane (podpisovaním každoročnej dohody o spolupráci) tieto výzvy naplňovať, aspoň sčasti spoločne, implikáciou relevantných krajanských organizácií v Maďarsku, Rumunsku a Srbsku. Podpisovateľmi dohody o spoločných dolnozemskej projektoch sú: Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku, Čabianska organizácia Slovákov (za Maďarsko), Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku, Kultúrna a vedecká spoločnosť Ivana Krasku a Spoločnosť pre edukáciu a kultúru v Nadlaku (za Rumunsko), Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny, Matica slovenská v Srbsku, Asociácia slovenských pedagógov a Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov (za Srbsko).

Spomedzi spoločných dolnozemskej projektov spomenieme aspoň niektoré, ktoré sa týkajú výlučne vzdelávania:

- a) Vydávanie jediného metodického časopisu v slovenskom jazyku, ktorým je *Slovenčinár* vychádzajúci v Békešskej Čabe v Maďarsku s celodolnozemskej zastúpením. Jeho založenie iniciovala v r. 1991 Edita Pečeňová, riaditeľka slovenského gymnázia v Békešskej Čabe a ktorá je dodnes jeho šéfredaktorkou. V súčasnosti ide o etablovaný časopis, ktorý vychádza už tri desaťročia.

Už v prvom čísle časopisu jeho šéfredaktorka o. i. píše: „*Náš časopis je určený predovšetkým učiteľom. Mal by umožniť vzájomné spoznanie, byť akýmsi kontaktom medzi všetkými tými, ktorí cítia voči slovenskému jazyku zodpovednosť. Chceli by sme preklenúť vzniknutú priepasť medzi generáciami učiteľov. V centre našej pozornosti je vyučovací proces a žiak, ktorého by sme chceli na vyššej úrovni naučiť po slovensky. Zaujímá nás predovšetkým praktická metodika a jej využitie na konkrétnych hodinách, a nie teoretizovanie. Do tohto časopisu chceme zahrnúť aj kultúrohistorickú problematiku, pritom dôsledne zachovávať apolitický charakter časopisu. Dvere však nezatvárame pred nikým...*“

- b) Putovná súťaž zo slovenských dolnozemsých reálií pre stredoškóľákov, ktorú každoročne usporadúvame v inej krajine a jej devätnásty ročník bude 15. – 17. novembra v Békešskej Čabe v Maďarsku. Vznikla pred takmer štvrtstoročím ako celodolnozemsá súťaž zo slovenského jazyka a literatúry, ktorú iniciovala školská komisia Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku na návrh vtedajšej odbornej inšpektorky pre slovenské školy na Ministerstve školstva Rumunska Vieroslavy Tímárovej. Zo začiatku sa do nej zapojili stredoškóľáci z Rumunska a zo Srbska. Od r. 2006 sme súťaž pretransformovali a rozšírili na Putovnú súťaž zo slovenských dolnozemsých reálií pre stredoškóľákov a od tohto roku sa k nám pridali aj stredoškóľáci z Maďarska. Súťaž je sledovaná medzinárodnou porotou, ktorej od začiatku predsedá Mária Katarína Hrkľová zo Slovenska. Za Maďarsko ju koordinuje Edita Pečeňová, za Rumunsko Pavel Hlásznik a Ľudmila Šomráková a za Srbsko Svetlana Zolňanová.
- c) Cena Samuela Tešedíka, ktorou sme 4. októbra už po trinásťkrát odmenili cenou a pamätnými listami v Nadlaku v Rumunsku ďalších našich pedagógov. Cenu sme založili v roku 2012 z iniciatívy Pavla Hlásznika, Edity Pečeňovej, Viery Boldockej a Márie Kataríny Hrkľovej za účelom vzdať hold práci našich výnimočných učiteľských osobností. Jej zriaďovateľmi sú Spoločnosť pre edukáciu a kultúru v Nadlaku, Asociácia slovenských pedagógov v Srbsku a Čabianska organizácia Slovákov a udeľujeme ju v súčinnosti so Svetovým združením Slovákov v zahraničí. Logistiku udeľovania tejto ceny viac ako desaťročné zabezpečujú Pavel Hlásznik, Edita Pečeňová a Svetlana Zolňanová.
- d) Seminár slovenských dolnozemsých pedagógov, ktorý je spravidla dvojdným snenovaním našich pedagógov a býva sprievodným podujatím Ceny S. Tešedíka sa uskutočnil tiež v Nadlaku 4. – 6. októbra. Témou tohtoročného seminára bolo *Postavenie národnostného pedagóga v slovenskom školstve na Dolnej zemi*. Seminár má taktiež putovný charakter a každý rok je organizovaný v inej krajine. Do podujatia sa zvyčajne zapájajú aj naši kolegovia z Chorvátska. Je vhodnou platformou na výmenu dobrej praxe medzi národnostnými pedagógmi na Dolnej zemi a taktiež aj na hľadanie možných odpovedí na výzvy 21. storočia.
- e) Seminár pre učiteľky materských škôl, ktorého siedmy ročník nás čaká v Báčskom Petrovci v Srbsku koncom novembra. Podujatie sme zriadili ako reakciu na dopyt našich kolegyň, ktorým členovia slovenských dolnozemsých komunit zverujú tých najútlejších členov našich Slovákov. Je to vhodnou formou výmeny skúseností a identifikovania nových metód a foriem práce pre túto vekovú kategóriu našich detí.

A čo ďalej?

V súlade s heslom tohtoročnej Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí plánujeme naďalej – aj s podporou materskej krajiny – Slovenskej republiky – pokračovať v realizácii spoločných dolnozemsých projektov, ale pripravujeme aj nové projekty. Za všetky z nich si dovoľím spomenúť len jeden jediný, ktorý vzišiel počas jarného

rokovania sekcie pre strednú, južnú a východnú Európu komisie pre školstvo a vzdelávanie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Ide o súťaž o Slovákoch žijúcich v zahraničí, ktorú plánujeme rozbehnúť počnúc školským rokom 2025 – 2026 v spolupráci s Národným inštitútom vzdelávania a mládeže, Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ale aj relevantnými krajanskými organizáciami, jednak pre starších žiakov základnej školy a strednej školy na Slovensku, ale aj pre deti a mládež z radov slovenských komunit v zahraničí.

Sme presvedčení, že aj takto prispejeme k výraznejšiemu spájaniu naprieč celým slovenským zahraničným svetom a hlavne k omnoho lepšiemu poznaniu slovenského zahraničného sveta v celej jeho komplexnosti aj v radoch mladej generácie v materskej krajine – na Slovensku.

Ján POCHANIČ

vyslaný učiteľ

na Užhorodskom lýceu č. 4 v Užhorode,
Ukrajina

Slovenské rozprávky z celého sveta od začiatku po súčasnosť

Abstrakt

Daný príspevok ponúka a zároveň predstavuje jednu z výnimočných súťaží zameraných na podporu a rozvoj čitateľskej, pisateľskej a výtvarnej gramotností žiakov na 1. stupni a taktiež i v podmienkach materských škôl.

Kde bolo, tam bolo... Takto sa v mnohých príbehoch začínali rozprávky, ktoré poväčšine končili dobre a zdanlivo nevyriešiteľné situácie sa skončili – nad očakávanie všetkých zainteresovaných. A možno – i tento príspevok, ktorý tak začal, bude pozitívny, a možno i na konci sa všetci budú smiať a tešiť sa, že dobro opäť zvíťazilo... možno.

Tak, či onak, dnes je to o úplne niečom inom. Zohľadňujúc, že tento príspevok si niekto z vás prečíta. A je to úplne, či jeden, dvaja... desiat. Chcem vám priniesť určitý exkurz do celosvetovej súťaže, ktorá na celom svete nemá obdobu. A to primeranou, pohodovou formou, ktorá vás iba utvrdí, že pre detí sa oplatí robiť divy, búrať stereotypy a v neposlednom rade – vymýšľať projekty – rozumej kúzla, ktoré ich dostanú do sveta fantázie, ilúzie, tvorivosti a tam, kde sa mnohí budú cítiť... ako vo sne.

I ja som si jeden taký sen vysníval, ešte ako čerstvý doktorand. A pritom nebolo to až tak dávno, keďže v rozprávkach sa počítajú storočia. Presne pred 19 rokmi, pre puntičkárov a počítania zdatných, môžem uviesť i rok – 2005, kedy som si úplne uvedomil, že pre čitateľskú gramotnosť žiakov na Slovensku – je potrebné niečo urobiť. Odvolajúc sa na ostatné výsledky, kedy Slováci zdieľali miesto v spoločnosti takých krajín ako Uruguaj, Thajsko a pod. bolo viac než jasné, že je potrebné vymyslieť projekt, ktorý v rámci Slovenska privedie žiakov k väčšiemu záujmu o čítanie, písanie, ilustrovanie – jednoducho o kultúru vôbec. A tak si i stalo...

V roku 2006 sa po počiatočných prípravách začala písať história súťaže, vtedy ešte fungujúca pod názvom – Písmenkový Prešovský kraj. A to z jednoduchého dôvodu, pretože žiaci v Prešovskom kraji mali jednoznačne najhoršie umiestnenie v rámci krajov Slovenska. Popravde – bolo to jedno, či sa bavíme o dievčatách, resp. o chlapcoch.

Presne tento poznatok a náš neochvejný záujem o čitateľskú gramotnosť nás viedol k myšlienke – zrealizovať súťaž zameranú na podporu čítania, písania žiakov, vtedy ešte 1. stupňa.

Cieľ súťaže bol jasný: nenápadným spôsobom vzbudiť záujem žiakov hlavne o čítanie. Pretože – od schopnosti čítania závisia okrem úrovne čitateľskej gramotnosti i výchovno-vzdelávacie výsledky v ostatných vyučovacích predmetoch. V prvom ročníku išlo viac-menej o akýsi nástrel, zmapovanie situácie a získanie prvotných poznatkov a záujem žiakov a škôl celkovo.

Možno je potrebné pripomenúť, keďže to už bolo ozač dávno, že účastníci boli rozdelení v 1. ročníku do troch kategórií:

1. 1. – 2. trieda,
2. 3. – 4. trieda,
3. triedny kolektív.

V rámci skupín boli žiaci rozdelení do dvoch skupín, a to:

- 1. rozprávka o písmenku
- 2. rozprávka s čo najvyšším počtom daného písmenka.

1. ročník, obdobne ako i ten ďalší, splnil naše odhady na oveľa vyšší počet, ako sme predpokladali. Veď kto by si trúfol povedať, že v prvom ročníku budeme mať takmer 700 účastníkov a v tom druhom o cca 50 viac. Oba ročníky nás opäť posunuli vpred a dali jasne najavo, že doposiaľ 3 fungujúce kategórie je potrebné doplniť o ďalšiu – a to kategóriu pre deti materských škôl. Táto kategória bola v rámci druhého – výtvarného kola, nakoniec i doplnená. A s odstupom času môžeme pokojne povedať, že právom – nakoľko deti v ostatnom roku pred nástupom do školy, berieme ešte stále ako deti. A po letných prázdninách, čiže cca 2 mesiacoch, už veselo hovoríme o žiakoch 1. triedy. Nazdávame sa, že tie dva mesiace plné oddychu a v mnohých prípadoch i neuvedomenia si, že končí jedna kapitola a začína druhá – plne nepripravia deti na adekvátny vstup dieťaťa do školy. Tu sa práve natíska naša súťaž, resp. jej druhé – výtvarné kolo, ktoré chce žiakov na vstup do školy pripraviť skôr a takou nenápadnou formou ich prepojiť so žiakmi na 1. stupni. Čím by sa vytvorila akási symbióza, ktorá by v konečnom dôsledku fungovala v každom ročníku súťaže.

Keďže umenie už od pradávna spája ľudí, komunity, spojilo i nás a tento krok s prepojením na deti materských škôl sa zdá byť veľmi trefný.

Natešení s počiatočných úspechov sme sa vrhli do ďalších ročníkov a šperkovali krištáľ písaný deťmi. Bolo to podnetné obdobie, ktoré nás každým krokom utvrdzovalo o správnom nasmerovaní našej – vašej súťaže. Po niekoľkých rokoch sme opäť prikrčili k zmene a skupiny o písmenku, resp. s čo najvyšším počtom daného písmenka sme nahradili určitou témou (doprava, moje obľúbené jedlo, jar – leto...), ktorá podľa našich úsudkov, poznatkov, vyplývajúcich z mnohých prieskumov poskytuje žiakom, deťom väčší priestor na samotnú realizáciu a tvorivosť.

Čo sa týka určitej analýzy súťaže, môžeme porovnať oproti začiatku, že mnohé príbehy, rozprávky končili dobre a všetko zlo sa premenilo na dobro.

V ostatných ročníkoch súťaže sa už ale okrem samozrejme klasicky vyskladaných príbehov stretávame i s príbehmi, ktoré majú na konci poučenie, neúplný záver, resp.

stretávame sa s nedokončenými príbehmi, ktoré plne podnecujú žiakov a deti k tvorivému mysleniu a kreativite.

Je veľmi zaujímavé sledovať a vidieť to žiacke napredovanie vo všetkých formách a podobách gramotnosti.

Nazdávame sa, že takáto súťaž, a možno do budúcnosti i jej nejaké odnože – môžu výrazne pomôcť našej mladej generácii k napredovaniu nielen čo sa týka gramotnosti, seberealizácie... ale i celkového osobného rozvoja.

A to už za to stojí....

Literatúra:

BELÁSOVÁ, Ľ.: Vybrané kapitoly z didaktiky písania. Prešov, PF PU, 2002. ISBN 80-8068-095-7.

POCHANIČ, J. : Literárna záujmová činnosť žiakov 1. stupňa ZŠ. Trnava, TU v Trnave. In Pedagogika voľného času teória a prax, 2008. s. 307 – 311. ISBN 978-80-8082-171-5.

TOMENGOVÁ, A. – KORŠŇAKOVÁ, P.: Medzinárodná štúdia OECD na Slovensku. In Pedagogické rozhľady č. 2, 2004, s. 6 – 11.

Ingrid SIVČOVÁ- KUZMA

koordinátorka
slovenských víkendových vzdelávacích
centier v USA

Vývoj a súčasnosť slovenských víkendových vzdelávacích centier v USA

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá genézou koordinácie centier, spoluprácou s ÚSZZ a ministerstvom školstva, sú v ňom spomenuté mená ľudí, ktorí v roku 2014 iniciovali zvolanie učiteliek zo západnej Európy a zámoria a začal sa úspešný a čínorodý projekt, ktorý je garanciou ďalšieho napredovania vo vývoji a činnosti centier v USA. Sú v ňom spomenuté aj problémy, s ktorými centrá každoročne zápasia a nesúhlas s dotovaním tých aktivít, ktoré možno berú financie tým subjektom, ktoré sa snažia o zachovanie tradícií v USA.

Tento príspevok som sa rozhodla napísať tak, aby čitatelia mohli získať predstavu, prečo existujú naše centrá v USA a aká je nutnosť ich existencie. Verím, že pri čítaní si všetci opätovne uvedomíme, ako veľmi chceme udržať slovenské povedomie v našich životoch, ktoré žijeme za hranicami našej rodnej vlasti.

V príspevku budú spomínané aj mená ľudí, ktorí sa pričínili o to, že niečo také, ako víkendové vzdelávacie centrá nielen v USA, ale aj na celom svete, začali byť koordinované, sceľované a zviditeľňované. Súvisí to aj s desiatym výročím založenia našej asociácie pod názvom ISEIA, ktorej som podpredsedníčkou.

Niektoré centrá v USA vznikli v 80. rokoch minulého storočia, niektoré po roku 2000, ale prepojenie a koordinácia začala v roku 2014, keď ma ambasáda SR vo Washingtone D.C. oslovila s ponukou, či by som nechcela ísť na poradu do Bratislavy, ktorú organizuje ÚSZZ a týka sa slovenských škôl v USA. Keďže som v tejto oblasti bola pomerne aktívna, učila som v slovenskej škole v New Yorku, tak prostredníctvom zakladateľa ProSlovak v New Yorku pána Ota Račeka, ktorý o mojich aktivitách vedel, ma oslovila pani Timurová zo slovenskej ambasády vo Washingtone D.C. Avšak na počiatku boli iniciátormi tohto celého projektu pracovníci ÚSZZ. Bývala predsedníčka úradu pani Vilma Prívarová a bývalý predseda úradu pán Furdík. November 2014 sa stal medzníkom v mojej aktivite a myslím, že aj v organizácii fungovania centier. Centrá som od roku 2014 začala cielene vyhľadávať, informovať ich o tom, čo sa deje v legislatíve slovenského školského programu, ako si zažiadať o dotácie, ako nahlásiť deti do letných táborov. Postupne sme sa prepojili a dnes sa pani učiteľky medzi sebou poznajú, komunikujú, vymieňajú si skúsenosti a radia si navzájom. Koncom novembra 2014 sme s pani učiteľkami, ktoré sa zúčastnili na porade v Bratislave, založili aj našu organizáciu ISEIA – medzinárodnú organizáciu, ktorá má v portfóliu skoro

všetky centrá na svete. Predsedníčkou je Dr. Jarmila Buchová, ktorej za jej bezhraničnú a oddanú prácu úprimne ďakujeme.

O tri roky neskôr, v roku 2017, na počín ministerstva školstva, vtedajšieho generálneho riaditeľa sekcie pre zahraničie pána Mošku, pani Čamborovej a pani Malíkovej sme sa dostali k spolupráci s ministerstvom a prostredníctvom neho sa nám otvorili brány k Univerzite Mateja Bela, k centru Studia Academica Slovaca, k vtedajšiemu Štátnemu pedagogickému ústavu a rozbehol sa projekt, ktorý už teraz prináša svoje ovocie – tvorenie špeciálneho vyučovacieho materiálu pre naše centrá.

Vráťme sa späť k USA. Na počiatku mojej koordinačnej aktivity bolo centier 9, o rok neskôr nás bolo 12, neskôr počet vďaka centrá v New Jersey vystúpil na 17, v dnešných dňoch máme 13 plne aktívnych „kamenných“ centier a dve online centrá. Mnohí sa možno pýtajú, že načo také centrá vôbec sú. Odpoveď je jednoduchá a priama: udržiavať slovenské tradície a upevňovať v deťoch pocit potreby poznania materinského jazyka ich rodičov. Štatistiky hovoria o počte Slovákov žijúcich v USA. Realitou je, že najviac sa ich kumuluje na východnom pobreží USA. Je to dané aj historicky, a aj logisticky. Slováci sú však naozaj roztrúsení po celých USA. Vieme o rodinách v Colorade, v New Mexiku, v Texase, v Kansase, v Kalifornii....

Nie všade sú centrá, ale snažím sa byť v spojení s rodinami aspoň tak, že deti absolvujú letné pobyty v táboroch, ktoré financuje každoročne ÚŠZZ. Som rada, že tento rok sa boli aj predstavitelia slovenskej vlády a aj zástupcovia ÚŠZZ pozrieť v USA na niektoré naše aktivity a videli doslova naživo, o čo ide. Nemôžeme sa pýšiť lukratívnymi priestormi, nemáme triedy vybavené najnovšími interaktívnymi tabuľami, nemáme tablety. Máme obyčajné drevené tabule a kriedy. Máme však chuť učiť sa a máme národné povedomie. Mnohé centrá sú v kostoloch, iné si prenajímajú priestory v lokálnych komunitných centrách alebo v knižniciach. Hoci z 99 % nedisponujeme vlastnými priestormi, každý víkend však tie priestory zaplníme deťmi, ktoré v sekunde preklopia z angličtiny do slovenčiny. Niekomu to ide ako rodenému Slovákov, iní skloňujú a časujú, ako vedia. Akákoľvek iniciatíva v komunikácii sa cení. V centrách sa deti nielen učia slovenský jazyk, ale rovnocennou časťou výučby je udržiavanie slovenských tradícií. Ako som už písala vyššie, predstavitelia slovenskej vlády mali možnosť koncom septembra 2024 túto našu činnosť vidieť tzv. naživo. Udržiavať tieto aktivity si vyžaduje nielen účasť rodičov a detí, ale vyžaduje si to najmä financie. Preto sa snažíme každý rok formou dotácií z ÚŠZZ držať ľudové súbory pri živote. Veľmi znepokojujúcou informáciou bolo, že ešte v januári 2024 bolo na stránke Fondu na podporu umenia uvedené, že Slováci žijúci v zahraničí nemôžu žiadať o dotácie z tohto fondu. Táto informácia bola ako rana do chrbta. Informovali sme o tom na porade v januári aj bývalého predsedu ÚŠZZ pána Koterca. Ako som už vyššie spomenula, sú štatistiky o počte Slovákov žijúcich v USA. Údajne je nás 800 000 a aj my sledujeme politické dianie na Slovensku. Sociálne siete umožnili prepojenie celého sveta, a preto sme započuli informácie, ako určitá slovenská kultúrna skupina v minulosti čerpala dotácie na zvláštne tanečné predstavenia alebo na veky neprimerané divadelné predstavenie, ktoré nemajú so slovenskou tradičnou kultúrou nič spoločné. Keď si pozrieme publikácie pána Plicku alebo kohokoľvek, kto mapoval kultúru na Slovensku, vidíme krásne kroje, vidíme naozajstné tradície. Krištáľovo čistú, nefalšovanú slovenskú ľudovú kultúru. Nevidíme ľudí v spodnej bielizni, sporo odetých tanečníkov, ktorých pohyby nepripomínajú tanec, ale javia sa skôr ako úder elektrickým prúdom. Áno, aj takéto projekty boli podporené z Fondu na podporu umenia. Nie je teda racionálnejšie viac finančne podporovať autentickú, čiru slovenskú ľudovú kultúru

v ktoromkoľvek kúte tzv. západného sveta, kde žijú Slováci a majú o Slovensko úprimný záujem? Uznávam, tieto slová sú príkrejšie, ale taká je realita.

Aby sme sa však len nesťažovali, veľmi si vážime napríklad festival v Detve, Jánošíkove dni v Terchovej, ktoré sú ako stvorené pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Ale aj na tie treba prísť s nejakým kvalitným programom v krojoch, ktoré sú autentické. Na toto naozaj potrebujeme financie. Možno sa zdá, že som odbočila od témy, ale esencia toho všetko pramení z existencie víkendových slovenských škôl. Tam sú počiatky toho, aby deti nasávali „slovenskosť“ a začínali mať vzťah k tancu, spevu a slovenčine. S problémami zápasíme každoročne, lebo ani dobrovoľnícka práca sa nedá robiť donekonečna. Financie centier závisia od príspevku rodičov, ale ani ten nepokryje všetko to, čo centrá potrebujú. Preto sme nesmierne povďační za to, že ÚSZZ v spolupráci s ministerstvom školstva vie poskytnúť učebný materiál pre centrá v USA.

Od septembra 2019, keď sme mali nepríjemnú skúsenosť s tým, že nám vládny špeciál nechcel alebo nemohol vziať učebnice z dôvodu, že údajne lietadlo je menšie, (roky predtým to však problém nebol a neskôr sme sa dozvedeli, že namiesto učebníc bol v lietadle do NY rodinný príslušník vtedajšej najvyššej hlavy štátu), som sa musela začať obzerať po inej alternatíve prepravy. Logisticky náročná preprava učebníc tzv. cargom si už vyžadovala žiadať o dotácie z ÚSZZ. Mali sme šťastie aj v tom, že pani učiteľka zo slovenskej školy v Chicagu vedela organizačne zastrešiť celý logistický proces, a tak sme začali prepravovať učebnice vo veľkom objeme. Vďaka pani učiteľke Zuzane Fidiríkovej a firme Tatraship môžeme cez oceán previezť tisíce kusov učebného materiálu, tak potrebného pre výučbu a distribuovať ho do jednotlivých centier od východu až na západ USA. Samozrejme, celá dotácia je financovaná Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí a materiál sa okrem skladu na východe Slovenska sústreďuje najmä na ministerstve školstva, kde ho zamestnankyne vyskladňujú, pripravujú, navážia, zabalia a spíšu presné počty. Všetko musí byť presne podľa pravidiel colného konania. Spojili sme sily a zatiaľ sa nám darí priebežne centrá zásobovať. Nesmierne si vážime všetku, nielen finančnú, ale aj materiálnu pomoc a ľudskú pomoc zo slovenskej strany. Vieme, že situácia v školstve nie je ani na Slovensku ideálna, preto sme radi, že sa naše deti v centrách môžu učiť z učebných materiálov v súlade so štátnym vzdelávacím programom Slovenskej republiky.

Za slovenské víkendové vzdelávacie centrá v USA môžem sľúbiť, že v našej práci budeme aj naďalej pokračovať. Udržiavať aktívnu komunikáciu v slovenčine, spoznávať realitu, ľudové piesne a tance bolo, je a bude pre Slovákov žijúcich v USA komunitnou prioritou.

Vladimír MLYNÁR

predseda

Školského spolku SOVA a Rakúsko-slovenského kultúrneho spolku,
Viedeň, Rakúska republika

Digitalizácia alebo ako osloviť mladú generáciu krajanov v Rakúsku

Máme za sebou zopár rokov úspešných aktivít, alebo aj nie vždy. Ale čo bolo, neznamená úspech v budúcnosti. Podľahneme ako komunita v zahraničí asimilácii, alebo budú vnútenne rozprávať ešte po slovensky? Majú spolky v dnešnej dobe budúcnosť? Ako organizovať krajanскую činnosť, ako osloviť „mladšie“ generácie?

Rakúske národnostné skupiny Slovincov, Chorvátov, Rómov, Maďarov, Čechov a Slovákov sa už desaťročia usilujú o zachovanie svojej kultúrnej a jazykovej identity v Rakúsku. Národnostné skupiny založili mnoho organizácií a spolkov na zachovanie a podporu svojej kultúry a jazyka. Tieto organizácie ponúkajú jazykové kurzy, kultúrne podujatia a vzdelávacie programy na posilnenie a zachovanie ich kultúrnej identity. Stále však existujú výzvy a problémy spojené s integráciou do rakúskej spoločnosti. Diskriminácia a predsudky voči menšinám sú stále rozšírené a mnohé národnostné skupiny majú problémy s prístupom k vzdelaniu a zamestnaniu.

Ako pravdepodobne v iných krajinách naše slovenské spolky čelia problému **personálnej kontinuity vo vedení**. Oslovenie mladých ľudí sa stáva pre nás výzvou. V dnešnej dobe si treba pomôcť digitalizáciou, ako procesom integrácie digitálnych technológií do všetkých oblastí života, ktorý mení spôsob, akým pracujeme, komunikujeme a žijeme. Tento proces je kľúčový pre modernizáciu ekonomiky, ale aj spoločnosti.

S cieľom mobilizovať mladých ľudí pre otázky a záujmy národnostných menšín možno uplatniť rôzne prístupy (ktoré by sa mali pravdepodobne v každej národnostnej menšine a krajine realizovať rôznymi spôsobmi) a ktorými sa zaoberal náš projekt **digitalizácie** v roku 2023:

- ❖ **Vzdelávanie a zvyšovanie povedomia:** Vzdelávať mladých ľudí o histórii, kultúre a problémoch národnostných skupín. Ako? V školách, mládežníckych centrách alebo prostredníctvom sociálnych médií s cieľom zvýšiť ich povedomie o spoločných koreňoch.
- ❖ **Mládežnícke organizácie:** Podporiť mládežnícke organizácie a ich aktivity, ako sú workshopy, kultúrne podujatia, športové aktivity, ktoré oslovujú mladých ľudí a ponúkajú im platformu na zapojenie sa, ale aj na vyjadrenie svojej identity.
- ❖ **Výmena a spolupráca:** Zapojenie mladých ľudí z rôznych národnostných skupín do výmenných programov môže byť dobrým spôsobom podpory porozumenia a spolupráce. Treba oceniť rozmanitosť a identifikovať spoločné problémy.

- ❖ **Digitálne médiá:** je to jediná možnosť, ako šíriť informácie v dnešnej dobe. Vytváranie pútavého digitálneho obsahu, ako sú videá, podcasty alebo kampane v sociálnych médiách, môže pomôcť získať pozornosť a účasť mladých ľudí.
- ❖ **Účasť a spolurozhodovanie:** Je dôležité, aby sa mladí ľudia aktívne podieľali na rozhodovacích procesoch a organizácii iniciatív, ktoré sa týkajú národnostných skupín. Zapojením mladých ľudí do rozhodovania a poskytnutím možnosti prispieť svojimi názormi a nápadmi sa môžu silnejšie stotožniť so záujmami spolkov.

Ale ako na to?

Je dôležité, aby bol prístup k mladým ľuďom autentický, inkluzívny a participatívny, len tak môžeme mobilizovať mladých ľudí a pomôcť im aktívne sa podieľať na presadzovaní svojich záujmov.

Myšlienka **spoločnej platformy menšín** vznikla na základe analýzy rôznych spôsobov oslovovania mladých ľudí. Naš spoločný cieľ jednej platformy má tieto výhody/features:

- ❖ **Dostupnosť:** Špeciálne vyvinutá internetová platforma môže byť dostupná nepretržite a poskytnúť mladým ľuďom možnosť získať informácie o národnostných skupinách, ich záujmoch a aktivitách.
- ❖ **Rozmanitý obsah:** Môžeme ponúkať rôznorodý obsah, ako sú články, videá, interaktívne nástroje, podcasty, rozhovory, posudky a mnoho ďalšieho. To môže osloviť rôzne zmysly a záujmy mladých ľudí a podnietiť ich k zapojeniu sa do aktivít národnostných skupín a ich problémov.
- ❖ **Interaktívne prvky:** Internetová platforma môže obsahovať interaktívne prvky, ako sú fóra, diskusné skupiny, funkcie komentárov alebo prieskumy, ktoré mladým ľuďom umožňujú vymieňať si názory a nápady, klásť otázky a nadviazať dialóg. To podporuje účasť a angažovanosť mladých ľudí.
- ❖ **Vytváranie sietí a výmena:** Platforma môže slúžiť ako ústredný kontaktný bod pre mladých ľudí z rôznych národnostných skupín, ktorí môžu nadväzovať kontakty a podporovať výmenu.
- ❖ **Aktuálne informácie/event mgmt:** Môžeme poskytovať pravidelne aktualizované informácie o podujatiach, seminároch, kultúrnych aktivitách a iných dôležitých udalostiach. To umožňuje mladým ľuďom zúčastňovať sa na podujatiach iných, zapájať sa a vyjadrovať im podporu.

Z tejto počiatočnej situácie vznikol projekt **#zweispfachig.at** – komunitná platforma pre rakúske národnostné skupiny. Dôležitý aspekt je vytváranie atraktívneho a relevantného obsahu, ktorý osloví mladú generáciu, ale ktorý produkuje mládež. Nejde o nástroje, ale o obsah – „*Content is king*“ ako už v roku 1996 povedal Bill Gates. Ale aj nájsť správny kontext je kľúčom k úspechu.

Zavedením stránky www.slovaci.at sme vytvorili portál pre všetkých Slovákov v Rakúsku. Nielen pre spolky RSKS a SOVA, ktoré sú prevádzkovateľmi stránok, ale aj s cieľom ponúknuť platformu pre všetkých Slovákov v Rakúsku, kde môžu propagovať svoje vlastné podujatia alebo podporovať vzájomnú výmenu a komunikáciu. V dnešnej dobe je to ale málo.

Mladá generácia krajanov v Rakúsku predstavuje dôležitú skupinu, ktorú je potrebné osloviť a zapojiť do spoločenského a kultúrneho života – do spolkového diania inými komunikačnými kanálmi. Oslovenie mladej generácie krajanov v Rakúsku vyžaduje

inovatívne prístupy a využitie digitálnych nástrojov. Je dôležité vytvárať príležitosti na zapojenie a podporu ich identity a kultúrneho dedičstva. Digitalizácia môže byť kľúčovým nástrojom na dosiahnutie tohto cieľa. Digitalizácia prináša mnohé výhody, ale aj výzvy, ktoré je potrebné riešiť. Je dôležité, aby sme sa pripravili na digitálnu budúcnosť a využili všetky príležitosti, ktoré nám ponúka. Nebuďme naivní, že mladí ľudia prídu do spolkov „automaticky“...

To nás vracia k otázke – **bude slovenská autochtónna skupina skutočne schopná zmysluplnými opatreniami a s podporou väčšinového obyvateľstva odvrátiť asimilačné tendencie?**

Ďakujem za pozornosť.

Sandra KRALJ VUKŠIĆ

riaditeľka

Slovenského kultúrneho centra Našice,
Chorvátska republika

Multimediálne spracovanie prvkov kultúrneho dedičstva v kontexte budovania etnickej uvedomelosti mladej generácie

Abstrakt

Príspevok prezentuje činnosť Slovenského kultúrneho centra Našice (SKC Našice) v oblasti dokumentácie, ochrany, prezentácie a revitalizácie prvkov kultúrneho dedičstva Slovákov v Chorvátsku na príklade fašiangovej masky slameného medveďa s využívaním rôznych médií v rámci projektu Minoritná kultúra ako prostriedok pre sebaidentifikáciu a posilnenie inklúzie v multietnickom prostredí (My Sme).

Slovenské kultúrne centrum Našice je inštitúcia, ktorá tvorí a podporuje kultúrne, umelecké a vzdelávacie projekty a aktivity Slovákov v Chorvátsku. Skúma, dokumentuje, publikuje, prezentuje, teda stará sa o kultúrne dedičstvo Slovákov z Chorvátska, ako aj o prejavy súčasnej kultúry. Jedna z tém či prvkov kultúrneho dedičstva, ktorou sa v posledných rokoch zaoberá, je fašiangová maska slameného medveďa a revitalizácia tohto prvku.

Historicky sa fašiangová postava slameného medveďa v sprievode blázna objavuje v neskorom stredoveku. Fašiangový ľudový zvyk v Josipovci Punitovskom, v ktorom hlavnú úlohu zohráva tradičná fašiangová skupinová maska slamených medveďov v sprievode *cigánok*, sa tu traduje ústne v slovenskom jazyku. V terminológii josipovských Slovákov a v rámci miestnej komunity sa o ňom nájdú len novšie písomné záznamy, ako napr. v knihe *Tradičná kultúra Josipovca – ako nám dobre bolo* autorky Anice Popovićovej.

V rámci starostlivosti a ochrany tradičnej ľudovej kultúry Slovenské kultúrne centrum Našice podniklo prvé kroky. V súlade s Odporúčaním na ochranu tradičnej kultúry a folklóru Generálnej konferencie UNESCO koncom roka 2021 v spolupráci s miestnou organizáciou Matice slovenskej v Josipovci, pripravilo nomináciu *medveďov* – tradičného fašiangového sprievodu Slovákov v Josipovci Punitovskom, na zápis do Zoznamu chránených kultúrnych prvkov Chorvátskej republiky. Po uplynutí viac ako roka rozhodnutím zo 14. apríla 2022 Ministerstvo kultúry a médií Chorvátskej republiky potvrdilo, že *medvede* – tradičný fašiangový sprievod Slovákov v Josipovci Punitovskom sú nehmotným kultúrnym prvkom, a ako taký je zapísaný do Registra kultúrneho dedičstva Chorvátskej republiky – Zoznamu chránených kultúrnych prvkov pod číslom Z – 7548. Zápis *medveďov*, nehmotného kultúrneho prvku do Registra kultúrneho dedičstva Chorvátskej republiky posilnil

presvedčenie miestneho obyvateľstva o dôležitosti zachovávaní menšinovej etnickej identity a o hodnote konkrétneho prejavu nehmotného kultúrneho dedičstva.

Slamené *medvede* sa vďaka aktivitám obyvateľov Josipovca Punitovského stali symbolom lokálnej identity josipovských Slovákov. Tento prejav tradičnej kultúry v autochtónnom prostredí zo sféry folklóru už pred dvoma desaťročiami prešiel do sféry folklorizmu. V rámci aktuálnej situácie konzumnej spoločnosti je ponímaný už ako zastaralý, a ťažko nachádza interpretov a konzumentov. Na zaistenie pretrvania tradičnej kultúry je potrebné priblížiť sa spôsobu prezentácie prístupnej pre mladú generáciu – obsah musí byť krátky, podaný cez čo najbližšie médium – napr. možnosť sledovať cez mobilný telefón. Budúcnosťou kultúrneho dedičstva je jeho sprístupnenie v digitálnej podobe a digitálna archivácia. Naša inštitúcia nedisponuje kapacitou, hlavne nie personálnou, aby sa mohla ujať tejto náročnej práce, avšak koná v rámci vlastných možností, najmä prostredníctvom dostupných médií či projektov.

Individuálny „samoobslužný“ a nepretržitý prístup k akémukoľvek druhu informácií prostredníctvom internetu je to, čo dnes používatelia uprednostňujú, preto sú obsahy pravidelne zverejňované na webovej stránke pracoviska www.skc.hr, na webovej stránke Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Zároveň sú široká verejnosť, a v digitálnej podobe aj širší „slovenský svet“, informovaní o dianí v SKC Našice a teda i tematizovanom kultúrnom prvku aj prostredníctvom ročenky, v tlačenej forme pre príslušníkov staršej generácie, ktorá je však dostupná v digitálnej podobe na webovej stránke pracoviska.

Projekt *Minoritná kultúra ako prostriedok pre sebaidentifikáciu a posilnenie inklúzie v multietnickom prostredí (My Sme)* bol na Univerzite Mateja Bela schválený Národnou agentúrou Erasmus+ pre vzdelávanie a odbornú prípravu vo Výzve 2022, v oblasti KA2 Spolupráca medzi organizáciami a inštitúciami (Partnerstvá pre spoluprácu – Kooperatívne partnerstvá). Cieľom projektu je príprava didaktických filmov určených úplným začiatočníkom a skupinám, ktoré majú záujem vzdelávať deti v slovenskom jazyku. Materiálnym výsledkom projektu bude databáza najmenej 40 online dostupných didaktických filmov. Filmy (animované aj dokumentárne) budú so slovenským jazykom pracovať na príkladoch rôznych životných situácií, a budú obsahovať aj základné informácie o zvolených názorných témach z oblasti kultúry. V tejto forme filmy predstavujú kľúčovú významnú podporu pre činnosť učiteľov v slovenských školách v zahraničí, ale aj pre príslušníkov ďalších pedagogických profesií, ktoré so slovenskými deťmi v minoritných prostrediach pracujú v slovenských vzdelávacích centrách, krúžkoch a súboroch.

Obsahovo sú filmy zamerané na zachovanie etnoidentifikačných prvkov v prostrediach Slovákov žijúcich v zahraničí. Taktiež sa sústreďujú na informovanie o jednotlivých komunitách a formách zachovávaní slovenskosti v nich formou krátkych filmov dostupných cez mobilné telefóny.

V rámci realizácie projektu *My Sme* bol v Chorvátsku nahratý materiál na tému josipovských slamených medvedíkov na prípravu krátkych vzdelávacích filmov pre deti, ktoré sa učia slovenský jazyk. Vďaka projektu vznikol však aj ďalší krátky dvanásťminútový dokumentárny film. Takže okrem krátkeho päťminútového filmu určeného deťom, vznikol aj dokument pre dospelých, ktorý medzi obyvateľmi Josipovca Punitovského vyvolal pocit hrdosti a pozitívne vplýva na proces uchovania tohto kultúrneho javu v danom prostredí.

Globálny rozmach informačných technológií a nezadržateľná internetizácia prináša doteraz nepoznané možnosti pre sprístupňovanie a uchovávanie celosvetového kultúrneho dedičstva, čo umožnilo urobiť krok ďalej – film prihlásiť na medzinárodný filmový festival ETNOFILM 2024, ktorý sa koná v Čadci. Josipovské *medvede* zaujali porotu natoľko, že sa spomedzi stodvadsiatich prihlásených filmov dostali medzi 30 filmov vybraných do súťaže aktuálneho ročníka tohto festivalu. Zároveň účasť na festivale umožnila s témou oboznámiť nielen širokú, ale aj odbornú verejnosť, a najmä vzácné prepojenie krajanov prostredníctvom filmu s materskou krajinou.

Práca s kultúrnym dedičstvom, aktualizácia a revitalizácia jeho prvkov si vyžaduje patričnú infraštruktúru, ktorú Slováci v Chorvátsku zvlášť v posledných desaťročiach aktívne budujú. Kultúrna infraštruktúra s cieľom zaujať príslušníkov mladej generácie a inšpirovať ich k tomu, aby sa zúčastňovali na dianí v slovenskej komunite v Chorvátsku, bude v budúcom roku doplnená Kultúrno-edukačným centrom v Orebiči na polostrove Pelješac, čo rozšíri možnosti na spoluprácu krajanov a prípravu nových obsahov s cieľom zachovania kultúrneho dedičstva a stretávania sa s krajanmi.

Foto:

1. Fašiangová skupinová maska *slamených medvedov* v Josipovci Punitovskom, Chorvátsko, 2024
2. Adam Konjušak: Fašiangy z Josipovca, akvarel, 2023, súkromný archív A. Konjušaka
3. Film *Slamené medvede* na 23. medzinárodnom filmovom festivale ETNOFILM 2024

PODUJATIE POD ZÁŠTITOU PREDSEDNÍČKY ŽILINSKÉHO SAMOSPRÁVNEHO KRAJA ERIKY JURINOVEJ

23. MEDZINÁRODNÝ FILMOVÝ FESTIVAL

ETNOFILM

NITRA

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

11.-13.
NOVEMBER
2024

VSTUP VOLNÝ

AKROPOLIA - HODŽOVA UL. 1 9:30
Děti bouře ČR | 52:00
Návraty k Obrazom starého sveta SR | 61:00
Laco Hruškovič z Pukanca Slovensko | 20:07
Slamené medvede Chorvátsko | 12:13

POSLUCHÁREŇ P9 - A. HLINKU 1 14:30
The Strong Man of Bureng Taliansko | 75:00
Yupumá Portugalsko | 70:00
Die Raue Welt der Baster Nemecko | 43:00

ŠKOLSKÝ DOMOV NITRA
 UTA, B. SLANČIKOVEJ 1 9:30
Ultima transhumantă Rumunsko | 90:00
Po stopách slovenských pltníkov Maďarsko | 51:25

11.11. PONDELOK
12.11. UTOROK
13.11. STREDA

23. MEDZINÁRODNÝ FILMOVÝ FESTIVAL
 ETNOFILM NITRA
 PODPORUJE ŽILINSKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ

ORGANIZÁTORI

HLAVNÍ PARTNERI FESTIVALU

REKLAMNÍ PARTNERI

HLAVNÍ MEDIÁLNÍ PARTNER

Anna SÉČOVÁ-PINTÍROVÁ

riaditeľka

Múzea vojvodinských Slovákov,
Srbská republika

Výskum a prezentácia kultúrneho dedičstva v rámci činnosti Múzea vojvodinských Slovákov

Abstrakt

Múzeum vojvodinských Slovákov patrí medzi najvýznamnejšie ustanovizne v oblasti kultúry a zachovania národného dedičstva Slovákov v Srbsku. Hlavnou úlohou Múzea vojvodinských Slovákov je študovať, odborne spracovávať, zbierať, dokumentovať, uchovávať a prezentovať historické a etnologické dedičstvo Slovákov v Srbsku s využitím modernej múzejnej praxe a muzeológie. Okrem tradičných prezentácií kultúrneho dedičstva je v múzeu pozornosť venovaná rozličným zaujímavým spôsobom práce s publikom všetkých vekových kategórií. V príspevku uvádzame niektoré príklady, ktoré sú výsledkom viacročných výskumov, a ktoré môžu kolegov inšpirovať k projektom, ktoré budú spájať krajskú komunitu. Múzeum vojvodinských Slovákov vypracovalo virtuálne prehliadky výstav a ponúka ich na svojej webovej stránke a tiež i prostredníctvom okuliarov pre virtuálnu realitu. Najmladší návštevníci múzea ocenili brožúrku Múzeum v listoch, ktorá im každoročne prináša nové témy. Tiež pre mladých múzeum pripravuje krátke videové obsahy, ktoré im priblížia významné osobnosti. Z uvedených príkladov vyplýva, že múzeum venuje významnú pozornosť prezentácii a práci s verejnosťou. Preto cieľom múzea je pomocou výskumu a interpretácie muzeálnych predmetov priblížiť publiku kultúrne bohatstvo Slovákov, ktorí žijú na území Srbska.

Múzeum je koncipované na základe fondu Slovenského múzea, ktoré bolo založené v roku 1949 v Báčskom Petrovci. Vo svojej súčasnej podobe Múzeum vojvodinských Slovákov pôsobí od roku 2012 a predstavuje organizačne rozvetvenú ustanovizeň pozostávajúcu z historickej, etnologickej a umeleckej zbierky a z pobočiek múzea: Komplexu tradičnej architektúry a Galérie Zuzky Medveďovej, otvorenej v roku 1989. Ide o najstarší dom, ktorý predstavuje nehnuteľný kultúrny majetok Srbskej republiky a od roku 1965 je pod ochranou štátu a nachádza sa v komplexe tradičnej architektúry. Dom pochádza z druhej polovice 18. storočia a jeho okolie je muzeálnym komplexom. Vedľa domu je sýpka na saniach a Mniach, ktorý je tiež nehnuteľnou kultúrnou pamiatkou a je pod ochranou štátu.

Od svojho vzniku Múzeum vojvodinských Slovákov početnými terénnymi výskumami, darmi a nákupmi predmetov zhromaždilo vo svojich zbierkach značné množstvo predmetov súvisiacich s etnológiou a kultúrnymi dejinami vojvodinských Slovákov. Prostredníctvom tematických výstav sa tieto predmety prezentujú verejnosti a tiež i

prostredníctvom webovej stránky a podobne i v našich publikáciách sa nazerá do muzeálneho fondu.

Význam výskumu kultúrneho dedičstva je pre slovenskú menšinu v Srbsku dôležitý z viacerých uhlov, dôležitý je pre Slovákov v Srbsku a tiež pre väčšinové obyvateľstvo. Pre nás je významné zachovávanie, skúmanie a prezentovanie kultúrneho dedičstva širšej verejnosti. Všetky publikácie, ktoré v múzeu vydávame, sú dvojjazykové a na tento spôsob sa dostávame do povedomia inojazyčnej verejnosti. Publikácie sú prístupné kolegom a môžu ich potom použiť pri vlastných výskumoch. Toto je jedna z úloh múzea, aby sme oslovili aj odbornú, aj širokú verejnosť.

Aktivity, ktoré sú v našom programe práce, zahŕňajú aj prácu s deťmi a dospelými všetkých vekových kategórií. Naše programy pravidelne navštevujú deti z materskej školy, základnej školy a gymnázia. Dospelí občania sú prítomní na prednáškach a otvorení výstav, ako i v online priestore, na spoločenských sieťach, webovej stránke, kde si môžu aj stiahnuť niektoré publikácie.

V dnešnej dobe zmien je mimoriadne dôležité počúvať a včas reagovať. Zamestnanci kultúrnych inštitúcií majú veľmi dôležitú úlohu pri prezentácii a spôsobe prezentácie určitých tém návštevníkom rôzneho veku.

V príspevku uvediem niektoré aktivity, ktoré zaujali širokú verejnosť.

Výstavy vo virtuálnom priestore:

Na internetovej stránke múzea sa nachádzajú tri virtuálne prechádzky: jedna je v Komplexe tradičnej architektúry a dve sú výstavy prác Zuzky Medvedovej. Keď bola výstava *Kresby Zuzky Medvedovej* zrušená z dôvodu úpravy priestorov galérie, presunula sa vďaka projektu podporeného ministerstvom kultúry do online priestoru. Virtuálna výstava obsahuje okrem vizuálnych diel aj texty v srbčine, slovenčine a angličtine. Viar okuliare majú online verziu aj offline verziu, čo znamená, že zariadenie je mobilné a možno ho používať aj mimo priestorov múzea. Práve to nám umožňuje realizovať akcie „keď vy neprídete do galérie, galéria príde k vám“ a navštevovať školy, ktoré majú záujem a vždy s prekvapením a oduševnením si deti a dospelí chcú vyskúšať tieto VR okuliare.

Mediálne obsahy:

V múzeu sa tiež venujeme navrhovaniu a vypracovaniu mediálnych balíkov zaujímavých pre všetky vekové kategórie. Spomeniem projekt *Línia*, v ktorom je hlavnou myšlienkou prezentovať slovenské umelkyne v Srbsku zrozumiteľným a atraktívnym spôsobom pre deti a mládež. V rámci projektu boli dodnes natočené videá o Zuzke Medvedovej, Mire Brtkovej, Daniele Markovej, Márii Gaškovej a Andrei Merníkovej Šimonovej. Tieto videá používajú aj učitelia na svojich školských hodinách.

Projekty pre deti:

Interaktívna brožúrka pre deti *Múzeum v listoch* sa zrodila s cieľom zaujať deti, ponúknuť im niečo nové, interaktívne, zábavné. Preto sme oslovili Mgr. Moniku Necpalovú, ktorá roky s nami spolupracuje na rôznych projektoch. Takže ide o literárne dielo, do ktorého sú vložené prvky z múzea, múzejného depozitáru či muzeálnej terminológie. Brožúra má hlavnú postavu, ktorá sa stretáva s množstvom zaujímavých predmetov, priestorov a ľudí. Naša inštitúcia sa tak približuje deťom nižších ročníkov. Každý rok brožúrka vychádza tematicky, v roku 2023 vyšla s podnázvom Brožúra insitnej maľby, keďže bola tlačaná k

výstave. V tomto roku vyšla už 6-krát s podnázvom Brožúra plná exponátov a bola tiež tlačená k výstave *Od Slovenského múzea k Múzeu vojvodinských Slovákov – 75 rokov jednej ustanovizne*.

Uvedené príklady aktivít môžeme rozšíriť, doplniť a využiť v prospech spájania krajskej kultúry v budúcnosti.

Vlastimil FABIŠIK

predseda Folklórneho spolku Púčík z
Brna, Česká republika

Podoby tradičnej ľudovej kultúry v kontexte súčasných výrazových prostriedkov

Tradičná ľudová kultúra patrí medzi fundamentálne súčasti kultúrnej identity jednotlivých národov a etník. Jej korene siahajú do obdobia pred príchodom industrializácie a globalizácie, kedy bola kultúra jednotlivých regiónov formovaná každodenným životom, zvykmi, náboženstvom, obradmi a komunitnými činnosťami. Ľudová kultúra sa zväčša formovala ústnym podaním, pričom jej obsah bol prenášaný z generácie na generáciu prostredníctvom rodiny, komunity či náboženských obradov. Táto kultúra odzrkadľuje hodnoty, morálku, estetiku a spôsob života danej komunity a do veľkej miery sa vyvíjala v závislosti od prírodných a spoločenských podmienok daného regiónu. Kultúra obcí a dedín, kde ľudia žili úzko spätí s prírodou, prácou a sebestačným hospodárstvom, bola pevne zakorenená v obradových zvykoch, remeslách a spoločenskej súdržnosti. Tradície, ktoré sa v tejto komunite formovali, mali praktickú funkciu, no zároveň sa stali prejavom duchovného a estetického vyjadrenia ľudí. Vzhľadom na izolovanosť vidieckych oblastí a obmedzené možnosti vzdelania a prístupu k externým kultúrnym vplyvom, boli tieto prejavy originálne a autentické pre danú komunitu.

Dnes, v modernej spoločnosti, sa podoby ľudovej kultúry stávajú predmetom štúdia, zachovávaní, ale aj adaptácie v súčasných umeleckých formách. V tomto príspevku sa chcem zaoberať tým, ako sa tradičná ľudová kultúra mení a prejavuje v moderných kontextoch, pričom sa využívajú nové výrazové prostriedky. Pre lepšiu orientáciu si pripomeňme niektoré základné prvky tradičnej ľudovej kultúry.

Tradičná ľudová kultúra – definícia a prvky

Tradičná ľudová kultúra sa vzťahuje na súbor zvykov, remesiel, piesní, tancov, mýtov a obradov, ktoré sa v minulosti prenášali z generácie na generáciu predovšetkým ústnym podaním. K jej základným prvkom patria:

Folklór

Folklór je jedným z najvýraznejších prejavov tradičnej ľudovej kultúry. Zahŕňa slovné, spevné a dramatické prejavy, ktoré mali často nielen zábavnú funkciu, ale tiež sprostredkovali etické a morálne posolstvá. Do folklóru patria:

Rozprávky a príbehy

Ľudové rozprávky boli často prostriedkom na vysvetlenie sveta a spoločenských vzťahov. V nich vystupovali postavy ako hrdinovia, čerti, bosorky alebo nadprirodzené bytosti, ktoré mali symbolický význam.

Piesne a balady

Ľudové piesne odzrkadľovali životné udalosti ako sú narodenia, svadby, ale aj smútok a smrť. Balady často zachytávali tragické príbehy lásky alebo hrdinské skutky, pričom ich spevácky prejav bol spätý s regionálnou tradíciou.

Porekadlá a príslovia

Tieto krátke výroky v sebe niesli múdrosť predkov a odrážali životnú filozofiu, morálne normy a praktické rady pre život v spoločenstve.

Tradičná hudba a tanec

Hudba a tanec hrali dôležitú úlohu v obradoch, zábavách a každodenných činnostiach ľudí. Tradičná hudba sa často spájala s konkrétnymi obradmi, napríklad svadbami, pohrebmi alebo roľníckymi prácami. Medzi typické nástroje patria:

Fujara

Je typická pre slovenský región a je považovaná za dôležitý symbol ľudovej hudobnej tradície. Slúžila ako nástroj pastierov, ale aj ako sprievodný nástroj pri obradoch.

Cimbal a gajdy

Tieto nástroje boli často súčasťou ľudových kapiel a sprevádzali tradičné tance, ako sú polka, odzemok alebo karička.

Tance

Tance boli neoddeliteľnou súčasťou obradov a spoločenských podujatí. Karička alebo verbunk boli nielen formou zábavy, ale aj prejavom regionálnej identity a súdržnosti komunity.

Remeslá a výtvarné umenie

Tradičné remeslá a výtvarné umenie mali významnú praktickú i estetickú hodnotu. Ľudové remeslá vznikali na základe potrieb danej komunity, pričom remeselníci často využívali miestne dostupné materiály a techniky odovzdávané z generácie na generáciu.

Tkanie a vyšívanie

Tradičné textilné remeslá ako je vyšívanie krojov alebo tkanie látok, boli základom miestnej módy a estetických prejavov. Kroj ako symbol kultúry bol nielen odevom na každodenné nosenie, ale aj súčasťou obradov a slávností.

Keramika a hrnčiarstvo

Výroba keramiky mala praktické využitie v každodennom živote (hrnce, misky, tanieri), ale zároveň sa remeselníci snažili zdobiť svoje výrobky typickými regionálnymi motívami, ktoré mali aj symbolický význam.

Drevorezba

Tento remeselný prejav sa využíval pri výrobe nábytku, hudobných nástrojov či náboženských symbolov. Drevorezba mala často dekoratívny charakter a využívala geometrické alebo rastlinné motívy, ktoré mali ochranný alebo magický význam.

Zvyky a obrady

Zvyky a obrady tvoria hlavnú súčasť duchovného života tradičných komunít. Sú úzko späté s ročnými obdobiami, poľnohospodárskymi cyklami a životnými udalosťami. Medzi najvýznamnejšie patria:

Kalendárne zvyky

Obrady spojené s jednotlivými sviatkami ako sú Vianoce, Veľká noc, fašiangy či dožinky boli prepojené s cyklom roka a prírodnými javmi. Tieto sviatky často zahŕňali rituály, ktoré mali za cieľ zabezpečiť plodnosť, úrodu alebo ochrániť rodinu a dom pred zlými silami.

Rodinné a životné obrady

Krstiny, svadby a pohreby boli hlavnými udalosťami v živote jednotlivca a jeho komunity. Každý z týchto obradov mal svoje špecifické rituály, ktoré sa líšili v závislosti od regiónu. Tieto rituály odrážali životné cykly a mali zabezpečiť ochranu, šťastie a prosperitu.

Magické a ochranné rituály

Ľudia tradične verili v silu nadprirodzených síl a vykonávali rôzne magické praktiky na ochranu svojich domovov, dobytku alebo úrody. Bylinné liečiteľstvo, ochranné znaky, zaklínadlá či používanie amuletov boli súčasťou každodenného života ľudí. Zvlášť dôležité boli obrady spojené s cyklom života (krstiny, svadby, pohreby) a ročnými obdobiami (dožinky, fašiangy, Vianoce).

Ľudová architektúra

Ľudová architektúra bola ďalším prejavom tradičnej kultúry. Každý región mal svoje špecifické stavebné techniky, ktoré sa prispôbovali klimatickým a geografickým podmienkam. Domy z dreva, kameňa alebo hliny boli nielen funkčné, ale často zdobené rezbárskymi prvkami, maľbami či ornamentmi, ktoré mali aj symbolický význam. Medzi najznámejšie formy patria drevenice na Slovensku, ktoré sú dnes považované za vzácne kultúrne dedičstvo.

Tradičná ľudová kultúra bola a stále je nositeľkou hodnôt ako sú súdržnosť komunity, úcta k prírode a jej cyklom, rodinné väzby, náboženská viera a duchovno. Tieto hodnoty sa prejavovali v každodenných činnostiach, no aj v dôležitých životných udalostiach. Ľudia si uvedomovali svoju závislosť od prírody a jej síl, čo sa odzrkadľovalo v obradoch, rituáloch a uctievaní prírodných živlov. Zároveň bola tradičná kultúra nositeľom estetických noriem, ktoré sa prejavovali v remeslách, odevnej tvorbe a umení.

Súčasný výrazový prostriedok

S rozvojom modernej technológie, komunikácií a umenia, sa tradičná ľudová kultúra začína prelínať s novými, súčasnými formami umeleckého vyjadrenia. Mnohé prvky tradičnej kultúry si zachovávajú svoju pôvodnú podobu, iné sa transformujú a nachádzajú nové spôsoby vyjadrenia.

a) Hudba a tanec

Jednou z najviditeľnejších foriem prítomnosti tradičnej kultúry v súčasnosti je jej vplyv na hudobné a tanečné umenie. Dnes môžeme pozorovať spájanie tradičnej ľudovej hudby s modernými žánrami, ako sú jazz, rock alebo elektronická hudba. Kapely ako ľudová hudba Slovenského ľudového umeleckého kolektívu a Banda interpretujú tradičnú hudbu v

nových aranžmánach a spájajú ju s modernými prvkami. Elektronické projekty ako Puding Pani Elvisovej či zahraničné kapely typu Deep Forest čerpajú inšpiráciu z ľudových piesní, ktoré sú následne remasterované a využívané v súčasnej hudobnej produkcii.

b) Výtvarné umenie a dizajn

V oblasti vizuálneho umenia sa stále viac umelcov inšpiruje ľudovými motívami, ktoré nachádzame v súčasnom grafickom dizajne, architektúre a móde. V modernom dizajne sa objavujú ľudové ornamenty, farby a vzory, ktoré sú adaptované na potreby dnešného životného štýlu. Mnohé módne značky, napríklad Folklover na Slovensku, spájajú tradičné vzory z krojov s modernými odevmi, čím sa tradícia zachováva a zároveň transformuje.

c) Súčasné divadlo a film

Tradičné ľudové príbehy a mýty sa tiež adaptujú v súčasnom divadle a filme. Príklady môžeme nájsť v tvorbe režisérov, ktorí preberajú tradičné rozprávky alebo mytologické prvky a pretvárajú ich do moderných kontextov. Film ako Perinbaba od Juraja Jakubiska je adaptáciou tradičných slovenských rozprávok, no s moderným prístupom k rozprávaniu príbehu a vizuálnemu stvárneniu.

d) Festivaly a podujatia

Folklórne festivaly, ako napríklad Východná, sú príkladom toho, ako sa tradičná kultúra prezentuje v modernej dobe. Tieto festivaly umožňujú ľuďom zažiť tradičné tance, piesne a obradové praktiky naživo. Čoraz častejšie sú však tieto festivaly obohatené o súčasné umelecké vystúpenia a technologické inovácie, ako sú svetelné show alebo projekcie, ktoré prinášajú nové možnosti prezentácie tradičných foriem.

e) Digitálne platformy a sociálne médiá

Sociálne médiá a digitálne platformy predstavujú novú formu šírenia a zachovávania tradičnej ľudovej kultúry. Instagram, YouTube alebo TikTok sa stávajú miestami, kde mladá generácia objavuje a zdieľa svoje interpretácie tradičného umenia. Projekty ako Folklórne tance online alebo kanály, ktoré učia tradičné remeslá, získavajú tisíce sledovateľov, čím sa tradícia stáva prístupnou aj pre globálne publikum. Tu narážame na veľké nebezpečie kopírovania tancov, muziky, spevu od kvalitných slovenských súborov, kde dochádza k porušovaniu autorských práv, ale taktiež o nedostatočnú technickú interpretáciu ako prevzatých choreografií, tak scénických kompozícií.

Príklady z praxe

Tvorba Jaroslavy Wurll Kocanovej: Táto slovenská módna návrhárka využíva tradičné prvky slovenských krojov vo svojich modeloch, čím spája ľudové dedičstvo s moderným módnym dizajnom. Jej kolekcie sú známe po celom svete a získali si obdiv za kreatívne využitie tradičných materiálov a vzorov.

Kapela Banda: Kombinuje tradičné slovenské ľudové piesne s modernými hudobnými štýlmi ako sú world music a rock. Ich hudba sa stala populárnou nielen na Slovensku, ale aj na medzinárodných pódioch.

Festival Pohoda: Hoci ide o festival zameraný na modernú hudbu a umenie, pravidelne na ňom vystupujú aj folklórne skupiny, ktoré predvádzajú tradičné tance a piesne. Toto prepojenie starého a nového vytvára jedinečný zážitok pre návštevníkov.

Výzvy a budúcnosť ľudovej kultúry v súčasnosti

Aj napriek rastúcemu záujmu o tradičnú ľudovú kultúru v modernom umení existujú výzvy spojené s jej zachovávaním. Globalizácia a uniformita kultúry môžu spôsobiť stratu autentických foriem tradičných prejavov. Na druhej strane, moderné technológie a kreativita súčasných umelcov poskytujú nové možnosti, ako tieto tradičné prvky oživiť a priblížiť ich širšiemu publiku.

Globalizácia so sebou prináša rýchle šírenie kultúrnych vzorcov z rôznych častí sveta, čím dochádza k určitému potlačeniu alebo zjednodušovaniu regionálnych kultúr. Slovenské ľudové tradície, ktoré sú špecifické pre jednotlivé oblasti (napríklad Zemplín, Horehronie či Liptov), čelia riziku, že sa stanú marginalizovanými alebo budú nahradené univerzálnejšími, komerčnými formami kultúry. Mladšie generácie, ktoré sú neustále vystavené globálnym trendom v hudbe, móde a životnom štýle, môžu stratiť záujem o tradičné formy prejavu.

Strata autentických prejavov

S modernizáciou a urbanizáciou Slovenska postupne miznú autentické formy tradičnej ľudovej kultúry. Remeslá, ako je vyšívanie krojov, hrnčiarstvo, kováčstvo či tkanie, sa dnes vykonávajú len v obmedzenom rozsahu, najmä v menších dedinách a regiónoch. Autentické prejavy folklóru, tanca a hudby sú stále prítomné, no čoraz častejšie sa menia na inscenované podoby, ktoré sú viac zamerané na turistov než na skutočnú každodennú prax.

Nedostatočná finančná a inštitucionálna podpora

Hoci existujú viaceré inštitúcie, ako napríklad Slovenský ľudový umelecký kolektív, ktoré sa venujú uchovávaniu a propagácii ľudovej kultúry, finančné zdroje a podpora pre tradičné remeslá a folklórne súbory sú často nedostatočné. Kultúrne dedičstvo potrebuje systematickú podporu nielen na úrovni štátu, ale aj na miestnej úrovni a v rámci nevládných organizácií, ktoré by sa venovali udržiavaniu autentických tradícií a kultúrnych prejavov.

Demografické zmeny a odliv mladých ľudí

Jedným z ďalších významných problémov, ktorým čelí tradičná kultúra na Slovensku, je demografická kríza, najmä v malých obciach a vidieckych regiónoch. Mladí ľudia sa často sťahujú do väčších miest, alebo odchádzajú za prácou do zahraničia, čo oslabuje komunity, v ktorých sa tradičná kultúra zachovávala. Vidiecke oblasti, ktoré boli kedysi centrom tradičného spôsobu života, sa vyludňujú a strácajú svoje kultúrne dedičstvo.

Výzvy a budúcnosť tradičnej ľudovej kultúry krajanov vo svete

Slováci žijúci v zahraničí (krajania) čelia jedinečným výzvam, pokiaľ ide o uchovávanie svojej tradičnej kultúry. Diaspóry na rôznych kontinentoch sa snažia udržiavať svoje kultúrne dedičstvo, no čelia tlaku na integráciu do majoritnej spoločnosti. Výzvy krajanov zahŕňajú:

1. Zachovanie identity v cudzom prostredí

Slováci v zahraničí čelia tlaku na asimiláciu, čo môže viesť k postupnej strate jazykových a kultúrnych zvykov. Deti a mladí ľudia narodení v zahraničí často neovládajú slovenčinu, čo sťažuje prenos tradičných hodnôt, príbehov, piesní a obradov. Zachovanie identity v cudzej krajine si vyžaduje vedomé úsilie zo strany rodičov, komunít a slovenských organizácií.

2. Podpora a udržateľnosť slovenských spolkov

Slovenské spolky v zahraničí, ktoré organizujú folklórne vystúpenia, remeselné dielne alebo jazykové kurzy, zohrávajú kľúčovú úlohu pri udržiavaní slovenskej kultúry. Avšak mnohé z týchto organizácií čelia problémom s financovaním a nedostatkom záujmu mladších generácií. Bez dostatočnej podpory zo strany štátu a komunity sa môže zachovávanie kultúry postupne vytrácať.

3. Prispôsobenie kultúry novému prostrediu

Krajanom sa často podarí zachovať tradičné prvky ľudovej kultúry, ale tie sa prispôbujú miestnemu prostrediu. Napríklad folklórne vystúpenia slovenských súborov v USA alebo Kanade sa často stávajú súčasťou širších multi-etnických podujatí, kde sú prezentované v kontexte globalizovaného folklóru. To môže prispieť k väčšiemu záujmu o slovenskú kultúru, no zároveň prináša riziko straty autentických foriem. Ale podobne je to i v európskom regióne.

Ako vidím budúcnosť tradičnej ľudovej kultúry krajanov vo svete

Krajanovia, ktorí chcú uchovať svoje kultúrne dedičstvo, majú pred sebou viacero perspektív. Súčasné technologické nástroje ako sú sociálne médiá a platformy na zdieľanie obsahu umožňujú krajanom zostať v kontakte so svojimi koreňmi a zdieľať svoju kultúru s ostatnými. Napríklad krajanské spolky často využívajú online stretnutia, kde sa spájajú Slováci z rôznych častí sveta, aby spoločne slávili slovenské sviatky a zdieľali kultúrne tradície. Ale niet nad osobné stretnutia, vzájomné výmeny súborov, pozvania na krajanské festivaly či spoločné vystúpenia.

Záver

Tradičná ľudová kultúra nie je len statickým prvkom minulosti, ale dynamickým a živým zdrojom inšpirácie pre rôzne oblasti súčasného umenia a spoločenského života. Jej pretrvávajúca prítomnosť je dôkazom toho, že hoci globalizácia a technologický pokrok prinášajú nové výzvy, ľudová kultúra má schopnosť adaptovať sa, transformovať a komunikovať univerzálne hodnoty, ktoré majú význam pre všetky generácie.

Jedným z najväčších prínosov tradičnej kultúry v modernom kontexte je jej schopnosť spájať minulosť so súčasnosťou. Umenie, hudba, móda a film dnes využívajú prvky ľudovej kultúry, aby ponúkli niečo nové, ale zároveň autentické a zakorenené v histórii. Týmto spôsobom sú hodnoty ako komunitný duch, úcta k prírode, rodina a tradičné remeslá opätovne prístupné mladým generáciám, ktoré vďaka moderným výrazovým prostriedkom môžu pochopiť ich význam a krásu.

Jedným z kľúčových prvkov, ktorý umožňuje túto revitalizáciu, je využívanie digitálnych technológií a sociálnych médií. Mladá generácia má vďaka nim neobmedzené možnosti ako spoznať a zdieľať tradičnú kultúru nielen na lokálnej, ale aj na globálnej úrovni. To prispieva k väčšej diverzifikácii a inkluzívnosti kultúrnych prejavov, kde každý región, každá komunita môže predviesť svoje dedičstvo a prezentovať ho svetu.

Zároveň však čelíme výzvam, ktoré súvisia s masovou kultúrou a homogenizáciou spôsobenou globalizáciou. Existuje riziko, že tradičné formy kultúry sa môžu stať povrchnými alebo komerčne zneužívanými, čo by mohlo oslabiť ich autenticitu a hlbší význam. Preto je dôležité, aby boli tieto prejavy nielen adaptované pre súčasnosť, ale aj zodpovedne zachovávané a študované. Inštitúcie ako sú múzeá, folklórne súbory, kultúrne

združenia a akademické inštitúcie zohrávajú kľúčovú úlohu pri dokumentovaní, archivovaní a ochraňovaní týchto tradícií.

Súčasná ľudová kultúra má tiež potenciál prekročiť hranice a spojiť rôzne národy a kultúry prostredníctvom univerzálnych ľudových motívov a tém. Príklady z hudobnej scény ukazujú, že kombinácia rôznych hudobných tradícií, či už z Európy, Afriky alebo Ázie, môže viesť k vytváraniu nových hudobných štýlov, ktoré sú globálne uznávané. Tento proces medzikultúrnej výmeny obohacuje nielen moderné umenie, ale aj samotnú tradičnú kultúru, ktorá je takýmto spôsobom udržiavaná a ďalej sa vyvíja.

Tradičná ľudová kultúra teda naďalej plní svoju úlohu ako most medzi minulosťou a budúcnosťou, medzi lokálnym a globálnym. V kontexte súčasných výrazových prostriedkov ako sú nové médiá, technológie či interdisciplinárne umelecké projekty sa ukazuje, že tradičné hodnoty a formy môžu nielen prežiť, ale aj rozkvitať v neustále meniacom sa svete. Tento proces nielen zachováva dedičstvo pre budúce generácie, ale zároveň ukazuje, že kultúra je živý a neustále sa vyvíjajúci organizmus, ktorý sa dokáže prispôbiť meniacim sa podmienkam a potrebám modernej doby.

Zachovanie a rozvoj tradičnej ľudovej kultúry je teda nielen kultúrnou povinnosťou, ale aj cestou k obohateniu súčasného sveta, ktorý potrebuje pevné korene, aby mohol zdravým spôsobom rásť a čeliť výzvam globalizovaného a technologicky prepojeného sveta. Tradičná ľudová kultúra preto nie je len nostalgiou za minulosťou, ale zdrojom inšpirácie a vitality, ktorý obohacuje súčasnosť a smeruje nás k tvorivej budúcnosti.

Daniela ONODIOVÁ

riaditeľka
Slovenského divadla Vertigo,
Budapešť, Maďarsko

Divadelné dosky znamenajú život

Vážené dámy, vážení páni,

veta, ktorú všetci veľmi dobre poznáme, znie: divadlo sú dosky, ktoré znamenajú svet. Áno, sú to divadelné dosky predurčené na to, aby divákovi ukázali svet okolo nich: reálny, vymyslený, rozprávkový, príjemný, odpudivý, jednoducho svet divadla. Ale že divadelné dosky znamenajú život? Áno, pre mnohých, najmä veľkých hercov divadelné dosky naozaj znamenajú život, ktorý si bez divadla nevedia predstaviť a ktorý by najradšej ukončili práve na nich. Niektorým sa to naskutku podarí. Prečo však divadelné dosky znamenajú život v prípade národnosti – slovenskej národnosti? Pokúsím sa napísať, ako to cítim... Najprv však niekoľko viet o inštitúcii, ktorú zastupujem a predstavujem a ktorou je Slovenské divadlo Vertigo (SDV) z Budapešti.

Za dátum jeho vzniku uvádzame 1. január 1997, kedy zopár nadšencov už niekoľko mesiacov skúšalo svoje prvé predstavenie. Skupinka pracovala takpovediac voľne pri Celoštátnej slovenskej samospráve, teda oficiálne k nej nepatrila. Národnostný zákon z roku 1993 umožnil celoštátnym národnostným samosprávam, aby buď založili, alebo prevzali už fungujúce spolky, organizácie, zoskupenia, a tak sa v roku 2003 aj Vertigo stalo inštitúciou Celoštátnej slovenskej samosprávy (CSS – teraz CSSM) a mohlo si prizvať aj profesionálnych umelcov. Hociako počítame, má pomaly 28 rokov, ako inštitúcia pomaly 22. Máme za sebou dvadsaťdeväť premiér s profesionálmi i amatérskymi umelcami, stovky predstavení, tisícky kilometrov po Maďarsku, Slovensku, Vojvodine, Rumunsku a Českej republike. Na začiatku to bola romantická rytierska hra o *Okasenovi a Nikolette*, na konci – v tejto chvíli – päť príbehov zo života v divadelnej hre *Tak zle, ako sa len dá*. Dôležité je spomenúť, že Slovenské divadlo Vertigo sa od roku 2008 okrem svojho primárneho poslania venuje aj osvetovej činnosti: organizuje podujatia v oblasti detského divadla i divadla dospelých (divadelné tábory, dielne, prehliadky Deti deťom, Spolu na javisku /i mimo neho/), dramatickej výchovy – workshopy a filmy, ako aj aktivity vzdelávacieho charakteru. Čo bolo cieľom založenia divadla? Predovšetkým oživiť slovenské divadelné tradície v Maďarsku. Pomocou predstavení v slovenčine pozdvihnúť národné – národnostné sebavedomie, teda poučiť v zmysle jazykovom. Poučiť v zmysle oboznámenia so slovenskou dramatickou tvorbou, veď z 29 premiér, ktoré sme za dlhé roky mali, je 18 od slovenských autorov. A, samozrejme, cieľom bolo aj zabaviť. Cieľom bola a je misia, služba pre našich Slovákov, ktorú plníme doteraz.

Ako fungujeme? Nemáme stály súbor. Okrem malej kancelárie a skladu pri nej nemáme vlastné priestory. Od počiatkov, teda od roku 1997 až do roku 2013 sme skoro výlučne skúšali a hry premiérovali v budapeštianskom Slovenskom inštitúte. Žiaľ, situácia sa zmenila, pretože inštitút bol nútený vystáť sa z toho krídla budovy – svojho sídla –, kde bola aj divadelná sála, do druhého krídla, ktoré už, žiaľ, divadelnou sálou nedisponuje. Od toho času putujeme. Často využívame zasadačku v sídle CSSM, skúšame v budapeštianskej slovenskej škole a prenajímame si divadelné priestory. Mohlo by sa teda povedať, že sme typ zájazdového divadla, pretože po premiére sa rozbiehame do všetkých kútov Maďarska, i do zahraničia. Svetielkom do budúcnosti je budova bývalého evanjelického kostola na Rákócziho triede v Budapešti, kde prebieha mohutná výstavba a rekonštrukcia na nové sídlo CSSM a kultúrneho centra, kde bude aj divadelná sála.

Vertigo sa teda venuje jednak – a predovšetkým – tvorbe a šíreniu predstavení, jednak kultúrno-osvetovej oblasti. Hocičo však robí, jeho činnosť spája *jazyk*. Všetci sme sa už stretli s vetou, ktorá sa pripisuje maďarskému, resp. uhorskému politikovi, polyhistorovi, spisovateľovi, ministrovi Istvánovi Széchenyimu: *Národ žije v jazyku*, presnejšie: *Jedným z hlavných sprievodcov zdravej národnosti je jazyk národa, pretože kým ten pretrvá, pretrvá aj národ*. Významný maďarský skladateľ Zoltán Kodály dodáva – a spomína už aj kultúru, ktorá úzko súvisí s jazykom: *Kultúru nemožno zdediť. Kultúra predkov sa stratí, ak si ju nové generácie neosvoja*. Mohla by som však spomenúť aj Ľudovíta Štúra, ktorý povedal, že len *jednotná reč bude nástrojom jednotného národa*. Tu ide skôr o kodifikáciu slovenčiny, ale s našou témou to predsa len súvisí. Takisto s ňou súvisí všeobecne platná pravda, že národy, ktoré žili takpovediac v područí iného národa, sa vždy snažili z tohto područia vymaniť, a to vo veľkej miere i pomocou jazyka a áno, aj kultúry. Tou sa snažili a tou aj dokázali, že sú, že žijú. Spojenie jazyka a kultúry je nespochybniteľné.

Ak sa vrátíme do Maďarska, presnejšie na územie dnešného Maďarska, aj tu sa už začiatkom 20. storočia ozývali tu žijúci Slováci divadlom, divadlom v slovenčine: či už hovoríme o mestečku na juhu Maďarska, susediacom s Rumunskom, Slovenskom Komlóši, veď tu zaznamenávame prvé slovenské ochotnícke predstavenie už v roku 1907, či trochu neskôr v Békešskej Čabe, ale aj v Budapešti a vo viacerých – najmä menších obciach, obývaných Slovákmi. Žili predovšetkým v maďarskom väčšinovom prostredí, napriek tomu sa snažili a aj dokázali naštudovať predstavenie v slovenčine. Mohli by sme sa pýtať: prečo hrali po slovensky? Pretože divadelné dosky im umožnili aj takto prejaviť väzbu na slovenskosť a slovenský jazyk, na slovenskú identitu! Žiaľ, slovensko-maďarská výmena obyvateľstva v rokoch 1947 – 1948 negatívne ovplyvnila aj slovenské divadelníctvo v Maďarsku.

Keď som dávnejšie študovala knižočku Ondreja Kulíka o slovenskom divadle v Slovenskom Komlóši, vypadli z nej dve staré fotografie, na zadnej strane rukou napísané mená... Pre mňa okrem jedného-dvoch neznáme, a predsa blízke. Keby existovalo „keby“ a ja by som mala možnosť stretnúť sa s tými neznámymi hercami z fotografie, sľúbila by som im, že Vertigo bude hrať a šíriť čaro slovenského divadla aj z úcty k nim.

Jedna z prvých ciest SDV smerovala práve do tohto mestečka na Dolnej zemi, Slovenského Komlóša. V tom čase, teda v 90. rokoch 20. storočia tu bol ešte čulý divadelný život pod vedením Erny Laukovej, ktorej divadelná skupina potom ešte veľa rokov tešila divákov zblízka i zďaleka. Pamätám sa, ako mi vtedy vraveli, že oni nehovoria po slovensky, ale po tótsky, presviedčala som ich, že veď to je úžasné, čo je však dôležité, na javisko prenášali jednak pôvodné slovenské divadelné texty, jednak miestne tradície a zvyky. Hoci

zriedka, ale vystupujú dodnes! Oni naozaj žili – žijú divadlom, na javisko prenášajú svoj život, svoje osudy, aj keď nie priamo. Pamätám sa tiež na naše opatrné zbližovanie, zbližovanie minulosti a prítomnosti, zbližovanie komlóšskeho nárečia a spisovnej slovenčiny, v ktorej hráme my. Prijali nás, prijali naše snaženia, naše ciele, náš repertoár. A nielen tam.

Ak by sme mali hovoriť o tom, kto je dnes aktérom slovenského divadelného života v Maďarsku, okrem Slovenského divadla Vertigo, už spomenutej komlóšskej skupiny a divadla Cervinus Teátrum v meste Sarvaš, sú to naši diváci, pre ktorých predstavenia pripravujeme. Je pre nás cťou, že nás už v mnohých obciach vítajú ako dobrých známych, ba dokonca už aj herci sú ich dobrými známymi. Priznám sa, niekedy hráme s maďarskými titulkami – jednak pre tých jazykovo menej zdatnejších, jednak pre maďarských divákov. Párkrát sa však stalo, že došlo k technickej chybe a titulky sme premietat' nemohli. Presviedčala som divákov, že isto budú rozumieť... Tá radosť na konci predstavenia, keď diváci jasali, že veď oni naozaj ROZUMELI, bola úžasná. Slovenskosť sa v nich v tých momentoch priam prebudila, ožila! Divadelné dosky a slovenčina, ktorá sa z nich ozvala, im pripomenuli ich pôvod, ich minulosť, minulosť ich rodiny, ich niekedy radostnejšie, niekedy smutnejšie osudy.

Ale: aktérmi slovenského divadelného života v Maďarsku sú aj naše deti a študenti. Ako som spomenula, sú účastníkmi táborov, workshopov, divadelných prehliadok. Samozrejme, ako všetko, aj tu výsledky závisia od jednotlivca, pedagóga! Ak deti dobre vedie, tak aj v prípade začínajúceho krúžku môže mať úspechy! Videli sme to na vlastné oči – napr. na prehliadke Deti deťom začínajúci súbor, teda niektorí jeho členovia trochu improvizovali, ostatní žiaci sa tomu smiali a tešili. Slobodne, navzájom. Žili na javisku! Boli veľmi radi, že rozumejú – a nielen tomu, čo hovoria oni sami, ale aj tomu, čo hovoria ich spolužiaci. Tieto deti sú potom oveľa smelšie, rýchlo sa učia, divadlo ich inšpiruje k učeniu jazyka a aj ich sociálne cítenie je silnejšie. Viem z vlastných skúseností, že účastníci táborov sa nám ešte po rokoch hlásia, spomínajú na slovenské divadelné tábory a nestrácajú sa nám, ale naopak, hlásia sa k slovenskej národnosti.

Obraz o Slovákoch v Maďarsku býva v materskej krajine často skreslený, našepkáva skôr zachovávanie ľudových tradícií, ale mnohí z nás sa snažia, snažíme o to, aby sa pozornosť slovenskej komunity v Maďarsku obracala aj smerom k literatúre a divadlu, teda k umeleckým žánrom, ktoré sú v najvyššej miere a na najvyššej úrovni povolané odovzdávať, zachovávať a rozvíjať jazyk! Divadlo je navyše atraktívnym spojením viacerých umeleckých žánrov.

Kultúra neexistuje bez divadla, teda, nemala by bez neho existovať. Ak dbáme o rozvoj a zachovanie slovenčiny, súčasne pozdvihujeme úroveň národnostnej kultúry a v rámci toho úroveň národnostného divadelného života. Áno, života. Ak totiž žije jazyk, ak žije kultúra, posilnená a obohatená o slovenské slovo na doskách, ktoré znamenajú svet, potom divadelné dosky znamenajú udržanie a život národnosti.

Milica MAJERIKOVÁ - MOLITORIS

vedecká pracovníčka
Spolku Slovákov v Poľsku

Úspešný príbeh Vydavateľstva a tlačiarne Spolku Slovákov v Poľsku

Abstrakt

Vydavateľstvo a tlačiareň Spolku Slovákov v Poľsku pôsobí na trhu už viac ako tridsať rokov. Za ten čas vydalo okolo 4 000 titulov v jedenástich jazykoch, ktoré sa nachádzajú v devätnástich krajinách sveta, na štyroch kontinentoch. Jeho hlavným poslaním je udržiavať, podporovať, kultivovať a rozvíjať slovenský jazyk, kultúru, umenie i vedu, prepájať slovenskú komunitu v Poľsku, ako aj spolupracovať s inými národmi a spoločnosťami. Za týmto účelom vydáva publikácie a rôzne iné tlačoviny, e-knihy, preklady slovenskej literatúry, organizuje prezentácie a čítačky kníh, verejné výstavy i ďalšie podujatia spojené so svojou činnosťou a výstupmi. Do dejín sa už nezmazateľne zapísalo ako tvorca a šíriteľ nielen slovenskej kultúry, osvety a umenia, ale aj zábavy, oddychovej literatúry, vzdelávania a moderných technológií.

Vydavateľstvo a tlačiareň Spolku Slovákov v Poľsku patrí na súčasnom trhu k etablovaným subjektom a je ponímané ako súčasť slovenského života i multikultúrneho koloritu mesta Krakov. Jeho príbeh sa začal písať v období geopolitických zmien v Európe na prelome 80. – 90. rokov minulého storočia, kedy bolo ohrozené vydávanie jediného slovenského mesačníka v Poľsku – časopisu *Život*, ktorý prichádzal do krajanských domácností už od roku 1958. V päťdesiatych rokoch si jeho každomesačné vydávanie krajania vymohli tým, že si masívne predplatili dvadsaťtisícový náklad, ktorý bol pre poľské tlačiarne rentabilný, v deväťdesiatych rokoch zas využili otvorenie voľného trhu na založenie vlastnej tlačiarne a následne i vydavateľstva. Časť vybavenia sa podarilo získať vďaka podpore vtedajšieho slovenského premiéra Jána Čarnogurského, ďalšie zariadenie vrátane potrebnej infraštruktúry zabezpečila *Kultúrno-sociálna spoločnosť Čechov a Slovákov v Poľsku*, na ktorú kontinuálne nadviazal dnešný *Spolok Slovákov v Poľsku*. V neposlednom rade bolo tiež potrebné nájsť a zamestnať schopných ľudí a získať si priazeň potenciálnych klientov.

Týchto náročných výziev sa zhostil generálny tajomník spoločnosti Ľudomír Molitoris, ktorý vedie tlačiareň a vydavateľstvo od ich vzniku v roku 1993 až dodnes. V neľahkých začiatkoch uvedenia firmy do chodu sa mohol oprieť aj o Kanceláriu pre záležitosti národnostných menšín Ministerstva kultúry a umenia Poľskej republiky, ktorej pracovníčky Bogumiła Bedrychowska a Elżbieta Kulig slúžili vždy dobrou radou i konkrétnou pomocou.

Prvou tlačovinou, ktorá uzrela svetlo sveta v spolčkovej tlačiarňi v apríli 1993 bolo aprílové, veľkonočné číslo krajanského časopisu *Život*. Prvým zákazníkom spolčkovej tlačiarne boli mnísi zo Sanktuária Panny Márie Čenstochovskej z Jasnej Góry, pričom postupne pribúdali ďalší. Firma si čoskoro vybudovala dobré meno najmä v umeleckých kruhoch. Ako napísal v roku 2004 spisovateľ a diplomat Anton Hykisch „*V dnešnom umeleckom Krakove je čťou dať si vytlačiť knihu alebo katalóg „u Słowaków“. Je to záruka kvality, presnosti a efektívnosti.*“ A skutočne už necelé decénium po spustení výroby začali publikácie vytlačené v spolčkovej tlačiarňi získavať prvé ocenenia. Začiatkom nového milénia, v rokoch 2003, 2004 a 2011 to boli ceny Poľského spolku vydavateľov kníh (*Polskie Towarzystwo Wydawców Książek*) za najkrajšie knihy rokov 2002, 2003 a 2010. Išlo o publikácie, ktoré boli vytlačené pre kultovú krakovskú *Galériu Zderzak*.

Veľmi prínosná bola aj spolupráca s poľským Bratstvom básnikov (*Konfraternia Poetów*), ktoré združovalo pod vedením známeho básnika, dramaturga, editora a tvorcu poetických mystérií Jacka Lubarta-Krzysicu literátov nielen z Poľska, ale aj zo zahraničia. V spolčkovej tlačiarňi vytlačili stovky básnických zbierok, pričom istý čas bolo Vydavateľstvo a tlačiareň Spolku Slovákov v Poľsku jedným z najvýznamnejších vydavateľov mladých poetov v Poľsku. Spoločne so spomínaným Bratstvom básnikov zorganizovalo aj viacero zaujímavých podujatí, od prezentácií básnických zbierok, cez umelecké stretnutia slovenských a poľských poetov, až po obľúbenú Poetickú električku, ktorá naplnená slovenskými a poľskými umelcami prezentujúcimi svoje verše brázdila ulice Krakova a približovala cestujúcim kultúru a umenie našich národov. Dlhoročnú spoluprácu má vydavateľstvo taktiež s bibliofilským Rytierskym rádom Bielej vrany (*Rycerski Zakon Białego Kraka*), pre ktoré, okrem vydávania jeho publikácií, zorganizovalo i niekoľko slovensko-poľských literárnych podujatí.

Význam spolčkovej tlačiarne pre rozvoj krakovskej kultúry si všimlo i samotné mesto a udelilo generálnemu tajomníkovi Spolku Slovákov v Poľsku a riaditeľovi tlačiarne Ľudomírovi Molitorisovi ocenenie *Mecenáš krakovskej kultúry v roku 2003*. O desať rokov neskôr bol poctený aj najvyšším slovenským štátnym vyznamenaním *Rád Bieleho dvojkríža III. triedy*, ktoré si prevzal pri príležitosti 20. výročia vzniku Slovenskej republiky z rúk prezidenta Ivana Gašparoviča za dlhoročnú pedagogickú, krajanskú, kultúrnu činnosť a šírenie dobrého mena Slovenskej republiky v zahraničí. Ďalším vyznamenaním – čestným odznakom *Honoris Gratia*, ktorý je udeľovaný významným osobnostiam za zásluhy pre mesto Krakov, poctil prezident mesta v roku 2015 nielen riaditeľa vydavateľstva a tlačiarne, ale aj dlhoročnú grafičku Ewu Koziółovú.

Popri tlačiarňi prirodzene začalo vznikať aj spolkové vydavateľstvo. Prvou publikáciou, ktorá v ňom uzrela svetlo sveta bol *Almanach Slováci v Poľsku* – zborník, ktorý pertraktuje na odbornej úrovni témy týkajúce sa slovenskej komunity v Poľsku i širšieho kontextu slovensko-poľských vzťahov. V nasledujúcich rokoch tu vyšiel ďalší rad odborných publikácií k dôležitým témam z histórie i súčasnosti nielen slovenskej komunity v Poľsku, medzi inými *Słowacy w Powstaniu Warszawskim*, *Czesi w Polsce*, *Štúdie z dejín stredovekého Spiša*, *Z dziejów mniejszości słowackiej na Spiszu i Orawie w latach 1945 – 1957*, *Dzieje i współczesność Jurgowa*, *Vojna o Spiš – Spiš v politike Poľska v medzivojnovom období v kontexte česko-slovensko-poľských vzťahov*, *Horná Orava a severný Spiš v rokoch 1945 – 1947*, *Bohater na nasze czasy*, *Tajné dejiny hornej Oravy*, *Rozdelené Kysuce*, *Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Poľsku*, *Zrozumieć Dursztyn*, *Kanonické vizitácie Dunajeckého dekanátu v Spišskom biskupstve z roku 1832*, *Dejiny Slovákov v Poľsku do roku 1961*, *Páter Štefan Serafín Bosák*, *Oravský Mníchov*, *Vznešený mecén slovenského národa Tomáš Červeň*

z *Chyžného na Orave*, *Bráňme si svoje* a ďalšie. Dôležité miesto má aj podpora vzdelávania krajskej komunity, v rámci ktorej vo vydavateľstve uzreli svetlo sveta viaceré pomocné materiály ako napríklad *Abeceda – Písmenká a obrázky*, *Vybrané slová v obrázkoch*, *Poznaj Slovensko – vlast' svojich predkov*, či rôzne didaktické pomôcky ako pexesá, vzdelávacie záložky, pohľadnice a podobne. Viaceré tituly boli vydané za účelom podpory rozvoja regiónov, v ktorých žijú Slováci, medzi inými štvorjazyčný slovensko-poľsko-nemecko-anglický *Turistický sprievodca po Zamagurí* či monografie obcí, ktoré sú v Poľsku obývané Slovákmi. Jedna z týchto monografií – *Nedeca* získala v roku 2022 čestné uznanie Národného osvetového centra v podkategórii všeobecná monografia obce/mesta/regiónu za úspešný spôsob prezentácie dejín obce širokej verejnosti. Ocenenie slovenskej sekcie medzinárodného domu umenia pre deti Bibiany získali aj ďalšie knihy vytlačené v spolkovvej tlačiarňi pre vydavateľstvo Goralinga. V roku 2014 sa stala Najlepšou detskou knihou leta rozprávková kniha *Jonatán malý ako omrvinka* a o rok neskôr Najkrajšou detskou knihou leta 2015 rozprávková kniha *Kráľ hadov strážca pokladov*.

Viaceré diela boli vydané v spolkovom vydavateľstve v spolupráci so slovenskými, poľskými či rakúskymi univerzitami a inými vedeckými inštitúciami v Bratislave, Trnave, Nitre, Banskej Bystrici, Ružomberku, Levoči, Krakove, Katoviciach či Viedni. Z mnohých spomeňme napríklad: *A Slovak woman and America*, *Your Economics*, *Egypt and Austria*, *Państwo, prawo, społeczeństwo w dziejach Europy Środkowej*, *Janusz Trzebiatowski Znaki graficzne*, *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego*, *Portfolio Poetyckie*, *Radiestezja*, *Słownik Polaków w Imperium Osmańskim i Republice Turcji*, *Z dziejów Polskich wojsk powietrznodesantowych*, *Tenis*, *Zaczyny dziennikarstwa polskiego na Bukowinie*, *Galicyjscy Rusini*, *Praojcowie Turków*, *Z Krakowa do La Scali*, *Fontes rerum Slovacarum*, *Studia Capuccinorum Boziniensia*, *Latinská epigrafika na Slovensku*, *Spišské prepošstvo na prelome stredoveku a novoveku*, *Vývoj cirkevnej správy na Slovensku*, *Dejiny slovenskej ligy na Spiši*, *Nepokojná hranica*, *Hospodárska politika Slovenského štátu*, *Komunisti a povstania*, *Vojna po vojne*, *Kapitoly z najstarších českých dejín*, *Kambýses II.*, *Uhorskí a poľskí účastníci americkej revolúcie*, *Filozofia vášne Sorena Kierkegaarda*, *Čítanie z Heideggera*, *Erazmus Rotterdamský a jeho svet*, *Filozofia v celostnom porozumení*, *Kristológia z filozofického pohľadu*, *Slovenská kresťanská filozofia 20. storočia a jej perspektívy*, *Acta Psychologica*, *Acta Moralia*, *Možnosti umeleckej kritiky*, *Umenie na Slovensku v historických súvislostiach*, *Idey a vývoj slovenského národovtorného myslenia v 19. storočí*, *Ludovít Štúr – pedagóg a tvorca koncepcie vzdelávania*, *Labyrinty Karola Horáka*, *Slovensko-rumunské vzťahy*, *2 svety cestovného ruchu na Slovensku*, *Právnohistorická realita sociálnej doktríny 20. storočia*, *Medzinárodné pracovné právo*, *Pracovné právo Európskej únie*, *Dejiny práva na území Slovenska*, *Právo na spravodlivý proces*, *Ekonomia*, *Osobnostné charakteristiky manažéra*, *Poruchy vyšších zrakových funkcií u detí* a mnohé ďalšie. Významným počínom nášho vydavateľstva bol podiel na vydaní vyše tisícstranového *Slovníka stredovekej a novovekej latinčiny na Slovensku*, ktorý je jedinečnou publikáciou svojho druhu a v roku 2021 získal Cenu Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied v kategórii vedecká práca.

V duchu šírenia slovenskej kultúry v Poľsku pre poľskojazyčné obyvateľstvo vyšlo v spolkovom vydavateľstve tiež viacero prekladov veľkánov slovenskej literatúry i súčasných autorov. Jedným najvýznamnejších bol preklad poézie Pavla Országha Hviezdoslava *Dzieci Prometeusza – Deti Prometeusa*. Dvojazyčná publikácia bola vydaná v roku 1999 pri príležitosti 150. výročia narodenia tohto slovenského barda, pričom jej prezentácia v priestoroch Galérie slovenského umenia Spolku Slovákov v Krakove sa uskutočnila vo veľkom štýle a bola to jedna z najväčších akcií, ktorá sa konala pri predmetnom výročí.

Z ďalších prekladov slovenských autorov vyšli v spolkovom vydavateľstve napríklad diela Antona Hykischu *Kochajcie królową*, Pavla Vilikovského *Wiecznie zielony*, Ivana Bukovčana *Stryczek dla dwóch, czyli rzeź domowa*, Jána Uličianskeho *Czarodziejski chłopiec*, Júliusa Balca *Wróble król*, výbery poézie Vlastimila Kovalčíka *Klucz światła* a Jozefa Leikerta *Rosa na duszy*, *Antologia współczesnej poezji słowackiej* v prekladoch Bogdana Urbankowskiego, *Klasycyzująca poetyka Milana Rúfusa* a ďalšie. Propagácia slovenského výtvarného umenia zas prebieha prostredníctvom vydávania dvojjazyčných katalógov slovenských umelcov, ktorí vystavujú v Galérii slovenského umenia Spolku Slovákov v Krakove. Vďaka tomu sa poľská verejnosť oboznámila s mnohými významnými predstaviteľmi slovenského výtvarného umenia ako napríklad Albín Brunovský, Vladimír Gažovič, Róbert Jančovič, Jozef Lackovič, Mikuláš Klimčák, Dušan Kállay, Zuzana Holúbeková, Martin Kellenberger, Jarmila Veľká, Katarína Vavrová, Fero Lipták, Martin Augustín a ďalšími.

Priestor v spolkovom vydavateľstve samozrejme dostávajú aj krajanskí umelci, spisovatelia či vedci, medzi inými básnik a maliar František Kolkovič, klasická maliarka Lýdia Mšalová, predstaviteľka moderného umenia Weronika Surmová, básnik a spisovateľ Emil Vontorčík, jediný profesor slovenskej národnosti v Poľsku, právnik a historik Jozef Čongva, historici a publicisti Ľudomír Molitoris a Milica Majeriková-Molitoris, etnograf a choreograf Jozef Majerčák, publicistka Agáta Jendžečíková, etnograf a pedagóg Marek Bryja, hudobník Michal Król a ďalší.

V priebehu tridsiatich rokov existencie boli vytlačené v spolkovej tlačiarňi státisíce kusov tlačovín najrôznejšieho druhu, a to od diel humanitného zamerania z oblastí literatúry, histórie, kultúry, filozofie, estetiky, práva, politológie, náboženstiev či iných humanitných odborov cez ekonómiu, ekonomiku, medicínske vedy, umenie, kulinárstvo i šport, až po vedecko-náučné diela prezentujúce využitie najmodernejších technológií. Ide o viac ako **2 000 knižných titulov s vlastným ISBN a približne rovnaký počet cca 2 000 publikácií vydaných pre iné vydavateľstvá** i ďalšie tisícky časopisov a iných tlačovín slovenskej, poľskej, českej, anglickej, nemeckej, francúzskej, ruskej, ukrajinskej, fínskej, čínskej i arabskej proveniencie. Za viac ako tridsať rokov existencie tak Vydavateľstvo a tlačiareň Spolku Slovákov v Poľsku v priemere každý tretí deň obohatilo svet o novú publikáciu, nové poznatky či umelecké zážitky. Mohli by sme teda povedať, že vďaka spolkovému vydavateľstvu svet nielen zmúdrel, ale aj opeknel. A to skutočne veľká časť sveta, keďže publikácie, ktoré vyšli z krajanskej krakovskej tlačiarne, dnes možno nájsť už na štyroch kontinentoch v devätnástich krajinách sveta. Okrem Poľska a Slovenska sa nachádzajú v Čechách, Rakúsku, Francúzsku, Nemecku, Švajčiarsku, Luxembursku, Švédsku, Fínsku, Estónsku, na Ukrajine, vo Veľkej Británii, Izraeli, Turecku, Austrálii, USA, Kanade a Číne. Vydavateľstvo a tlačiareň Spolku Slovákov v Poľsku sa tak už nezmazateľne zapísalo do dejín ako tvorca a šíriteľ kultúry, osvety, umenia, ale aj zábavy, oddychovej literatúry, vzdelávania a moderných technológií.

Marek ŠOLTIS

predseda
festivalu slovenského dedičstva Slovak
Heritage Festival, New Jersey, USA

Slovenská kultúra – komodita na export

Formovanie medzirezortnej koordinácie pre export slovenskej kultúry

Vážené dámy a páni, milí hostia,

Je mi cťou, že dnes môžem vystúpiť a hovoriť o tom, čo pre nás všetkých znamená slovenská kultúra, najmä pre nás, krajanov žijúcich v zahraničí. Slovensko je krajinou s bohatou históriou, tradíciami a jedinečným kultúrnym dedičstvom. Naša kultúra, formovaná po stáročia, nie je len o udržiavaní starých zvykov. Je to živý organizmus, ktorý sa vyvíja spolu s nami a prispôsobuje sa novým podmienkam. Každý z nás, nech žijeme kdekoľvek, nesie časť tohto odkazu.

Ako Slováci žijúci mimo domoviny máme špecifickú zodpovednosť – nielenže zachovávať a šíriť našu kultúru medzi sebou, ale máme tiež príležitosť podeliť sa o jej krásy s ostatnými. Slovenská kultúra je príliš bohatá na to, aby zostávala skrytá. Práve na poli divadla, filmu, hudby, folklóru a výtvarného umenia môžeme ukázať, aký skvostný kultúrny poklad máme. Naším cieľom by preto nemalo byť len zachovávanie tejto kultúry v našich komunitách, ale aj jej aktívny export do sveta.

Na to, aby sme mohli úspešne rozvíjať tieto aktivity a prezentovať slovenskú kultúru na medzinárodnej úrovni, je však potrebná efektívna spolupráca. Spolupráca medzi nami, krajanmi, ale aj s viacerými rezortmi na Slovensku. Ministerstvo kultúry, ministerstvo zahraničných vecí, Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí – to všetko sú inštitúcie, ktoré môžu výrazne prispieť k tomu, aby sa naše kultúrne projekty dostali do povedomia aj za hranicami našej krajiny.

Doteraz táto spolupráca nebola dostatočne efektívna. Často si jednotlivé rezorty privlastňovali kompetencie a nebol dostatok koordinácie. Na druhej strane, my, Slováci žijúci v zahraničí, sme pripravení a máme skúsenosti s organizáciou kultúrnych podujatí ako je napríklad Slovak Heritage Festival, ktorý každoročne zviditeľňuje našu kultúru v USA. Vieme to robiť, baví nás to a veríme, že máme potenciál prispieť k väčšej spolupráci.

Dnes je dôležité ukázať svetu, že sa dokážeme nielen rozvíjať a udržiavať svoje tradície, ale aj spolupracovať. Spolupráca medzi našimi inštitúciami a komunitami je cestou, ako slovenskú kultúru a naše hodnoty šíriť ďalej. Chceme preto iniciovať rozvoj takejto

spolupráce, aby sme nielen hovorili o tom, čo by bolo pekné dosiahnuť, ale aby sme skutočne začali konať a dosiahli konkrétne výsledky.

Verím, že slovenský národ spolu s ďalšími národmi môže svetu ukázať, že cez kultúru a spoluprácu môžeme nájsť cestu k vzájomnému porozumeniu, radosti a úspechu, a nie iba priestor na nezhody a konflikty.

Ďakujem za pozornosť.

Miroslava LIŠKOVÁ, odbor digitalizácie, osvedčení a vnútorného chodu ÚSŽZ
Martina VELČICKÁ, referát osvedčení Slováka žijúceho v zahraničí ÚSŽZ

Aktuálny stav žiadostí a vydaných osvedčení Slováka žijúceho v zahraničí

Kto je Slovak žijúci v zahraničí (ďalej len „SŽZ“)?

Vymedzenie pojmu SŽZ na účely zákona č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí (ďalej len „ZoSŽZ“) podľa § 2 ZoSŽZ

a) SŽZ je **osoba, ktorá nemá trvalý pobyt na území Slovenskej republiky (SR) a**

- 1. **je** štátnym občanom SR, **alebo**
- 2. **nie je** štátnym občanom SR, **ale** uchováva si národné povedomie (*aktívne prejavy hlásenia sa k slovenskému národu a k hodnotám, ktoré reprezentujú slovenský jazyk, slovenské kultúrne dedičstvo a tradície – preukazuje sa vyhlásením žiadateľa o výsledkoch jeho verejnej činnosti, ktoré preukazujú jeho národné povedomie, alebo písomným svedectvom krajskej organizácie pôsobiacej v mieste jeho pobytu, a ak taká nie je, písomným svedectvom aspoň dvoch SŽZ, ktorí majú pobyt v tom istom štáte ako žiadateľ. Žiadateľ môže predložiť aj potvrdenie o návšteve školy s vyučovacím slovenským jazykom*), **a** on alebo jeho predok v priamom rade (*stupeň príbuzenstva 2 osôb sa určuje podľa počtu zrodení, ktorými v priamom rade pochádza jedna od druhej a v pobočnom rade obidve od najbližšieho spoločného predka*) **má** slovenskú národnosť,

Postavenie SŽZ sa na účely uplatnenia si práv alebo výhod ustanovených osobitnými zákonmi (napr. zákon č. 40/1993 o štátnom občianstve (ďalej len „ZoŠO“) pre SŽZ preukazuje osvedčením, ktoré vydáva Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ďalej len „úrad“)

§ 7 ZoŠO

(1) Štátne občianstvo SR možno udeliť **žiadateľovi o štátne občianstvo (ďalej len „ŠO“), ktorý nie je štátnym občanom SR**

a

h) **ovláda slovenský jazyk** (*preukázal ovládanie slovenského jazyka slovom aj písmom a všeobecných znalostí o SR podľa § 8 ods. 5 až 8 ZoŠO*); **to neplatí pre žiadateľa, ktorý**

3.) má vydané platné osvedčenie preukazujúce postavenie Slováka žijúceho v zahraničí,

(3) Žiadateľovi o ŠO, ktorému bolo vydané osvedčenie preukazujúce postavenie SZZ, **možno udeliť štátne občianstvo SR bez splnenia podmienky** uvedenej v § 7 odseku 1 písm. a) ZoŠO (*štátne občianstvo SR možno udeliť žiadateľovi, ktorý nie je štátnym občanom SR a má nepretržitý trvalý pobyt na území SR aspoň 8 rokov bezprostredne predchádzajúcich podaniu žiadosti o udelenie štátneho občianstva SR*), **ak**

a) **má nepretržitý pobyt** na území SR najmenej **3 roky** bezprostredne predchádzajúce podaniu žiadosti o udelenie štátneho občianstva SR **alebo**

b) **má** na území SR **povolený pobyt a významne sa zaslúžil o prínos pre komunitu Slovákov žijúcich v zahraničí, z ktorej pochádza**, v oblasti ekonomickej, vedeckej, technickej, kultúrnej, sociálnej alebo športovej.

Žiadosť o vydanie Osvedčenia o postavení SZZ

Žiadosť podáva žiadateľ:

- **na úrade** alebo
- **v zahraničí na zastupiteľskom úrade**, alebo
- **na konzulárnom úrade SR** (ďalej len „zastupiteľský úrad“) **v štáte pobytu žiadateľa**.

Bližšie informácie

(*podmienky na vydanie, právne postavenie SZZ, zákon o SZZ, smernica úradu, informácie o vydaných osvedčeniach, štatistiky*):

<https://www.uszz.sk/osvedcenia/>

juich-v-zahranici-ktorou-sa-upravuje-postup-v-konani-o-vydani-osvedceni-slovaka-zijuceho-v-zahranici/

f

ÚRAD
PRÁVNÍKOV
V ZAHRAŇICI

Hľadať...

Úrad Aktuality Dotácie Osvedčenia Oblasť podpory Krajania Kontakty

Zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí

Smernica ÚSZZ o postupe vydávania osvedčenia Slováka žijúceho v zahraničí

Právne postavenie Slovákov žijúcich v zahraničí

Podmienky na vydanie osvedčenia Slováka žijúceho v zahraničí

- Podmienky na vydanie osvedčenia
- Konanie o vydaní osvedčenia
- Správne poplatky
- Adresa pre osobný a písomný kontakt
- Stránkové hodiny

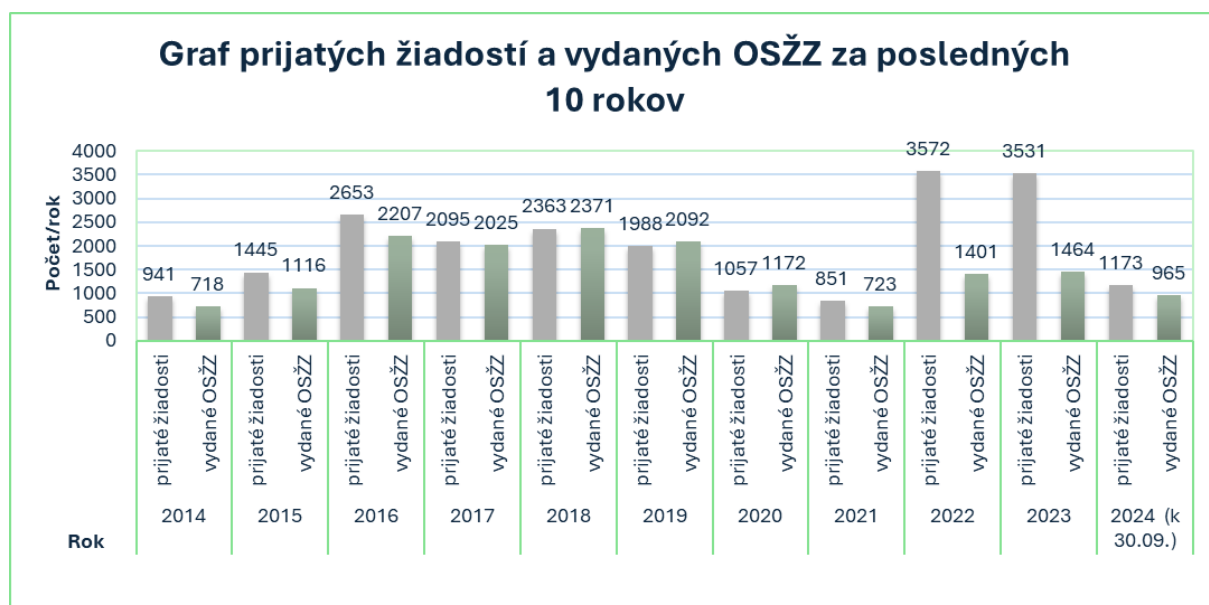
Informácia ÚSZZ o vydaných osvedčeniach

- Osvedčenia vydané v 2024
- Osvedčenia vydané v 2023
- Osvedčenia vydané v 2022
- Osvedčenia vydané v 2021
- Osvedčenia vydané v 2020
- Osvedčenia vydané v 2019
- Osvedčenia vydané v 2018
- Osvedčenia vydané v 2017
- Osvedčenia vydané do 2016

Štatistiky

Tlačivá k osvedčeniam na stiahnutie

Vývoj prijatých žiadostí a vydaných osvedčení SZZ podľa štátnej príslušnosti v rokoch 2014 – 2024

Osvedčenia SZZ vydané podľa štátov v roku 2024

Mesiac	I		II		III		IV		V		VI		VII		VIII		IX		X		XI		XII		CELKOM	
Štát	P	V	P	V	P	V	P	V	P	V	P	V	P	V	P	V	P	V	P	V	P	V	P	V	P	V
Argentína																										
Austrália																										
Arménsko													4													4
Bielorusko																										
Bosna a Herc.					1				1																1	1
Česko																										
Francúzsko																										
Holandsko																										
Chorvátsko																										
Čierna Hora																										
Írsko																										
Kazachstan																										
Kirgizsko																										
Kuba																										
Macedónsko																										
Maďarsko																										
Mexiko																										
Nemecko																										
Nórsko																										
Kanada				5																						5
Poľsko																										
Rakúsko																										
Rumunsko																										
Rusko			1																						1	
Slovensko							1																		1	
Srbsko	38	43	24	19	20	14	34	13	12	27	42	27	30	17	9	50	42	36							251	246
Švédsko																										
Ukrajina	26	15	16	22	27	9	32	4	21	16	38	22	21	30	29	30	34	25							244	173
USA	13		8	2	14	7	16	12	9				18	29	2	8	7								87	58
CELKOM	77	58	49	48	62	30	83	29	42	44	80	49	73	76	40	88	83	61							589	483

10/2024: k 22. 10. 2024 – vydaných 65 osvedčení

Osvedčenie SZZ/Preverovanie pravosti matričných dokladov

- **Matričný úrad** – rodné listy, sobášne listy (SR).
- **Matriky v Srbsku** – rodné listy, sobášne listy a potvrdenia o slovenskej národnosti štátnych občanov (Srbsko).
- Na skúmanie cez ZÚ SR v Belehrade bolo zaslaných 54 srbských žiadateľov (2019 – 2023). Do konca mája 2024 bolo oznámených 18 výsledkov so záverom – nehodnoverné.
- Doposiaľ ešte neboli preskúmané všetky matričné doklady zaslané v roku 2023.
- **Kriminalistický a expertízny ústav Policajného zboru** – rodné listy, sobášne listy, vojenské knižky (Ukrajina).
- **Slovenský národný archív** – potvrdenia o slovenskej národnosti a sčítacie hárky.

Udelenie štátneho občianstva SR / Slováč žijúci v zahraničí

- Podľa § 7 ods. 3 písm. a) ZoŠO „Žiadateľovi, ktorému bolo vydané osvedčenie preukazujúce postavenie Slováka žijúceho v zahraničí, možno udeliť štátne občianstvo Slovenskej republiky bez splnenia podmienky uvedenej v § 7 ods. 1 písm. a), ak má **nepretržitý pobyt** na území Slovenskej republiky **najmenej tri roky** bezprostredne predchádzajúce podaniu žiadosti o udelenie štátneho občianstva Slovenskej republiky.“
- Podľa § 7 ods. 3 písm. b) ZoŠO „Žiadateľovi, ktorému bolo vydané osvedčenie preukazujúce postavenie Slováka žijúceho v zahraničí, možno udeliť štátne občianstvo Slovenskej republiky bez splnenia podmienky uvedenej v § 7 ods. 1 písm. a), ak má na území Slovenskej republiky **povolený pobyt a významne sa zaslúžil o prínos pre komunitu** Slovákov žijúcich v zahraničí, z ktorej pochádza, v oblasti ekonomickej, vedeckej, technickej, kultúrnej, sociálnej alebo športovej.“
- Zaslúžilosť žiadateľa v kontexte jeho prínosu pre komunitu Slovákov žijúcich v zahraničí sa posudzuje v zmysle smernice č. 15/2024 o kritériách na vydanie **kladného stanoviska k významnej zaslúžilosti žiadateľa** v kontexte jeho prínosu pre komunitu Slovákov žijúcich v zahraničí, z ktorej pochádza, v oblasti ekonomickej, vedeckej, technickej, kultúrnej, sociálnej alebo športovej.

Katarína KOŇARIKOVÁ

riaditeľka

Krajanského múzea Matice slovenskej

Uchovávanie kultúrneho dedičstva

Úloha Krajanského múzea Matice slovenskej a dolnozemských spolkov v podpore slovenského dedičstva

Dovoľte mi, aby som sa vám predstavila ako nová riaditeľka Krajanského múzea Matice slovenskej. S veľkou radosťou i zodpovednosťou som prijala túto výnimočnú pozíciu. V Krajanskom múzeu budem pokračovať v dlhodobej misii – dokumentovať a prezentovať životy Slovákov žijúcich v zahraničí, ich kultúru, históriu a dedičstvo, ktoré obohacuje našu spoločnú identitu.

Naše pracovisko sa zameriava na skúmanie a zachovávanie prameňov, ktoré hovoria o úspechoch, výzvach a každodennom živote slovenských komunít v rôznych krajinách sveta. Už od jeho založenia bolo jeho poslaním vytvárať pomyselný priestor, kde sa stretávajú dejiny s prítomnosťou. Mojim cieľom je tento priestor nielen zachovať, ale ho ďalej rozvíjať a prinášať do neho nové perspektívy a nápady.

Krajanské múzeum Matice slovenskej je srdcom aktivít zameraných na podporu a uchovávanie kultúrneho dedičstva Slovákov žijúcich v zahraničí. Naše pracovisko sa aktívne podieľa na organizovaní výstav, konferencií a kultúrnych podujatí, ktoré spájajú slovenské komunity po celom svete a umožňujú im udržiavať kontakt s domovinou. Snažíme sa tiež podporovať výskum a dokumentáciu histórie a života krajanov, aby sme zabezpečili, že ich príbehy a tradície budú uchované pre budúce generácie. Naším cieľom je nielen zachovať dedičstvo Slovákov v zahraničí, ale aj vytvárať platformu pre medzinárodnú spoluprácu a vzájomné prepojenie Slovákov na celom svete.

Krajanské múzeum Matice slovenskej prejavuje hlboký záujem o spoluprácu pri uchovávaní a šírení kultúrneho dedičstva Slovákov žijúcich v zahraničí. Sme otvorení úzkej spolupráci s krajanskými organizáciami, aby sa zachovali bohaté kultúrne prejavy Slovákov v zahraničí, či už ide o tradičné remeslá, jazyk, alebo historické a kultúrne pamiatky.

Sme toho názoru, že krajanské spolky zohrávajú kľúčovú úlohu pri uchovávaní a rozvoji kultúrneho dedičstva Slovákov žijúcich mimo svojej domoviny. Chcela by som však pripomenúť aj dôležitosť krajanských dolnozemských spolkov, ktoré pôsobia na Slovensku. Založili ich krajanovia, ktorí sa v roku 1949 vrátili počas výzvy – *Mat' volá!* Neúnavne pracujú na zachovávaní nášho kultúrneho dedičstva a identity – Spolok Slovákov z Maďarska zo

sídlom v Galante, Spolok Slovákov z Rumunska, Spolok Slovákov z Juhoslávie, Spolok Slovákov z Bulharska so sídlom v Bratislave a Združenie pre výskum genealógie dolnozemsých Slovákov so sídlom v Galante.

Každý zo spolkov má iný príbeh vzniku, ale všetky majú spoločné jedno – silné dolnozemské i rodinné puto. Impulzom pre zriadenie takýchto spolkov bola kolektívna pamäť krajanov. Členov spája spoločný vyst'ahovalecký osud, spoločne prežitá minulosť, a to sú pretrvávajúce hodnoty, zdroj ich skupinovej identity. Je pozoruhodné, ako táto identita ostáva napriek tomu, že ide už o tretiu či štvrtú generáciu repatriantov.

Tieto spolky často zostávajú v úzadí a ich práca býva nezaslúžene prehliadaná. Napriek tomu, že nemajú také možnosti čerpať dotácie na svoje projekty, ako iné organizácie, ich členovia sa venujú obrovskému množstvu aktivít, ktoré sú pre našu komunitu nenahraditeľné. Vďaka nim sa zachovávajú tradície, kultúrne prejavy a zvyky Slovákov z Dolnej zeme na Slovensku. Ich činnosť pomáha udržiavať živú históriu a posúvať ju ďalej nielen pre súčasné, ale aj budúce generácie. Zabezpečujú kontinuitu tradícií, ktoré by bez ich úsilia mohli zaniknúť.

Práca týchto spolkov má veľký význam pre Slovensko. Pripájajú nás k našim koreňom a pomáhajú nám všetkým lepšie pochopiť našu minulosť. Preto je nesmierne dôležité, aby sme im poskytli podporu, ktorú potrebujú, aby sa vytvoril systém, ktorý im umožní čerpať financie na svoje projekty. Ich práca je rovnako dôležitá ako práca iných kultúrnych inštitúcií a zaslúži si uznanie a podporu na rovnakej úrovni.

Verím, že aj táto konferencia prispeje k systematickejšej podpore pre dolnozemske spolky, ktoré pôsobia na Slovensku i v zahraničí. Nech sa ich práca dostane do povedomia, nech sa oceňuje a nech majú príležitosť rozvíjať svoje projekty, ktoré tak významne obohacujú našu spoločnosť.

Jaroslav MIÑO

predseda
Asociácie ETNICA,
Praha, Česká republika

Úskalia digitalizácie

V posledných rokoch sa slovo digitalizácia často objavuje takmer vo všetkých oblastiach nášho života, bola tiež predmetom mnohých referátov našej konferencie. Som povolaním jadrový fyzik, matematika je každodennou súčasťou môjho života, a tak vás možno trochu prekvapí, aké myšlienky mi napadajú pri skloňovaní slov ako sú sociálne siete, internet, streamovanie... Marienka ma varovala, aby som si to rozmyslel, ale ja som sa rozhodol, že sa pokúsim s vami o ne podeliť.

Náš svet sa nedá jednoznačne preniesť do sveta jedničiek a núl, čo je vlastne digitalizácia. Máme šťastie, že sa neobjavila v čase Stalina a Hitlera, tí by určite slintali blahom, keby mali k dispozícii dnešný „digitálny svet“ a jeho možnosti. Myslíte si, ste si istí, že v dnešnom svete podobné typy neexistujú? Asi mi dáte za pravdu, keď poviem, že jedno objatie je viac ako 1 000 lajkov.

Myslím si, že internet dokáže spojiť ľudí na vzdialenosť 10 000 kilometrov, ale nedokáže ich často priblížiť ani o centimeter, myslím tým ani fyzicky, ani duchovne. Ľudia sú schopní vytvoriť na internete nádherne „bubliny“, ktoré často majú v reáli oveľa skromnejšiu hodnotu. Svet internetu dokáže byť zradný a nemôžeme sa naň, bohužiaľ, úplne spoliehať.

Digitalizácia nám môže nepochybne v mnohom pomôcť, treba ju ale brať z rezervou a opatrne. Máme pekné motto konferencie „Spájanie pre budúcnosť“. Povedal by som, že je to dobrý prvý krok, pridajme ešte druhý, skúsme sa navzájom zbližiť, priblížiť sa v predstavách, plánoch a možno tak vznikne naozajstný kreatívny, pozitívny potenciál pre tento svet.

Jozef HAJNIŠ

predseda
Matice slovenskej na Zakarpatsku,
Ukrajina

Príspevok do diskusie

Vážení a milí,

dovoľte mi, aby som vás čo najsrdečnejšie privítal a pozdravil v mene svojom a v mene slovenskej komunity na Ukrajine, najstaršej a najpočetnejšej krajanskej organizácie – Matice slovenskej na Ukrajine, ktorá si práve v tomto období pripomína 30. výročie svojej činnosti. Tridsať rokov kráčajeme spolu so slovenskou komunitou na Ukrajine, ktorú sme po páde totalitného režimu doslova vzkriesili z popola. Bola to cesta trnistá, ale úspešná a dnes sa spoločne môžeme tešiť dosiahnutým výsledkom. Nebudem menovať všetky naše úsilie a úspechy, aby som vás neoberal o vzácny čas a neukrátil ďalších rečníkov o priestor. Navyše, práve teraz pripravujeme slávnostnú akadémiu *30 rokov so slovenskou komunitou na Ukrajine*, na ktorej si priblížime všetky výsledky činnosti a k dispozícii bude aj špeciálna publikácia venovaná práve 30. výročiu organizácie. Akadémia sa uskutoční 30. novembra v Užhorode, aj vďaka finančnej podpore Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Na slávnosti ste všetci srdečne vítaní!

Dnes spomeniem aspoň to, čo je hrdosťou a pýchou slovenskej komunity pod vedením Matice slovenskej na Ukrajine, a tou je škola so slovenským a ukrajinským vyučovacím jazykom spolu s Centrom slovenskej kultúry v Užhorode, ktoré je jediným centrom slovenskej kultúry na Ukrajine, a v neposlednom rade medzi naše úspechy patrí aj redakcia slovenského televízneho a rozhlasového vysielania a množstvo ďalších kultúrno-spoločenských podujatí, ktoré usporadúvame.

Pri tejto príležitosti sa chcem úprimne poďakovať vláde Slovenskej republiky, Ministerstvu zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, ministerstvu školstva SR, Ministerstvu kultúry SR, Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Matici slovenskej, iným štátnym a neštátnym inštitúciám na Slovensku za dlhoročnú a účinnú pomoc a podporu. A keďže sme na pôde MZVEZ SR, rovnako sa chcem úprimne poďakovať aj zastupiteľskému úradu SR v Kyjeve a Generálnemu konzulátu v Užhorode za ich podporu a spoluprácu. Pri tejto príležitosti nemôžem nespomenúť Jožka Migaša – nech mi odpustí jeho excelencia pán veľvyslanec Jozef Migaš, že som si dovoľil takéto priateľské oslovenie, ale pán veľvyslanec bol ozajstným priateľom Slovákov žijúcich na Ukrajine počas celého jeho pôsobenia v Kyjeve. Rovnako pozitívne je potrebné oceniť a spomenúť pána veľvyslanca Pavla Hamžika, generálneho konzula v Užhorode pána Igora Barta a pána generálneho konzula Miroslava Mojžitu, ktorému sa podarilo dostať problematiku Slovákov žijúcich na Ukrajine

na úroveň parlamentu SR. Čo sa nedá povedať o súčasnom generálnom konzulovi SR v Užhorode, s ktorým nemáme takmer žiadnu, opakujem, žiadnu spoluprácu.

Ďalšou zarmucujúcou skutočnosťou je hrozivá a nezmyselná vojna, ktorá nesmierne zasiahla aj do života slovenskej komunity na Ukrajine, zobrala množstvo životov aj z radov našich krajanov a pozastavila viacero našich kultúrno-vzdelávacích a spoločenských aktivít.

Na prvý pohľad sa môže zdať, najmä tomu, kto prvýkrát pricestuje na Zakarpatsko, že je tu relatívny pokoj. Ale, žiaľ, nie je tomu tak. Takmer denne znejú sirény, aj niekoľkokrát denne deti zo škôl musia utekať do podzemných úkrytov, a nie len zo škôl, malé detičky z materských škôl s plačom, trasúc sa od strachu sa musia presunúť do týchto podzemných úkrytov a tam stráviť aj niekoľko hodín. Ťažko si je len predstaviť, aký dopad to bude mať na psychiku týchto detičiek v budúcnosti.

Takmer denne znie v našich mestách a dedinách smutná pohrebná hudba, ľudia na kolenách sprevádzajú svojich zosnulých hrdinov. Cintoríny sú zasiaté štátnymi vlajkami Ukrajiny, ktoré vejdú na hroboch padlých vojakov, medzi ktorými sú aj naši krajanovia. Prežívajúc toto denne, som čoraz viac presvedčený, že diplomacia, a to celého sveta, totálne zlyhala. Kariérni diplomati na celom svete mali spojiť svoje úsilie a nedopustiť túto hrozivú a nezmyselnú vojnu 21. storočia. Berte to ako žart alebo nie, ale profesionálnym diplomatom celého sveta by bolo treba za takéto zlyhanie siahnuť na plat, a to za celé obdobie tejto strašnej doposiaľ trvajúcej vojny a získané prostriedky poskytnúť rodinám, ktorých vojna zasiahla najviac.

V týchto ťažkých chvíľach, ako nikdy potrebujú pomoc a podporu aj slovenské rodiny žijúce na Ukrajine. Mnohých zasiahla táto hrozivá vojna – stratili otca, brata, syna, príbuzného, priateľa... Matica slovenská na Ukrajine sa snaží robiť všetko, čo je v jej silách, aby podporila, povzbudila, napomohla pozostalým našich krajanov. Najmä teraz je naozaj na čase, aby aj Zastupiteľský úrad SR v Kyjeve a Generálny konzulát SR v Užhorode boli nápomocné a efektívne pomáhali postihnutým rodinám našich krajanov. V tejto súvislosti by bolo vhodné, aby na zastupiteľskom úrade a na generálnom konzuláte bola vytvorená špeciálna pozícia pre osobu, ktorá by dobré poznala problematiku slovenskej komunity, rozumela jej a vedela ju aj operatívne riešiť.

Na záver sa chcem úprimne ešte raz poďakovať Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí za pozvanie na stálu konferenciu a možnosť prihovoriť sa vám!

Bolo mi ct'ou a potešením!

Jana PEKAROVIČOVÁ

riaditeľka

Studia Academica Slovaca Filozofickej
fakulty Univerzity Komenského,
Bratislava, Slovenská republika

Odborno-metodická činnosť ako súčasť vzdelávacej koncepcie

Studia Academica Slovaca

Vzdelávacie aktivity

Odborno-metodická činnosť tvorí integrálnu súčasť vzdelávacieho programu Studia Academica Slovaca – centra pre slovenčinu ako cudzí jazyk (SAS), ktoré je výskumno-pedagogickým pracoviskom Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Popri vzdelávaní zahraničných študentov SAS zabezpečuje odborno-metodické semináre pre lektorov a učiteľov slovenčiny ako cudzieho/druhého jazyka pôsobiacich na slovenských školách i v zahraničí. Najznámejším edukačným podujatím pre zahraničných slovakistov je Letná škola slovenského jazyka a kultúry Studia Academica Slovaca, ktorá si do dnešných dní zachováva profil slovakistických akademických štúdií. V lete 2024 sa konal jubilejný 60. ročník letnej školy. Terajšia koncepcia tvorivo nadväzuje na ideový zámer jej zakladateľov a zároveň rozširuje ponuku o nové aktivity, aby čo najvýstižnejšie odrážala súčasný stav vedeckého bádania i moderných metodických postupov. Ambíciou tvorcov programu letnej školy v súčasnosti je zachovať SAS tradičný, a pritom neustále aktualizovať a metodicky inovovať jeho obsah a štruktúru. V prednáškach a sprievodných podujatiach letnej školy sa rôznym spôsobom poukazuje na spätosť jazyka a národnej kultúry z pohľadu dobového diskurzu prítomného v procesoch utvárania národnej identity či na jednotlivé jazykové, náboženské a kultúrne fenomény ako súčasti etnokultúrnej (seba)identifikácie, v ktorej výrazne rezonuje interlingválny a interkultúrny aspekt. Okrem toho sa pripomínajú aktuálne medzníky slovenských dejín a kultúrnych inštitúcií, ako aj jubileá významných postáv slovenskej kultúry a vedy. Väčšina prednášok letnej školy je publikovaná v príslušnom zväzku zborníka Studia Academica Slovaca,¹⁸ ktorý je sprístupnený online na <https://zborniky.e-slovak.sk/>. Stálym bodom programu prezenčnej formy sú vlastivedné exkurzie i tvorivé dielne. Blok umeleckých workshopov je zameraný na osvojovanie slovenskej kultúry interaktívnou formou (spev, tanec, tvorivé písanie, divadlo, fotografia,

¹⁸ Aktuálny zväzok zborníka prednášok Studia Academica Slovaca. 53, 2024, ktoré odznali na jubilejnom 60. ročníku letnej školy. Táto editorská séria vychádza každoročne od roku 1972 vďaka jeho zakladateľovi J. Mistríkovi, riaditeľovi letnej školy SAS (1972 – 1991).

výtvarné umenie, film), pričom výsledky jednotlivých dielní môžu účastníci sledovať na tradičnej prehliadke venovanej sebareprezentácii asistov *Sami sebe*.¹⁹

Personálne i koncepcné metamorfózy SAS-u najlepšie zachytila výstava 60 rokov Studia Academica Slovaca v premenách, ktorá bola inštalovaná v átriu Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Súčasťou jubilejného ročníka bolo medzinárodné sympóziu venované historickej i súčasnej reflexii vzdelávacej i vedeckovýskumnej činnosti SAS. Na pozadí spomienok bývalých i súčasných členov organizačného tímu, početného zboru lektorov a prednášateľov, ale aj zahraničných účastníkov SAS, sme nazreli do „kuchyne“ letnej školy, zachytili jej vývinové premeny i proces profilovania dnešnej podoby vzdelávacieho a kultúrneho programu. Osobitne rezonovala vďačnosť a uznanie tým, ktorí stáli pri zrode a zaslúžili sa o rozvoj Studia Academica Slovaca. Veď práve SAS položil základy lingvodidaktickej koncepcie výskumu a výučby slovenčiny ako cudzieho jazyka (Pekarovičová 2022).

Popri tradičnej letnej škole sa k letným podujatiam SAS-u v roku 2024 priradilo usporiadanie letnej školy pre krajanov a krajanov-maturantov z Maďarska, Rumunska a Ukrajiny, ako aj zabezpečenie letnej školy pre stredoškolákov zo západnej Európy a zámoria, pre ktorých bol pripravený špecifický vzdelávací program v triede kombinovaný s návštevou tematicky orientovaných inštitúcií mimo areálu univerzity. Práve táto zložka edukačného programu podnietila účastníkov prepojiť znalosť jazyka s jeho praktickou aplikáciou v rozličných komunikačných sférach, keď sa ocitli v koži archeológa, ekológa, IT odborníka, jazykovedca či redaktora.

Okrem vzdelávania študentov sa SAS podieľa na ďalšom vzdelávaní učiteľov a lektorov, ktoré ponúka v rozličných formách a edukačných cykloch. V súčasnosti SAS zabezpečuje kurz Lektor slovenského jazyka ako cudzieho jazyka, akreditovaný Ministerstvom školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR, v kombinovanej prezenčnej aj dištančnej forme. Cieľom programu je odborná-metodická príprava učiteľov slovenského jazyka, ktorí pôsobia alebo chcú pôsobiť v oblasti výučby slovenčiny ako cudzieho jazyka (ďalej len „SakoCJ“). Účastníci kurzu sa oboznámia s osobitosťami sprístupňovania (opisu, výučby) a osvojovania slovenského jazyka a reálií z pohľadu inojazyčných hovoriacich či cudzincov. Osvoja si špecifiká lingvodidaktickej koncepcie SakoCJ aj so zreteľom na sociolingvistické a etnokultúrne faktory spojené s prezentáciou aktuálnych metód a foriem výučby cudzích jazykov. Tieto parametre sú súčasťou pravidelných odborná-metodických seminárov pre lektorov slovenského jazyka a kultúry pôsobiacich na univerzitách v zahraničí. Témou rokovania sú zvyčajne správy o činnosti lektorátov s cieľom predstaviť aktuálne projekty i špecifiká jednotlivých pracovísk, ako aj informácie o úlohách, ktoré rieši tím SAS v spolupráci s ďalšími univerzitnými pracoviskami na Slovensku. Na základe projektu o spolupráci s Národným inštitútom vzdelávania a mládeže (NIVaM) a Magistrátom hlavného mesta SR Bratislavy (HMB) SAS zabezpečuje metodickú prípravu učiteľov a pedagogických pracovníkov pôsobiacich na slovenských školách. Zahraničných záujemcov školí a pripravuje na skúšku zo slovenčiny ako štátneho jazyka.

Didaktická kompetencia

¹⁹ Multikultúrny program *Sami sebe* každoročne realizovaný od roku 1978 je typickou ukážkou úsilia predstaviť vlastnú krajinu a jej kultúru v duchu vzájomného porozumenia všetkých aktérov aktuálneho ročníka letnej školy.

Efektívnosť učenia sa cudzieho jazyka i kvalita samotného vzdelávacieho procesu sú vo veľkej miere výsledkom pôsobenia učiteľa – lektora, jeho pedagogického taktu i odbornej spôsobilosti. Preto odborná-metodická príprava sa orientuje na budovanie všeobecnej didaktickej kompetencie, ktorá zahŕňa čiastkové zručnosti nevyhnutné pre jeho úspešné pôsobenie na domácich školách i v zahraničí. V tejto súvislosti je potrebné špecifikovať profil lektora a charakter úloh, ktoré musí v rámci svojho pedagogického pôsobenia plniť. Ide o schopnosť podať učivo tak, aby sa dosiahol didaktický zámer z pohľadu učiteľa aj učiaceho sa, aby ich vzájomná interakcia prebiehala podľa možnosti bezporuchovo. Výsledok učenia sa zvyčajne ovplyvňuje aj charakter medzijazykového kontaktu východiskového materinského jazyka študenta, teda L1 s vyučovaným cieľovým cudzím jazykom L2. Je dôležité, či ide o jazyky typologicky a geneticky príbuzné, areálovo blízke alebo naopak, do didaktického vzťahu vstupujú jazyky odlišné, vzdialené s rozdielnym gramatickým systémom, čo sa odráža v myslení i jazykovom správaní študujúcich. Práve jazyková typológia ovplyvňuje výber didaktických prostriedkov a metodiky ich usporiadania či preferovanie istých foriem v jednotlivých fázach výučby. Aby učiaci sa chápali zvláštnosti cieľového jazyka, je potrebné získať sociolingválnu kompetenciu, ktorá je predpokladom úspešnej komunikácie a práve lektor ju môže správnym prístupom usmerňovať, rozvíjať a prehľbovať.

S požiadavkou odbornej a interkultúrnej kompetencie lektora úzko súvisí jeho osobnostný profil, charakterové vlastnosti, samostatnosť a autonómnosť, ako aj schopnosť rozlišovať hlavné ciele od vedľajších aktivít, aby vedel skĺbiť nácvik potrebných zručností s prirodzeným osvojením etických princípov a stratégií typických pre orientáciu v cieľovej krajine. Dôležitú úlohu pritom zohrávajú lektorove komunikačné schopnosti, formulovanie problému a metodika jeho výkladu s využitím názornosti a primeraných príkladov. Do jeho výbavy patrí aj dobrý jazykový prejav v súlade so zásadami jazykovej kultúry, jasná výrazná artikulácia, správna intonácia prejavu, dodržiavanie spisovnej výslovnosti, schopnosť vzorového sprostredkovania špecifik zvukovej stavby cieľového jazyka. K týmto predpokladom sa pripájajú zmysel pre správnu proporcionalitu didaktických činností, kombinovanie povinných a fakultatívnych súčastí lektorského posolania, jednak premyslená organizácia a štruktúra vzdelávacieho procesu, jednak atraktívny plán mimoškolských aktivít, ktoré priťahujú záujem študentov a podporujú dnes preferované zážitkové učenie. Na miestach, kde učiteľ cudzieho jazyka je osamelým bežcom a nemá oporu medzi domácimi učiteľmi, sú nesmierne dôležité manažérske schopnosti a kreativnosť pri získavaní študentov, ako aj talent správne posúdiť aktuálnu situáciu a nájsť optimálne riešenie existujúcich problémov. Na základe všeobecných lingvodidaktických kritérií i vlastnej lektorskej skúsenosti možno sformulovať špecifické predpoklady učiteľa SakoCJ, požadované charakterové vlastnosti tvoriace portfólio jeho profesijnej výbavy. Aby sa pedagogické pôsobenie dalo považovať za didakticky efektívne naplnenie lektorskej jazykovo-kultúrnej misie, mal by deklarovať základné súčasti **didaktickej kompetencie**, a to dostatočnú **odbornú-metodickú spôsobilosť**, **interkultúrnú kompetentnosť** a požadovaný **osobnostný profil**. Vychádzajúc najmä z prezentácie slovenčiny ako cudzieho jazyka v zahraničí aj v rámci letnej školy Studia Academica Slovaca možno tieto požiadavky zhrnúť do desiatich rád pre lektora cudzieho jazyka zameraných na budovanie pozitívnej sebaaprezentácie i prirodzenej kultúrnej diplomacie, ktorá prispieva k rozvoju medzikultúrnych vzťahov (Pekarovičová 2015).

Azda najväčší podiel na efektívnosti mnohostranného lektorovho posolania má práve **odborná spôsobilosť** a láska k vyučovanému predmetu, ktorou môže osloviť a pozitívne motivovať študentov k lepšiemu výkonu. Odborné kompendium lektora cudzieho jazyka tvorí jednak **lingvistická kompetencia**, zahrnujúca dobrú znalosť jazykového systému so zreteľom

na formu, význam a fungovanie jazykových jednotiek v komunikácii, jednak **interpretačná kompetencia** zameraná na optimálne prepojenie lingvistických poznatkov s praktickým nácvikom rečovej komunikácie. Je veľkou výhodou, ak samotné lektorské pôsobenie prirodzene nadväzuje na predchádzajúcu pedagogickú skúsenosť a ďalšie aktivity kandidáta, najmä v oblasti vedeckého či aplikovaného výskumu a publikačnej činnosti.

K vedeckému kreditu lektora zaiste prispieva riešenie spoločných projektov, účasť na vedeckých podujatiach, publikovanie výsledkov výskumu a prezentácia výstupov vlastnej lektorskej činnosti. V závislosti od typu kontaktu medzi východiskovým a cieľovým jazykom i charakteru lektorátu sa otvára priestor pre iniciatívu lektora využiť v rámci sprístupňovania študijného odboru množstvo inovačných postupov, ako predstaviť adeptom daný jazyk tak, aby umocnil ich záujem o jeho štúdium. Jednou z ciest je výber vhodných učebných materiálov, ak má takéto lektor k dispozícii, ak nie, je potrebné zvážiť vlastnú tvorbu učebných textov a cvičení, šitých takpovediac na mieru. Pravdaže, všetko sa odvíja od vzdelávacieho cieľa a od typu lektorátu, danej školskej aktivity, či daný jazyk sa študuje ako odbor alebo len ako voliteľný predmet či ako súčasť víkendových podujatí. Nič to však nemení na angažovanosti učiteľa čo najlepšie predstaviť jazyk na pozadí všeobecných didaktických zásad a postupovať *od jednoduchšieho k zložitejšiemu, od známeho k neznámemu, od zhodného k odlišnému, od frekventovaného k menej frekventovanému, od pravidelného k nepravidelnému*, rešpektujúc pritom *postupnú náročnosť a primeranosť obsahu i rozsahu učiva*, ako aj metodicky premyslenú *algoritmizáciu krokov* pri jeho sémantizácii.

Štandardy a metodické inovácie

Predpokladom správneho hodnotenia výkonov je dokonalé poznanie štandardov cieľových zručností pre jednotlivé stupne jazykovej prípravy, ktoré zodpovedajú požiadavkám **Spoločného európskeho referenčného rámca pre jazyky** (2. aktualizované vydanie, 2022). Skúsenosti z lektorskej praxe doma i v zahraničí potvrdili potrebu diferencovaného prístupu k cudziemu jazyku, ktorý sa odráža najmä v odlišnej forme sprístupňovania gramatickej stavby cudzincom s dôrazom na opis výrazných črt jazykových javov a explicitnejšie formulovanie gramatických pravidiel. Témy odborno-metodických školení neobchádzali ani problematiku didaktiky gramatického učiva vo vzťahu k jednotlivým jazykovým úrovňam. Návod, ako učiť zážitkovo a tvorivo s dôrazom na postupnosť krokov a nepriamu prezentáciu gramatických javov v kontexte komunikačných situácií ponúka *Metodická príručka Krížom-krážom. Slovenčina A1* (2018). Obsahuje súbor foriem, ako variovať učebný materiál pre deti i dospelých, ako výučbu spestriť pomocou hier, aby prebiehala v tvorivom duchu a hravo. Ako zdroj tvorivého prístupu slúžia špeciálne pracovné listy a audionahrávky, ktoré sú učiteľom k dispozícii aj online bez obmedzenia, akcentujúc komunikačno-zážitkový prístup s využitím inovatívno-kreatívnych prístupov k výučbe. Osobitný lingvodidaktický dosah predstavujú výsledky výskumného projektu APVV (2020 – 2024) *Jazykové chyby v slovenčine ako cudzom jazyku na báze akvizitného korpusu* riešeného v spolupráci centra SAS a Oddelenia Slovenského národného korpusu Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV a slovakistickými pracoviskami Univerzity M. Bela v Banskej Bystrici a Prešovskej univerzity v Prešove²⁰.

²⁰ Cieľom projektu bolo vytvoriť elektronický korpus písaných textov študentov učiacich sa SakoCJ zameraný na špecifikáciu jazykových chýb. Výstupy projektu boli vydané v tlačenej verzii a sú dostupné aj na https://stella.uniba.sk/texty/FIF_JP_chyby_slo-ako-cudzi-jazyk_akviz_korpus.pdf a https://stella.uniba.sk/texty/FIF_MLIS_errkorp_ucime_sa_na_chybach.pdf.

Dôležitou súčasťou didaktickej kompetencie je testovanie a hodnotenie jazykových zručností študujúcich, ktoré predstavujú metodické príručky ***Súbor testov zo slovenčiny k učebnici B1 a učebnici B2*** (2020, 2022). Naznačujú adekvátny cieľ testovania, ktorému zodpovedá štruktúra úloh na overenie čiastkových zručností počúvania a čítania s porozumením spojená s kontrolou osvojenia príslušných gramatických javov vzhľadom na ich fungovanie v lexikálnych spojeniach. Každá úloha je osobitne hodnotená príslušným počtom bodov za správne riešenie. Úlohy zamerané na tvorbu hovoreného a písaného prejavu majú podnietiť rozprávanie či opis a navigujú na vyjadrenie vlastného postoja učiaceho sa k danej téme. S prezentáciou vzorových testov pre študentov členky tímu SAS riešia aj formy diagnostiky detí a ponúkajú sériu praktických ukážok, ako preverovať znalosti detí, ako ich spoľahlivo a správne hodnotiť tak, aby testovanie bolo prirodzenou formou, ktorá slúži na zistenie vedomostí pre učiteľa, ale žiakov neodradí. Ba práve naopak, je motivujúcim činiteľom autoevalvácie na posúdenie vlastného progresu učiacich sa.

K inováciám vzdelávacích aktivít patria aj odborné-metodické webináre pod názvom ***S učiteľmi na káve***, ktoré SAS ponúkal počas pandémie v online priestore nielen pre učiteľov, ale účastníkmi boli aj lektori a zahraniční slovakisti. Vytvorilo sa tak fórum o jazyku a kultúre z pohľadu didaktickej praxe na rozličných typoch škôl a s rozličnými vzdelávacími potrebami. Na základe diferencovaných požiadaviek zo strany učiteľov sme rozšírili semináre slovenčiny ako cudzieho jazyka o metodiku slovenčiny ako druhého jazyka. Túto zmenu si vyžiadalo široké spektrum žiakov s rozličnými potrebami na jazykovú prípravu v slovenčine vzhľadom na ich vek, jazykovú úroveň i sociokultúrne špecifiká inštitucionálneho vzdelávania na miestach, kde sa slovenčina vyučuje. V tomto smere určite pomohol interaktívny seminár k diagnostike dospelých a detí na začiatku a na konci školského roka, čo je dôležitým ukazovateľom progresu a efektívnosti výučby. Mnohé webináre viedli interní alebo externí lektori a spolupracovníci SAS-u, ktorí využili svoje skúsenosti a tvorivo i zábavnou formou predstavili danú tému, často pomocou jazykových hier a kvízov. Prezentáciou pestrej škály tematických úloh prenášatelia sledovali didaktické špecifiká a poukázali na možnosti, ako formou tvorivých aktivít rozvíjať cieľové zručnosti akcentujúc komunikačno-zážitkový prístup.

Interkultúrne porozumenie

Súčasťou každej aktivity spojenej s prezentáciou jazyka a kultúry cudzincom je rozvíjanie **interkultúrnej kompetencie**, teda schopnosti bezporuchovo a bezkonfliktne riešiť kultúrno-špecifické problémy v súlade s normami cieľovej krajiny, ktorá úzko súvisí s etnosociálnou identitou komunikantov. Predpokladom efektívnej výučby je znalosť konvencií cieľovej kultúry, poznatky z univerzálií so zreteľom na spoločné znaky a odlišnosti verbálnej i neverbálnej komunikácie. Poznaním kultúrem vlastnej i cieľovej kultúry sa buduje schopnosť kooperatívne, bezkonfliktne a s potrebnou mierou tolerantnosti riešiť kultúrne motivované situácie (Pekarovičová 2020, 2022). Tento zámer sa premietol do metodického konceptu s ukázkami tolerantného prístupu, aby učitelia boli inštruovaní a vedeli, ako predchádzať transkultúrnym konfliktom. Tu je nezastupiteľná úloha pedagóga ako zorientovaného sprostredkovateľa a interpretátora kultúrnych odlišností, ktorý vie, v čom spočíva jadro nedorozumení a dokáže naučiť svojich žiakov viesť medzikultúrny dialóg. Na to, aby lektor všetky úlohy zvládol podľa možnosti bezporuchovo, potrebuje dobrú fyzickú kondíciu a psychickú pohodu prameniacu z vnútornej vyrovnanosti. Jej základom je pedagogický optimizmus a odhodlanie riešiť vzniknuté problémy s taktom a prehľadom. Dôležitou súčasťou pregraduálnej i postgraduálnej prípravy je vedenie k samostatnosti pri riadení vyučovacieho procesu, ku kritickej sebareflexii a pestovaniu schopnosti čo

najobjektívnejšie posúdiť pedagogické parametre a cieľovú skupinu z hľadiska uplatnenia **autonómneho učenia rozvíjaním autonómneho prístupu lektora**. Jeho schopnosť i odolnosť sa prejaví zvlášť v krízových situáciách, keď musí riešiť vzniknuté problémy a ukazovať cestu, ako prekonať komunikačné bariéry. Šancu uspieť v praxi má len taký lektor, ktorý je aktívny, tvorivý a ktorý vie pritiahnuť nových záujemcov. V pedagogickej komunikácii je dôležitým signálom **kontinuálna spätná väzba**, čo je samozrejme sťažené pri dištančnej forme vyučovania, keď pedagogické subjekty nie sú v priamom kontakte a učiteľ nemôže bezprostredne sledovať reakciu svojich študentov a podľa toho upraviť didaktickú stratégiu či modifikovať obsah.

Na zistenie potrieb a tvorbu lingvodidaktickej koncepcie má vplyv intenzívna spolupráca so slovakistickými pracoviskami na Slovensku i v zahraničí. Novú kvalitu vzťahov registrujeme sledovaním pestrej činnosti **Medzinárodnej asociácie slovenských vzdelávacích centier ISEIA**. Na základe vzájomnej výmeny informácií o pripravovaných podujatiach i záujmu učiteľov ponúkame naše vzdelávacie aktivity a odborné-metodické semináre i webináre. Sledujeme výstupy na webstránke www.iseia.eu, ako aj účasť žiakov v rozličných súťažiach. Výsledkom našej spolupráce je aktívna účasť členov tímu SAS na rozličných odborných fórach a konferenciách slovenských základných a víkendových škôl pôsobiach v rozličných krajinách Európy i zámoria, ako aj možnosť sledovať výstupy zástupcov Slovákov žijúcich v zahraničí v rámci stálej konferencie s aktívnou účasťou slovenských pedagógov žijúcich v zahraničí, ktorí učia slovenčinu ako druhý jazyk.

Literatúra

ISMAIL GABRIKOVÁ, A. – OMAR HARGAŠOVÁ, Z. – ŠPANOVA, E. – KRCHOVÁ, Z. (2022): *Krížom-krážom. Súbor testov k učebnici B2*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. 156 s.

<https://fphil.uniba.sk/katedry-a-odborne-pracoviska/sas/krizom-krazom/subor-testov-krizom-krazom-b2-audio-a-video/>

ISMAIL GABRIKOVÁ, A. – OMAR HARGAŠOVÁ, Z. – KRCHOVÁ, Z. – ŠPANOVA, E. (2022): *Krížom-krážom. Súbor testov k učebnici B1*. 2. uprav. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského. 136 s.

<https://fphil.uniba.sk/katedry-a-odborne-pracoviska/sas/krizom-krazom/subor-testov-krizom-krazom-b1-audio/>

KAMENÁROVÁ, R. – ŠPANOVA, E. – ĽOS IVORÍKOVÁ, H. – MOŠAŤOVÁ, M. (2018): *Krížom-krážom. Metodická príručka. Slovenčina A1*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. 359 s.

PEKAROVIČOVÁ, J. (2015): Kultúrne a sociálne špecifiká slovenčiny ako cudzieho jazyka. In: *Praktická didaktika slovenčiny ako cudzieho jazyka pre študentov slovakistiky*. Ed. M. Sedláková. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, s. 36 – 52.

PEKAROVIČOVÁ, J. (2020): *Slovenčina ako cudzí jazyk – predmet aplikovanej lingvistiky*. 2. uprav. vyd. Bratislava: Stimul. 202 s.

https://dspace.uniba.sk/xmlui/bitstream/handle/123456789/24/978-80-8127-290-5_Pekarovicova.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

PEKAROVIČOVÁ, J. (2022): *Slovenčina ako cudzí jazyk – predmet aplikovanej lingvistiky*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. 232 s.

40 rokov Studia Academica Slovaca (2004): Pekarovičová, J. – Vojtechová, E. (eds.): Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.

50 rokov Studia Academica Slovaca v premenách. (2014): Pekarovičová, J. Hargašová, Z. (eds.) Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.

ĽOS IVORÍKOVÁ, H. – MOŠAŤOVÁ, M. – ŠVANCAROVÁ, P. (2023) *Učíme sa na chybách*. Bratislava: Univerzita Komenského.
https://stella.uniba.sk/texty/FIF_MLIS_errkorp_ucime_sa_na_chybach.pdf
Jazykové chyby v slovenčine ako cudzom jazyku na báze akvizičného korpusu. (2024). Ed. J. Pekarovičová. Bratislava: Univerzita Komenského.
https://stella.uniba.sk/texty/FIF_JP_chyby_slo-ako-cudzi-jazyk_akviz_korpus.pdf
Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky. Učenie sa, vyučovanie, hodnotenie. (2022): Bratislava: Štátny pedagogický ústav.
<https://www.statpedu.sk/files/sk/vyskum/publikacna-cinnost/publikacie/spolocny-europsky-ramec-jazyky-ucenie-vyucovanie-hodnotenie-doplnujuce-vydanie>.

Ingrid SLANINKOVÁ

redaktorka

Rádia Slovakia International

Slovenskej televízie a rozhlasu, Bratislava,
Slovenská republika

Spájame Slovensko so slovenským svetom

Krajanská redakcia Rádia Slovakia International tak robí už 31 rokov ako jediná v slovenskom mediálnom prostredí.

Po 74 rokoch, dvoch mesiacoch a troch dňoch existencie spoločného štátu Čechov a Slovákov vznikli 1. januára 1993 dva samostatné štátne útvary, Česká republika a Slovenská republika. V prvých dňoch mladej republiky začala vysielat' aj Krajanská redakcia Rádia Slovakia International, jej program bol od začiatku určený pre Slovákov žijúcich vo svete. Zvučka nášho vysielania prvýkrát zaznela 4. januára 1993.

Krátko z histórie

Prvá relácia pre Slovákov a Čechov zaznela v rozhlasovom éteri pred 88 rokmi. Mala názov Rádiožurnál a vysielala sa 30. augusta 1936 z priestorov vtedajšieho Československého rozhlasu v Prahe. Československo urobilo to, čo robili v tom čase aj iné štáty, ktorých občania žili vo svete. Chcelo nadviazať kontakt so slovenskými a českými krajanmi, vzájomne ich prepojiť a zároveň aj zistiť, ako by mohli pomáhať domovskej krajine.

Relácie sa vysielali vďaka krátkovlnnému vysielateľu v Poděbradoch, ktorý ich šíril do celého sveta. Ako v súčasnosti, aj v tej dobe žila najväčšia slovenská a česká komunita v USA, a tak okrem slovenčiny a češtiny znela v rozhlasovom éteri aj angličtina a francúzština. Poslucháčom sa v polhodinových blokoch neprihovárali moderátori, ale hlásatelia. Do vysielania sa zaraďovali aktuality z politického, spoločenského, kultúrneho a športového života. Medzi poslucháčmi boli obľúbené aj literárne žánre. Napríklad v roku 1937 bola odvysielaná rozhlasová hra Ratkovský poštár od Jozefa Čigera Hronského.

Zaujímavý dátum v histórii vysielania pre Slovákov žijúcich v zahraničí je 5. október 1940. Vtedy bola odvysielaná prvá relácia zo Slovenského rozhlasu v Bratislave. Aj toto vysielanie stávalo na aktuálnom spravodajstve zo života krajiny. V roku 1944, v čase Slovenského národného povstania, vysielanie zaniklo a obnovené bolo až po roku 1945. Vysielanie v tej podobe trvalo až do roku 1993. Po vzniku Slovenskej republiky vznikli v mladej krajine mnohé nové inštitúcie, medzi nimi aj Slovenský rozhlas a ten začal vysielat' aj pre krajanov.

Začiatok vysielania

Slovenským poslucháčom žijúcim v zahraničí sme sa z bratislavskej rozhlasovej pyramídy prvýkrát prihovoriť 4. januára 1993. Odvtedy tak robíme nepretržite a denne im prinášame to najaktuálnejšie a najzaujímavejšie zo života Slovenska a krajanských komunít. Sme zdrojom informácií aj pre pracovníkov slovenských veľvyslanectiev, konzulátov či iných inštitúcií vo svete.

Začiatok vysielania nebol jednoduchý. K jeho príprave sme pristupovali naozaj s rešpektom. Uvedomovali sme si, že stojíme pri zrode novej formy komunikácie medzi našou krajinou a Slováckmi žijúcimi v zahraničí. V tom čase totiž neexistoval internet ani sociálne siete a tak naše krátkovlnné vysielanie bolo naozaj jediným mediálnym spojom medzi krajanmi a ich domovom. Reakcie poslucháčov nás veľmi potešili. Prvé ohlasy v podobe listov či nahratých odkazov na magnetofónových páskach prichádzali z Európy, USA, Austrálie. Prvý list do redakcie nám napísal Igor Svoboda, ktorý nás počúval v lete v Kanade a počas zimného obdobia v Kostarike. Ďalšie prvenstvo patrí manželom Markušovcom z austrálskeho Melbourne, boli prvými hosťami v našom vysielaní.

V čom sme jedineční

Úlohou nášho vysielania je propagovať Slovensko v zahraničí, spájať našu krajinu s krajanmi vo svete a slovenské komunity navzájom. Za 31 rokov existencie sme odvysielali tisíce správ, rozhovorov a reportáží z diania na Slovensku. Prinášame komplexné informácie o živote jednotlivých krajanských komunít (*od histórie až po súčasné aktivity*).

Za Slováckmi do krajanských komunít cestujeme, a tak príspevky vznikajú v autentickom prostredí (*pravidelne cestujeme do okolitých európskych krajín, navštívili sme krajanov v USA, Argentíne, Uruguaji, Švédsku, Dánsku, Nórsku, Nemecku, Švajčiarsku, Taliansku, Izraeli, Veľkej Británii, Írsku a v ďalších krajinách*). Prinášame informácie o osobnostiach, ktoré patria k pilierom krajanských komunít a na Slovensku sa o nich nevie (*medailón o živote J. C. Hronského sme pripravili v argentínskom Lujáne, medailón o živote 106-ročného Joa Veselského vznikol v írskom Dubline*). Vyhľadávame slovenské osobnosti, ktoré sa významným počínom etablovali v zahraničí (*odvysielali sme rozhovory so slovenskými vedcami, historikmi, archeológmi, lekármi, hudobníkmi či výtvarníkmi pôsobiacimi v zahraničí*). Mapujeme novodobé komunity, ktoré vznikli na mape slovenského sveta v posledných rokoch (*Taliansko, Veľká Británia, Írsko, Izrael či Spojené arabské emiráty*).

Dlhodobu venujeme pozornosť slovenskému školstvu vo svete (*navštívili sme mnohé víkendové vzdelávacie centrá a školy v dolnozemskej prostredí*). K obľúbeným príspevkom v našom vysielaní patria aj tie, ktoré hovoria o uchovávaní slovenského folklóru za našimi hranicami. Vo vysielaní nechýbajú ani informácie o zaujímavých slovenských inštitúciách v zahraničí (*Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme, slovenské katolícké misie, výskumné ústavy, kultúrne centrá*).

Sme mediálnym partnerom mnohých úspešných slovenských podujatí doma, ako aj v zahraničí (*Jánošíkov dukát, Deň Slovákov v Maďarsku, Cena Samuela Tešedíka, Slovenské národné slávnosti, Krajanská nedeľa na Detve, letné tábory pre slovenské deti narodené v zahraničí*).

Krajanská redakcia si za tri desiatky rokov získala značku dôveryhodného partnera v krajanskom svete, ale aj odborníka na krajanskú problematiku. Dôkazom toho je aj členstvo

v rôznych komisiách, ktoré venujú pozornosť riešeniu krajaňských otázok. Sme nositeľmi krajaňských ocenení (*Cena Mateja Hrebendu z roku 2016, medaila ÚŠZZ z roku 2018*).

Vysielame aj pre cudzincov

Postavenie našej redakcie je výnimočné aj v tom, že s našou krajinou zoznamujeme aj cudzincov, ktorí sa učia slovenčinu a vďaka nášmu vysielaniu spoznávajú Slovensko. Zaujímavú skupinu poslucháčov tvoria Slováci dlhodobo žijúci v zahraničí, ktorí na Slovensko často necestujú, ale vďaka nášmu vysielaniu vedia o aktuálnom dianí v našej krajine.

Ako nás môžete počúvať

Počúvať nás môžete online na našej domovskej webovej stránke Rádio Slovakia International v podkolónke Slovak. S poslucháčmi nás spájajú aj moderné spôsoby šírenia vysielania ako sú sociálne médiá a streamovacie služby.

O krajanoch aj v domácom vysielaní

So životom krajanov zoznamujeme aj poslucháčov Slovenského rozhlasu žijúcich na Slovensku. Jedenásť rokov sme pripravovali úspešnú víkendovú rubriku nazvanú Slováci vo svete vysielanú na programovej službe Rádia Regina. Slovenská kultúra vznikajúca za hranicami našej krajiny je neoddeliteľnou súčasťou našej kultúry. A tak aj vďaka nám sa návštevníci bratislavskej rozhlasovej galérie zoznámili s dielami slovenských umelcov. Zorganizovali sme výstavu slovenských výtvarníkov z Nemecka, Ukrajiny, Izraela a inšitných umelcov zo srbskej Kovačice.

Krajaňská redakcia súčasťou Rádia Slovakia International

Vysielanie pre Slovákov žijúcich v zahraničí je súčasťou Rádia Slovakia International, ktoré tvorí šesť redakcií, šesť jazykových mutácií. Majú spoločný cieľ, propagovať Slovensko do zahraničia. Na úspešný začiatok vysielania krajaňskej redakcie nadviazalo 29. marca 1993 vysielanie v anglickom, nemeckom, ruskom a francúzskom jazyku. O desať rokov pribudlo vysielanie v španielčine.

Imrich FUHL

riaditeľ spoločnosti SlovakUm,
Budapešť, Maďarsko

Treba obnoviť Tvorivú školu žurnalistiky a mediálnu komisiu ÚSZZ

Slováci všetkých krajín, spojme sa – aspoň cez internet!

Hlavnou témou našej konferencie je Spájanie sa pre budúcnosť. Myslíme pritom, samozrejme, na Slovákov na Slovensku a v zahraničí a na spoločnú budúcnosť, na potrebu akéhosi duchovného pospájania príslušníkov národa žijúcich v rôznych kútoch sveta. Niet pochybností o tom, že navzájom sa potrebujeme, že sme schopní navzájom si pomáhať, obohacovať sa a aspoň virtuálne byť spolu. Slováci všetkých krajín, spojme sa teda – aspoň cez internet! Celosvetové spájanie sa Slovákov internetovo spomínam nielen preto, lebo v reálnom svete, v skutočnosti by to bolo nemožné, ale hlavne preto, lebo virtuálne to naozaj má šancu, nehovoriac o tom, že so svojimi kolegami to aj moja maličkosť skúša už desaťročia, z času na čas dokonca ani nie celkom neúspešne. Je namieste teda tu a teraz diskutovať aj o súčasnosti a budúcnosti krajanských médií s hlavným zreteľom na elektronické a v tejto súvislosti aj o našom osvedčenom projekte, o Tvorivej škole žurnalistiky, o jej prínose a o potrebe obnovenia tejto formy spolupráce krajanských novinárov, ako aj o obnovení činnosti komisie pre médiá a vydavateľskú činnosť Slovákov žijúcich v zahraničí ako poradného orgánu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Komunikáciu so slovenským zahraničím prostredníctvom internetu aj s účasťou krajanov – expertov z celého sveta ochotných podieľať sa na tvorbe krajanského portálu ÚSZZ sme začali už pred 15 rokmi. Konal sa aj seminár s tvorcami významných internetových portálov a webových stránok, ktoré založili a spravujú Slováci v rozličných častiach sveta. Hľadali sme spoločne riešenie na zlepšenie komunikácie medzi Slovenskom a slovenským zahraničím v podobe vytvorenia portálu slovenskezahranicie.sk, čím sme vlastne nadviazali na úspešný projekt zaniknutého časopisu s názvom Slovenské zahraničie. Tento náš portál síce už dlhé roky čaká tzv. reštartový redizajn, ale zato podľa mňa po obnove by bol vhodný nato, aby ako nejaká vlajková loď či skôr spoločná strecha stelesnil spomínanú vzájomnú spoluprácu krajanských médií. Tá najkonkrétnejšia a najužitočnejšia spolupráca medzi nami sa môže prehĺbiť najefektívnejšie pri osobných stretnutiach, ako sme to pravidelne zažívali v rámci Tvorivej školy žurnalistiky ÚSZZ, naposledy pred 5 rokmi v Košiciach. Myslím pritom aj na také, kedysi desaťročia dobre fungujúce formy spolupráce, aké sme mali medzi našimi týždenníkmi Hlas ľudu (Srbsko) a Ľudové noviny (Maďarsko), keď sme sa ako redaktori pravidelne navštevovali a organizovali sme si spoločné reportážne cesty. Samozrejme, ide aj o to, aby sme si navzájom pomáhali, či už výmenou materiálov,

organizačnou prácou, znalosťami jazykov našich krajín a podobne. Jednoducho musíme byť v živom kontakte, veď zápasíme s podobnými ťažkosťami, máme si čo povedať, rozumieme si a navzájom sa inšpirujeme aj ako novinári, aj ako krajanovia – Slováci.

Tvorivá škola žurnalistiky ÚSZZ bola dlhé roky mimoriadne úspešným projektom úradu. Doteraz posledná, v poradí 17. Tvorivá škola žurnalistiky sa konala v septembri 2019 v Košiciach, a to v novom formáte (na rozdiel od predchádzajúcich ročníkov nie v spolupráci s Katedrou žurnalistiky FiF UK v Bratislave) už po druhý raz v samostatnej gescii ÚSZZ a jeho partnerov. V roku 2017 v Banskej Štiavnici a potom v Košiciach išlo o novú, kreatívnejšiu, neškolácku formu nadviazania na predchádzajúce podobné projekty ÚSZZ a jej predchodcu – Domu zahraničných Slovákov. Podľa našich predbežných predstáv ďalší ročník tvorivej školy by mal tiež pozostávať z tvorivých seminárov, reportážnych dní a výmeny skúseností redaktorov, reportérov, fotografov a publicistov zo „slovenského sveta“, nosnými témami by boli fotografická tvorba, ako aj oblasť internetových portálov.

K tomu, aby sme vyhovelí očakávaniam a odkazu o. i. dnešnej konferencie, teda aby sme sa spojili pre budúcnosť aj ako krajanskí novinári či tvorcovia mediálnych obsahov, je nevyhnutne potrebné obnoviť nielen Tvorivú školu žurnalistiky, ale aj mediálnu komisiu ÚSZZ, ktorá po úspešnom štarte prerušila svoju činnosť pôvodne kvôli pandémie koronavírusu. Odvtedy sa, pravda, činnosť komisie mohla obnoviť, časté zmeny vo vedení ÚSZZ tomu však akosi nežičili. Čo je hlavným poslaním komisie pre médiá a vydavateľskú činnosť pri ÚSZZ? Ide o poradný orgán predsedu ÚSZZ, ktorý posudzuje a navrhuje konkrétne kroky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí v oblasti šírenia informácií, pôsobnosti, udržania a rozvoja slovenských krajanských médií (tlačených, elektronických a nových médií vrátane internetových) a v oblasti vydavateľských i nakladateľských činností, ako aj na tento účel vytvorených inštitúcií (vydavateľských spoločností a vydavateľsko-dokumentárnych centier, edičných domov, tlačiarňí) v prostrediach Slovákov žijúcich v zahraničí s cieľom zaznamenávať život v slovenskom svete cez aktivity vydavateľov a tvorby krajanských literátov, publicistov, fotografov a dokumentaristov tak, aby sa svedectvo o krajanskom živote v písomnej a elektronickej podobe zachovalo v slovenčine pre ďalšie generácie Slovákov vo svete i v materskej krajine. Mediálna oblasť zahŕňa všetky druhy, formy a žánre masmediálnej komunikácie a propagácie, ako aj šírenie a výmenu informácií v rámci organizovania spolkového života s dosahom na jazykový vplyv médií v krajanských prostrediach. Do vydavateľskej činnosti zaradíme tvorivé aktivity v oblasti knižnej kultúry a literatúry v krajanských prostrediach, ktoré akcentujú pôvodnú tvorbu autorov z radov krajanov v slovenčine v inojazyčnom prostredí ich domovského štátu, prípadne reflektujú vzťahy so spisovateľskou a vydavateľskou obcou a odbornými kruhmi v tejto oblasti na Slovensku.

Činnosť mediálnej komisie ÚSZZ logicky vyplývala aj z dovtedajších pozitívnych skúseností a žurnalistických aktivít jednotlivých členov, ako aj z pohľadu ich minulého, súčasného i potenciálneho prínosu pre danú krajanskú komunitu práve v oblasti médií a vydavateľských činností. Autor tohto príspevku ako predseda komisie mal česť spolupracovať naozaj so skvelým a renomovaným tímom: Ľuba Koľová (Slovensko – podpredsedníčka komisie pre oblasť médií), Vladimír Valentík (Srbsko – podpredseda komisie pre vydavateľskú činnosť), členovia: Dušan Daučík (Švédsko – tradičné krajanské médiá v západnej Európe ako zdroj a zázemie informovanosti v spolkoch), Vladimíra Dorčová Valtnerová (Srbsko – rozvoj nových médií, slovo a obraz na portáloch, pozitívne trendy ich vplyvu na komunikáciu krajanov), Agáta Jendžejičková (Poľsko – krajanské časopisy aj ako zdroj autorského zázemia pre rozvoj vydavateľskej činnosti), Viera Kučerová (Česká

republika – ciele, aspekty a tematická i žánrová rozmanitosť rozhlasovej tvorby v krajaňských médiách), Andrej Kuric (Chorvátsko – prezentácia spolkov v krajaňských časopisoch a rádiách, historický aspekt impulzov pre vydavateľskú činnosť), Marián Pauer (Slovensko – vizuálna tvorba v krajaňských tlačenných a audio-vizuálnych médiách, komunikácia s médiami v SR), Ingrid Slaninková (Slovensko – rozhlas a krajanía: prepojenie krajaňského sveta s materskou krajinou, komunikácia s portálom ÚSZZ), Jozef Starosta (Kanada – krajaňské médiá v zámorí: časopisecká tvorba, rozvoj nových médií, aspekty súdržnosti krajaňských komunit), Ingrid Žalneva (Rakúsko – súčasná krajaňská tlač, časopisecká tvorba a jej vplyv na komunikáciu so slovenskými literátmi v zahraničí). Tajomníkom komisie bol, žiaľ, predčasne zosnulý výborný publicista, rozhlasový moderátor, reportér a fotograf Ľudovít Pomichal (1957 – 2022), pracovník ÚSZZ pre oblasť médií a komunikácie s verejnosťou. Ďalšie ročníky Tvorivej školy žurnalistiky ÚSZZ navrhujem pomenovať po ňom, aby sme aj takýmto spôsobom zachovali jeho pamiatku.

V prípade, že jej to bude znovu umožnené, naša komisia by chcela prispieť nielen k zachovaniu, ale aj k revitalizácii historicky tradičných novín a časopisov (pri akceptovaní čitateľského záujmu a podpory predmetných titulov samotnými krajaňskými komunitami) a rozvoja kľúčových periodík v štátoch, v ktorých tvoria Slováci autochtónnu národnostnú menšinu. Ide nám pritom aj o vytvorenie podmienok na podporu tzv. nových médií vrátane internetových publicistických portálov (so zreteľom na prepojenie s internetovým portálom ÚSZZ slovenskezahranicie.sk, ako aj informačnú i obsahovú hodnotu a motiváciu povzbudzovať krajaňské komunity k efektívnej súdržnosti) a ich komunikáciu navzájom, ako aj s médiami, najmä verejnoprávnymi (TASR, STVR) na Slovensku.

Pokiaľ ide o spoločenské siete a spoločenské médiá v kontexte krajaňských médií, nemôžeme to brať iba ako potrebné zlo, musíme si uvedomiť silu toho, že jedným kliknutím môžeme virtuálne osloviť X-násobok tých ľudí, pre ktorých v prvom rade pripravujeme svoje tradičné (papierové) noviny. Určite si pritom treba uvedomiť aj hranice lákavých spoločenských médií, aby nás neoklamal povrch, aby sme všetkému, čo vidíme virtuálne, neverili stopercentne, lebo napríklad aj tie štatistické údaje môžu byť zavádzajúce. Nie je lajk ako lajk, nezaškodí aj za tým hľadať človeka a tešiť sa, ak nájdeme nielen náhodného, ale cieľavedomého, ktorý si nielen fotku či video, ale aj rozsiahlejší text prečíta, resp. klikne aj na pripojený internetový odkaz. Pritom v súčasnosti už ani naše krajaňské médiá si nemôžu dovoliť, aby úplne ignorovali spoločenské siete, treba ich využívať tak, aby posilňovali to naše základné poslanie, veď ide o prostriedok a nie cieľ. A to som umelú inteligenciu ešte ani len nespomenul.

Na záver by som chcel zopakovať podstatu svojho príspevku: Slováci všetkých krajín, spojme sa – aspoň cez internet! Treba obnoviť Tvorivú školu žurnalistiky a mediálnu komisiu ÚSZZ. No a aby som trochu uľahčil prácu tých, ktorí sa zaujímajú o materiály doterajších stálych konferencií Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí dostupných na internete, resp. aby ich nemuseli tak zdlhávo vyhľadávať ako ja, pripájam užitočné internetové odkazy na archívne zdroje, a to v nádeji, že raz si nájdeme čas aj nato, aby sme tie pouverejňované závery či odporúčania porovnali s realitou, aby sme zistili, čo sa z nich realizovalo a čo zostáva aj po rokoch či desaťročiach iba snom.

ARCHÍV (<https://bkp-uszz.mediatop.sk/sk/stala-konferencia>):

2022 –

<https://www.uszz.sk/stala-konferencia-slovenska-republika-a-slovaci-zijuci-v-zahranici-2022/>

2018 – Fotografie: <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.1835387096560258&type=3>

Záver: <https://www.uszz.sk/stala-konferencia-2018/>
 Zborník: www.oslovma.hu/XXX/StalKo18.pdf
 2016 – <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.1066054266826882&type=3>
 Zborník: <https://www.uszz.sk/wp-content/uploads/2021/03/zbornik-stala-konferencia-2016.pdf>
 2014 – <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.668019729963673&type=3>
 Zborník: <http://www.oslovma.hu/XXX/ZbZahSl4.pdf>
 2012 – <http://www.oslovma.hu/index.php/hu/archiv/183-archiv-politika/881-na-vrcholnom-snemovani-krajanov-v-bratislave>
 Zborník: <https://www.yumpu.com/en/document/view/54024377/slovenska-republika-a-slovaci-zijuci-v-zahranici-stala-konferencia-2012>
 2010 – <https://bkip-uszz.mediatop.sk/sk/zavery-stalej-konferencie-2010>
 2008 – <https://bkip-uszz.mediatop.sk/sk/zavery-zo-stalej-konferencie-slovenska-republika-a-slovaci-zijuci-v-zahranici-2008>
 2007 – <https://bkip-uszz.mediatop.sk/sk/zavery-zo-stalej-konferencie-slovenska-republika-a-slovaci-zijuci-v-zahranici-2007>
 2006 – <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20060519016>
 2004 – <https://bkip-uszz.mediatop.sk/sk/vyhlasenie-stalej-konferencie>
 2003 – <https://bkip-uszz.mediatop.sk/sk/vyhlasenie-stalej-konferencie-slovenska-republika-a-zahranicni-slovaci-2003>
 2002 – <https://bkip-uszz.mediatop.sk/sk/2002-zavery-a-odporucania-odb-sekcii>
<https://bkip-uszz.mediatop.sk/sk/sekcia-medialna-informacna-a-edicna> (Sekcia mediálna, informačná a edičná)
 2000 – <https://bkip-uszz.mediatop.sk/sk/vyhlasenie-ucastnikov-stalej-konferencie-sr-a-zahranicni-slovaci-2000konanej-ba-v-dnoch-3-472000>
<https://bkip-uszz.mediatop.sk/sk/vyhlasenie-ucastnikov-1-konferencie-novinarov-krajanskych-novin-casopisov-a-elektronickych-medii> (1. konferencia krajanských novinárov)
 1999 – <https://bkip-uszz.mediatop.sk/sk/vyhlasenie>

Miroslav GAŠPAR

zodpovedný redaktor rozhlasovej redakcie
v slovenskom jazyku
Rádio-televízie Vojvodiny,
Nový Sad, Srbská republika

Rádio Nový Sad už 75 rokov vysiela (aj) po slovensky

V roku 1949 uplynuli štyri roky od skončenia najväčšej a najhroznejšej vojny v dejinách ľudstva. V tom istom roku už pôsobila aj Organizácia Spojených národov a tiež v roku 1949 vznikla aj Rada Európy, medzivládna či medzinárodná organizácia európskych krajín, ktorá už vtedy mala jasne definovaný aj svoj základný cieľ – ochranu ľudských práv a posilňovanie pluralitnej demokracie.

Svoju bezmála 45-ročnú životnú púť len začínala takzvaná socialistická Juhoslávia, v ktorej hlavným heslom a základným postulátom bolo *bratstvo a jednota*.

Práve v Deň republiky, teda 29. novembra 1949 program začalo vysielať Rádio Nový Sad a v rámci neho aj vysielenie v slovenskom jazyku. Rádio Nový Sad v roku 1949 odštartovalo s programami informatívneho, umeleckého, hudobného, zábavného a vzdelávacieho charakteru, a to v piatich jazykoch – srbochorvátskom, maďarskom, slovenskom, rumunskom a rusínskym jazyku, čo v tom čase predstavovalo veľkú spoločenskú a kultúrnu udalosť vo Vojvodine.

„Táto udalosť mala silnú ozvenu aj mimo našich hraníc. Pre všetky národy a národnosti Vojvodiny to bolo veľkou výhodou v materinskom jazyku prostredníctvom rozhlasových vln prijať rýchle a hodnoverné informácie o dianiach v našej krajine a vo svete a získať nové poznatky.“²¹

V citovanej literatúre sa tiež píše aj o prvých členoch redakcie slovenského programu novosadského rozhlasu, a boli to: Ján Grňa ako vedúci redakcie, tiež Samuel Miklovic, novinár, ev. farár Juraj Struhárik a Anna Džigurská ako hlásatelia, Anna Labátová, pisárka. Ľudovú hudbu zabezpečoval Juraj Ferik st., vtedy profesor na petrovskom gymnáziu.

V prvých rokoch sa redakcia rozrastala a svoje zloženie menila. Po odchode Samuela Miklovica do redakcie prišiel Samo Sklabinský a za ním aj Jozef Šipek, ako aj Anna Ďurčoková (Makanová) a ďalší (Forgáč, 2009: 27 – 28).

²¹ Na vlnách jubilea/zborník príspevkov k šesťdesiatemu výročiu založenia novosadského rozhlasu a jeho slovenskej redakcie/zostavil Miroslav Forgáč (2009: 15)

Prvá schéma programu po slovensky vyzerala takto:

Streda 30.11.1949 – Správy, 10 min. – Vysielanie pre dedinu, 30 minút
Štvrtok 1.12. – Správy, 15 min.
Piatok 2.12 – Správy, 10 min. – Zahraničnopolitický komentár, 15 min.
Pionierske vysielanie, 15 min.
Sobota 3.12 – Správy, 20 min.
Nedeľa 4.12 – Správy, 10 min., Prednáška, 20 min.
Pondelok 5.12 – Správy, 10 min., Kultúra – literatúra, 20 min.,
Mládežnícke vysielanie, 20 min.
Utorok 6.12 – Správy, 15 min., O socialistickej výstavbe, 15 min.
Streda 7.12 – Správy, 10 min., Pre dedinu, 30 min., Národná technika 15 min. (Forgáč, 2009:29).

Od prvej vysielacej schémy a prvých dní slovenskej redakcie Rádia Nový Sad uplynulo už 75 rokov, menili sa hranice, menili sa názvy krajiny, v ktorej sme žili, dokonca sa menila aj štruktúra pôsobenia a podnikania samej Rádio-televízie Vojvodiny (RTV). Bez ohľadu na všetko sa z reproduktorov rádioprijímačov a v súčasnosti aj online, čiže prostredníctvom internetu neustále z programu Rádia Nový Sad ozýva aj slovenčina. Spolu s ostatnými kolegami z novosadského rozhlasu od novembra roku 2020, aj rozhlasová redakcia v slovenskom jazyku pôsobí a svoj program vysiela z novovytvoreného budovy Rádio-televízie Vojvodiny na Mišeluku pri Novom Sade, ktorá sa nachádza fakticky na základoch niekdajšej budovy Televízie Nový Sad, ktorá bola zbombardovaná v roku 1999. Do tej chvíle sa novosadský rozhlas nachádzal v budove v samom strede Nového Sadu, na ulici Ignjata Pavlasa.

Keď sa odsunieme od historického kontextu, ktorý je predsa na takýto článok nevyhnutný, aby sa jasne predstavila téma, a presunieme sa na súčasnosť, najprv treba poznamenať, že je ťažko vypátrať kvantitatívne ukazovatele o počúvanosti programu v slovenskej reči, ale kvalitatívne údaje, ktoré získame v priamom kontakte s poslucháčmi, ktoré sú v práci novinárov veľmi dôležité a významné, zatiaľ potvrdzujú, že máme stabilné publikum a že aj v súčasnej dobe program Rádia Nový Sad v slovenskej reči má veľký význam pre príslušníkov slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku. Predsa, získaný bol interný kvantitatívny údaj zo služieb v samotnej RTV, v ktorom vedenie informovalo o tom, že za posledné zhruba ročné obdobie počúvanosť programu v slovenskej reči stúpila o 300 percent, predovšetkým pre *Otvorené štúdio*, ktoré sa v momente vzniku tohto článku v rámci programu novosadského rozhlasu v slovenskej reči vysiela každý utorok a štvrtok. O samom koncepte a štruktúre tohto vysielania ešte podrobnejšie bude písané.

Inak, program novosadského rozhlasu v slovenskom jazyku sa vysiela v rámci tretieho programu Rádia RTV – predpoludním od ôsmej do desiatej hodiny, popoludní od pätnástej do osemnástej hodiny (popoludní v sobotu od 14.45 h do 18.00 h, v nedeľu od 15.30 h do 17.30 h). Keď sa spočítajú minúty a sekundy, prichádza sa k číslu cca 8 800 až 9 000 minút programu mesačne, z čoho je najmenej tretina hovorené slovo – autorské príspevky, príspevky vzťahujúce sa na politicko-spoločenské udalosti, reportáže, komentáre a podobne.

Ako pokrajinský verejný mediálny servis si novosadský rozhlas splňa zákonné povinnosti – informuje, zabáva a vzdeláva, čo potvrdzujú aj samotné tematické vysielania. Predpoludňajší blok je kolážového rázu, striedajú sa správy, čiže informatívna zložka a autorské príspevky.

Popoludňajší vysielač blok tiež poznačujú správy, potom tematické vysielania – v pondelok sa od 15.05 h do 17.00 h (čiže po päťminútovom prehľade správ) vysiela Rádio šport (športové témy), v utorok sa od 15.05 h do 17.00 h vysiela Kronika našich osád (komunálne témy v slovenských prostrediach, činnosť združení, spolkov, organizácií a podobne), v stredu sa od 15.05 h do 16.00 h vysiela hudobná relácia, potom sa od 16.00 h do 17.00 h vysiela mládežnícke vysielanie In teen. Vo štvrtok sa v termíne 15.05 h – 17.00 h vysiela relácia Súzvuky (literatúra, kultúrne podujatia, výstavy, vzdelávanie a podobne), kým sa v piatok v termíne 15.05 h – 17.00 h vysiela relácia Z každého rožka troška (rôzne pestré témy). V sobotu v popoludňajšom vysielačom termíne je na programe relácia Kaleidoskop, v ktorej sa predstavujú profily ľudí z rôznych oblastí a zároveň si poslucháči môžu zvoliť aj hit vysielania. V nedeľu sa v popoludňajšom termíne vysielajú rozhlasové hry pre dospelých.

Okrem spomenutých vysielaní treba spomenúť aj vysielania Envirosféra a Aspekty, ktoré sa vysielajú v sobotu (vysielania z oblasti ochrany životného prostredia a z oblasti rodovej rovnosti) a v nedeľu predpoludním sa vysielajú Vysielanie pre dedinu (poľnohospodárske témy), Pohľady k výšinám (náboženské vysielanie), ako aj Vysielanie pre deti. Nezabudnime ani na nočný hudobný a hraný program, ktorý sa vysiela v noci z utorka na stredu a zo soboty na nedeľu.

Na základe všetkého spomenutého bolo návrhom aktuálneho zodpovedného redaktora Miroslav Gašpara, potom ako sa v júli 2023 dostal na tento post, svojrázne zaktualizovať program a ponúknuť dynamickejší spôsob, ako poslucháčom predstaviť témy, ktoré sa spracúvajú. Tak vzniklo spomenuté *Otvorené štúdio* – živé vysielanie v rámci predpoludňajšieho programu, ktoré mapuje denné aktuálne témy, o ktorých sa moderátorská dvojica či trojica odborne a stručne zdieľa. Doň sa zapájajú odborníci z jednotlivých oblastí a v závislosti od toho, aká téma sa v daný deň rozoberá. Zároveň sa do otvoreného štúdia ozývajú aj sami poslucháči – buď volajú a priamo sa zapájajú do programu, alebo svoje správy a komentáre píšú na Viber. Práve tento koncept, na základe interných údajov, zabezpečil spomenutú značne vyššiu počúvanosť a preto je povinnosťou a zodpovednosťou realizačného tímu tohto vysielania ďalej takto pokračovať. Okrem toho, že moderátori v rámci *Otvoreného štúdia* mapujú určité témy, neustále vyzývajú poslucháčov, aby témy na spracovanie stále sami navrhovali, čím sa dosahuje stále lepšia interakcia s publikom.

Ako dôležitý prvok v rámci svojej produkcie redakcia novosadského rozhlasu v slovenskej reči považuje aj produkciu rozhlasových hier tak pre deti, ako aj pre dospelých. Tak v aktuálnom roku, po päťročnej prestávke, bola nahraná a realizovaná rozhlasová hra pre deti a tínedžerov autorky Márie Kotvášovej Jonášovej *Supermama*. Rozhlasová premiéra bolo 30. júna bežného roka, ale predtým bola aj prezentácia rozhlasovej hry v Média stredisku RTV, keď sa jej zúčastnili autorka, režisérka, herecký tím, skladateľ, ale aj žiaci Základnej školy Ľudovíta Štúra v Kysáči. Dozvuky boli na vysokej úrovni, čo redakciu dodatočne podnietilo na ďalšie projekty, ktoré by realizované mali byť v budúcom roku. Aj tento prvok, čiže priamy kontakt na tvári mieste a na pôde RTV s poslucháčmi a potenciálnymi konzumentmi programov je tiež v súčasnej dobe veľmi dôležitý a podobné promócie nebudú chýbať ani do budúcnosti.

O čulej a veľmi aktívnej práci redakcie novosadského rozhlasu v slovenskej reči aj v aktuálnom roku svedčia početné sledované udalosti – rôzne podujatia, prehliadky, festivaly, sympóziá, dielne, workshopy, tréningy, ako aj športové akcie. Samozrejme, s osobitným dôrazom a vážou sa sledujú celomenšinové podujatia, ktoré sa vzťahujú na celkovú komunitu vojvodinských Slovákov.

Zoznam je dlhý a začína sa už v januári, po sviatkoch, ktorý veľmi často poznačuje otvorenie tradičného podujatia Slovenského vydavateľského centra z Báčskeho Petrovca Zima s knihou. A potom už pribúdajú februárové gastronomické podujatia v Báčskom Petrovci a Bielom Blate, sledoval sa Deň materinského jazyka v Kovačici, Novosadský knižný veľtrh, festival DIDA v Pivnici, Dni Petrovca, republikové súťaže zo slovenského jazyka, folklórny festival Tancuj, tancuj..., detský folklórny festival Zlatá brána, detský divadelný festival 3xĎ, Literárne snemovanie, matičný turnaj v malom futbale, Slovenské národné slávnosti, Zlatý kľúč, ako aj ďalšie početné podujatia. Rovnako tak sa sledovať budú aj tie udalosti, ktoré sú pred nami do konca aktuálneho roka – Divadelný vavrín, Stretnutie v pivnickom poli, Letí pieseň, letí a ďalšie.

Ešte raz treba podčiarknuť fakt, že pokrajinský verejný mediálny servis a slovenská redakcia novosadského rozhlasu majú dobrú a pozoruhodnú spoluprácu s inštitúciami vojvodinských Slovákov – s Národnostnou radou slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku, tiež s Novinovo-vydavateľskou ustanovizňou Hlas ľudu, s Ústavom pre kultúru vojvodinských Slovákov, Múzeom vojvodinských Slovákov. Spolupracuje sa a sledujú sa aktivity na Gymnázium Jána Kollára so žiackym domovom v Báčskom Petrovci, s Gymnázium Mihajla Pupina v Kovačici, tiež s Katedrou slovakistiky Filozofickej fakulty Univerzity v Novom Sade, so základnými školami s vyučovacím jazykom slovenským, športovými kolektívami atď.

Celá redakcia, tí, ktorí v nej pracujú, ale aj tí, ktorí v nej boli v minulosti, môžu a musia byť hrdí aj na to, že v roku 2024 unikátny produkt slovenskej redakcie Rádia Nový Sad a samotnej RTV – Rozhlasová súťaž mladých recitátorov bude zorganizovaná už päťdesiatykrát. V roku 2023 na nej vystúpilo takmer 60 recitátorov a veríme, že na polstoročnej súťaži bude aj viac milovníkov krásneho hovoreného slova.

Aktuálne v redakcii novosadského rozhlasu pôsobí 17 novinárov či redaktorov. Dostávame sa ku menej peknej skutočnosti, ktorú je tiež potrebné osobitne podčiarknuť – z úhrnného počtu angažovaných novinárov a redaktorov je 12 zamestnancov zamestnaných na trvalo, kým piati novinári sú zamestnaní dočasne. Tento fakt je pre samotné fungovanie redakcie veľmi dôležitý a preto vedenie RTV neustále informujeme o tom, že je potrebné, v súlade s možnosťami a zákonnými predpismi, riešiť aj status osôb, ktoré sú, ako je spomenuté, zamestnané dočasne. Túto situáciu treba riešiť v prospech ľudí v redakcii, ktorí sú absolútne nevyhnutní pre nehatené realizovanie programu, na čo neustále upozorňujeme aj patričné služby. Porozumenie bolo a veríme, že ho budeme mať aj naďalej. Tiež treba mať na zreteli to, že nie ľahko je nájsť kvalifikovaného človeka, ktorý by sa rýchlo zvykol na prácu v rozhlasovom tíme, a preto nám je každý potenciálny kandidát veľmi významný.

A ak sa vrátíme ku programovým záležitostiam a súčasnému rozhlasu alebo rozhlasu 21. storočia, decentne treba povedať, že si dnes najväčšie komerčné rozhlasové stanice uvedomujú všetky trendy, preto sú dostupné na internete, ako aj na tzv. *social networks* a k tomu si ľahko možno stiahnuť aj ich aplikácie.

Prakticky si na ten spôsob dôkladne pestujú konzumentov svojich obsahov. Predovšetkým sa to vzťahuje na najpopulárnejšie rozhlasové stanice, ktoré tak lákajú aj rozhlasových novinárov, respektíve moderátorov. Zhodneme sa asi na tom, že dnes rozhlas ako médium síce nezanikol, ale v najväčšej miere stratil dve zo svojich najdôležitejších úloh: informovať a vzdelávať. Zostala funkcia pobavenia, ktorá agresívne „prešľapovala“ ďalšie spomenuté dve, pretože bola najlacnejšia na vysielanie.

V Srbsku sú stále len dve verejnoprávne stanice, a to Rádio-televízia Srbska a Rádio-televízia Vojvodiny, ktoré majú seriózny informatívny a vzdelávací program, no zároveň, aj (generálne pozerajúc) nižšiu počúvanosť. Preto aj pokrajinský verejný servis pestuje rozhlasové žánre, ktoré sú vo všetkých ostatných rádiách, ktorých je v Srbsku viac ako tisíc, úplne zanedbávané. V prvom rade preto, že príprava takéhoto rozhlasového obsahu si vyžaduje vedomosti, vzdelanie, novinárske schopnosti, kreativitu a profesionalitu. V tomto ohľade by aj rozhlas mal sledovať trendy – musí ísť za publikom, lebo publikum nepôjde za ním.

Mladší ľudia využívajú hudobné služby, pričom prieskumy nasvedčujú, že 27 percent ľudí počúva podcasty. Podcasty sú nová vec, takzvaný trend v digitálnom svete a svojrázne nahradili tú vzdelávaciu, alebo dokonca aj informatívnu zložku rozhlasu – ponúkajú široké spektrum tém a tak si zákazníci majú možnosť vybrať obsah, ktorý ich baví a zaujíma. Týmto smerom sa pomaly, ale predsa uberá aj slovenská redakcia novosadského rozhlasu.

Na záver možno len spomenúť aj dobrú spoluprácu so Slovenskou televíziou a rozhlasom, s inštitúciou, s ktorou je od skôr podpísaná aj dohoda o spolupráci.

Takže, slovenská redakcia Rádía Nový Sad na nachádza na akomsi rozmedzí medzi tradičným a súčasným, ale sa jej aj v tomto kontexte dobre balansuje. V dobe digitálnej a v čase ChatGPT a AI je ťažko predpovedať, čo je pred nami, ale jedno je isté – pre slovenskú komunitu vo Vojvodine slovenská redakcia Rádía Nový Sad zohráva jednu z najvýznamnejších úloh.

**Katarína MOSNÁKOVÁ
BAGLAŠOVÁ**

zástupkyňa šéfredaktora
Slovenského svetového kalendára,
Slovenská republika

Slovenský svetový kalendár – príklad synkretizácie

Slovákov žijúcich v zahraničí

„Spoločná minulosť, rozosiata prítomnosť a neurčitá budúcnosť sú dostatočné dôvody – dať vedieť o sebe. Na počiatku bolo Slovo... ono trvá a dúfame, že ešte dlho zotrvá. Tento kalendár má za úlohu slovenské slovo udržať a priblížiť, zhromaždiť na jednom mieste. Lepšie poznajúc seba, ľahšie sa zachováme. Ľahšie zachováme naše Slovo ako Slováci. Ľahšie zachováme našu reč a vlastné bytie. Slovenské slovo je prítomné v celom svete, od Austrálie až po Ameriku. Naša nová ročenka má za úlohu uložiť ho, na dnes a na zajtra, pre prítomnosť a pre budúcnosť.“²²

Slová šéfredaktora Slovenského svetového kalendára Vladimíra Valentíka z úvodníka tohto periodika ešte v roku 2016 v niekoľkých vetách zhrnuli podstatu zachovania identity zahraničných Slovákov. Bola to myšlienka spájania. Spájania krajanov prostredníctvom písaného slova. Odvtedy ubehlo už takmer desať rokov a veľmi nás teší, že kalendár naplňa svoje poslanie a je jedným z príkladov synkretizácie Slovákov žijúcich v zahraničí, o čom bola aj hlavná téma stálej konferencie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSZZ) 2024 – Spájanie pre budúcnosť.

Slovenský svetový kalendár vznikol podľa vzoru národných, resp. ľudových kalendárov, ktoré boli v minulosti jedným zo základných zdrojov poučenia a najrozšírenejšou a najobľúbenejšou knihou medzi pospolitým ľudom na Slovensku. Podobne boli tieto periodiká obľúbené aj medzi zahraničnými Slovákmi a o tom svedčí už aj fakt, že sa vydávali v početných krajinách sveta, akými sú Argentína, USA, Kanada, Austrália, Ukrajina, Maďarsko, Rumunsko a Srbsko. Začali sa vydávať koncom 19. storočia, najmä boli populárne v 20. storočí a niektoré z nich si aj dodnes zachovali svoju periodicitu. Priazeň si získali v prvom rade svojím rozmanitým obsahom (zverejšňovali sa v nich príspevky na rôzne témy, od vedeckých a odborných článkov, cez populárne príspevky, až po umelecké texty), prístupnosťou pre rôzne vekové kategórie a predovšetkým poslaním, ktoré v kontexte

²² VALENTÍK, Vladimír: Slováci vo svete na jednom mieste. In: Slovenský svetový kalendár: Slovenský kultúrny klub v Srbsku 2016. s. 3.

zahraničných slovenských kalendárov bolo pestovanie slovenského jazyka, zachovávanie kultúrnych a iných tradícií a povzbudzovanie národnej identity.

Základným zdrojom na výskum kalendárov na Slovensku je Bibliografia slovenských a inorečových kalendárov 1701 – 1965, ktorá bola publikovaná v roku 1984. Dielo obsahuje tlačenú produkciu kalendárov na území bývalého Československa, ale aj v zahraničí, najmä v Maďarsku. V rozpätí viac ako dvesto rokov je v nej zaznamenaných 379 slovenských a 403 inorečových titulov kalendárov. Zostavovateľky sú Mária Kipsová, Tatiana Vančová a Želmíra Gešková.²³ Výskumom kalendárov pozornosť venoval aj literárny vedec a bibliograf Peter Liba a početné príspevky o kalendároch v kontexte dejín knižnej kultúry napísala Želmíra Gešková. V roku 2015 z Kabinetu retrospektívnej bibliografie Univerzitnej knižnice v Bratislave vyšiel zborník prác *Fragmenty z kultúrnej histórie v kalendároch*,²⁴ ktorej cieľom je priblížiť dôležitosť knižných kalendárov v dejinách kultúry a vzdelanosti na Slovensku.

O kalendároch zahraničných Slovákov, najmä o jednotlivých ročníkoch kalendárov možno čítať parciálne vo viacerých krajanských periodikách. Na jednom mieste zhrnúť informácie o tejto problematike sa čiastočne podarilo Čabianskej organizácii Slovákov – Domu slovenskej kultúry, ktorá pri príležitosti osláv 90. výročia založenia Čabianskeho kalendára v Maďarsku a Národného kalendára v Srbsku, usporiadala konferenciu na tému Slovenské ľudové kalendáre. Konferenciu organizovala kultúrna dejateľka Anna Ištvánová a príspevky z konferencie vyšli nie v podobe zborníka, ale v podobe Svetového kalendára Slovákov na rok 2011²⁵ (redaktorka Anna Ištvánová a zodpovedná redaktorka Alžbeta Hollerová-Račková). Okrem bežných kalendárových tém svoje miesto si našli aj príspevky o slovenských kalendároch v zámorí (Ľubica Bartalská), Národnom kalendári v Srbsku (Vladimír Valentík), Čabianskom kalendári (Tünde Tušková), o 60-ročnom Našom kalendári (Alžbeta Hollerová-Račková), Pazovskom kalendári (Miroslav Demák), ako aj o slovenských kalendároch vydávaných v zahraničí v knižniciach na Slovensku (Gabriela Hamranová).

Práve táto publikácia bola pohnútkou na založenie Slovenského svetového kalendára, ktorý vychádza od roku 2016 v Báčskom Petrovci v Srbsku. Redakcia kalendára vydávaním takéhoto periodika nadviazala na bohatú tradíciu vydávania národných kalendárov nie len na Slovensku, ale aj v slovenskom zahraničí. Pridal sa tak ku kalendárom, ktoré dodnes vychádzajú v krajanskom svete, ako sú napr. kalendáre v Srbsku: *Národný kalendár* (založený v roku 1920), *Pazovský kalendár* (2002) a *Kovačický kalendár* (2020). V Maďarsku je to *Čabiansky kalendár* (založený 1948 a obnovený 1991) a *Náš kalendár* (1950). V Amerike do dnešných čias pretrvalo vydávanie *Kalendár – Almanac National Slovak Society of the USA for Year of...* určený pre potomkov Slovákov v USA a slovenčina sa v ňom vyskytuje už iba ojedinele.²⁶ Ostatné kalendáre, ktoré vydávali Slováci v zahraničí, prerušili svoju periodicitu.

²³ KIPSOVÁ, Mária – VANČOVÁ, Tatiana – GEŠKOVÁ, Želmíra. *Bibliografia slovenských a inorečových kalendárov 1701 – 1965*. Martin: Matica slovenská, 1984. 823 s.

²⁴ PEKAŘOVÁ, Katarína. *Fragmenty z kultúrnej histórie v kalendároch*. Bratislava: Univerzitná knižnica, 2015, 188 s.

²⁵ HOLLEROVÁ-RAČKOVÁ, Alžbeta – IŠTVÁNOVÁ, Anna (eds.). *Svetový kalendár Slovákov na rok 2011*. Békešská Čaba: Čabianska organizácia Slovákov – Dom slovenskej kultúry, 2011, 127 s.

²⁶ HARMANOVÁ, Gabriela: Slovenské kalendáre vydávané v zahraničí v knižniciach na Slovensku. In *Svetový kalendár Slovákov na rok 2011*, Békešská Čaba: Čabianska organizácia Slovákov – Dom slovenskej kultúry, 2011, s. 49.

Hovorili sme o nich podrobnejšie na stálych konferenciách organizovaných Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ale aj na konferencii Periodiká v minulosti a súčasnosti v Univerzitnej knižnici v Bratislave v roku 2017. Príspevky boli publikované, a preto sa už k tejto téme nebudeme vracat’.

Poslaním Slovenského svetového kalendára je prispieť k prezentácii dejín, kultúry a všeobecne života krajanov roztrúsených v rôznych kútoch sveta, podporiť vzájomnú spoluprácu, nadviazať kontakty a v neposlednom rade aj vytvoriť platformu, ktorá prezentuje príklady dobrej praxe v zachovávaní, rozvoji a zveľaďovaní slovenského jazyka, slovenských tradícií, identity a integrity krajanovských komunít vo svete. Koncepciu ročenky tvoria rubriky *Kalendárium*, *Slováci vo svete*, *Krajanovia na Slovensku a Krajanová téma*. Najrozsiahlejšia je druhá rubrika, ktorá prináša informácie o dejinách, spolkovej činnosti, o školách, kultúre, tradíciách a všeobecne o živote Slovákov žijúcich v zahraničí. Spolupracujeme so Slovákami z viac ako 30 krajín sveta: Argentína, Austrália, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Cyprus, Česká republika, Čierna Hora, Čína, Ekvádor, Francúzsko, Chorvátsko, India, Írsko, Kanada, Libanon, Luxembursko, Maďarsko, Malta, Mexiko, Nemecko, Poľsko, Rakúsko, Rumunsko, Srbsko, Španielsko, Švajčiarsko, Švédsko, Taliansko, Ukrajina, USA a Veľká Británia.

Veľmi dôležitou zložkou projektu Slovenský svetový kalendár je jeho elektronický archív. Webovú stránku www.slovenskykalendar.com redakcia spustila 5. júla 2017, v Deň zahraničných Slovákov za účelom digitálnej prezentácie a dokumentovania obsahov každého ročníka kalendára, ale aj vytvorenia možnosti na jeho objednávku či na komunikáciu s redakciou, výmenu názorov, skúseností a praktických znalostí. Zverejňovaním jednotlivých príspevkov z kalendára sa postupne formuje elektronická databáza o živote Slovákov žijúcich v zahraničí. Navyše sa tu zverejňujú recenzie na kalendár zverejnené na Slovensku a v periodikách zahraničných Slovákov, ako aj správy z aktuálnych dianí ohľadom Slovenského svetového kalendára.

Aké sú silné a slabé stránky tohto projektu, resp. aké výzvy nás očakávajú, môžeme si pozrieť z predloženej SWOT analýzy:

S (silné stránky) - vysoká profesionálna úroveň redakcie - veľká databáza kontaktov - kvalitné príspevky - pravidelná podpora ÚŠZZ - vnútorná motivácia spolupracovníkov	W (slabé stránky) - úzky kruh interných spolupracovníkov - nízky rozpočet - nedostatočná prezentácia - menej atraktívna vizuálna identita
O (príležitosti) - inšpirácia pre nové projekty – spájanie - rozšírenie redakcie (online práca) - formovanie elektronickej databázy - potenciál pre vytvorenie reprezentatívneho projektu Slovákov žijúcich v zahraničí	T (ohrozenia) - destabilizácia redakcie - nezáujem o spoluprácu v radoch zahraničných Slovákov - zánik finančnej podpory ÚŠZZ

K popisu silných stránok doplníme iba to, že profesionálnu úroveň redakcie zabezpečuje z jednej strany šéfredaktor Vladimír Valentík, ktorý je svojimi skúsenosťami vo vydavateľskej a publikačnej činnosti, ale aj rozhlľadom v krajanskej problematike azda najlepšou voľbou na riadenie takéhoto projektu. Z druhej strany je tu sieť dopisovateľov a spolupracovníkov zo sveta, ktorí sú vo väčšine prípadov novinári, redaktori, vedúci vrcholných inštitúcií Slovákov vo svete, alebo aj pedagógovia a vedúci súborov, ktorí buď pripravujú príspevky, alebo odporúčajú témy a autorov v jednotlivých krajinách. V tomto kontexte treba vyzdvihnúť najmä Jarmilu Buchovú z Nemecka, Luciu Kubicovú z Talianska, Milicu Majerikovou-Molitoris z Poľska, Zuzanu Fodorovú z Francúzska, Michala Speváka z Čiernej Hory, Ingrid Žalnevú z Rakúska, Jozefa Starostu a Paula Stacha z Kanady, Imra Fuhla z Maďarska, Sandru Kralj Vukšić z Chorvátska, Pavla Hlásznika z Rumunska atď. Práve títo ľudia zaručujú kvalitný obsah a neustále rozširujú databázu kontaktov. Oni sú aj dôkazom, že silnou stránkou Slovenského svetového kalendára je aj silná vnútorná motivácia, bez ktorej by sme azda o takomto projekte nemohli ani uvažovať. Patrí im za to veľký obdiv a veľká vďaka.

Ako slabé stránky sme o. i. uviedli nízky rozpočet a v súvislosti s tým aj nedostatočnú prezentáciu a menej atraktívnu vizuálnu identitu. Kalendár síce má od začiatku veľmi významnú podporu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ale keďže presahuje rámec jednej slovenskej menšiny v jednom štáte a týka sa teda všetkých Slovákov vo svete, spravidla býva ako projekt v iných krajinách než na Slovensku zamietnutý. Na Slovensku zasa nevieme zabezpečiť iné zdroje financovania (napr. z Fondu na podporu umenia), keďže sa projekt zameriava výlučne na krajanskú problematiku. Z toho dôvodu kalendár nemôže byť adekvátne odprezentovaný v jednotlivých komunitách vo svete, aj jeho prezentácia na sociálnych sieťach a webovej stránke je nedostačujúca. Publikácia nemôže byť tlačená plnofarebne a ani si dovoliť mať modernejší a lákavejší dizajn.

Príležitosť pri vydávaní Slovenského svetového kalendára je skutočne veľá. On od začiatku bol a je projekt, ktorý spája. Ako taký môže inšpirovať na novú spoluprácu krajanov a môže byť zdrojom rôznych príkladov dobrej praxe, ktorí motivujú do ďalšej činnosti na poli zachovávaní a rozvoja slovenskej identity vo svete.

Z ohrození, ktoré sme v SWOT analýze uviedli, najpálčivejšiu otázku nastoľuje možná destabilizácia redakcie a prerušenie podpory z ÚŠZZ. Obávame sa, že bez týchto dvoch položiek projekt ako taký nebude možné realizovať. Rovnako je ohrozením aj nezáujem o spoluprácu v radoch zahraničných Slovákov. Veríme, že tieto uvedené možné ohrozenia zostanú iba na papieri, na úrovni predpokladu.

Z uvedeného vyplýva, že je pri takomto projekte dôležité udržiavať si dobré vzťahy a chrániť a pestovať vyššie uvedenú vnútornú motiváciu dopisovateľov a spolupracovníkov, aby Slovenský svetový kalendár aj naďalej bol príkladom synkretizácie krajanov. Veríme, že sa nám to spoločne aj v nadchádzajúcich rokoch podarí. Lebo je to kalendár všetkých nás. O nás a pre nás.

Agata JEDRZEJCZYK
 šéfredaktorka
 Slovenského mesačníka Život,
 Krakow, Poľsko

Včera, dnes a zajtra krajského časopisu Život

Časopis Život je periodicky vychádzajúcou slovenskou tlačovinou v Poľsku. Dňa 15. júna 2024 uplynulo 66 rokov od vydania prvého čísla spomínaného kultúrno-spoločenského časopisu, venovaného problematike slovenskej národnostnej menšiny žijúcej v Poľsku. Je to periodikum prezentujúce úspešnú kontinuitu slovenskej tlače mimo územia Slovenskej republiky.

K päťdesiatemu výročiu existencie Života oravský rodák z Jablonky, básnik František Kolkovič²⁷ napísal báseň *Jubilujúci Život*, ktorá je vyjadrením nielen čitateľskej pochvaly, ale aj zmyslu tvorby tohto časopisu:

*Naša veľká láska je Život
 ten ozajstný aj ten na čítanie.
 Tol'ko v ňom radosti i clivôt
 vždy z neho aj elán vanie.*

*Život je ako štyri ročné doby,
 opíše plušte, búrky i horúčavy.
 Jasným slovom tmy nám zlobí
 rodným jazykom aj radosť spraví.*

Obr1 Obálka časopisu č. 6/2008 pri príležitosti
 50. výročia existencie časopisu

*Život je ako maľované zátišie,
 šťastie s ním trpezlivo čaká na teba.
 Nejednu správu redaktorka napíše.
 Chutnať ho treba ako krajec chleba.*

*Život je môj i tvoj. Život je náš!
 V ňom zrkadlia sa naše bolesti i radosť,*

²⁷ František Kolkovič (8. október 1937 Jablonka – 6. jún 2012 Szczawnica) rodák z Jablonky na Orave; básnik, maliar, pedagóg, neúnavný propagátor časopisu Život a podporovateľ slovenských aktivít venovaných deťom a mládeži v Poľsku. K päťdesiatemu výročiu časopisu Život napísal peknú báseň s názvom *Jubilujúci Život*. Autor ju osobne predniesol počas jubilejných osláv Života v júni 2008 v Jablonke na Orave.

ktoré pri čítaní rozoznáš.

Ved' času na Život každý má dost'.

Ako uviedol Ľudomír Molitoris, generálny tajomník Ústredného výboru Spolku Slovákov v Poľsku: „*Pre Spolok Slovákov v Poľsku je teda mesačník Život nástrojom, ktorý dovoľuje realizovať ciele obsiahnuté v jeho stanovách a jeho široko chápanom spoločenskom poslaní. Týmito cieľmi okrem iného je: združovanie členov slovenskej národnostnej menšiny, obrana ich národných, kultúrnych, náboženských a spoločenských záujmov, kultivovanie a rozvíjanie slovenskej menšinovej kultúry, organizovanie a rozvíjanie slovenského ochotníckeho umeleckého hnutia, zabezpečovanie podmienok pre vyučovanie slovenského jazyka školskej mládeže, rozvíjanie slovenského čitateľstva a všestranné podporovanie kultúrneho vývinu slovenskej národnostnej menšiny žijúcej v Poľsku*“.²⁸

Existencia tohto periodika v súčasnosti znamená, že Život aj po 66 rokoch od svojho vzniku dokáže uspokojiť záujmy a požiadavky svojich čitateľov, čo je veľmi dôležité. Je pre nich zdrojom informácií, nielen o krajanstvom hnutí a jeho radoostiach a starostiach, ale prináša aj fakty z diania na Slovensku, histórie, literatúry a populárno-vedecké články z rôznych oblastí. Ponúka čitateľom priestor na vyjadrovanie svojich názorov a zároveň je pevným putom spájajúcim roztrúsených po celom svete krajanov.

Pozrime sa bližšie na podmienky, v akých sa rodila myšlienka vzniku časopisu, ktorý je spájacím článkom pre Slovákov v Poľsku a akou cestou sa uberal od svojho vzniku až podnes.

Život a jeho premeny

Začiatky Života úzko súvisia so začiatočnými spolkovými organizačnými a zakladacími aktivitami po skončení druhej svetovej vojny na území Spiša, Oravy, v Husinci, Kudove, Lubline, Ciepliciach, Krakove, aj keď jeho prvé číslo vyšlo až v roku 1958, čiže desať rokov po založení organizácie združujúcej Slovákov a Čechov v Poľsku. V tom čase bol obmedzený prístup k slovenskej i českej tlači, a preto sa v krajanoch zrodila myšlienka vydávať vlastný časopis, ktorý by im zaistil permanentný styk s písaným slovenským a českým slovom. „*Potreba čítať v rodnom jazyku a predovšetkým potreba oficiálnej tlačovej tribúny, ktorá by verejne hlásala záujmy, požiadavky menšiny vyústila do návrhu na vydávanie vlastného časopisu*.“²⁹ Táto myšlienka patrila na schôdzach miestnych skupín k základným, neustále nastoľovaným požiadavkám, popri slovenskom školstve, rešpektovaní národnostných práv či bohoslužbách v materinskom jazyku.

Žiaľ, pomery, ktoré boli vtedy v Poľsku, nedovoľovali národnostným menšinám nárokovať si akékoľvek práva. Preto aj myšlienka o vlastnom časopise musela na isté obdobie ustúpiť do úzadia. Opätovne ožila v roku 1956, keď sa spoločensko-politická situácia o niečo zlepšila. Požiadavka vydávať vlastný časopis bola po prvýkrát výrazne sformulovaná na prvom zlučovacom zjazde spolkov združujúcich Slovákov a Čechov v marci 1957, kedy bola založená celoštátna *Spoločnosť kultúrno-sociálna Čechov a Slovákov v Poľsku* (SKSČaS),

²⁸ MOLITORIS, Ľ.: Súčasný vydavateľské problémy časopisu Život, orgánu Spolku Slovákov v Poľsku. In: *Almanach Slováci v Poľsku VI*. Zost.: Ľ. Molitoris, Krakov : Spolok Slovákov v Poľsku, 1999, s. 13.

²⁹ SURMA, D.: Život – orgán Kultúrnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku. In: *Almanach Slováci v Poľsku VI*. Zost.: Ľ. Molitoris, Krakov : Spolok Slovákov v Poľsku, 1999, s. 43.

ktorej predsedom sa stal Adam Chalupec,³⁰ potomok dávnej drotárskej emigrácie zo Slovenska.

Práve pri príležitosti zjazdu vyšiel cyklostylovaný bulletin nazvaný *Krajanský život*, ktorý je považovaný za predchodcu dnešného Života. Vydal ho v Krakove 9. marca 1957 prípravný výbor *spoločnosti* a bol venovaný predovšetkým zjazdovej problematike. Obsahoval však aj výzvu ku krajanom, aby sa prihlasovali za predplatiteľov časopisu, ktorý *spoločnosť* plánuje vydávať, ako aj pomáhali pri jeho doručovaní: „*Krajanovia, chceme mať svoje noviny tlačené v slovenskom a českom jazyku. Musíte nám však v tom pomôcť svojou spoluprácou, kolportovaním novín. Nemôže byť v Poľsku ani jedna slovenská a česká rodina, ktorá by nebola odberateľom nášho časopisu. Treba pamätať, že o tom, že vydávanie novín záleží od počtu predplatiteľov. Už teraz sa prihlasujte v svojich obvodných výboroch a miestnych skupinách na predplatiteľov našich novín.*

Chceme naše noviny nazvať „Krajanský život“. Napíšte nám, čo o tom súdite. Pište nám, čo si prajete, aby sa v našich novinách ukazovalo, píšete nám o svojom živote, svojich radoostiach a starostiach. Vyzývame všetky odbočky a miestne skupiny našej Spoločnosti, propagujte naše noviny, získavajte predplatiteľov. Naše heslo znie: Každý člen Spoločnosti kultúrno-sociálnej Čechov a Slovákov – predplatiteľ „Krajanského života.““³¹

Po zjazde sa predseda *spoločnosti* Adam Chalupec v mene Ústredného výboru SKSČaS obrátil na vtedajšie štátne orgány so žiadosťou o povolenie na vydávanie časopisu pre našu menšinu. Takýchto žiadostí bolo zaslaných viac, ale odpoveď na ne neprichádzala, preto sa do Varšavy vybrala delegácia krajanov zo Spiša a Oravy, ale aj tá sa vrátila bez povolenia, len s príslubom, že ich žiadosť bude dôsledne preskúmaná. Až koncom roka prišlo povolenie na jednorazové vydanie dvoch mimoriadnych čísel, tzv. bleskoviek, tentoraz už nazvaných *Život*. Obe šesťstranové čísla vyšli: január – február ako dvojčíslo a ďalšie v marci 1958 – pri príležitosti volieb do národných výborov a snemu Ľudového Poľska. Mali formát B3, rozsah 8 strán a boli vytlačené linotypom v Tlačiarňi Októbrovej revolúcie vo Varšave.

Boli to prvé vydavateľské aktivity Spoločnosti kultúrno-sociálnej Čechov a Slovákov v Poľsku, ktorej sídlo sa v tom čase nachádzalo vo Varšave. Tam aj začali klíčiť prvé úsilia nasmerované na slovenskú tlač. Prvé čísla Života, tzv. bleskovky, neboli ešte tým, čo si krajanovia želali, ale predsa to bol signál, ktorý im dával nádej, že ich túžba po vlastnom časopise sa možno splní. Konečne koncom marca 1958 prišlo dlho očakávané povolenie na vydávanie mesačníka pre naše menšiny – slovenskú a českú³² – v rámci poľského tlačového koncernu RSW „Prasa“ vo Varšave na ulici Smolnej. Svoje prvé sídlo mal Život v centre Varšavy pri Jeruzalemských alejách č. 47.

³⁰ Adam Chalupec (27. apríl 1923 Varšava – 14. máj 2002 Varšava) bol potomkom slovenských vyst'ahovalcov, spoluzakladateľom ilegálneho protifašistického Slovenského národného výboru vo Varšave, jedným zo zakladateľov a prvým predsedom Kultúrnej a sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku, prvým šéfredaktorom krajanského časopisu Život v rokoch 1958 – 1990. V roku 1985 mu bol udelený titul čestného predsedu Spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku. Za svoju prácu bol v roku 1965 ocenený Zlatým krížom za zásluhy PR a v roku 1968 Hrdinským krížom obrodu Poľska. Na Slovensku mu minister kultúry Slovenskej socialistickej republiky Miroslav Válek udelil čestný titul Zaslúžilý pracovník kultúry za dlhoročnú spoluprácu a zásluhy pri rozvoji kultúrnych stykov medzi ČSSR a PĽR. V roku 1973 mu Matica slovenská udelila pri príležitosti jeho 50. narodenin medailu Pamätník slovenskej kultúry. V roku 2023 sme si pripomenuli 100 rokov od jeho narodenia.

³¹ *Krajanský život* z 9.-10. marca 1957, s. 35.

³² Príspevky v českom jazyku boli v časopise Život uverejňované do roku 1995. Neskôr boli už len v slovenskom jazyku.

Začala sa práca spojená s vybavovaním formalít a súčasne bolo potrebné vyhľadať redaktorov a spolupracovníkov ovládajúcich slovenčinu, a okrem toho zabezpečiť tlačiareň, ktorá by mala slovenské písmená, čo nebolo jednoduché. Jednou z ťažších úloh bolo nájsť vhodné priestory pre redakciu vo Varšave, ktorá bola ešte stále vo výstavbe z vojnových trosiek. Na čelo celého organizačného úsilia sa postavil vtedajší predseda SKSČaS Adam Chalupec, neskorší dlhoročný (do roku 1990) šéfredaktor Života.

Vďaka úsiliu organizátorov³³ už po dvoch týždňoch, 14. apríla 1958, bola redakcia formálne založená. Na začiatku sa nachádzala v súkromnom byte A. Chalupca. Je neuveriteľné, že skoro po dvoch a pol mesiacoch, plných vybavovaní, hľadania pracovníkov a bez väčších finančných prostriedkov sa podarilo zredigovať a vydať prvé číslo Života, ktoré poputovalo 15. júna 1958 ku krajanom. V prvých výtlačkoch Života sa neuvádzalo zloženie redakcie. Po prvýkrát sa s týmto údajom stretneme až v dvojčíslí august – september 1958. Prvé uverejnené redakčné kolégium v dvojčíslí bolo nasledovné: Adam Chalupec (šéfredaktor), Emil Benčík (tajomník redakcie), Augustín Bryja, Ignác Nižnik, Lýdia Mšalová, Alena Matelová, Hana Svočíková, Julia Berli-Wdowicka (grafická redaktorka) a Bogusław Włodarski.³⁴

Od toho času Život prichádza pravidelne do krajských domácností už vyše polstoročia, s výnimkou jednej prestávky, ktorú zapríčinil vojnový stav v Poľsku v roku 1981, kedy práca redakcie bola na tri mesiace zastavená.

Netreba zdôrazňovať, že prvý výtlačok nášho časopisu vzbudil v krajanoch nesmiernu radosť a nádej, že konečne majú svoj vytúžený tlačový orgán v materinskom jazyku a prostredníctvom neho sa budú riešiť aj páľčivé otázky slovenskej národnostnej menšiny a na jeho stránkach budú môcť vyjadrovať svoje názory. Avšak túto radosť kalila obava, že sa môžu spoločensko-politické pomery zmeniť, a tým bude ohrozené vydávanie časopisu. Krajania boli odhodlaní urobiť všetko preto, aby si svoj časopis udržali. Dôkazom toho bol fakt, že na spomínanú výzvu ústredného výboru *spoločnosti* odpovedali doslova masovým predplatiteľským hnutím v každej obci na Spiši i Orave. Niektorí krajania si predplácali po päť, desať a viac exemplárov Života, aby týmto zaistili jeho rentabilnosť. Preto niekoľko prvých čísel vyšlo v dvadsaťtisícovom náklade.

Redakcia sa snažila pritiahnúť pozornosť čitateľov aj pútavými heslami, napr. „Začni život so Životom, hneď odteraz a nie potom“, „Všetkým tým, čo Život hlása, k srdciam mladých privráva sa,“ „Čítaj, propaguj, predplácaj Život!“

Keď po istom období vysvitlo, že vtedajšie stranické orgány vydali rozhodnutie o stálom vychádzaní Života a časopisov iných národnostných menšín, ktoré bude hrať štát, napätie a neistota sa pomaly vytratili. A keď už bolo samozrejmé, že krajania nemusia umelo zvyšovať počet predplatného, náklad Života sa zmenšil najskôr na 5 000 výtlačkov a potom na dlhé roky na 3 500 exemplárov.

³³ Jedným z organizátorov a podporovateľov myšlienky vzniku časopisu Život bol aj Miroslav Iringh „Stanko“, ktorý bol veliteľom 535. slovenskej čaty, aktívne sa zúčastňujúcej Varšavského povstania a predsedal Slovenskému národnému výboru vo Varšave v období II. svetovej vojny (1942 – 1945). Zároveň bol spoluorganizátorom Spoločnosti kultúrno-sociálnej Čechov a Slovákov v Poľsku (1957 – 1960).

³⁴ Život, 1958, č. 3 – 4, s. 16.

Vysoké počty odberateľov v jednotlivých obciach znamenali, že si krajanovia Život od začiatku veľmi obľúbili a mali záujem o jeho udržanie. Výbory miestnych skupín *spolku* si zobrali na zodpovednosť zabezpečovanie predplatného a udržanie stáleho počtu odberateľov. Ich členovia chodili po domoch a zbierali predplatné na celý rok. Neobišli v obci nikoho, takže vďaka nim časopis odoberala skoro každá rodina na Orave a Spiši. Predplácali si ho nielen slovenské, ale aj poľské rodiny. Mnohí objednávali tento časopis aj pre svojich príbuzných do iných oblastí Poľska i zahraničia – na Slovensko, do Čiech, Nemecka, USA a Kanady. Takto mal Život zabezpečený pomerne vysoký náklad po celý rok.

Zároveň vždy na záver kalendárneho roka bol vydávaný kalendár, ktorý bol súčasťou decembrového čísla, väčšinou jeho poslednou stránkou. Na začiatku bol kalendár dvojjazyčný slovensko-český. Od roku 1995 bol vydávaný už len v slovenskom jazyku. Neskôr to bol jednostranový kalendár Života dodávaný ako príloha k predplatnému a po niekoľkých desiatkach rokov, začiatkom tohto storočia, sa z toho vyvinul dvanásťstranový kalendár Života s obálkou, plnofarebný, ktorý čitatelia dostanú pri predplácaní Života na nasledujúci kalendárny rok. Kalendár obsahuje slovenské i poľské sviatky, dni pracovného pokoja, hody v jednotlivých obciach na Spiši a Orave, ako aj informácie spojené s oblasťami, kde žijú Slováci. Zároveň je zdrojom informácií o výročiach, osobnostiach krajanského hnutia, obciach, umeleckých zoskupeniach trajaďúcich slovenskú kultúru.

Onedlho po vzniku Života začala redakcia pravidelne organizovať výročné porady, na ktorých sa stretávali členovia výborov miestnych skupín, obvodných výborov a ústredného výboru *spolku*, dopisovatelia a spolupracovníci Života. Práve na týchto stretnutiach sa vyhodnocoval počet predplatného a plánovalo sa udržanie či rast predplatného v jednotlivých obciach na Spiši a Orave. Hostiteľom porady bola každý rok iná spišská alebo oravská obec. Porady Života, na ktorých sa stretáva ústredný výbor *spolku*, redakcia časopisu a doručovatelia sa, konajú dodnes. Prvá porada sa konala 25. júna 1959 v Jablonke pri príležitosti uplynutia jedného roka od začiatku vychádzania časopisu.

Dá sa povedať, že výročné porady boli a sú akoby malými zjazdmi, na ktorých sa popri plánovaní budúceho nákladu venoval a venuje priestor aj hodnoteniu Života. Krajanovia vyjadrovali svoje názory k obsahu, analyzovali ho, poukazovali na klady a zápory, navrhovali nové témy, rubriky. Redakcia si tieto cenné pripomienky brala i berie na vedomie a snaží sa ich uplatňovať v praxi. Okrem toho sa v rámci diskusie preberali otázky kultúrnej, spoločenskej a organizačnej činnosti miestnych skupín či obvodov. Rozprávalo sa aj o spolkových problémoch, ktoré nikdy nechýbali.

Krátko po založení časopisu, na jednej z porad vzniklo heslo: „*Život s krajanmi, krajanovia so životom*“. Vyjadruje ono spätosť redakcie s krajanmi, časté stretnutia, rozhovory a prítomnosť na významných podujatiach. Stalo sa to mottom porad a krajanských stretnutí až dodnes.

Dôležité z hľadiska rozvoja časopisu boli deväťdesiate roky minulého storočia, keď sa časopis dostal pod opateru Spolku Slovákov v Poľsku a stal sa jeho tlačovým orgánom. Avšak predchádzali tomu viaceré hektické spoločenské i politické zmeny v Poľsku. Výsledkom protimenšinových tendencií v totalitnej spoločnosti a cenzorským zásahom bol zaznamenaný najväčší pokles predplatného na časopis Život. Zároveň k tomu prispelo aj prechodné obdobie medzi komunizmom a rodiačimi sa demokratickými štruktúrami, pričom je potrebné zdôrazniť, že to bolo zároveň obdobie hľadania nových možností vydávania časopisu. „*Nové obdobie v živote a činnosti Kultúrno-sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku nastalo po 8. zjazde KSSČaS, ktorý sa konal v Krakove v dňoch 25. – 29. októbra 1989.*

*Reagujúc na spoločensko-politické zmeny prebiehajúce v poľskej spoločnosti a začínajúcej sa nežnej revolúcie v Česko-Slovensku, zvolil nové vedenie spoločnosti, ktoré začalo hľadať východiská z mimoriadne zlej situácie časopisu Život.*³⁵

Na začiatku deväťdesiatych rokov minulého storočia Wydawnictwo Współczesne wydawateľského koncernu RSW „Prasa Książka Ruch“ odmietlo financovať vydávanie časopisu Život a predložilo žiadosť o prevzatie tejto pohľadávky na ústredný výbor spoločnosti. Po dlhšom jednaní bola uzavretá zmluva³⁶ s vydavateľským koncernom RSW „Prasa Książka Ruch“. V rámci nej bol stanovený náklad na 1 210 kusov výtlačkov a doba platnosti zmluvy bola určená na jeden štvrtrok, pričom už po tejto dobe sa zmluva nepredĺžila, keďže jej podmienky boli náročné a pri zúčtovaní sa vyskytli nepresnosti. Ústredný výbor spoločnosti hľadal nové možnosti ako zabezpečiť kontinuitu krajanového časopisu. Medzičasom vyšiel zákon o zrušení RSW „Prasa Książka Ruch“, čím sa situácia komplikovala ešte viac. Spoločnosť sa rozhodla, že prevezme redakciu pod svoje krídla, čo však bolo spojené s mnohými vyjednávaniaťmi spojenými s otázkami právno-majetkovými a hľadaním nových riešení pre fungovanie redakcie. Od 1. júna 1990 sa napokon novým vydavateľom a zamestnávateľom stal ústredný výbor spoločnosti. Pracovníci redakcie, ktorí súhlasili s prechodom k novému zamestnávateľovi, uzavreli s ním pracovné zmluvy. Takto urobili štyria pracovníci a ostatní traja odišli, v tom aj vtedajší šéfredaktor Adam Chalupiec, ktorý odišiel do dôchodku.

Obr7: Ján Špernoga – druhý šéfredaktor mesačníka Život

V súvislosti s tým sa redakcia Život oslobodila od politických nátlakov, ale Spoločnosť zápasila o finančné prostriedky na vydávanie časopisu a musela riešiť otázku, komu zverí vedenie redakcie, čo nebolo jednoduché. Nakoniec túto funkciu zverila krajanovi Jánovi Špernogovi³⁷, ktorý pracoval v redakcii už dlhšiu dobu. Sídlo redakcie ostalo naďalej vo Varšave na ulici Foksal 13.

³⁵ MOLITORIS, L.: Súčasný vydavateľské problémy časopisu Život..., s. 18.

³⁶ Dňa 19. marca 1990 bola konečne uzavretá zmluva medzi KSSČaS a vydavateľským koncernom RSW „Prasa Książka Ruch“.

³⁷ Ján Špernoga (21. jún 1938 Kacvín – 22. november 2008 Nedece) podpredseda Spolku Slovákov v Poľsku (2003 – 2008) a bývalý šéfredaktor časopisu Život (1990 – 2006). Patril medzi popredných predstaviteľov slovenskej národnostnej menšiny v Poľsku, zastupoval jej záujmy na diskusných fórach, úradoch, zjazdoch, konferenciách, stretnutiach s vysokými štátnymi úradníkmi Slovenskej a Poľskej republiky, ako aj všade, kde si to vyžadovala situácia. Vďaka jeho agilnej dlhoročnej práci v prospech časopisu Život čitatelia dostávali objektívne informácie z diania na Spiši a Orave.

Po absolvovaní základnej školy v rodnej obci jeho cesta za vzdelaním viedla do Všeobecno-vzdelávacieho lýcea so slovenským vyučovacím jazykom v Jablonke na Orave, kde v roku 1957 úspešne zmaturoval. Neskôr študoval na Univerzite Komenského v Bratislave na Filozofickej fakulte odbor slovenský jazyk a literatúra a taliansky jazyk. V roku 1963 bol slávnostne promován a získal titul Mgr. Po skončení vysokej školy začal pracovať ako novinár v Poľskej tlačovej kancelárii vo Varšave. V roku 1974 prešiel do redakcie Život, s ktorou už od roku 1966 pravidelne spolupracoval. Zaoberal sa o. i. jazykovou a štylistickou úpravou textov. V Živote od roku 1983 plnil funkciu tajomníka redakcie a na základe rozhodnutia ústredného výboru spolku od 25. júna roku 1990 do 30. júna 2006 funkciu šéfredaktora tohto časopisu. Po odchode do dôchodku sa presťahoval do Nedece, kde sa zapojil do činnosti miestnej skupiny spolku.

Od januára 2003 zastával funkciu podpredsedu Spolku Slovákov v Poľsku. Zaoberal sa najmä otázkami Oravy. Z jeho iniciatívy sa podarilo obnoviť slovenské vyučovanie v Podvlku a ďalších oravských či spišských obciach. Záujmy našej komunity boli preňho vždy prioritné, ktorým podriadil celý svoj život. Na stránkach časopisu

Spoločnosť nebola spokojná s tým, že časopis bol naďalej tlačенý starou technikou, preto podnikla kroky smerujúce k zmenám v tejto otázke a adresovala list na vtedajšieho premiéra Slovenskej republiky Milana Čiča, v ktorom ho požiadala, aby podporil snaženia Slovákov v Poľsku o zriadenie vlastnej tlačiarne pre potreby krajanského časopisu. „*Tento návrh krajanov sa stretol s podporou Dr. Jána Čarnogurského, ktorý viackrát deklaroval pomoc krajanom, ak raz bude mať takú možnosť, tak ju využije.*“³⁸ Po viac ako rok trvajúcich snaženiach „*vláda SR poskytla účelovú dotáciu vo výške 1,7 milióna Ksč. 18. septembra 1991 Kultúrno-sociálna spoločnosť Čechov a Slovákov v Poľsku prevzala tri tlačiarenské stroje: dvojfarebný ofsetový stroj ADAST DOMINANT 725 PAN, rezačku papiera MS 115-2 a tlačiarenský stroj ROMAYOR.*“³⁹

V tom istom časovom období *spoločnosť* zadovážila budovu na ulici sv. Filipa 7 v Krakove, kde sa po opravách malo presťahovať vedenie *spoločnosti*, mali vzniknúť priestory pre redakciu a krajanskú tlačiareň. Stroje už boli a bola potrebná tlačiarenská hala, do ktorej by sa ich dalo postaviť, lebo prvotný zámer zriadenia tlačiarne v pivnici budovy na ul. sv. Filipa sa kvôli malému priestoru nedal uskutočniť. Tlačiarenská hala bola postavená vo dvore až koncom roka 1992. V roku 1993 vzniká spolková tlačiareň, v ktorej sa ako jedna z prvých tlačovín začína tlačiť práve *Život*. Vďaka tomu sa podstatne zlepšuje grafická stránka a kvalita tlače časopisu. Prvým číslom, ktoré vyšlo v novozriadenej tlačiarňi, bolo aprílové číslo v novej grafickej úprave vo formáte A4 s farebnou obálkou a strednou dvojstránkou, pripravené fotosadzbou na počítačoch v počte strán 36.

Zriadenie tlačiarne a pripravenie priestorového zázemia pre redakciu znamenalo, že už nebola príčina, aby sa prenajímali priestory pre redakciu vo Varšave a na základe uznesenia predsedníctva KSSČaS zo dňa 10. januára 1993 bola redakcia presťahovaná v máji 1993 do Krakova na ulicu sv. Filipa 7. Jednak sa týmto zmenšila vzdialenosť redakcie od krajanov a jednak sa znížili náklady na chod redakcie, ktorá získala vlastný priestor. Prvé celofarebné číslo *Života* bolo vydané pri príležitosti 500. čísla *Života* v januári roku 2000. Plnofarebné čísla *Života* v rozsahu 38 strán s farebnou fóliovanou obálkou začínajú vychádzať až od marca roku 2002. V roku 2007 bol nakúpený systém CTP, čím sa opätovne zvýšila úroveň časopisu po technickej stránke. Od januára 2008 sa zvýšil počet strán časopisu na 42 plus obálka, formát sa pritom nemenil od roku 1993. Časopis vychádzal v počte 2 100 kusov. Súčasný náklad *Života* je 1 900 kusov mesačne, zasielaných prostredníctvom poľskej i slovenskej pošty k čitateľom na Slovensku, v Poľsku, v USA, Kanade, Európe, ako aj donášaných doručovateľmi do domácnosti v jednotlivých obciach Spiša a Oravy.

Prvý pokus o vytvorenie terénneho pracoviska redakcie *Život* bol na Orave ešte v deväťdesiatych rokoch minulého storočia, avšak neúspešný. Ďalší pokus nastal na začiatku tohto storočia, ale taktiež neúspešný. Jednou z príčin bola absencia krajanov so vzdelaním v oblasti žurnalistiky v tomto regióne. Až v roku 2020 sa podarilo na Orave zamestnať redaktorku, ktorá prináša pravidelné spravodajstvo spomedzi krajanov na hornej Orave. Zasa v rokoch 2007 – 2022 pôsobilo terénne pracovisko redakcie *Život* v klubovni Spolku

mnohokrát prízvukoval potrebu odovzdávania dedičstva predkov mladším generáciám a neúnavne to opakoval pri každej príležitosti.

³⁸ Archív Spolku Slovákov v Poľsku (ďalej SSP), List výkonného tajomníka ÚV SSP Dr. Ludomíra Molitorisa č. 253/90 z 23. mája 1990.

³⁹ MOLITORIS, L.: Súčasný vydavateľské problémy časopisu *Život*..., s. 20.

Slovákov v Poľsku vo Vyšných Lapšoch, kde bola zamestnaná jedna redaktorka na pol úväzku a prinášala spravodajstvo zo Spiša. Vďaka tomu redakcia bola prítomná priamo v teréne a aj vo vedomí tamajších obyvateľov.

Po rozpade ústredného vydavateľského koncernu RSW „Prasa Książka Ruch“, ktorý sa zaoberal vydávaním, o. i. tlače pre národnostné menšiny žijúce na území Poľska, museli sa začať hľadať nové možnosti finančnej podpory pre vydávanie novín a časopisov národnostných menšín. Časopis *Życie* bol v tej výhodnej situácii, že o jeho finančné zázemie sa od roku 1990 začala starať *spoločnosť*, avšak aj tá mala s tým veľké problémy. V deväťdesiatych rokoch minulého storočia otázky národnostných a etnických menšín spadali na území Poľska do kompetencie ministerstva kultúry, kde bola možnosť žiadať o podporu na vydávanie časopisu, ktorú časopis *Życie* využíval. V roku 2005 tieto kompetencie prevzalo Ministerstvo vnútra a administratívy Poľskej republiky, potom Ministerstvo administratívy a digitalizácie Poľskej republiky a v súčasnosti sa otázkam menšín v Poľsku venuje Ministerstvo vnútra a štátnej správy Poľskej republiky. Vydavateľ časopisu *Życie* Spolok Slovákov v Poľsku každoročne predkladá žiadosti o účelovú podporu na vydávanie časopisu, ktorá v nejakej čiastke pokrýva náklady spojené s vydávaním časopisu a ostatné dodáva Spolok Slovákov v Poľsku.

Vznik slovenského časopisu v Poľsku uvítala slovenská i česká tlač. Viaceré časopisy nielen o tom informovali, ale aj navrhli mladej redakcii širokospektrálnu spoluprácu, ku ktorej patrila výmena publikovaných materiálov, redaktorov a podobne. Postupne došlo k takejto spolupráci s redakciami o. i. martinského *Matičného čítania*, Slovenska, bratislavského *Života* a Československého sveta v Prahe. Bola to veľmi osožná spolupráca najmä pre mladú redakciu *Života*, ktorá vtedy len začínala a nemala veľa skúseností a chýbalo jej aj profesionálne novinárske obsadenie.

Medzi prvých pracovníkov redakcie patrili, okrem spomínaného šéfredaktora Adama Chalupca, Emil Benčík – zástupca šéfredaktora, Alžbeta Stojowska – slovenská prekladateľka, Valérie Wojnarowska – česká prekladateľka, Julia Berli-Wdovická – grafická redaktorka, Stefania Siwińska – administratívna pracovníčka. Neskôr do funkcie zástupcu šéfredaktora nastúpil Marian Kaśkiewicz a tajomníkom redakcie sa stal Emil Benčík a po ňom Karel Pošepný. V roku 1966 začal spolupracovať s redakciou neskorší šéfredaktor Ján Špernoga (1990 – 2006). Neskôr sa v redakcii vystriedal celý rad pracovníkov s novinárskym vzdelaním, o. i. Dominik Surma (dnešný podpredseda Spolku Slovákov v Poľsku), Anna Krištofeková, Henrieta Krištofová, Eva Matisová, Jozef Pivovaráčik a Peter Luha. Na správnosť slovenského jazyka dozerali aj Beáta Klimkiewicz, Vlasta Juchniewicz, Ján Bryja, Peter Kollárik, Lýdia Ostrowska a Marián Smondek. Zmeny boli aj na postoch grafického redaktora: Jerzy Nocuń, Krystyna Tomczyk, Kazimierz Komos, Luděk Holub, Jana Kosmanová, Elżbieta Ksybek, Magdalena Polakowska, Areta Fedak, Mieczysław Pożarski, Bożena Duniec, Jacek Longawa a ďalší. V súčasnosti redakčný kolektív tvoria: šéfredaktorka Agáta Jendzejčíková, redaktorka Milica Majeriková-Molitoris a terénna redaktorka Grażyna Falatová. Grafickú úpravu pripravuje Ewa Kozioł. Kolektív redakcie sa podieľa aj na kultúrnej činnosti, ktorú vedie Spolok Slovákov v Poľsku. Zúčastňuje sa na projektoch realizovaných *spolkom* a prezentuje slovenskú menšinu na rôznych konferenciách aj s medzinárodnou účasťou.

Už vyše tridsať rokov sa krajanský časopis *Życie* vydáva v tlačiarňi Spolku Slovákov v Poľsku na ulici sv. Filipa 7 v Krakove. Vydávanie časopisu vo vlastnej tlačiarňi výrazne prispelo k zvýšeniu jazykovej úrovne časopisu, grafickej úpravy a kvality tlače.

Obsahová a žánrová rôznorodosť

Od začiatku Život experimentoval a hľadal pre seba najvhodnejšiu formu. Po niekoľkých mesiacoch sa stal informačno-poučným a zábavným magazínom, v ktorom si každý čitateľ mohol nájsť niečo zaujímavé pre seba. Popri krajanskej problematike publikoval veľa správ zo sveta i starej vlasti. Písal aj o spolupráci s Maticou slovenskou. Život sa v našich obciach rýchlo stal dôležitým zdrojom informácií, akýmsi spájajúcim putom medzi krajanmi a obklopujúcim ich svetom. Dá sa povedať, že skoro jediným, keďže v tomto čase ani rádio ani televízia neboli na Spiši a Orave príliš rozšírené. Dokonca aj vtedajšie poľské denníky boli zriedkavosťou v týchto obciach.

Treba ešte podotknúť, že v totalitnom štáte, akým vtedy Poľsko bolo, existovala aj cenzúra, ktorá obmedzovala slobodné vyjadrovanie názorov. Aj Život prechádzal pred tlačou cenzorskou kontrolou. Až po páde totalitného systému Život mohol naplno rozvinúť rôzne druhy článkov, o. i. správu, komentár, úvodník, reportáž, spravodajské interview, recenziu, poznámku, a zároveň aj písať o problémoch, s ktorými zápasila slovenská menšina.

Jednou zo zaujímavých foriem spolupráce redakcie s čitateľmi sú dopisovatelia, ktorí v podstate od začiatku pomáhali tvoriť časopis. Dopisovatelia sú volení na výročných schôdzach jednotlivých miestnych skupín *spolku*. Ich úlohou je informovať redakciu o bežných spoločensko-kultúrnych podujatiach a hospodárskom dianí v obciach. Dopisovateľská agilita je rôzna. Ale redakcia nikdy nemala problém, čím zaplniť stránky vymedzené pre príspevky dopisovateľov. Na výročnej schôdzi redakcia vyhlasovala výsledky súťaže *O zlaté pero*, ktorá je určená práve pre dopisovateľov.

Veľmi dôležitou a od začiatku prízvukovanou stránkou tvorby žurnalistických textov je ich jazyková úroveň, ktorej by sa mala venovať pozornosť, pretože je to spojené s autoritou časopisu. V prvých číslach Života cítiť, že jazyková úroveň nebola najlepšia. Postupne sa to zlepšovalo, až sa dopracovalo na dobrú úroveň. V súčasnosti časopis Život patrí k jedným z lepších krajanských časopisov po jazykovej stránke vychádzajúcich v zahraničí.

V priebehu celého vývoja časopis menil svoju grafickú úpravu, aby bol prítiažlivejší a krajší pre svojich čitateľov. Menila sa podoba titulnej stránky, typy písma, úprava jednotlivých strán, členenie textov na stránkach. Dôležitý je fotografický materiál, ktorý dopĺňa texty a vytvára celkový dojem pre čitateľa. Popri ilustračnom a dokumentárnom charaktere fotografií sa objavovali aj ilustračné kresby, portréty.

Uvažujúc o šesťdesiatich šiestich rokoch časopisu je potrebné položiť si otázku, čím Život bol a je dnes pre slovenskú národnostnú menšinu a akú úlohu zohráva v jej živote? Je to dôležitá otázka vzhľadom na šesťdesiatšesťročnú históriu tohto tlačeného média, ktoré je úzko spojené s krajanským hnutím. A práve v období vzniku časopisu boli kontakty so starou vlasťou podstatne sťažené. V súvislosti s tým aj možnosti dovozu slovenskej tlače a literatúry pre potreby miestnych skupín či škôl boli obmedzené. Tento nedostatok vyplnil v celom meradle Život. Pravidelná zásielka slovenského časopisu do krajanských domácností im umožňovala nielen kontakt s materinským jazykom, ale zároveň plnila akési vzdelávacie poslanie, čo prispelo k rozvoju čitateľstva v krajanskom prostredí. Významnú úlohu zohral časopis v slovenskom školstve na Spiši a Orave, ktoré vždy zápasilo s nejakými problémami, o. i. s nedostatkom učebníc a didaktických pomôcok. Život vyšiel v ústrety a uverejňoval rôzne materiály nápomocné vo vyučovaní, napr. profily významných spisovateľov, básnikov, úryvky literárnych diel, slovník slovensko-poľský, výbery básní, ktoré využívali na recitačných súťažiach, redigoval stránky pre deti a mládež. Vôbec problematike tejto vekovej

kategórie venoval Život mimoriadnu pozornosť. Snažil sa ich získať a nájsť si s nimi stály kontakt prostredníctvom súťaží, o. i. súťaž pre mladých dopisovateľov, recitačná súťaž, fotohádanka, lúštenie krížoviek a pod. Najväčšou a snáď i najpopulárnejšou je výtvarná súťaž Ludwika Korkoša, na ktorej sa každoročne zúčastňujú stovky mladých autorov. Za svoje práce získavajú vecné ceny, ale aj slovenské knihy. V minulosti mala redakcia dostatok kníh, keďže ich dostávala z Matice slovenskej a iných zdrojov. Avšak po sprivatizovaní vydavateľstiev a zmene ekonomickej nomenklatúry tento zdroj získavania detskej a mládežníckej literatúry vyschol. Napriek tomu záujem o súťaž medzi deťmi neklesá. V súčasnosti sa redakcia snaží zadovážiť aspoň niekoľko slovenských kníh na odmeny prostredníctvom grantových žiadostí predkladaných na Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

V uplynulých rokoch sa vďaka aktívnej spolupráci so Slovenským inštitútom vo Varšave podarilo zrealizovať dve populárne súťaže medzi čitateľmi: Veľká súťaž riaditeľa Slovenského inštitútu vo Varšave o lístky do aquaparku AquaCity Poprad alebo Spoznajte slovenské mestá. Prispievali k zatraktívneniu obsahu časopisu. Čitatelia sa s ochotou do ponúkaných súťaží zapájali.

Slovenské slovo nesené do krajanových domácností má nepochybne veľkú zásluhu na tom, že sa slovenská národnostná menšina úplne nezasimilovala. Život píše nielen o menšine, jej starostiach a radoostiach, dejinách Spiša a Oravy, Slovenska, ale aj o súčasnom živote krajanov a povzbudzuje ich národné povedomie, poukazuje na slovenský pôvod, potrebu odovzdávania dedičstva otcov mladej generácii, ktorá je zárukou kontinuity slovenských tradícií v našom prostredí. Upozorňoval rodičov na potrebu národnej výchovy detí, vyzýval krajanov k rozširovaniu členskej základne Spolku, k aktívnej činnosti v oblasti kultúry, folklóru a ochotníckeho divadelníctva, ľudovej kultúry, popularizovania klubovní a dychových orchestrov. Všetky spomenuté zložky sa v priebehu tých šesťdesiatich šiestich rokov odzrkadľovali na stránkach nášho časopisu.

Redakcia spolupracuje s ustanovizňami kultúrnymi a osvetovými na Slovensku i v Poľsku, o. i. Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Ministerstvom školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR, Generálnym konzulátom SR v Krakove, Slovenským inštitútom vo Varšave, Oravským kultúrnym strediskom v Dolnom Kubíne, Slovenskou národnou knižnicou v Martine, s kanceláriou splnomocnenca pre národnostné a etnické menšiny na území Malopoľského kraja v Krakove, s Katedrou slovakistiky Jagelovskej univerzity v Krakove a Katedrou slovanských jazykov Sliezskej univerzity v Sosnovci a ďalšími. Má aj kontakt so slovenskými vysokými školami, ktorých študenti prichádzajú na prax do redakcie, najmä z odboru žurnalistika.

V priebehu šesťdesiatšesťročnej činnosti redakcie sa redaktori viackrát zúčastňovali na Letnej škole žurnalistiky, ktorú organizovali slovenské ustanovizne venujúce sa školeniu žurnalistov a zvyšovaniu ich odbornej spôsobilosti. Napríklad v roku 2014 Letnú školu žurnalistiky pre krajanov pracujúcich v slovenských médiách v zahraničí zorganizovala Katedra žurnalistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave v spolupráci s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Zúčastnili sa na nej dvaja pracovníci redakcie Život: šéfredaktorka Agáta Jendžečiková a tajomník redakcie Marián Smondek. V priebehu jedného pracovného týždňa účastníci absolvovali program naplnený prednáškami a praktickými cvičeniami z oblasti printových, rozhlasových a televíznych médií. Pobudli v slovenskom jazykovom prostredí a ozrejmili si niektoré odborné postupy využívané v súčasných masovokomunikačných prostriedkoch. Nazreli do zákulisia každého zo spomínaných verejnoprávných médií. Mali príležitosť stretnúť sa s odborníkmi a vytvoriť

vlastný časopis, krátky film a rozhlasové vysielanie, čo bolo prínosom pre účastníkov. Na druhej strane sa stretli s novinármi pôsobiacimi v rôznych krajaňských komunitách v Európe a mali príležitosť porovnať situáciu slovenských médií v zahraničí s prihliadnutím na špecifikum každého prostredia.

V septembri 2017 sa zasa konal v Banskej Štiavnici Fotoatelier pre redaktorov krajaňských médií organizovaný Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí. V priebehu jedného pracovného týždňa sa účastníci školili v oblasti teórie fotografie a prakticky si to mohli vyskúšať hneď v krásnej prírodnej scenérii Banskej Štiavnice i jej okolí. Neskôr sa zástupcovia redakcie zúčastnili obdobného stretnutia v Košiciach, kde sa diskutovalo o výzvach stojacich pred krajaňskými médiami v súčasnosti. Tieto stretnutia umožnili nadviazať kontakt medzi krajanmi z celého slovenského zahraničia, ktorí venujú pozornosť slovenským médiám mimo územia Slovenska.

Prítomnosť v online priestore

Pre budúcnosť je dôležitá prítomnosť krajaňského časopisu Život v online priestore. Vychádzajúc v ústrety požiadavkám moderných komunikačných prostriedkov bola prevedená digitalizácia ročníkov časopisu Život od najstarších až po súčasné, ktoré sú sprístupnené potenciálnym záujemcom na webovom sídle Spolku Slovákov v Poľsku www.tsp.org.pl. Súčasne čitatelia majú možnosť okrem tradičných foriem predplácania časopisu využiť aj portál www.eprasa.pl, kde je možné nakúpiť každý mesiac nové číslo časopisu Život v digitálnej podobe, alebo si aj objednať predplatné na celý rok. Na sociálnych sieťach Spolku Slovákov v Poľsku sa objavuje každý mesiac avízo k novému číslu Života v podobe obsahu a obálky časopisu.

Uvedomujúc si potrebu širšej prezentácie nášho časopisu vďaka podpore Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí vzniká portál www.zivot.pl, ktorý bude o nejaký čas sprístupnený verejnosti. Bude obsahovať krátke správy z krajaňského hnutia, podujatí, školení, dejinných udalostí, spoločenských medzníkov spojených so životom slovenskej menšiny v Poľsku, z diania na Slovensku a aktivít venovaných deťom a mládeži. Vďaka tomu sa budú správy zo života slovenskej menšiny v Poľsku rýchlejšie šíriť do povedomia jej príslušníkov, ale aj ďalších záujemcov. Prispeje to k prepojeniu s celým slovenským zahraničím.

Záverom

Život splnil a naďalej plní dôležitú úlohu pri dúchaní do pahrieb slovenskosti v Poľsku. Nebyť však čitateľov a ich podpory, nebol by ani časopis, nevychádzali by ďalšie jeho ročníky. Poďakovanie patrí všetkým, ktorí sa zaslúžili o vznik, zveľádovanie a podporu slovenskej krajaňskej tlače v Poľsku.

Stránky časopisu Život sú, dá sa povedať, kronikou krajaňského hnutia, v ktorej sa odrážajú jeho významné udalosti, ale aj ťažkosti, s ktorými sa borilo a zápasí aj dnes. Nesie od začiatku pravidelne každý mesiac slovenské slovo do mnohých domácností v Poľsku i v zahraničí. Podporuje udržiavanie slovenského čitateľstva od najmladších po najstarších krajanov.

Pred časopisom stoja mnohé výzvy modernej doby, napr. prechod mnohých informačných zdrojov na digitálne spôsoby prinášania spravodajstva, preto aj Život musí hľadať riešenia, aby udržal pozornosť svojich čitateľov a bol pre nich čoraz zaujímavejší a krajší.

Jarmila BUCHOVÁ

riaditeľka

Medzinárodného inštitútu a asociácie
slovenských vzdelávacích centier ISEIA,
Mníchov, Nemecko

Posuny a vývojové trendy vo vzdelávaní

ISEIA je dobrovoľné združenie slovenských vzdelávacích centier, ktoré pôsobia v zahraničí. Vzniklo z iniciatívy zástupcov slovenských komunitných centier v zahraničí, ktorí sa stretli **29.10.2014** na Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí v Bratislave na 1. zasadnutí Komisie pre školstvo a vzdelávanie Sekcie pre západnú Európu a zámorie. Združenie pôsobí už 10 rokov.

Cieľom združenia je podpora a rozvoj vzdelávania detí Slovákov žijúcich v zahraničí v ich materinskej reči a budovanie spolupráce medzi jednotlivými vzdelávacími centrami vo svete. Združenie sa organizačne člení na Asociáciu ISEIA a Inštitút ISEIA.

Asociácia ISEIA

Asociácia ISEIA spolupracuje s viac ako 80 slovenskými vzdelávacími centrami a školami, ktoré pôsobia v oblasti neformálneho vzdelávania Slovákov žijúcich v zahraničí a pôsobia vo Veľkej Británii, Nemecku, Írsku, na Islande, na Cypre a vo Francúzsku, Taliansku, Belgicku, Chorvátsku, Srbsku, Luxemburgu, Švajčiarsku, ale aj za oceánom v Austrálii, Argentíne, Amerike a Kanade.

ISEIA zastupuje aj slovenské vzdelávacie centrá vo svete, ktoré poskytujú doplnkové vzdelávanie v slovenskom jazyku a zameriavajú sa na vzdelávanie žiakov plniacich si povinnú školskú dochádzku na školách mimo územia Slovenskej republiky.

Asociácia ISEIA sa zúčastňuje sa rokovaní so štátnymi inštitúciami na Slovensku, konkrétne s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí v rámci Sekcie pre západnú Európu a zámorie Komisie pre školstvo a vzdelávanie (ďalej len ÚSZZ), s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu (ďalej len MŠVVaŠ), so Štátnym pedagogickým ústavom v Bratislave (ďalej ŠPÚ), ale aj s Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici (ďalej UMB

BB), Centrom ďalšieho vzdelávania Univerzity Komenského v Bratislave (ČDV) a inými inštitúciami zaoberajúcimi sa problematikou neformálneho vzdelávania.

Asociácia plánuje, organizuje a riadi spoluprácu medzi centrami, organizuje spoločné projekty zamerané na výmenu skúseností medzi členskými centrami ako sú: Ahoj kamarát, Kráľovná/ Kráľ knižnice, Slovensko včera a dnes, Zápisník cestovateľov. V spolupráci s ÚŠZZ, MŠVVaŠ, UMB BB a SAS UK realizuje projekty Krajanské leto, Učíme sa o Slovensku po slovensky a stredoškolské letné školy.

Inštitút ISEIA

Inštitút ISEIA pozostáva z troch centier. Prvým je Centrum vzdelávania ISEIA, ktoré zabezpečuje vzdelávanie učiteľov slovenčiny pôsobiacich v neformálnych vzdelávacích centrách v zahraničí. Úzko spolupracuje s MŠVVaŠ, UMB v BB a ČDV. Výsledkom spolupráce sú výjazdové metodické školenia zamerané na konkrétne potreby učiteľov v rámci obsahu, foriem a metód vyučovania slovenčiny vo víkendových centrách.

Centrum vedy a výskumu ISEIA sa zaoberá otázkami stavu a vývoja vzdelávania Slovákov v zahraničí, realizuje prieskumy a ankety, zostavuje štatistiky a spolupracuje s inštitúciami zaoberajúcimi sa vzdelávaním. Centrum spolupracuje s Katedrou elementárnej a predškolskej pedagogiky UMB BB na príprave vstupných materiálov a sumarizácii údajov na rôzne projekty, napr. Zvyšovanie medzikultúrneho porozumenia v etnicky, kultúrne a jazykovo zmiešaných komunitách prostredníctvom vzdelávania.

Publikačné centrum ISEIA pripravuje metodický a didaktický materiál, učebnice, pracovné zošity, detskú beletriu a vydáva časopis: Ceruzky vo svete. Centrum sa zameriava aj na zjednotenie obsahu vyučovania v centrách. V rámci projektu Učíme sa o Slovensku po slovensky centrum v spolupráci s Katedrou elementárnej a predškolskej pedagogiky UMB BB pripravuje materiály na vyučovanie, pracovné listy a hracie kartičky.

Spolupráca ISEIA

Asociácia ISEIA zastupuje vzdelávacie centrá a zúčastňuje sa rokovaní na Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí v rámci Sekcie pre západnú Európu a zámorie Komisie pre školstvo a vzdelávanie.

Členovia ISEIA spolupracujú so Sekciou medzinárodnej spolupráce a európskych záležitostí Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu (MŠVVaŠ) výsledkom čoho sú výjazdové metodické školenia a projekty vzdelávania detí Učíme sa o Slovensku po slovensky a Výsledkom spolupráce Komisie pre Slovákov žijúcich v zahraničí v súčinnosti s Úsekom pre

tvorbu a rozvoj obsahu štátnych vzdelávacích programov v ŠPÚ a spolupráci MŠVVaŠ je zverejnenie dokumentu Základný syllabus pre komisionálne skúšky z predmetu slovenský jazyk a literatúra pre žiakov, ktorí si plnia povinnú školskú dochádzku na školách mimo územia Slovenskej republiky. Ide o metodický pokyn pre redukciu požadovaných výkonov vzdelávacích štandardov predmetu slovenský jazyk a literatúra, ktorý môžu využívať základné školy pri stanovení rozsahu komisionálnych skúšok.

ISEIA úzko spolupracuje s Krajanskou redakciou Rádía Slovakia International RTVS, vďaka ktorému sa poslucháči dozvedajú o zaujímavých projektoch učiteľov a žiakov v slovenských vzdelávacích centrách v zahraničí. Čitatelia časopisu Ceruzky vo svete si môžu o týchto centrách prečítať v pravidelnej rubrike Zvuková pohľadnica. O týchto aktivitách a úspechoch informujú redaktori rádia aj slovenského poslucháča vo víkendovom cykle „Slováci vo svete“ vysielaného na Rádiu Regina.

Zasadnutie Školskej komisie ÚSZZ

ISEIA – stretnutie zástupcov slovenských vzdelávacích centier v Bratislave, ktoré sa stretávajú minimálne raz ročne. Naposledy sme sa stretli v roku 2024.

Vo štvrtok 4. apríla 2024 v Bratislave zasadala Školská komisia pre západnú Európu a zámorie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSZZ) aj za účasti novej predsedníčky úradu Dagmar Repčekovej. Prezenčne sa zasadnutia komisie zúčastnili zástupcovia vzdelávacích centier a víkendových škôl z Nemecka, Veľkej Británie, Írska, Švajčiarska, Talianska a Cypru. Online sa pripojili ďalší zástupcovia centier z Kanady, Veľkej Británie a Francúzska. Činnosť vzdelávacích centier medzi zasadnutiami je koordinovaná združením ISEIA.

V kontexte implementácie novej Koncepcie štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie 2022 – 2026, v spolupráci s ÚSZZ a v spolupráci s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a mládeže SR sme venovali v priebehu roku 2023 pozornosť najmä riešeniu otvorených otázok o možnostiach vysielania slovenských študentov na stáže do slovenských centier v zahraničí. K tejto tematike zasadala aj pracovná skupina v októbri 2023. Sme veľmi radi, že sa podarilo nastaviť spoluprácu s Univerzitou Mateja Bela v tejto oblasti a očakávame vyslanie štážistov z univerzity do centier vo Francúzsku a na Cypre.

Ďalšou nemenej dôležitou témou ostáva akreditácia vzdelávacích centier v zahraničí, ktorá súvisí aj s vykonávaním rozdielových skúšok žiakov, ktorí plnia povinnú školskú dochádzku v zahraničí. V uvedených témach je kľúčová spolupráca s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a mládeže SR a Národným inštitútom vzdelávania a mládeže SR, ktorí mali na rokovaní komisie niekoľko zástupcov. Z ich strany zazneli podporné stanoviská k zlepšovaniu postavenia slovenských vzdelávacích centier v zahraničí a ochota upraviť problematiku vzdelávania Slovákov v zahraničí aj po legislatívnej stránke. Na základe odporúčení komisie bude ÚSZZ opäť iniciovať stretnutie s ministrom školstva, vedy, výskumu a mládeže SR s cieľom vytvoriť pracovnú skupinu, ktorá bude rokovať o návrhu novelizácie školského zákona v oblasti uvedenej problematiky.

ÚSZZ podporuje aj hľadanie možností zapojenia slovenských detí v zahraničí do existujúcich schém podpory neformálneho vzdelávania pre slovenské deti, ako sú súťaže a olympiády. Zástupcov MŠVVaM SR a NIVAM teší veľký záujem slovenských centier v zahraničí o zapájanie sa do žiackych súťaží na Slovensku, čo by mohlo byť vzájomným obohatením pre všetky deti, a tiež by prispelo k zvyšovaniu povedomia o existencii talentovaných slovenských detí za hranicami SR.

Zástupcovia ministerstva školstva informovali aj o doplnení a sprehľadnení informácií o vzdelávaní Slovákov žijúcich v zahraničí na stránke MŠVVaM SR. Informácie a kontakty pre Slovákov žijúcich v zahraničí sú zverejnené na odkaze: <https://www.minedu.sk/slovensky-jazyk-a-slovaci-v-zahranici/>

Na zasadnutí školskej komisie sa zúčastnili a prezentovali aj hostia z Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici pôsobiaci na pracoviskách, ktoré spolupracujú s krajskými žiakmi, študentami a učiteľmi po celom svete.

Zástupcovia centier ocenili formy podpory, ktoré poskytuje Slovenská republika pre slovenské deti v zahraničí, či už sú to podujatia MŠVVaM pre krajanov v priebehu roka, letné tábory poskytované zo strany ÚSZZ v letných mesiacoch a najmä dotácie pre oblasť vzdelávania, ktoré poskytuje na ich projekty Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Publikácie pre deti

Publikačné centrum ISEIA pripravuje metodický a didaktický materiál, učebnice, pracovné zošity, detskú beletriu a vydáva časopis: Ceruzky vo svete. Centrum sa zameriava aj na zjednotenie obsahu vyučovania v centrách. V rámci projektu Učíme sa o Slovensku po slovensky centrum v spolupráci s Katedrou elementárnej a predškolskej pedagogiky UMB BB pripravuje materiály na vyučovanie, pracovné listy a hracie kartičky.

Kniha – Cestovatelia vo svete

Kniha je sumárom pravidelnej rubriky Zápisník cestovateľov, ktorá bola publikovaná v časopise Ceruzky vo svete v rokoch 2015 až 2020. Ide o súbor reportáží zo slovenských vzdelávacích centier a slovenských víkendových škôl vo svete. Po slovenskom zahraničí deti sprevádzajú po celý čas naše dve slovenské bábiky z ÚĽUV-u: Janka a Maťko.

Na napísaní knihy sa podieľali pani učiteľky a páni učelia slovenčiny zo slovenských vzdelávacích centier a slovenských víkendových škôl v zahraničí. V knihe sú reportáže z Anglicka, Cypru, Francúzska, Islandu, Írska, Kuvajtu, Nemecka, Poľska, Slovenska a aj USA. Knihu ilustrovali deti zo slovenských centier a škôl z Anglicka, Chorvátska, Francúzska, Kanady, Nemecka a USA. Kniha bola vytlačená v Krakove – v Spolu Slovákov v Poľsku. A veľikánske ďakujem patrí aj Úradu pre Slovákov vyučujúcich v zahraničí, ktorý finančne podporil vydanie tejto našej knihy.

Zoznam všetkých centier z Európy a aj spoza oceánu -z Austrálie, Ameriky a Kanady je na našej webovej stránke: <https://www.iseia.eu/zoznam-centier>

Časopis Ceruzky vo svete

Nové čísla detského časopisu Ceruzky vo svete prezentuje bohaté aktivity v slovenských školách po celom svete. Je plný inšpiratívnych reportáží z aktivít slovenských komunít v Anglicku, Austrálii, Belgicku, Francúzsku, Chorvátsku, Kanade, Luxembursku, Maďarsku, Nemecku, Rumunsku, Švajčiarsku, Taliansku, na Ukrajine a v USA. Predsedníčka ISEIA Jarmila Buchová je zároveň už 10. rokov aj šéfredaktorkou tohto internacionálneho časopisu.

V časopise nájdete zaujímavé reportáže zo slovenských vzdelávacích centier, vyučovacích hodín a aj mimoškolských aktivít vzdelávacích centier.

Časopis je na stiahnutie na našej webovej stránke: <https://ceruzkyvosvete.iseia.eu/>
Nájdete tam aj archív všetkých našich X. ročníkov.

V roku 2024 nájdete v časopise reportáže:

Anglicko: Birmingham – Bristol – Bracknell – Okénko Londýn – Oxford – Stoke on Trent – Taunton – Warwick

Austrália: Adelaide – Melbourne

Belgicko: Brusel

Francúzsko: Margarétka Paríž – Petit Slavik Paríž

Chorvátsko: Našice – Markovec Našický – Jospipovec Punitovský – Jurjevec

Kanada: Calgary, Vancouver, Edmonton
Luxemburg
Maďarsko: Mlynky – Békešská Čaba
Nemecko: Zvonček Mníchov – Frankfurt
Rumunsko: Nová Huta – Nadlak
Švajčiarsko: Zürich – Lucern
Taliansko: Miláno
Ukrajina: Užhorod
USA: Chicago

A ďalších iných centier. Ďakujem za spoluprácu a teším sa na ďalší ročník časopisu.

Termíny príspevkov do časopisu a témy sú uverejnené na webových stránkach časopisu: <https://ceruzkyvosvete.iseia.eu/info-pre-autorov>

ISEIA s krajskými deťmi pripravilo 6. vydanie knihy **Slovenské rozprávky z celého sveta**

Milí priatelia Slovenčiny vo svete, 2.4.2024 sme si pripomenuli Medzinárodný deň detskej knihy a my v ISEIA finišujeme s prípravami knihy: v poradí už 6. detskej knihy Slovenské rozprávky z celého sveta VII.

Prelistujte si s nami naše detské knihy – knihy, ktoré:

- napísali slovenské deti z celého sveta,
- ilustrovali slovenské deti z celého sveta,
- a vytlačili deti – žiaci polygrafickej školy v Bratislave.

Detské knihy sú výsledkom súťaže Slovenské rozprávky z celého sveta, ktorej autorom je učiteľ slovenského jazyka z Užhorodu Ján Pochanič. Členovia odbornej komisie súťaže sú Sergej Biba, Jarmila Buchová a Walther Smeitink- Mühlbacher.

Prelistujte si v našich knihách:

- 6. ročník: 2024 – oranžová kniha s témou: Jar a leto
- 5. ročník: 2023 – červená kniha s témou: Moja ideálna škola
- 4. ročník: 2022 – žltá-modrá kniha s témou: Moje obľúbené jedlo
- 3. ročník: 2021 – modrá kniha s témou: Doprava
- 2. ročník: 2020 – zelená kniha: Zvieratá
- 1. ročník: 2019 – zlatá kniha: Rozprávky

Zapojte sa do našej súťaže – Témou VII. časti je JESEŇ A ZIMA:

Viac informácií o súťaži nájdete na našej webovej stránke: <https://www.iseia.eu/sutaze>.

Súťaž – Včielka Meduľka

V roku 2024 sme zrealizovali 3. Ročník výtvarno-literárno-kreatívnej súťaže Deň včiel Základná škola kráľa Tomislava Našice, Chorvátska republika v spolupráci s ISEIA organizuje:

- literárne kolo - výtvarné kolo - video príspevkov - voľná tvorba

Vekové kategórie:

- 1. Predškôlaci - 2. Žiaci prvý stupeň - 3. Žiaci druhý stupeň 4. Stredoškôlaci

Koordinátorkou súťaže je pani učiteľka Anka Marošević z Našíc, kde sa organizuje aj každoročne výstava prác detí. Tešíme sa na ďalší ročník. Informácie o ďalšom ročníku nájdete na našej webovej stránke: <https://www.iseia.eu/sutaze>

Súťaž – Vesmír očami detí: celosvetové kolo

Výtvarná súťaž ISEIA v spolupráci s Hvezdárňou v Hurbanove. Garant súťaže: Boženka Dasovic, ZŠ Josip Kozarac Josipovec Punitovský v Chorvátsku
Organizátor územného kola je ZŠ Josip Kozarac Josipovec Punitovský v Chorvátsku
Garantka súťaže: Boženka Dasović

- územné kolo je vždy do 31.3.- zaslanie výtvarných prác ako scan práce (poprosím nazvať scan: meno a priezvisko - vek - škola/mesto)
- práce za školu zaslať na mailovú adresu: vesmir.iseia@gmail.com
- do svetového kola vyberie odborná komisia nasledujúci počet:
 - Austrália 5 výtvarných prác,
 - Kanada 5 výtvarných prác,
 - USA 5 výtvarných prác,
 - západná Európa 5 výtvarných prác (Nemecko, Francúzsko, Cyprus, Kuvajt, Katar, Írsko, Taliansko, Švajčiarsko, Luxembursko a pod.) ,
 - Anglicko 5 výtvarných prác,
 - Európa II - 5 výtvarných prác (Chorvátsko, Maďarsko, Rumunsko, Ukrajina, Srbsko, Poľsko)

PRAVIDLÁ: Každá škola/ centrum môže zaslať maximálne 10 prác z jednej kategórie.

V súťaži budú hodnotené len práce jednotlivcov.

Práce, ktoré neboli hodnotené v územnom kole, nebudú zaradené do 2. etapy - celosvetového kola.

2. etapa: celosvetové kolo - práce vyberá odborná porota Hvezdárne v Hurbanove.

Organizátor okresného kola ich doručí so zoznamom zúčastnených škôl do konca apríla 2024 do Slovenskej ústrednej hvezdárne v Hurbanove. Zasadnutie poroty celoslovenského kola sa bude konať v prvej polovici mája 2024.

Súťaži sa v piatich kategóriách:

1. kategória – materské školy
2. kategória - 0. - 4. ročník ZŠ
3. kategória - 5. - 9. ročník ZŠ, 1.- 4. ročník osemročného gymnázia
4. kategória - základné umelecké školy, prípravné štúdium ZUŠ a 0. - 4. ročník ZŠ
5. kategória - základné umelecké školy - 5. - 9. ročník ZŠ

Do súťaže je možné poslať scany - fotografie výkresov - spracované ľubovoľnou technikou (okrem 3D) vo formáte maximálne A2.

Výsledky výtvarnej súťaže a aj ďalšie ročníky nájdete na našej webovej stránke: <https://www.iseia.eu/sutaze>

Súťaž - Adventný kalendár Zvonček

Súťaž pripravuje slovenské vzdelávacie centrum Zvonček v Mníchove. Pozývame Vás nazrieť do nášho online Adventného kalendára so slovenčinou Zvonček. Súťaž trvala síce do 31.1.2024 – ale deti a pani učiteľky môžu pracovať s príspevkami a pracovnými listami počas celého roka – sú uložené v archíve. Čo sa skrýva za okienkami posledného adventného kalendára? Pracovné listy „Slovenčina hrou“ k pesničkám, básničkám, riekankám a rozprávkam:

01 Pesnička M. Jaroš: Ako na Vianoce

02 Pesnička Edo Drewo: Prichádzam a návšteva Eda Drewo vo Zvončeku Mníchov

03 Rozprávka Mechúrik Koščúrik – deti Zvonček Mníchov

04 Rozprávka zo série Vianočné rozprávania: Barbora

- 05 Pesnička M. Jaroš: Príde Mikuláš
 - 06 Krajina Hláskovo – webová stránka, Univerzita Mateja Bela V Banskej Bystrici
 - 07 Dvojazyčné riekanky a návšteva spisovateľky Jarmily Roser vo Zvončeku Mníchov
 - 08 D. Hevier: Uletený deň – návšteva spisovateľa Daniela Heviera vo Zvončeku Mníchov
 - 09 Maškrtná žirafa – Divadlo Zvonček na medzinárodnom viacjazyčnom festivale Märchenfest München 2023
 - 10 Mikuláš v Markovci – škola v Markovci v Chorvátsku
 - 11 Dobšina a návšteva spisovateľky Lenky Šingovskej vo Zvončeku v Mníchove
 - 12 Hviezdičky a súťaž ISEIA: Vesmír očami detí, pre Slovenskú ústrednú hviezdáreň v Hurbanove. Garantka súťaže: Božena Dasović, Josipovec Punitovský, Chorvátsko
 - 13 Rozprávka zo série Vianočné rozprávania: Na Luciu
 - 14 Lucia v Margarétke v Paríži, Francúzsko
 - 15 T. Janovic: Sen hviezd
 - 16 Slovenčina v Zürichu vo Švajčiarsku
 - 17 Včielka Meduľka: súťažné práce žiakov z Chorvátska, Ukrajiny a Academy of Chicago, USA. Garantka súťaže ISEIA: Anka Marošević, Našice, Chorvátsko
 - 18 Šípková Ruženka, žiaci pani učiteľky Boženy Dasović, Chorvátsko
 - 19 Krajina Hláskovo – webová stránka, Univerzita Mateja Bela V Banskej Bystrici
 - 20 Kikus App – 11 jazykov hravou formou. Slovenskú verziu testovali žiaci zo SiM – Zvonček v Mníchove
 - 21 Vianoce v Markovci Našickom – vianočný koncert v Chorvátsku
 - 22 Mikuláš v Zürichu vo Švajčiarsku
 - 23 Rozprávka: Psíček a mačička
 - 24 Vianočný pozdrav zo sveta
- Ďakujeme za doterajšiu spoluprácu slovenským vzdelávacím centráм po celom svete a tešíme sa na naše ďalšie spoločné aktivity.

Stretnutie a obed s pánom prezidentom Slovenskej republiky Petrom Pellegrínom v Berlíne v Nemecku

Predsedníčka ISEIA, riaditeľka Slovenského vzdelávacieho centra Zvonček v Mníchove a šéfredaktorka časopisu Ceruzky vo svete Jarmila Buchová prijala pozvanie pána veľvyslanca SR v Nemecku. Špeciálny obed s prezidentom Slovenskej republiky Petrom Pellegrínom na pozvanie veľvyslanca Mariána Jakubóciho na veľvyslanectve v Berlíne sa uskutočnilo 24.11.2024. Celkovo sa na stretnutí zúčastnilo 12 vybraných významnými krajanov z Nemecka. Je to pre nás veľká česť, že aj predsedníčka ISEIA patrí medzi významných 12 slovenských osobností Nemecka. V rámci prezentácie vedci, učitelia, umelci a podnikatelia informovali prezidenta o svojej práci a možných spoluprákach so Slovenskom. Bol to naozaj nezabudnuteľný moment výmeny skúseností a vzájomnej súdržnosti. Na stretnutí odovzdala, spolu so srdečnými pozdravmi od krajanov z celého sveta, pánovi prezidentovi aj posledné číslo Slovenského svetového kalendára.

V mene členských slovenských vzdelávacích centier a slovenských škôl v zahraničí ISEIA ďakujeme Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí za 10 ročnú spoluprácu a finančnú podporu centier a ISEIA.

Janka PÍŠOVÁ

vedúca

Oddelenia pre jazykové a kultúrne
vzdelávanie Národného inštitútu
vzdelávania a mládeže NIVAM,
Bratislava, Slovenská republika

Slovenský jazyk ako druhý jazyk – aktuálny stav a potreby

Niektorí žiaci prichádzajúci do školského prostredia majú iný materinský (prvý) jazyk, ako je vyučovací jazyk školy. Sú to najmä:

- žiaci – deti cudzincov⁴⁰ s potrebou podpory pri osvojovaní si vyučovacieho jazyka školy,
- žiaci s iným materinským (prvým) jazykom⁴¹ ako je vyučovací jazyk školy
- alebo žiaci po ukončení osobitného spôsobu plnenia povinnej školskej dochádzky mimo územia Slovenskej republiky,⁴² ktorí nedostatočne ovládajú slovenský jazyk.

Títo žiaci majú ťažkosti dorozumieť sa s učiteľmi a so spolužiakmi v triede, musia sa naučiť nielen nový jazyk, ale hneď sa v ňom aj začať vzdelávať. Vo vzdelávaní týchto žiakov má preto slovenský jazyk špecifické postavenie. Je chápaný ako druhý jazyk aj z toho dôvodu, že žiaci sú od neho závislí z hľadiska výchovno-vzdelávacieho procesu. Zároveň už na veľmi nízkej úrovni ovládania slovenského jazyka si osvojujú slovnú zásobu, ktorá je určujúca pre školské prostredie (tzv. akademický jazyk). Jazyková podpora je preto vstupnou a nevyhnutnou požiadavkou ich ďalšieho vzdelávania.

Vzdelávací štandard pre slovenský jazyk ako druhý jazyk

Do roku 2023 boli súčasťou vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia vzdelávacie štandardy pre vyučovacie jazyky (slovenský jazyk a literatúra, jazyk národnostnej menšiny a literatúra) a cudzie jazyky. Slovenský jazyk ako druhý jazyk zastupoval len vzdelávací štandard pre slovenský jazyk a slovenskú literatúru určený pre školy s vyučovacím jazykom maďarským.

⁴⁰ § 146 ods. 1 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov vymedzuje **deti cudzincov** ako: a) deti osôb, ktoré sú občanmi iného štátu alebo osôb bez štátnej príslušnosti, s povoleným pobytom na území Slovenskej republiky; b) deti žiadateľov o udelenie azylu na území Slovenskej republiky podľa osobitného predpisu; c) deti Slovákov žijúcich v zahraničí; d) deti ako žiadatelia o udelenie azylu podľa osobitného predpisu; e) deti ako cudzinci, ktorí sa nachádzajú na území SR bez sprievodu zákonného zástupcu.

⁴¹ Materinský (prvý) jazyk – a) jazyk, ktorý si jedinec osvojil v ranom detstve prirodzene a nevedome. Nemusí ísť o jazyk matky (časové hľadisko), b) jazyk, v ktorom je jazyková kompetencia jedinca na vyššej úrovni (hľadisko dominancie).

⁴² § 25 ods. 10 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Podľa § 23 školského zákona sa môžu žiaci vzdelávať mimo územia Slovenskej republiky, či už v školách alebo individuálne. Ak sa po ukončení tohto osobitného plnenia školskej dochádzky na komisionálnych skúškach preukáže, že žiak nedostatočne ovláda vyučovací jazyk školy, môže byť zaradený do jazykového kurzu. Pre tento jazykový kurz však nebol vypracovaný vzdelávací štandard, rozsah a obsah kurzu bol v kompetencii riaditeľa školy.

V septembri 2023 vstúpili do platnosti podporné opatrenia. Jedným z podporných opatrení je aj zabezpečenie poskytovania kurzu vyučovacieho jazyka školy a inej podpory pri osvojovaní si vyučovacieho jazyka školy.⁴³ Cieľovou skupinou podporného opatrenia sú deti a žiaci s iným materinským jazykom ako je vyučovací jazyk školy s potrebou podpory pri osvojovaní si vyučovacieho jazyka školy. Podporné opatrenie zabezpečuje materská škola, materská škola pre deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, základná škola, základná škola pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, stredná škola, stredná škola pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami okrem bilingválneho vzdelávania, špeciálne výchovné zariadenie.

Toto boli aj impulzy na zaradenie slovenského jazyka ako druhého jazyka do Štátneho vzdelávacieho programu pre základné vzdelávanie (2023)⁴⁴ a dodatkom č. 13⁴⁵ sa zosúladiť štátne vzdelávacie programy pre primárne vzdelávanie a nižšie stredné vzdelávanie so znením školského zákona a doplnili sa vzdelávacie štandardy o vzdelávací štandard pre slovenský jazyk ako druhý jazyk ako súčasť jazykovej podpory.

Východiskom pri tvorbe vzdelávacieho štandardu pre slovenský jazyk ako druhý jazyk boli ciele základného vzdelávania a ciele vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia. Cieľom je teda naučiť žiakov komunikovať v slovenskom jazyku, dorozumievať sa v bežných komunikačných situáciách, ako aj v situáciách typických pre školské prostredie. Dôraz sa kladie na činnostne zameraný prístup. To znamená, že žiaci nie sú pasívnymi prijímateľmi informácií, ale osvojujú si jazyk vykonávaním zmysluplných úloh, ktoré reflektujú ich reálny život. Zdôrazňuje sa uplatnenie metód a techník vyučovania cudzích jazykov, aktívne používanie jazyka, v rámci ktorého sa rozvíja počúvanie s porozumením, hovorenie, čítanie s porozumením a písanie. Týmto požiadavkám boli prispôbené základné opisy komunikačných úrovní (základná, rozširujúca) a stanovené ciele predmetu.

Možnosti jazykovej podpory

Žiakom s potrebou podpory pri osvojovaní si slovenského jazyka môže škola poskytnúť podporu prostredníctvom:

- úpravy cieľov, obsahu, metód, foriem a prístupov v rámci povinného vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a literatúra a ostatných vyučovacích predmetov – žiakovi je poskytnutá individuálna podpora podľa potrieb a nárokov vzdelávania,
- kurzu slovenského jazyka ako druhého jazyka – základného jazykového kurzu a/alebo rozširujúceho jazykového kurzu pre deti cudzincov,

⁴³ §145a ods. 2 písm. e) zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁴⁴ <https://www.minedu.sk/statny-vzdelavaci-program-pre-zakladne-vzdelavanie/>

⁴⁵ <https://www.minedu.sk/dodatok-c-13-k-svp/>

- voliteľného vyučovacieho predmetu/jazykového kurzu – pre žiakov, občanov SR s iným materinským jazykom alebo dlhodobo vzdelávajúcich sa mimo územia SR.

Výber učebného plánu

Pre efektívne nastavenie jazykovej podpory pre daného žiaka je potrebné určiť jeho úroveň ovládania slovenského jazyka. Základnú informatívnu diagnostiku úrovne ovládania slovenského jazyka je možné realizovať aj priamo v škole – Vstupný test na určenie úrovne ovládania slovenského jazyka,⁴⁶ pretože cieľom diagnostiky nie je presné určenie úrovne ovládania slovenského jazyka, ale len zistenie orientačnej úrovne daných spôsobilostí.

Test je určený pre žiakov vo veku 6 – 15 rokov, ktorých materinský (prvý) jazyk nie je slovenský, t. j. líši sa od vyučovacieho jazyka školy. Pozostáva z 2 častí: I. Rozhovor a porozumenie pokynom, II. Test hodnotenia úrovne. V obidvoch variantoch testu sa sledujú: receptívne činnosti (počúvanie s porozumením, čítanie s porozumením), produktívne činnosti (ústny prejav, písomný prejav), interaktívne činnosti (ústna interakcia, písomná interakcia), rozsah slovnej zásoby, gramatická správnosť a výslovnosť.

Na základe jazykovej diagnostiky je žiak zaradený do jedného z variantov jazykovej podpory: Žiak bez znalosti slovenského jazyka (komunikačná úroveň 0) je vzdelávaný v rámci intenzívnej jazykovej podpory. Jazyková podpora sa realizuje podľa vzdelávacieho štandardu pre slovenský jazyk ako druhý jazyk – komunikačná úroveň 1. Podpora je poskytovaná súbežne aj v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu.

Žiakovi so základnou úrovňou ovládania slovenského jazyka (približne na komunikačnej úrovni 1) sa poskytuje jazyková podpora podľa vzdelávacieho štandardu pre slovenský jazyk ako druhý jazyk – komunikačná úroveň 2. Podpora je poskytovaná súbežne aj v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu.

Žiak s dostatočnou znalosťou slovenského jazyka (tzv. prahová úroveň) je považovaný za samostatne fungujúceho v rámci školského prostredia, pričom mu je poskytnutá individuálna jazyková podpora podľa jeho potrieb a nárokov vzdelávania. V prípade nedostatočnej znalosti akademického jazyka je odporúčaná jazyková podpora s časovou dotáciou 100 vyučovacích hodín prispôbená individuálnym jazykovým potrebám žiaka. Podpora je poskytovaná súbežne aj v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu.

Financovanie jazykovej podpory

Podľa § 8c ods. 1 písm. c) zákona č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení v znení neskorších predpisov môže Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR v rámci dohodovacieho konania so zriaďovateľom na jeho žiadosť upraviť objem pridelených normatívnych finančných prostriedkov na podporné opatrenie, ktorým je poskytovanie kurzu vyučovacieho jazyka školy alebo inej podpory pri osvojovaní si vyučovacieho jazyka školy.

Finančné prostriedky určené na zabezpečenie tohto podporného opatrenia sú poskytované **mesačne, vždy po skončení jazykového kurzu**. Žiadosť predkladá škola svojmu zriaďovateľovi, zriaďovateľ príslušnému regionálnemu úradu školskej správy (ďalej

⁴⁶ <https://podporneopatrenia.minedu.sk/data/att/5a8/27420.184fe4.pdf>

len „RÚŠS“) a RÚŠS ministerstvu poskytuje požiadavky od jednotlivých škôl a zriaďovateľov vo forme databázy.⁴⁷

Podpora školám, pedagogickým a odborným zamestnancom, žiakom

Školy majú k dispozícii:

- sprievodný informatívno-metodický materiál k podpornému opatreniu Možnosti podpory pri osvojovaní si vyučovacieho (slovenského) jazyka školy – slovenský jazyk ako druhý jazyk;⁴⁸
- metodickú príručku Jazykový kurz – slovenský jazyk ako druhý jazyk, ktorá sa zameriava na organizáciu jazykového kurzu, upresňuje ciele kurzu, jeho obsah, odporúčané metódy a nástroje evaluácie, je východiskom pre vytváranie ďalších, konkrétnych nástrojov pre podporu kurzu, napr. tvorbu učebných osnov, vytváranie materiálov (metodických listov, kľúčových vizuálov, pracovných listov) a hodnotiacich nástrojov;⁴⁹
- obrázkové karty s metodickou príručkou pre učiteľa;⁵⁰
- prekladové slovníky základných pojmov pre ZŠ, ktoré tvorí reprezentatívny výber štandardizovaných pojmov zo vzdelávacích štandardov jednotlivých vyučovacích predmetov ZŠ;⁵¹
- učebnice a pracovné zošity s doložkou MŠVVaM SR Aha, slovenčina! a metodickú príručku pre učiteľa;⁵²
- metodické odporúčania, učebné osnovy a učebný plán k učebnici Aha, slovenčina! pre potreby kurzov vo vzdelávacích zahraničných centrách.⁵³

Národný inštitút vzdelávania a mládeže realizuje aj programy inovačného vzdelávania pre pedagogických a odborných zamestnancov Osvojovanie si slovenského jazyka ako druhého/cudzieho jazyka v materskej škole a Osvojovanie si slovenského jazyka ako druhého/cudzieho jazyka v základnej a škole. Vzdelávanie v rozsahu 50 hodín je zamerané na inkluzívne vzdelávanie a systém podporných opatrení, možnosti jazykovej podpory v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu a jazykovú podporu formou kurzu.

Komisionálne skúšky zo slovenského jazyka a literatúry

Žiaci plniaci si povinnú školskú dochádzku mimo územia SR majú možnosť vykonať komisionálne skúšky v kmeňovej škole na Slovensku.⁵⁴ Jednou z komisionálnych skúšok je aj skúška zo slovenského jazyka a literatúry, ktorej obsah a formu určuje riaditeľ kmeňovej školy. Vzniká tak množstvo variantov komisionálnej skúšky, čo zvyšuje nároky na prípravu žiakov vo vzdelávacích zahraničných centrách.

⁴⁷ <https://www.minedu.sk/37056-sk/jazykovy-kurz-podporne-opatrenie/>

⁴⁸ <https://podporneopatrenia.minedu.sk/data/att/473/27387.5eb13c.pdf>

⁴⁹ <https://nivam.sk/skoly/projekty/erasmus-slovenčina-pre-deti-cudzincov/>

⁵⁰ <https://nivam.sk/skoly/projekty/erasmus-slovenčina-pre-deti-cudzincov/>

⁵¹ <https://nivam.sk/skoly/projekty/erasmus-slovenčina-pre-deti-cudzincov/>

⁵² <https://www.statpedu.sk/sk/erasmus-slovenčina-deti-cudzincov.html>

⁵³ <https://slovakia.sk/ucebnice>

⁵⁴ Metodické odporúčania, učebné osnovy a učebný plán (k učebnici Aha, slovenčina!) pre Slovenské vzdelávacie centrá v zahraničí | Slovakia

⁵⁴ § 25 ods. 5 – 9 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Pri komisionálnej skúške sa často neprihliada na to, že žiaci prichádzajú z odlišného jazykového prostredia, vzdelávajú sa v inom jazyku a úroveň jednotlivých komunikačných jazykových činností (čítanie, písanie, hovorenie, počúvanie s porozumením) nemusí byť u toho istého žiaka rovnaká, napr. v bežných komunikačných situáciách sa jeho ústny prejav blíži k prejavu ostatných žiakov, ale zaostáva v písaní. Jeho úspešnosť môže byť ovplyvnená aj nedostatočnou slovnou zásobou v slovenskom jazyku (porozumenie vecným textom) a nízkou úrovňou písania (slohové práce). To má za následok neuspokojivé hodnotenie komisionálnej skúšky, a s tým spojenú nevôľu vykonávať ďalšie skúšky, čo vedie k neabsolvovaniu komisionálnych skúšok na ukončenie nižšieho stredného vzdelávania.

Záver

V príspevku sme priblížili aktuálny stav v oblasti jazykovej podpory žiakov s iným materinským jazykom ako je vyučovací jazyk školy a problematiku vykonávania komisionálnej skúšky zo slovenského jazyka a literatúry. Prax poukazuje na potrebu: 1. rozšírenia vzdelávacieho štandardu pre slovenský jazyk ako druhý jazyk o ďalšiu komunikačnú úroveň pre individuálnu jazykovú podporu v akademickom jazyku, ktorej ciele by boli zamerané na porozumenie vecným textom, nesúvislým textom, vyjadrovanie názorov, diskusiu a argumentáciu; 2. vytvorenia usmernenia pre základné školy k vykonávaniu komisionálnych skúšok obsahujúceho najmä rozsah, formu, obsah komisionálnej skúšky, požiadavky na vedomosti a zručnosti žiakov a kritériá úspešnosti vykonania komisionálnej skúšky; 3. úpravu vzdelávacieho štandardu pre slovenský jazyk a literatúru, ktorá by zohľadňovala špecifiká slovenského jazyka ako druhého jazyka.

Boris MICHALÍK

riaditeľ Ústavu manažmentu kultúry a
turizmu, kulturológie a etnológie
Filozofickej fakulty Univerzity
Konštantína Filozofa v Nitre,
Slovenská republika

Výskum kultúry a histórie Slovákov žijúcich v zahraničí v podmienkach Slovenskej republiky

Abstrakt

Príspevok pojednáva o význame, smerovaní a aktivitách vedeckého výskumu v prostredí zahraničných Slovákov, ktorý je realizovaný bádateľmi pôsobiacimi v rámci akademických a výskumných organizácií na Slovensku. Menuje jednotlivcov aj širšie kolektívy, ktoré sa venujú výskumu kultúry, histórie či slovenského jazyka v krajaňských komunitách. Z akademických pracovísk vyzdvihuje pôsobenie odborníkov z Nitry, Banskej Bystrice či Trnavy. Osobitne uvádza aktivity niektorých ústavov Slovenskej akadémie vied, spomína úlohu Krajaňského múzea Matice slovenskej. Charakterizuje možnosti financovania vedeckého výskumu a spoluprácu s výskumnými pracoviskami Slovákov v zahraničí. Pomenováva najväčšie problémy a limity výskumu kultúry a histórie krajaňov žijúcich mimo územia Slovenskej republiky. V závere navrhuje riešenie na zlepšenie súčasného stavu komunikácie a transferu poznatkov v rámci uvedených vedeckovýskumných aktivít.

Kultúra Slovákov v zahraničí je integrálnou súčasťou slovenskej kultúry. Ide síce o kultúru často výrazne synkretizovanú, no stále vykazujúcu črty národnej kultúry. Miera synkretizácie závisí od stupňa akulturácie. Úlohou vedy je v tomto prípade skúmať akulturačný proces, jeho vývoj, príčiny a dôsledky. Tiež zaznamenávať stav kultúry v čase a priestore. Skúmať priebeh tradovania aj súčasné globalizačné tendencie. Získané poznatky neslúžia len na dokumentovanie kultúrneho dedičstva minoritných spoločenstiev, ale môžu ovplyvniť celý rad praktických opatrení inštitúcií, ktoré majú v zodpovednosti starostlivosť o krajaňský svet. Potrebná je vzájomná prepojenosť, sieťovanie aktivít a ich výsledkov.

Ak by sme slovenské zahraničie obrazne pomenovali veľkým rybníkom, tak v slovenskej vede je pomerne málo rybárov, ktorí v tomto rybníku lovia. Výskumné aktivity realizuje nevelký počet odborníkov z univerzít, Slovenskej akadémie vied či občianskych združení. Etnologické a kulturologické výskumy už viac ako 30 rokov kontinuálne rieši najmä Univerzita Konštantína Filozofa (UKF) v Nitre. Niektoré výsledky už boli na tomto fóre vymenované včera. Z nitrianskej školy môžeme spomenúť prof. Jaroslava Čukana, prof. Borisa Michalíka, doc. Mariána Žabenského, doc. Silviu Letavajovú, doc. Ivanu Kontrikovou Šustekovú, dr. Michala Kurpaša či dr. Romana Zimu. V posledných štyroch rokoch sa do

skúmania slovenského zahraničného sveta zapojila aj Univerzita svätých Cyrila a Metoda (UCM) v Trnave. Pokiaľ UKF v Nitre svoju pozornosť dlhodobo zameriava na geografický priestor Dolnej zeme, UCM v Trnave sa vďaka projektu APVV orientuje na Argentínu a Kanadu. V tomto prípade ide najmä o prof. Ladislava Lenovského, prof. Katarínu Slobodovú-Novákovú, prof. Petra Chrastinu. Evidujeme aj trnavskú sondu do krajanskej kultúry na Ukrajine.

V súčasných etnologických a kulturologických výskumoch dominujú témy transformácie tradičnej kultúry na jej súčasnú podobu, posuny vo vnímaní etnickej identity či vedomia etnickej príslušnosti, revitalizácie národnostnej identity v jednotlivých komunitách, manifestácie kultúrneho dedičstva menšiny a jeho lepšie využitie v prospech záujmov nositeľov, resp. propagácie etnického spoločenstva. Skúmané sú tiež pracovné migrácie Slovákov zo Srbska a Rumunska na Slovensko a ich dopady na jednotlivca, rodinu či širšie spoločenstvo.

Historické výskumy zabezpečuje prevažne Univerzita Mateja Bela (UMB) v Banskej Bystrici, kde okrem niekoľkých odborníkov na problematiku dolnozemskej Slovákov funguje aj Metodické centrum pre Slovákov v zahraničí. Z pracovníkov, ktorí sa pravidelne zapájajú do týchto výskumov, môžeme spomenúť prof. Miroslava Kmeťa, doc. Petra Mička, doc. Antona Hrubého, dr. Zuzanu Drugovú, dr. Ján Chrt'ana, dr. Ondreja Drugu či dr. Patrika Kuneca. Tematicky sa venujú rôznym osobnostiam slovenského zahraničia, pričom dominuje archívny výskum.

V rámci tohtoročnej stálej konferencie odznel aj príspevok doc. Martina Javora z Prešovskej univerzity, ktorý vo východoslovenskej obci Pavlovce nad Uhom-Ťahyňa vybudoval Múzeum vysťahovalectva z územia Slovenska do Severnej Ameriky – Kasigarda. Vytvorenie takéhoto projektu by iste nebolo možné bez predchádzajúceho primeraného historického výskumu.

Keďže jazyk je súčasťou kultúry, na doplnenie musíme uviesť, že v prostredí zahraničných Slovákov pôsobia aj jazykovedci, napr. z Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV dr. Iveta Valentová, dr. Katarína Balleková. Predmetom ich záujmu sú súčasné jazykové prejavy či zmeny v jazyku.

Spoločenskovedný výskum je zastrešený najmä aktivitami pracovníkov Spoločenskovedného ústavu SAV v Košiciach, zvlášť dr. Márie Ďurkovej a jej emeritnými kolegami prof. Štefanom Šutajom, prof. Jozefom Výrostom a dr. Máriou Homišinovou. Aktuálne sa zameriava na skúmanie súčasného stavu a fungovanie slovenského národnostného školstva v Maďarsku.

Presahy do kultúrnej oblasti majú aj vedecké výsledky pracovníkov Ústavu politických vied SAV dr. Juraja Marušiaka a dr. Sanje Zlatanović zamerané na socioekonomické a politické kontexty života krajanov v Srbsku a ich pracovných migrácií na Slovensko.

Opomenúť nemožno ani literárnovedný výskum, ktorý reprezentujú prevažne jednotlivci z rôznych pracovísk. Za všetkých spomenieme prof. Zuzanu Kováčovú a dr. Renátu Hlavatú z UKF v Nitre a doc. Patrika Šenkára z Univerzity J. Selyeho v Komárne. Presahy estetiky a literárnej vedy predstavujú aktivity doc. Michala Babiaka z UK v Bratislave.

Keďže publikovaný príspevok je oproti prezentovanému bohatší, priznávame, že informácia uvedená v tomto odstavci je produktom autorskej výzvy na doplnenie informácií o vedeckom výskume v slovenskom zahraničí realizovanom z územia Slovenska. Týmto spôsobom sme sa dopočuli o dr. Kristine Lomen, ktorá pôsobí v Ústave hudobnej vedy SAV a venuje sa problematike hudby etnických minorít a skupín, a otázkam hudobnoštylovej analýzy a klasifikácie. Vo svojich výskumoch nadväzuje na podnety etnomuzikologických škôl strednej Európy a Balkánu, pričom využíva prístupy etnomuzikológie a hudobnej teórie.

V neposlednom rade je tu Krajanské múzeum Matice slovenskej, ktoré má v predmete svojej činnosti aj vedecký výskum. Snáď bude túto úlohu naplňať, možno aj priamou spoluprácou s vyššie uvedenými kádrami. Okrem spomenutých existujú aj ďalší odborníci, ktorí časť svojej vedeckej aktivity venujú krajanom, pre krátkosť času ich však dnes menovať nebudem.

Vedecký výskum v prostredí zahraničných Slovákov je spravidla financovaný prostredníctvom projektov. Vzhľadom na zvýšené nároky na cestovné či ubytovanie sú tieto výskumy finančne náročné, zvlášť tie v zámorských destináciách (USA, Argentína, Austrália). Vyššie sumy dotácií však umožňujú len niektoré grantové programy. Ide o Agentúru na podporu výskumu a vývoja, Vedeckú grantovú agentúru, Kultúrnu a edukačnú grantovú agentúru a VisegradFund. Nový systém dotačnej podpory zo strany ÚSZZ tiež otvoril možnosti realizovať výskumné projekty jednotlivcom či malým tímom. Pre vytvorenie bázy krajanských kontaktov a priestoru na výmenu vedeckých poznatkov je vhodná aj Výzva na podporu posilnenia vzťahov so slovenskou diasporou, ktorá bola vyhlásená v rámci plánu obnovy (a v ktorej sa neskromne uchádzame o podporu aj my). Pri uvažovaní o finančnom krytí výskumu Slovákov v zahraničí je možné využiť aj výzvy programu Horizont či Interreg Danube Region, v rámci týchto schém je však podpora skôr o multinárodnostnom zastúpení, než len o obsiahnutí problematiky slovenských spoločenstiev vo viacerých krajinách, a skôr o praktických výsledkoch, než posune vo vedeckom bádaní.

Z hľadiska možností na realizovanie výskumu však musíme reflektovať aj aktivity krajanských výskumných inštitúcií, ktoré často na spoluprácu oslovujú práve vyššie zmienených vedeckých pracovníkov. Ide napr. o Interdisciplinárne výskumné tábory v rôznych lokalitách so slovenskou societou v Maďarsku, ktoré projektovo, organizačne aj finančne zastrešuje Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku. Tiež ide o podporu publikovania vedeckých diel prostredníctvom projektov a edícií DZSČR a Kultúrnej a vedeckej spoločnosti Ivana Krasku z Nadlaku. Tam vzniká aj priestor na výmenu poznatkov na vedeckých konferenciách. Pravidelne ich organizujú nielen v Nadlaku, ale aj v Novom Sade (muzikologická konferencia) či Békešskej Čabe.

K problémom výskumu, okrem nedostatku finančných prostriedkov, patrí slabá prepojenosť zainteresovaných výskumných pracovísk na Slovensku (omnoho väčšia je s univerzitami a výskumnými pracoviskami v zahraničí). Neexistuje komunikačná báza pre výmenu poznatkov ani koordinácia výskumne potrebných tém. Zmiešané výskumné tímy sa zatiaľ nepodarilo vytvoriť, s výnimkou pracovísk SAV. V rámci UMB v Banskej Bystrici síce funguje Centrum pre výskum dejín a kultúry dolnozemskej Slovákov, jeho reálna činnosť však nepresahuje univerzitu. Čiastočne problematická sa javí aj medzinárodná akceptácia takéhoto výskumu vzhľadom na to, že ide o výskum národnej kultúry a dosiahnuté výsledky nemajú primeraný ohlas, pričom scientometrické parametre vyžadované viacerými inštitúciami a orgánmi musia plniť všetci akademickí bádatelia.

V závere môjho príspevku si dovoľím predniesť návrh na vznik komisie pre vedu a výskum v rámci ÚSŽZ, ktorá by bola platformou na komunikáciu odborníkov v rôznych oblastiach vedy, prioritizáciu výskumných tém a potrieb samotného úradu, hľadanie možností financovania výskumu, sieťovanie domácich aj zahraničných vedcov z krajanského prostredia, výmenu know-how a skúseností dobrej praxe. Bola by osožnou pre krajanské prostredia, no najmä pre Slovenskú republiku. Je mi však jasné, že agenda úradu už v aktuálnom stave presahuje jeho kapacity a bolo by potrebné posilniť ho personálne aj odborne. Je to však otázka budúcnosti a cesty, ktorou sa rozhodne ísť. My, ktorým záleží na krajanoch v zahraničí, k tomu ponúkame pomocnú ruku.

Mária ĎURKOVSKÁ

výskumná pracovníčka
Spoločenskovedného ústavu Centra
spoločenských a psychologických vied,
v.v.i. Slovenskej akadémie vied,
Košice, Slovenská republika

Slovenské školstvo v Maďarsku optikou študentov – súčasný stav výskumu a možné perspektívy

Abstrakt

Spoločenskovedný ústav Centra spoločenských a psychologických vied Slovenskej akadémie vied (CSPV SAV) v Košiciach v spolupráci s Výskumným ústavom Slovákov v Maďarsku realizoval niekoľko výskumov zameraných na slovenskú menšinu v Maďarsku vrátane súčasného projektu o stave slovenského národnostného školstva. Aktuálny výskum sa zameriava na reflexiu študentov, ktorého cieľom je zistiť ich pohľad na slovenské školstvo a používanie slovenského jazyka. Študenti najčastejšie uvádzali, že sa považujú za Slovákov preto, že aktívne používajú slovenčinu, hoci len malá časť z nich má slovenčinu ako materinský jazyk. V každodenných rozhovoroch, najmä v komunikácii s rodinnými príslušníkmi, prevláda maďarčina, čo naznačuje jej dominanciu. Napriek tomu slovenčina má silnejšiu pozíciu na hodinách slovenského jazyka, kde sa používa prevažne v komunikácii s učiteľmi. Naopak, v neformálnych školských situáciách, ako sú prestávky, je častejšie používaná maďarčina. Tieto výsledky poukazujú na významný vplyv maďarčiny na jazykové zvyklosti mládeže, čo môže viesť k oslabeniu používania slovenského jazyka v každodenných interakciách a tým aj k ohrozeniu jeho dlhodobého zachovania v komunite.

Úvod

Výskum slovenského národnostného školstva v Maďarsku predstavuje dôležitý krok k hlbšiemu pochopeniu fungovania tohto školského systému a jeho vplyvu na etnickú identitu mladých Slovákov. Slovenské školstvo v Maďarsku zohráva kľúčovú úlohu v udržiavaní kultúrneho dedičstva a slovenského jazyka medzi mladými ľuďmi, ktorí žijú v prostredí, kde dominuje maďarčina. Preto je dôležité preskúmať nielen formálnu výučbu slovenčiny, ale aj to, ako študenti jazyk vnímajú a používajú v každodennom živote.

Výskum reflexie študentov sa sústreďuje na ich postoje k vyučovaniu slovenského jazyka, a zároveň skúma, ako študenti vnímajú podporu národnostných škôl v udržiavaní ich kultúrnej a jazykovej identity. Ide o prvý takýto výskum, ktorý zachytáva názory mladej generácie Slovákov v Maďarsku v súčasnosti, čím prináša nový pohľad na perspektívu rozvoja slovenského školstva v tejto krajine.

Okrem samotnej výučby slovenčiny výskum mapuje aj širšie aspekty, ako napríklad používanie digitálnych nástrojov pri učení, jazykové správanie v rôznych prostrediach (v škole a doma), kultúrne hodnoty a postoje študentov. Tieto faktory môžu výrazne ovplyvniť úspech slovenského školstva pri zachovávaní jazyka a identity v multikultúrnom prostredí. Výsledky budú dôležitým prínosom nielen pre slovenskú menšinu v Maďarsku, ale aj pre ďalšie výskumy v oblasti národnostných školstiev a bilingválnej výchovy.

Výskum slovenskej menšiny v Maďarsku – spolupracujúce organizácie

Spoločenskovedný ústav Centra spoločenských a psychologických vied Slovenskej akadémie vied (SvÚ CSPV SAV) v Košiciach a Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku (VÚSM) v Békešskej Čabe spolupracujú už od roku 1990 na výskumných úlohách zameraných na skúmanie slovenského etnika v Maďarsku. Spoločenskovedný ústav, ako interdisciplinárna inštitúcia spoločenských a humanitných vied, sa primárne zameriava na priestor strednej Európy v oblasti sociálnej psychológie, histórie a sociológie.

Doteraz bolo spoločne realizovaných päť veľkých výskumných projektov: Výskum slovenskej inteligencie (1997 – 2000), Medzigeneračný výskum slovenskej rodiny (2001 – 2005), Výskum nezamestnanosti Slovákov v Békešskej župe (2004), Výskum jazykovo-komunikačného správania poslancov slovenských menšinových samospráv (2006 – 2009) a Výskum jazykového správania slovenskej mládeže na Slovensku a v Maďarsku (2009 – 2011). Tieto výskumy významne prispeli k pochopeniu jazykových a kultúrnych zvyklostí Slovákov žijúcich v Maďarsku a vytvorili dôležitý základ pre ďalšie štúdie.

Najnovší projekt nesie názov *Súčasný stav a fungovanie slovenského národnostného školstva – reflexia pedagógov, reflexia študentov a reflexia rodičov*. Tento projekt je rozdelený do troch fáz: reflexia pedagógov (ukončená v roku 2023), reflexia študentov (prebieha v súčasnosti) a reflexia rodičov (plánovaná od roku 2026). Ide o ambiciózny projekt, ktorého cieľom je nielen zdokumentovať aktuálny stav školstva, ale aj identifikovať faktory, ktoré môžu prispieť k jeho ďalšiemu rozvoju a k zlepšeniu vzťahu mladých Slovákov k ich národnej identite.

Ciele a metodológia výskumu v etape Reflexia študentov

V rámci aktuálnej etapy výskumu sme sa zamerali na reflexiu študentov, ktorá je dôležitou súčasťou mozaiky poznatkov o slovenskom školstve v Maďarsku. Tento prístup nám umožňuje preskúmať, ako mladí Slováci používajú slovenčinu v každodennom živote, aký majú pohľad na slovenské školy a aké sú ich predstavy o ďalšom rozvoji slovenského školstva. Vo výskume sa snažíme porovnať získané výsledky s predchádzajúcimi výskumami, najmä s dotazníkovým prieskumom učiteľov z roku 2019, s výskumom jazykového správania slovenskej mládeže v Maďarsku z roku 2011. Okrem toho budeme údaje porovnávať s výsledkami medzinárodného prieskumu PISA z roku 2018 a 2022, ktorý poskytuje širší pohľad aj na vzdelávacie výsledky študentov iných krajín.

Zber dát prebiehal v prvej polovici roku 2024 na dvoch stredných školách – jednojazyčnej škole s názvom Materská škola, všeobecná škola, gymnázium a kolégium s vyučovacím jazykom slovenským v Budapešti a dvojjazyčnej škole Slovenské gymnázium, základná škola, materská škola a kolégium v Békešskej Čabe. Dotazník mal 81 položiek, ktoré pokrývali rôzne aspekty jazykového správania a kultúrnych hodnôt. Otázky sa týkali napríklad: jazykových preferencií v komunikácii s rodinnými príslušníkmi, jazyka používaného v škole a mimo nej, frekvencie používania slovenčiny s pedagógmi, motivácie na hodinách slovenského jazyka, využívania digitálnych nástrojov pri učení, postojov voči

učiteľom slovenského jazyka, čitateľskej gramotnosti, jazykových stereotypov spojených s bilingválnosťou a kultúrnych hodnôt.

Výskumný súbor tvorilo 60 respondentov, 40 % mužov a 60 % žien. Vek respondentov vo vzorke bol 14 – 19 rokov ($M = 16,89$, $SD = 1,14$). 15,8 % navštevovalo 9. ročník, 29,8 % desiaty ročník, 31,6 % jedenásty ročník a 22,8 % dvanásty ročník. 43,3 % študovalo na monojazyčnej škole v Budapešti, 56,7 % na dvojazyčnej škole v Békešskej Čabe. Slovenský materinský jazyk deklarovalo 6,9 %, maďarský 89,7 % a slovenský aj maďarský 1,7 % opýtaných. 10,2 % študentov malo slovenskú národnosť, 62,7 % maďarskú a 25,4 % slovenskú aj maďarskú.

Výsledky výskumu by mali poskytnúť konkrétne odporúčania pre rozvoj slovenského národnostného školstva a prispieť k budovaniu pozitívnej jazykovej a kultúrnej identity medzi mladými Slovákmi v Maďarsku. Okrem hlbšieho pochopenia súčasných jazykových zvyklostí slovenských študentov v Maďarsku prináša tento projekt významný príspevok k identifikácii stratégií na podporu slovenského národnostného školstva.

Výsledky

Prvotné analýzy boli zamerané na používanie slovenského jazyka v rodinnom a školskom prostredí. Respondenti mali odpovedať na otázku, prečo sa považujú za Slováka/Slovenku. Boli im ponúknuté tri možnosti: lebo slovenčina je mojím materinským jazykom; lebo hovorím po slovensky; lebo patrím do tohto kolektívu. Frekvenciu odpovedí (v percentách) je možné vidieť v tabuľke 1.

Tabuľka 1: Prečo sa považuješ za Slováka/Slovenku? (%)

lebo slovenčina je mojím materinským jazykom	6,8
lebo hovorím po slovensky	50,8
lebo patrím do tohto kolektívu	42,4

V tabuľke 1 vidíme, že väčšina respondentov (50,8 %) sa považuje za Slovákov predovšetkým preto, že aktívne používajú slovenčinu. Tento názor naznačuje, že jazyková identita pre nich znamená viac než materinský jazyk, ktorý deklarovalo len 6,8 % respondentov. Ich postoj môže reflektovať situáciu, v ktorej väčšina týchto študentov vyrastá. Slovenčina pre nich nie je materinským jazykom a jej aktívne používanie v každodenných interakciách je obmedzené na školské prostredie. Pre mnohých však zostáva dôležitým aspektom ich kultúrnej identity. Príslušnosť k slovenskému kolektívu vníma ako dôvod slovenskej identity 42,4 % respondentov, čo poukazuje na sociálnu dimenziu jazykovej identity. Jazyk tak nie je len komunikačným nástrojom, ale aj spôsobom prihlásenia sa ku komunite s vlastnými kultúrnymi a historickými hodnotami.

Táto situácia však kladie otázky týkajúce sa dlhodobej udržateľnosti slovenskej identity u mladej generácie. Vzhľadom na to, že len malý podiel respondentov vníma slovenčinu ako svoj materinský jazyk, môže byť tento jazykový aspekt zraniteľný voči vplyvom dominantného jazyka – maďarčiny. Napriek tomu však väčšina respondentov vyjadruje silný vzťah k slovenčine prostredníctvom aktívneho používania a identifikácie s kolektívom. To naznačuje, že slovenská menšina v Maďarsku si stále udržiava jazykový a kultúrny základ, ktorý by mohol byť posilnený podporou slovenčiny v širších kontextoch, napríklad prostredníctvom vzdelávacích a komunitných programov zameraných na posilnenie jazykových schopností a kultúrneho sebavedomia. Tieto iniciatívy by mali vytvárať priestor

pre rozvoj etnickej hrdosti a identity, čo by zabezpečilo dlhodobé udržanie slovenského jazyka a kultúry medzi mladou generáciou Slovákov v Maďarsku.

V ďalšej otázke sme sa respondentov pýtali, ktorým jazykom prevažne hovoria v súčasnosti so svojimi rodinnými príslušníkmi. Frekvenciu odpovedí (v percentách) vidíme v tabuľke 2.

Tabuľka 2: Ktorým jazykom prevažne hovoríš v súčasnosti? (%)

	len slovensky	viac slovensky ako maďarsky	rovnako slov. ako maďarsky	viac maďarsky ako slovensky	len maďarsky
s otcom	1,8	-	1,8	15,8	80,7
s matkou	3,4	-	3,4	19	74,1
so súrodencami	3,8		5,7	13,2	77,4
s príbuznými	3,4	1,7	8,6	17,2	69
so spolužiakmi	5,1	-	8,5	23,7	62,7

Výsledky uvedené v tabuľke 2 poukazujú na silnú dominanciu maďarčiny v komunikácii medzi členmi rodiny. Napríklad, až 80,7 % respondentov uvádza, že s otcom hovorí výlučne maďarsky, pričom len 1,8 % hovorí len po slovensky. Tento trend sa prejavuje aj v komunikácii s matkou, kde 74,1 % používa len maďarčinu. Podobný obraz vidíme aj v komunikácii so súrodencami a príbuznými. Jazykové zvyklosti v rodine teda jasne odrážajú prevahu maďarčiny, čo naznačuje, že slovenský jazyk má v súkromnom prostredí len obmedzený priestor.

Táto dominancia maďarčiny môže mať dlhodobý vplyv na jazykové správanie a identitu študentov, ktorí sa v rámci rodiny nezúčastňujú na komunikácii v slovenčine. Tento stav môže viesť k tomu, že pre tieto deti bude slovenský jazyk len formálnym školským predmetom, pričom jeho každodenné používanie sa obmedzí na minimálne interakcie. To môže mať za následok oslabenie jazykovej kompetencie a stratu jazykovej istoty v slovenčine, najmä ak sa táto zručnosť nerozvíja v intímnom a neformálnom rodinnom prostredí.

Pre udržanie slovenskej jazykovej identity medzi študentmi by bolo vhodné investovať do programov a projektov, ktoré podporia používanie slovenčiny v rodinách. Mohli by to byť napríklad jazykové workshopy alebo spoločné aktivity pre rodičov a deti, ktoré by povzbudili používanie slovenčiny v domácnosti. Rodičia by mohli byť motivovaní, aby sa aktívne zapájali do jazykového vzdelávania svojich detí a vytvárali prostredie, kde má slovenčina rovnocenné postavenie s maďarčinou. Tento prístup by mohol pomôcť vytvoriť stabilnejší jazykový základ a prispieť k zachovaniu slovenskej identity v rodinách slovenskej menšiny v Maďarsku.

V nasledujúcej otázke sme sa respondentov opýtali, ktorým jazykom prevažne hovoria v škole. Frekvencia odpovedí (v percentách) je v tabuľke 3.

Tabuľka 3: Ktorým jazykom prevažne hovoríš v škole? (%)

	len	viac	rovnako	viac	len
--	-----	------	---------	------	-----

	slovensky	slovensky ako maďarsky	slov. ako maďarsky	maďarsky ako slovensky	maďarsky
na hodinách	6,9	20,7	34,5	31	5,2
cez prestávky	1,7	1,7	8,6	37,9	48,3
v družine	1,8	5,3	31,6	28,1	33,3
na krúžkoch	1,8	3,6	25,5	38,2	30,9
počas šk. podujatí	5,3	10,5	28,1	38,6	15,8

Tabuľka 3 nám poskytuje detailný pohľad na jazykové správanie študentov v školskom prostredí. Na vyučovacích hodinách je využívanie slovenčiny relatívne časté, pričom 34,5 % respondentov používa oba jazyky rovnako a 20,7 % častejšie slovenčinu. Na prestávkach a v mimoškolských aktivitách ako družina či krúžky však dominuje maďarčina, kde napríklad až 48,3 % hovorí výlučne maďarsky. Tento rozdiel medzi formálnymi a neformálnymi situáciami v škole naznačuje, že slovenský jazyk si udržiava postavenie predovšetkým na hodinách, ale v každodenných interakciách medzi študentmi stráca svoju prítomnosť.

Táto situácia vytvára priestor na otázku, či je možné posilniť prítomnosť slovenčiny aj v neformálnych interakciách, aby študenti mali možnosť rozvíjať jazykové zručnosti aj mimo formálneho vyučovania. Riešením by mohlo byť vytvorenie komunitných aktivít, kde by slovenčina bola preferovaným jazykom, alebo podporenie rôznych neformálnych klubov, kde by sa jazykové prostredie zameriavalo na komunikáciu v slovenčine. Organizácia pravidelných podujatí či súťaží v slovenčine môže pomôcť udržať záujem študentov o jazyk aj v každodenných interakciách.

Tento výsledok tiež naznačuje, že maďarské prostredie má významný vplyv na každodenné jazykové návyky študentov, čo môže oslabiť ich identifikáciu s jazykovou kultúrou slovenskej menšiny. Podpora slovenskej jazykovej identity v školskom prostredí by preto mohla zahŕňať organizáciu stretnutí so slovenskými rovesníkmi z iných regiónov alebo interakciu so školami na Slovensku, aby si študenti mohli vybudovať širšie jazykové vzťahy. V poslednej otázke sa mali respondenti vyjadriť, ktorým jazykom prevažne hovoria v škole na hodinách slovenského jazyka. Odpovede v percentuálnom zastúpení sú v tabuľke 4.

Tabuľka 4: Ktorým jazykom prevažne hovoríš v škole na hodinách slovenského jazyka? (%)

	len slovensky	viac slovensky ako maďarsky	rovnako slov. ako maďarsky	viac maďarsky ako slovensky	len maďarsky
s učiteľom	62,7	18,6	11,9	3,4	3,4
so spolužiakmi	8,5	18,6	13,6	28,8	30,5
ak zastupujú slovenčinára	24,1	15,5	36,2	10,3	13,8

Na hodinách slovenského jazyka až 62,7 % respondentov komunikuje s učiteľom výlučne po slovensky. Toto číslo poukazuje na významnú úlohu, ktorú učitelia hrajú pri udržiavaní jazykových zručností a identity žiakov. V rámci týchto hodín slovenčina dostáva priestor, v ktorom si študenti môžu precvičiť a prehĺbiť svoje jazykové zručnosti. Tento pozitívny trend

však oslabuje skutočnosť, že medzi spolužiakmi a v situáciách mimo vyučovania je slovenčina opäť menej používaná.

Táto situácia môže signalizovať, že slovenčina je pre študentov viac formálnym jazykom. Je zreteľné, že slovenský jazyk prežíva najmä v oficiálnom prostredí školy, ale mimo vyučovania ho študenti považujú za menej praktický alebo menej prirodzený na každodennú komunikáciu. Preto je potrebné zvážiť opatrenia, ktoré by posilnili postavenie slovenčiny nielen na hodinách slovenského jazyka, ale aj v bežnom komunikačnom prostredí medzi študentmi.

Diskusia

Analýza jazykových zvyklostí respondentov z poskytnutých dát poskytuje pohľad na jazykové praktiky slovenských študentov žijúcich v Maďarsku. Výsledky ukazujú, že jazyková dynamika je úzko previazaná s rodinným, školským a sociálnym prostredím, pričom každé z nich má svoj jedinečný vplyv na identitu a jazykové zručnosti študentov.

Rodinné prostredie, dominované maďarčinou, predstavuje jeden z najvýznamnejších faktorov ovplyvňujúcich jazykové správanie. Vysoký podiel študentov (80,7 % s otcom, 74,1 % s matkou) hovorí doma výlučne po maďarsky. Táto prevaha maďarčiny v rodine vytvára podmienky, v ktorých je slovenčina často vnímaná ako sekundárny, formálny jazyk. Keďže rodinné vzťahy sú kľúčové pre formovanie identity, nedostatok slovenčiny v tomto prostredí môže obmedzovať jej emocionálnu hodnotu a prispievať k postupnému oslabeniu jej každodenného používania. Pre zachovanie slovenského jazyka je dôležité podporovať jeho používanie v domácnostiach, napríklad organizovaním jazykových aktivít pre celé rodiny.

Školské prostredie ponúka priaznivejšie podmienky pre používanie slovenčiny, predovšetkým na hodinách slovenského jazyka, kde 62,7 % študentov uvádza, že hovorí s učiteľom výlučne po slovensky. Tento údaj potvrdzuje významnú úlohu pedagógov a formálnych školských situácií pre udržanie slovenčiny. Avšak v neformálnych školských situáciách, ako sú prestávky alebo družina, dominuje maďarčina. Skutočnosť, že až 30,5 % študentov komunikuje so spolužiakmi len po maďarsky, naznačuje, že medziurovesnícka komunikácia prebieha prevažne v jazyku dominantnej spoločnosti, čo môže postupne oslabiť schopnosť a ochotu študentov používať slovenčinu aj v každodenných situáciách mimo triedy. Kľúčovým poznatkom z výskumu je, že jazyková identita študentov v Maďarsku je zložitá a často kolíše medzi formálnym prostredím, kde má slovenčina silné postavenie, a každodenným životom, kde dominuje maďarčina. Tento jazykový prechod môže viesť k oslabeniu jazykových zručností, najmä ak študenti nemajú príležitosť využívať slovenčinu mimo vyučovania. Preto je potrebné uvažovať o iniciatívach, ktoré by povzbudzovali študentov používať slovenčinu nielen v školách, ale aj v rodinách a medzi priateľmi. Zachovanie a rozvoj slovenského jazyka v prostredí, kde dominuje maďarčina, je kľúčové pre dlhodobé udržanie slovenskej kultúrnej identity v Maďarsku.

Budúce výskumy by mali zohľadniť aj vplyv kultúrnych a sociálnych faktorov na jazykové praktiky slovenských študentov. Tento širší kontext by umožnil lepšie pochopiť, ako rôzne prostredia ovplyvňujú rozhodovanie študentov o používaní jazykov. Vytvorenie takýchto stratégií a programov na podporu slovenského jazyka v bilingválnych komunitách by mohlo posilniť nielen jazykovú kompetenciu, ale aj pocit príslušnosti k slovenskej komunite a kultúre.

Záver

Zistenia z tejto štúdie môžu mať významný dopad na budúcnosť slovenského národnostného školstva a na vývoj jeho koncepcie v Maďarsku. Ide o cenný základ, ktorý ukazuje, ako študenti vnímajú jazykovú situáciu v rodine a škole, čo prináša cenné informácie pre tvorbu vzdelávacích politík. Dôležité je, aby sa teoretické koncepcie založené na predpokladoch akademického výskumu spojili s reálnymi potrebami a názormi študentov. Takýto prístup môže vytvoriť vzdelávací systém, ktorý podporí rozvoj jazykovej identity, rozvoj zručností a lepšiu adaptáciu slovenského jazyka v bežnom živote.

Význam výskumných zistení: Zistenia z projektu poskytnú cenné informácie o tom, ako študenti vnímajú svoj vzdelávací proces a aké sú ich potreby a očakávania v rámci slovenského národnostného školstva. Môžu tiež odhaliť oblasti, ktoré vyžadujú zlepšenie, ako sú metódy výučby, jazyková podpora alebo podmienky učenia. Integrácia týchto zistení do rozvoja koncepcie školstva môže zabezpečiť, že bude reflektovať reálne potreby a požiadavky žiakov.

Rozvoj koncepcie slovenského národnostného školstva: Vytvorenie a rozvoj koncepcie slovenského národnostného školstva by malo zahŕňať spoluprácu odborníkov, pedagógov, rodičov a samotných študentov. Zohľadnenie praktických potrieb študentov by mohlo viesť k vytvoreniu flexibilného a adaptabilného vzdelávacieho systému, ktorý by bol schopný reagovať na zmeny v spoločnosti a kultúre. To by mohlo zahŕňať aj prispôbenie vyučovacích plánov, zavádzanie nových technológií do vyučovania alebo podporu dvojazyčnosti v školách.

Cieľ do budúcnosti: Dôležitým krokom do budúcnosti je rozšírenie výskumu na iné krajiny s významnou slovenskou menšinou (napr. krajiny Dolnej zeme, príp. Poľsko). Porovnanie skúseností slovenského národnostného školstva v Maďarsku s inými krajinami môže priniesť cenné poznatky o najlepších postupoch a navrhnúť možné zlepšenia. Takýto prístup by umožnil získať širší kontext a lepšie pochopiť identitu a kultúrne hodnoty slovenských menšín v rôznych krajinách.

Perspektívy: Tieto aktivity môžu viesť k posilneniu slovenskej identity a kultúry v Maďarsku, ako aj k zlepšeniu jazykových zručností a vzdelávacích výsledkov študentov. Zohľadnením praktických potrieb a teoretických východísk môže vzniknúť robustná a efektívna koncepcia slovenského národnostného školstva, ktorá bude reagovať na potreby súčasných a budúcich generácií. Týmto spôsobom sa zvyšuje šanca, že slovenské národnostné školstvo bude dynamické, relevantné a prispôbené potrebám študentov v menšinových komunitách.

Juraj RÁGYANSZKI

vedecký spolupracovník
Výskumného ústavu Slovákov
v Maďarsku, Békešská Čaba, Maďarsko

O výskume a jeho respondentoch

Autori:

Mgr. Mária Ďurkovská, PhD. – doc. Dr. Tünde Tušková, PhD.

Spoločenskovedný ústav
Centrum spoločenských
a psychologických vied SAV, Košice
Slovenská republika
durkovska@saske.sk

Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku,
Békešská Čaba
Katedra slovenského jazyka a literatúry
Pedagogickej fakulty Segedínskej
univerzity, Maďarsko
tuskatunde@yahoo.co.uk

Abstrakt

Cieľom nášho príspevku bola charakteristika slovenského národnostného školstva v Maďarsku v kontexte súčasnosti a ďalších perspektív jeho fungovania. Myslíme si, že na začiatku je potrebné zanalýzovať súčasný stav slovenského národnostného školstva za pomoci pedagógov, avšak neskôr bude potrebné výskum rozšíriť a zapojiť doň aj študentov a ich rodičov (dostaneme tak ucelený obraz o spomínanej problematike).

Do výskumu sú zapojení pedagógovia vyučujúci slovenský jazyk, resp. nejaký predmet v slovenskom jazyku, ako aj vychovávatelia bez ohľadu na identifikačné kritériá, akými sú vek, lokalita či pohlavie. Autorky v príspevku predstavujú metodológiu dotazníkového výskumu. Dozvieme sa, že dotazník pozostáva okrem všeobecnej časti zo 71 položiek a dočítame sa aj o kritériách výberu výskumnej vzorky. Otázky v dotazníku boli formulované v slovenskom jazyku.

Veríme, že príspevok pomôže nielen vedcom a výskumníkom, ale i širokej verejnosti pochopiť dôležitosť statusu učiteľa. Našou ambíciou je, aby zosumarizované výsledky boli nápomocné pri spoznávaní náročnej učiteľskej misie v permanentne sa meniacich spoločenských podmienkach a boli aj inšpiráciou pre nevyhnutné zmeny vo vývoji nášho národnostného školstva.

Organizácia a zainteresované strany výskumu

Spoločný projekt Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku a Spoločenskovedného ústavu Centra spoločenských a psychologických vied SAV v Košiciach nesie názov *Súčasný*

stav a fungovanie slovenského národnostného školstva – reflexia pedagógov, reflexia študentov a reflexia rodičov a začal vznikať už v rokoch 2013 – 2014.

Naším cieľom bolo dosiahnuť ucelený obraz o súčasnom slovenskom národnostnom školstve. Do výskumu boli zapojené nielen školy, ktorých prevádzkovateľom je Celoštátna slovenská samospráva, ale aj tie, v ktorých sa slovenčina vyučuje ako predmet.

Za účasti zainteresovaných strán sa pripravil štandardizovaný dotazník, ktorý okrem všeobecnej časti pozostáva zo 71 položiek. Konzultácie sa počas roka uskutočnili viackrát; tak osobne v Košiciach a v Békešskej Čabe, ako aj cez internet. Keďže sme chceli byť pri vytváraní dotazníka čo najobjektívnejší, vedome sme vynechali konzultácie s domácimi pedagógmi z kruhu slovenskej menšiny. Spomínané školy sa nachádzajú roztrúsené v rámci celej krajiny, a tak nám pri zbere dát pomáhali anketári, ktorí sami boli aj respondentmi. Ich školenia sa realizovali v Budapešti a v Békešskej Čabe. Pri kolportovaní a vyplňaní dotazníkov nám pomáhalo 16 anketárov a dotazníky vyplnilo celkove 139 respondentov.

Kritérium výberu výskumnej vzorky

Hlavným kritériom pri výbere výskumnej vzorky bolo zamestnanie. Išlo o pedagógov vyučujúcich slovenský jazyk, resp. nejaký predmet v slovenskom jazyku, alebo o vychovávateľov bez ohľadu na identifikačné kritériá, ako vek, lokalita, pohlavie.

Na projekte sa zúčastnili pedagógovia zo všetkých stupňov škôl (výnimku tvorili katedry na univerzitách, keďže predstavujú autonómne inštitúcie a nepatria do maďarského verejného školstva). Otázky v dotazníku boli formulované v slovenskom jazyku. Niektoré pojmy bolo potrebné respondentom preložiť, respektíve vysvetliť, napr. *domnievať sa, posúdiť, spätná väzba, uprednostňovať, dôležitosť, rovnocenný, výrok, obťažnosť*.

Štatistické metódy

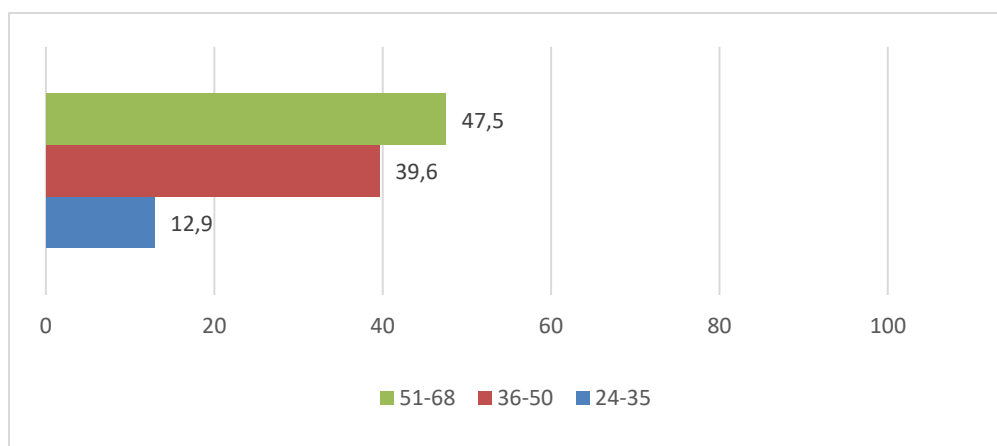
Získané výsledky z výskumu sme spracovali prostredníctvom metód deskriptívnej štatistiky (výpočet priemerov) a metód inferenčnej štatistiky v programe IBM SPSS, verzia 21.

Položky dotazníka sú rozdelené do nasledujúcich oblastí:

- vnímanie statusu slovenského národnostného školstva,
- vnímanie statusu učiteľa v slovenskom národnostnom školstve,
- spolupráca so žiakmi a rodičmi,
- komunikácia v slovenskom jazyku,
- vzťah k slovenskému jazyku,
- postoj k dvojazyčnosti,
- orientácia na slovenskú kultúru, identita,
- pedagogické štandardy,
- spokojnosť s prácou,
- hodnoty učiteľov.

Popis výskumnej vzorky

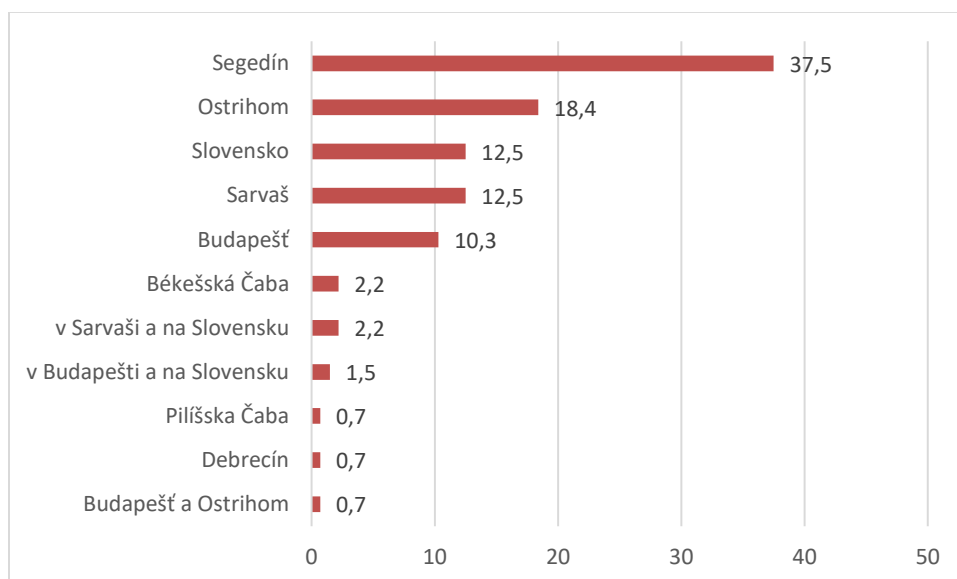
Výskumnú vzorku tvorilo 11,7 % mužov a 88,3 % žien. 62 % respondentov pochádzalo z miest, 38 % z obcí. Priemerný vek bol 48,7 roka (najmenej 24 a najviac 68). U žien bol priemerný vek 49,5 roka, u mužov 43,4 roka. Rozdelenie vzorky na tri vekové kategórie (24 – 35 rokov, 36 – 50 rokov, 51 – 68 rokov) ilustruje nasledujúci graf.

Graf č. 1: **Vekové kategórie učiteľov v percentách**

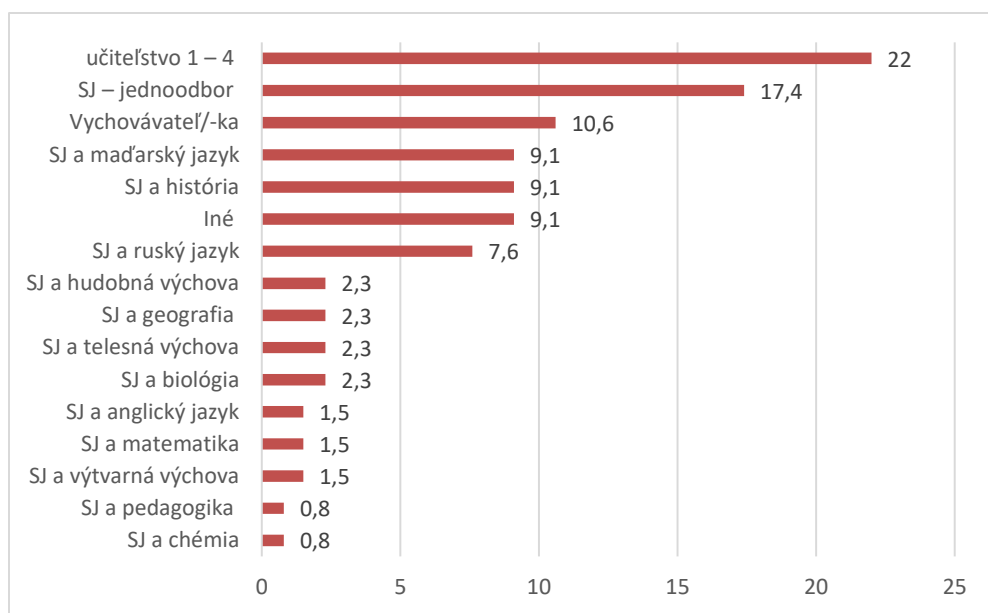
Za svoj materinský jazyk priznalo slovenčinu 24,1 % a 21,2 % slovenčinu aj maďarčinu. 54 % respondentov deklarovalo slovenskú národnosť, 18,2 % maďarskú a 27,7 % slovenskú aj maďarskú.

V súvislosti s typom školy, na ktorom pedagógovia pôsobia, môžeme konštatovať, že 7,3 % respondentov vyučuje na jednojazyčnej škole, 48,2 % na dvojazyčnej a 43,1 % na škole, kde sa slovenský jazyk vyučuje ako predmet. Najviac respondentov získalo diplom v Segedíne (37,5 %) a Ostrihom (18,4 %). Rozdelenie respondentov podľa miesta získania diplomu ilustruje nasledujúci graf.

Graf č. 2: **Miesto získania diplomu v percentách**

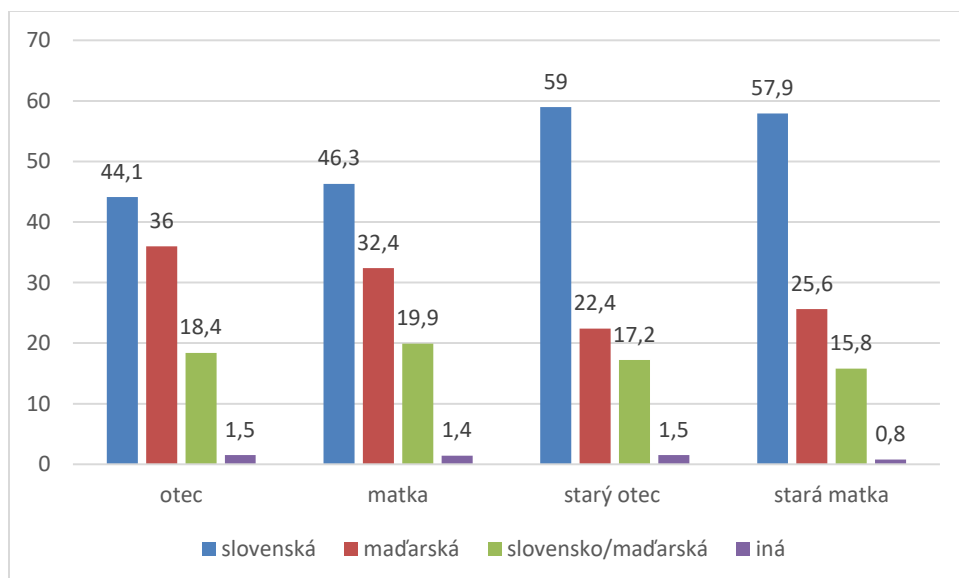
Najviac pedagógov (22 %) má vyštudované učiteľstvo nižšieho stupňa (1. – 4. ročník) a potom jednodoborový slovenský jazyk (17,4 %). V prípade učiteľstva slovenského jazyka v kombinácii nasledujú učitelia s maďarčinou (9,1 %) a históriou (9,1 %). Pomerne vysoké percento tvoria aj vychovávatelia v internáte alebo školskej družine (10,6 %) a učitelia, ktorí nemajú vyštudovaný slovenský jazyk, ale napr. matematiku a fyziku, avšak slovenský jazyk ovládajú (9,1 %). Pre lepšiu ilustráciu ponúkame rozdelenie respondentov podľa aprobácie v grafickej podobe.

Graf č. 3: **Aprobácia učiteľov v percentách**

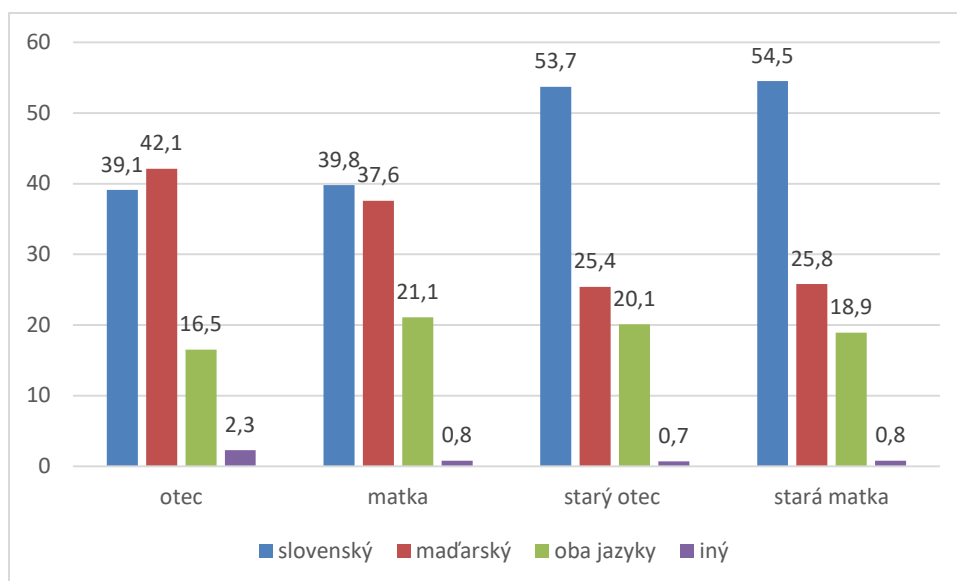
Legenda: Položka „Iné“ v našom prípade znamenala, že pedagóg nemá vyštudovaný odbor slovenský jazyk, ale napr. fyziku – chémiu, avšak slovenský jazyk ovláda.

Analizovali sme i etnicitu rodičov a starých rodičov. Pri položke národnosť rodinných príslušníkov najviac pedagógov uviedlo slovenskú národnosť (u otca 44,1 % a matky 46,3 %). Maďarskú národnosť otca a matky deklarovalo menej respondentov – 36 % v prípade otca a 32 % v prípade matky, u starých rodičov to bolo ešte menej (starý otec 22,4 % a stará matka 25,6 %). Slovensko-maďarskú národnosť priznali respondenti u rodičov a starých rodičov od 15,8 % v prípade starej matky do 19,9 % v prípade matky. Mizivé percento patrilo inej (českej) národnosti. Pre lepšiu ilustráciu uvádzame údaje v grafickej podobe.

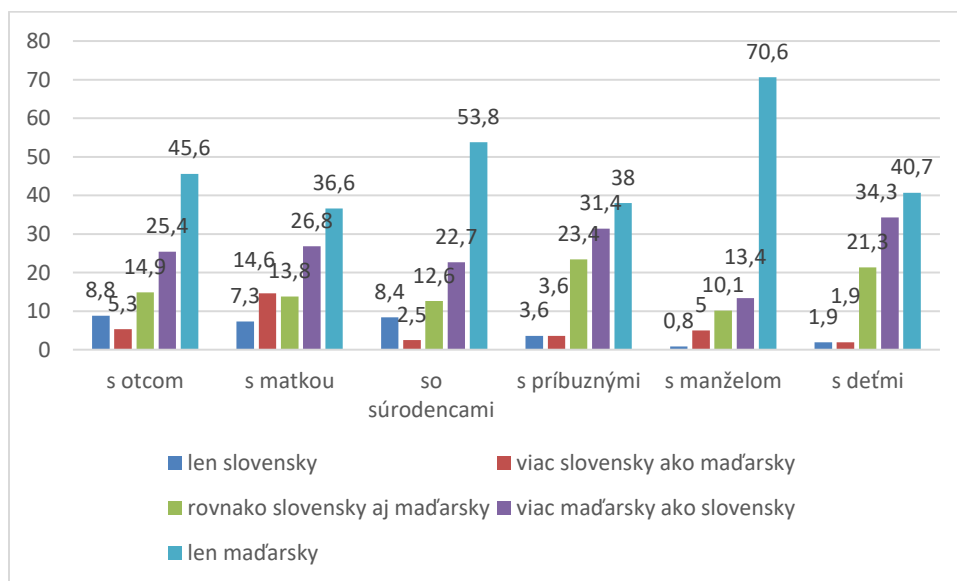
Graf č. 4: **Národnosť rodinných príslušníkov učiteľov v percentách**

Zaujímali nás aj materinský jazyk rodičov a starých rodičov. Pedagógovia uvádzali ako svoj materinský jazyk najčastejšie slovenčinu. Výnimku tvorí položka otec respondentov, kde slovenský materinský jazyk priznáva o tri percentá menej pedagógov než maďarský jazyk. Údaje o materinskom jazyku prinášame aj v grafickej podobe.

Graf č. 5: **Materinský jazyk rodinných príslušníkov učiteľov v percentách**

Skúmali sme aj komunikáciu respondentov s rodinnými príslušníkmi a príbuznými. Táto otázka dokumentuje, že najvyššie percento dosiahla komunikácia v maďarčine pri všetkých členoch rodiny, resp. príbuzných. Pri komunikácii výlučne v slovenčine ich najviac komunikuje len po slovensky s otcom (8,8 %) a súrodencami (8,4 %) a najmenej s manželom (0,8 %) a deťmi (1,9 %). Výsledky prinášame aj v grafickej podobe.

Graf č. 6: **Jazyková komunikácia učiteľov s rodinnými príslušníkmi v percentách**

Záver

Popri zmapovaní súčasnej situácie národnostného školstva prostredníctvom pedagógov plánujeme v projekte pokračovať a preskúmať danú problematiku tiež z aspektu rodičov a žiakov, resp. študentov.

Iva KLEINOVÁ

riaditeľka

Odboru talentových politík Výskumnej
a inovačnej autority VAIA,
Bratislava, Slovenská republika

Využitie profesionálov z radov krajanov pre SR. Novodobé migračné vlny a cesty komunikácie

Talent ako jedna z kľúčových priorít Výskumnej a inovačnej autority

Slovensko bez aktívnej talentovej politiky čaká budúcnosť nižšej kvality života. Stratou jedného vysokoškolsky vzdelaného človeka prichádza štát odhadom o **2,8 mil. eur v celoživotnej pridanej hodnote**. Odbor talentovej politiky chce pomôcť zvýšiť počet **vysokokvalifikovaných ľudí na Slovensku o 40-tisíc do roku 2030** a dostať tému lákania a udržania talentu na radar politikov aj spoločnosti. **Táto vízia vychádza z princípov identifikovaných v 3 hlavných dokumentoch:** programovom vyhlásení vlády, Národnej stratégii výskumu, vývoja a inovácií do roku 2030 schválenej vládou a koncepčným dokumentom Magnet pre talent.

V súčasnosti je **odliv mozgov** zo Slovenska zásadne výraznejší ako vo väčšine krajín Európskej únie (EÚ).

- Takmer desať percent slovenskej populácie žije v zahraničí, čo je dvojnásobok priemeru ostatných krajín Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD).
- Do cudziny odchádza veľká časť najlepších maturantov, v roku 2020 tam študovalo viac ako 30-tisíc slovenských študentov.
- Na Slovensku bude v roku 2030 o 121 000 menej ľudí v produktívnom veku prispievať na dane, dôchodky a zdravotné poistenie.

Slovenských profesionálov v zahraničí vnímame ako hodnotný zdroj ľudského kapitálu, ktorý vie Slovensko posunúť vpred. Našou prioritou voči tejto cieľovej skupine je **väčšia miera spolupráce so slovenskou diaspórou a jej zapojenie do diania na Slovensku**.

- Naše aktivity sa zameriavajú primárne na tzv. novú diaspóru, ktorá sa v zahraničí formuje od roku 1989 a najmä od vstupu Slovenskej republiky do Európskej únie v roku 2004.

Aktivity Výskumnej a inovačnej autority (VAIA) voči diaspóre začali v roku 2022, kedy sme začali pripravovať výzvu z plánu obnovy a odolnosti v hodnote **1,6 mil. eur** na podporu spolupráce so slovenskou diaspórou. Výsledkom bude realizácia vyše **200 podujatí** so zapojením diaspóry, ktoré prebehnú do júna 2026.

Naše ďalšie priority sú nasledovné:

1) Mapovanie a budovanie komunít slovenských profesionálov v zahraničí

- V roku 2025 rozbiehame spoluprácu so zastupiteľskými úradmi vo viacerých krajinách EÚ a severnej Amerike, plánujeme alokovať zdroje na rast komunit slovenských profesionálov v zahraničí.
- 2) **Spoločná komunikáciu štátu voči diaspóre**
- Pripravujeme spoločné „talking points“ pre predstaviteľov štátu pri stretnutiach s diaspórou.
 - Pripravujeme online platformu pre členov diaspóry, ktorá ich nasmeruje na relevantné komunity, zdroje, inštitúcie.
- 3) **Odstraňovanie bariér k návratu, resp. väčšiemu prepojeniu so Slovenskom pre Slovákov žijúcich v zahraničí**
- Pripravujeme dotazníkový prieskum na komplexnú identifikáciu týchto bariér (Q1 2025).

Možnosti prepájania diaspóry s dianím na Slovensku

Je v záujme SR, aby slovenskí profesionáli v zahraničí ostali v kontakte so Slovenskom, existuje mnoho foriem spolupráce, ako napríklad:

- **pomoc s rozbehom úspešných firiem a organizácií na Slovensku**, skrz poskytovanie **mentoringu a poradenstva**,
- kontakty a väzby členov diaspóry vedia byť užitočné pri hľadaní nových **investičných príležitostí, podpore inovácií a budovaní znalostnej ekonomiky**,
- krajania sa môžu dištančne zapojiť do **hodnotenia výziev** vo svojich oblastiach expertízy,
- zapájanie slovenských firiem do výskumných projektov zahraničných univerzít, na ktorých krajania pôsobia (podpora spolupráce podnikateľského a akademického sektora),
- krajania môžu **prepájať zahraničné vedecké pracoviská so slovenskými**, spájať výskumné tímy, podporovať kontakty medzi jednotlivcami vo forme výskumných spoluprác či občasného prednášania, pomôcť vyhľadávať možnosti spolufinancovania výskumných projektov a identifikovaním špičkových zahraničných vedcov podporiť aj projekty propagujúce vedu na Slovensku,
- krajania môžu poskytovať **online kariérne poradenstvo študentom či mladým profesionálom**, aby sa ľahšie zamestnali vo firmách na Slovensku, odporučiť im stáže v zahraničných firmách, či na diaľku mentorovať študentov, doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov,
- **filantropické aktivity** mimoriadne dobre etablovaných členov diaspóry dokážu podporiť slovenské podnikateľské a vedecké projekty alebo nadaných jednotlivcov doma aj v zahraničí.

Dennis FINO

Slovak PRO,
USA

Príspevok do diskusie

Na konferencii sme sa podrobne venovali prezentácii hlavných aktivít Slovak PRO, ktoré sú orientované na spájanie slovenskej profesionálnej komunity v zahraničí, posilňovanie vzájomnej podpory a vytváranie silného zázemia pre slovenské talenty pôsobiace mimo Slovenska. Predstavili sme viaceré úspešné míľniky a iniciatívy z posledných rokov vrátane rozvoja našich lokálnych pobočiek v USA, ktoré dnes fungujú v siedmich mestách – New York, San Francisco, Chicago, Boston, Austin San Diego a Seattle. Tieto pobočky poskytujú priestor pre networking, výmenu cenných profesionálnych skúseností a vytváranie strategických partnerstiev medzi Slovákami z rôznych odvetví, čím prispievajú k rozvoju a posilňovaniu komunity Slovákov na medzinárodnej úrovni.

Diskusia sa ďalej sústredila aj na plány expanzie do Kanady, kde sa Slovak PRO pripravuje otvoriť nové pobočky v Toronte a Vancouveri. Týmto krokom chceme rozšíriť našu prítomnosť v severoamerickom regióne, aby sme mohli efektívne osloviť ďalších Slovákov a poskytnúť im potrebnú podporu, či už ide o profesijný rast, rozvoj podnikateľských aktivít, alebo osobný rozvoj. Naša komunita je podporovaná radou slovenských odborníkov a partnerov, ktorí nám svojou odbornou angažovanosťou pomáhajú budovať sieť a rozvíjať potenciál novodobých Slovákov žijúcich v zahraničí.

Na záver sme vyjadrili našu víziu, podľa ktorej má Slovak PRO potenciál expandovať globálne a stať sa modelom, ako efektívne zapájať novú diaspóru slovenských profesionálov do formovania moderného Slovenska. Tento prístup zdôrazňuje význam posilňovania identity a kultúrneho dedičstva Slovákov v zahraničí, čo nám umožňuje budovať udržateľnú komunitu založenú na podpore, vzájomnej inšpirácii a silných medzinárodných väzbách.

Anna LUKÁČOVÁ

Focus Hub,
Slovenská republika

Focus Hub – tvorba mladej podnikateľskej komunity na Slovensku

Každý ma od toho odhovára, no ja sa aj tak vraciam na Slovensko. Som Anna Lukáčová a posledných 7 rokov som žila v zahraničí – v Dánsku, krajinách Ázie, v Mexiku, USA či Indii. Odišla som v 18 rokoch s cieľom učiť sa. A tak som sa učila... V škole, v práci, cestovaním, ale hlavne od ľudí, ktorých som na týchto miestach spoznala. Počas života v zahraničí som mala možnosť pracovať s úspešnými podnikateľmi, manažérmi z firiem ako Amazon, Meta či Google a robiť výskum so študentmi z univerzít ako Stanford či MIT.

Prečo vám to hovorím? Hovorím vám to preto, lebo toto nie je bežná trajektória dievčaťa z bežnej rodiny zo stredného Slovenska. Hovorím to aj preto, lebo počas môjho života, a najmä na Slovensku, mi bolo toľkokrát povedané, ako sa veci nedajú. Ale ja verím, že ak máte okolo seba komunitu, ktorá vás podporuje, všetko sa dá. Nemyslím tým len pozitívnych ľudí, ale takých, ktorí hľadajú riešenia miesto problémov.

Najväčšou lekciou, ktorú som sa v zahraničí naučila je, že vaša komunita je váš najväčší asset. Ak ste obklopení ľuďmi, od ktorých sa môžete učiť, všetci sa budete navzájom ťahať hore. Na Slovensku je mnoho takýchto ľudí, no miesto, kde by sa spájali a inšpirovali od seba navzájom, momentálne chýba.

Preto sa vraciam domov. Nie preto, že „doma je doma“, ja som si vedomá, že napríklad v Dánsku by som mala dobrý a veľmi pohodlný život. Nevraciam sa ani preto, že situácia na Slovensku sa zlepšuje – vraciam sa preto, že ju treba zlepšiť. Verím, že ak sa ti niečo nepáči, zmeň to. A práve preto budujem komunitu Focus Hub. Slovensko potrebuje silnú komunitu podnikavých ľudí, aby sa mohlo posúvať smerom k rozvoju a inováciám. Moja generácia chce byť na Slovensko hrdá, no momentálne sme v oblasti inovatívneho podnikania v európskom hľadisku skôr na chvoste.

Chcem spájať mladých podnikavých ľudí – nielen podnikateľov, za účelom spoločného rastu. Podnikateľské komunity alebo business networks v zahraničí majú obrovskú silu. Keď sa šikovní a podnikaví ľudia spájajú a vytvárajú hodnotu, nie sú to len oni, kto benefituje z tejto komunity, ale ťahajú hore aj ľudí vo svojom okolí a ultimátne celú spoločnosť.

Prvým krokom k ucelenej, mladej podnikateľskej komunite na Slovensku je konferencia Focus Hub Slovakia, ktorá sa bude konať už 15. novembra v Ružomberku.

Táto konferencia nie je len pre podnikateľov, ale pre každého, kto chce meniť svoje okolie k lepšiemu. Či je študent, zakladateľka spoločnosti, zamestnanec, manažérka, umelkyňa alebo rozbieha vlastný projekt, je vítaný.

Na konferencii sa budú konať diskusie s úspešnými podnikateľmi, tvorcami inovácií a lídrami z oblastí od technológií a startupov cez hudobné umenie, zdravotnú starostlivosť či gastronómiu. Medzi potvrdenými rečníkmi sú napríklad aj Samuel Kováčik – Vedátor, Miroslav Ecker, známy ako DJ EKG, Eva Šimeková, anjelská investorka a ďalší inšpiratívni hostia, ktorí budú zdieľať svoje príbehy a rady, ako prekonávať výzvy a uspieť v rôznych odvetviach. Pripravili sme aj interaktívne workshopy a networkingové príležitosti, ktoré účastníkom umožnia stretnúť sa s ľuďmi, ktorí zdieľajú rovnaké ciele a vášne.

Focus Hub Slovakia však nie je len o jednom dni. Naším cieľom je dlhodobo budovať komunitu mladých podnikateľov a lídrov na Slovensku. V roku 2025 sú v pláne ďalšie podujatia, ako napríklad odborné dni s expertmi, venované napríklad predajným stratégiám, gastronómii či osobnému rozvoju, ktoré budú prebiehať v nasledujúcich mesiacoch. Pripravujeme aj coworkingové výjazdy do zahraničia, kde budú môcť členovia komunity Focus Hub pracovať, zdieľať skúsenosti a spoločne rásť. Naším dlhodobým cieľom je pravidelne organizovať konferencie a podujatia, ktoré budú inšpirovať ďalšie generácie lídrov a prispievať k pozitívnym zmenám na Slovensku.

Verím, že Focus Hub Slovakia bude katalyzátorom pre budovanie novej podnikateľskej komunity Slovákov, ktorá podporuje kreativitu, inovácie a spoluprácu doma aj v zahraničí.

PRÍSPEVKY ZASLANÉ NAD RÁMEC PROGRAMU KONFERENCIE

Svetlana ZOLŇANOVÁ

koordinátorka

Výboru pre vzdelávanie Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny, Nový Sad, Srbská republika

Formovanie národného povedomia detí v slovenskom zahraničí

Vážení účastníci stálej konferencie,

dovoľte mi dnes k vám prehovoriť s postu členky Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny a Národnej osvetovej rady Srbska, keďže väčšinu svojho pracovného veku venujem zabezpečeniu kvality slovenského národnostného školstva v Srbsku. Uvažujúc nad skutočnosťou, čím môžem prispieť na stretnutí Slovákov z celého sveta opierajúc sa o svoj odbor, teda o vzdelávanie, ako najdôležitejšie zložku v živote zahraničných Slovákov vidím formovanie národného povedomia u detí, bez ohľadu na dobu vystaňovania sa z materského štátu. Táto problematika je jednak podstatne dôležitá aj pre deti, ktorých predkovia sa vystaňovali pred tromi storočiami, ako je prípad Dolnej zeme, ale ako vidno, aj pre deti, ktorých rodičia odišli za prácou do západnej Európy a zámoria, bez ohľadu na to, či sa narodili na Slovensku alebo v inej krajine. Teda formovanie a prehlbovanie národného povedomia u detí má vitálny význam pre Slováka, ktorý sa ocitne mimo domovskej krajiny. Na výchove detí, teda aj na výchove detí so slovenským národným povedomím sa podieľa predovšetkým rodina a má naň najväčší vplyv. Významné miesto v tomto procese má aj škola. Preto sa ja dnes budem venovať aktivitám, ktoré vyvíjajú národnostné školy v zahraničí na formovanie a prehlbovanie národného povedomia. Svoj uhol pohľadu zameriam na menšinové – slovenské školy prevažne na Dolnej zemi a u nás v Srbsku.

Každá národnostná škola mimo hraníc Slovenska prihrňala a prihrňa k sebe žiakov a rodičov z priestorov svojej dediny alebo užšieho okolia, aby slovenským rodičom ukázala správnu cestu vo výchove detí na podklade prebúdzania národného povedomia, vstapovania národnej identity a tradičnej kultúry v každom slovenskom dieťati, aby si ho potom škola mohla prebrať pod svoje krídla a vychovať Slovač, na ktorej pleciah zveríme našu národnú hrdosť a odovzdáme žezlo slovenskosti, ktoré sme zdedili od svojich slovenských dolnozemskeých predkov.

V mojich očiach národnostná slovenská škola, to nie je iba škola, sú to otvorené dvere pre vzdelávanie a školenie našich slovenskeých učiteľov, miesto, kde sa zaznamenávajú jubileá, spomína sa na popredných slovenskeých dejateľov, prezentujú sa mladé talenty, organizujú súťaže, stretnutia, okrúhle stoly a posedenia.

Žijeme v dobe zložitej, ale o nič jednoduchšie to nemali slovenskí národovci pred 300 rokmi, keď sa rozhodli, že Slováci, ktorí sa vtedy ocitli v južnom Uhorsku, alebo na Dolnej zemi potrebujú slovenskú školu. Preto naše generácie dnes nesú veľké bremeno zodpovednosti za každú národnú školu, na ktorú sú právom hrdí.

Na tejto zložitej ceste zachovania slovenskej identity na Dolnej zemi si vzájomne

pomáhame vojvodinskí, maďarskí, chorvátski a rumunskí Slováci, ktorí sme svoje pracovné a voľnočasové aktivity usmernili na zachovanie a zveľadenie slovenského národného školstva v zahraničí. Často si vymieňame návštevy medzi školami, organizujeme remeselnícke tábory a hádam najväčší prínos pre našich žiakov má už 20 ročníkov Putovnej súťaže zo slovenských dolnozemskej reálií pre stredoškóľákov.

Nemalú úlohu majú aj Stretnutia slovenských dolnozemskej učiteľov a vychovávateľov v materskej škole, kde sa našim učiteľom pravidelne dostávajú do rúk ocenenia za ich nezištnú a obetavú prácu v slovenskej národnostnej škole.

Lebo byť učiteľom v tejto škole vždy znamenalo byť príkladným, vysoko odborným človekom s humanistickým pohľadom na svet. Byť bojovníkom s hlbokým národným presvedčením, odvážnym a ochotným darovať seba o niečo navyše, lebo vkladajúc seba do takejto školy, vkladajú sa kamienky do širokej mozaiky niekoľko tisíc odchovancov, do slovenskej elity, na ktorú sme potom po čase hrdí, lebo je to najväčšie bohatstvo, ktoré sme si počas tristo rokov na tomto priestore nahonobili.

Pri tejto príležitosti chcem vyzdvihnúť veľký význam a významnú pomoc Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR, Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, početných samosprávnych krajov a lokálnych samospráv v Slovenskej republike, s ktorými majú školy dlhoročnú spoluprácu, ako i pomoc početných univerzitných pracovísk na Slovensku a tentokrát uvediem dlhoročnú spoluprácu s Metodickým centrom pre Slovákov žijúcich v zahraničí Univerzity Mateja Bela z Banskej Bystrice.

Naša materská krajina pravidelne podporuje pobyt detí na Slovensku prostredníctvom škôl v prírode a početných táborov pre žiakov základných a stredných škôl, početné súťaže, kde je najčastejšou odmenou pobyt detí na Slovensku, pravidelnú dodávku učebníc a učebných pomôcok ako pre žiakov základných škôl, tak aj pre študentov na stredných školách. Ďalšou často podporovanou zložkou sú školenia pre našich učiteľov už či u nás prostredníctvom výjazdových kurzov alebo v materskom štáte.

Napriek uvedenému, počet detí v slovenských triedach klesá, aj z migračných dôvodov, ale aj pre nízku národnostnú uvedomelosť rodičov. Preto považujem, že formovanie a prehľbovanie národného povedomia v slovenskom zahraničí zohráva dôležitú rolu pre obstatie Slovače roztrúsenej po svete. Každý kontakt s domovskou krajinou a každý kontakt so slovenskou knihou, kultúrnym podujatím, ba aj kontakty so slovenčinou vo virtuálnom svete prispievajú k prebúdzaniu slovenského národného povedomia.

Pevne verím, že budeme vedieť oceniť priority doby a záujmy slovenských detí a že národnostná škola v slovenskom zahraničí zostane aj naďalej nosným stĺpom slovenského školstva v Srbsku a na Dolnej zemi, pevne čeliac nárazom vetra a búrkam v čase a priestore, čo nám z úprimného srdca prajem.

Ján HOVORKA

vedecký pracovník

Združenia pre genealogický výskum dolnozemsých Slovákov, Slovenská republika

Využitie matričného výskumu predkov Slovákov žijúcich v zahraničí pri hľadaní koreňov národnej identity a našich rodákov v zahraničí

Abstrakt

Článok sa zameriava na zaujímavé individuálne možnosti využitia matričného výskumu pri hľadaní pôvodných, spravidla slovenských koreňov svojich predkov z historického regiónu Dolnej zeme, ktoré ponúka Združenie pre genealogický výskum dolnozemsých Slovákov.

Ako je všeobecne známe, v blízkom aj vzdialenejšom zahraničí – v strednej aj západnej Európe, v zámorí aj inde vo svete žijú, prežívajú či neraz skôr dožívajú, niekde už len málopočetné komunity či už len jednotlivci z radov Slovákov, ktorí sa ešte sebaidentifikujú, že sú Slováci. V priebehu uplynulého vývoja mnohí z nich sa vplyvom rôznych okolností už asimilovali s domácim prostredím a tento proces asimilácie prebieha doteraz. Ba možno povedať, že s príchodom moderných výtvarných vedy a techniky, otváraním hraníc medzi štátmi a tým aj možnosť hľadania a nachádzania si práce aj lepších životných podmienok v zahraničí, tento proces priam vrcholí.

Mojím cieľom nie je hľadať príčiny tohto vývoja, či skúmať koľko Slovákov v zahraničí ešte žije. V článku sa chcem zamerať na zaujímavé individuálne možnosti využitia matričného bádania, resp. výsledkov našich matričných výskumov pri hľadaní pôvodných, spravidla slovenských koreňov svojich predkov z historického regiónu Dolnej zeme, (zahŕňajúceho dnešné územie juhovýchodného Maďarska, juhozápadného Rumunska a severovýchodného Srbska – Vojvodiny), ktoré ponúka naše Združenie pre genealogický výskum dolnozemsých Slovákov.

Úvodom by som rád poukázal na veľkú motivačnú silu a význam tzv. „obratu či návratu k predkom“, ktorý neraz zohráva rozhodujúcu úlohu v procese individuálneho hľadania koreňov svojho rodu, procese individuálneho sebauvedomovania si človeka, kam patrí, kde sú jeho etnické a kultúrne korene. Tento úžasný motivačný faktor takpovediac osobného precitnutia neraz už viedol k radikálnemu individuálnemu obratu v názoroch, myslení a postojoch tých bádateľov, ktorých sa dotkol. Tak napríklad možno niektorým je známy príbeh maďarského nacionalistického politika, ultraradikála, bývalého predstaviteľa mimovládnej organizácie Hnutie 64 žúp, presadzujúceho veľkomadžarské idey obnovenia starého Uhorska – Lászlóa Töröcskaya. Ten neraz na čele svojich stúpencov demonštroval aj pred budovou Veľvyslanectva Slovenskej republiky v Budapešti proti údajnej protimaďarskej politike Slovenska. L. Töröcskay bol nielen veľkomadžarským nacionalistom, ale zároveň aj veľkým bojovníkom proti Židom, svetovému židovstvu, aj proti židovskej komunite v Maďarsku. Jeho antisemitizmus bol priam povestný až do bodu, keď sa dostal k informáciám, že podľa starých matrík jeho predkovia boli Židia. Podľa dobových údajov táto informácia ním natoľko otriasla, že sa odrazu začal vážne zaujímať o svoj pôvod a o predkoch v minulosti, pátral po matričných údajoch, ktoré by to dokázali alebo vyvrátili a nakoniec musel uznať, že naozaj má židovský pôvod. Toto poznanie ho viedlo k otvorenému priznaniu svojho pôvodu aj na verejnosti, k odchodu z hnutia a k nadväzovaniu

kontaktov so židovskými kruhmi a organizáciami v Maďarsku. Čiže vplyvom neodškriepiteľných a objektívnych matričných údajov sa, biblicky povedané, „zo Šavľa prerodil na Pavla“.

Pravda, v živote sa to nie vždy takto opakuje. Je veľa faktorov, ktoré ovplyvňujú proces sebaidentifikovania sa každého človeka s konkrétnym národom, etnikom a jeho kultúrou. V prvom rade je to výchova v rodine a v škole, ktorá v závislosti od svojej efektivity neúprosne vtlačá do vedomia každého človeka poznanie, že patrí ku konkrétnemu národnému spoločenstvu a nie k inému. V neskorších rokoch začína pôsobiť enormný vplyv mediálnych prostriedkov, vplyv spoločnosti, v ktorej jedinec žije, a ktorá ho taktiež výrazne formuje (a neraz v tomto smere aj deformuje). V prostredí kultúrnych a národnostných menšín nachádzajúcich sa v rámci majoritnej inonárodnej spoločnosti je tento proces ešte oveľa komplikovanejší a neraz pre menšinových príslušníkov bolestnejší. V tomto prostredí zohráva okrem spomenutých faktorov významnú a neraz nakoniec rozhodujúcu úlohu aj faktor prestíže, príťažlivosti, či naopak nepríťažlivosti toho-ktorého národa či menšiny, jeho jazyka, kultúry, kultúrno-historického povedomia, v očiach samotnej menšiny, a hlavne v očiach majoritnej etnicky odlišnej spoločnosti. A práve inonárodná majorita v konkrétnom štáte v mnohom vytvára či zaraďuje tam žijúce konkrétne národnostné minority do rebríčka spoločenskej prestíže, popularity, oceňujúc, či naopak neoceňujúc ich jazyk, kultúru, kultúrne dedičstvo, historický vývin, ale aj také vlastnosti ako pracovitosť členov menšiny, dodržiavanie zákonnosti, úroveň vzdelávania, výchovy, hygieny a bývania a odievania a i. Takéto neoficiálne ocenenie či zaradenie konkrétnej menšiny navyše podlieha dlhodobým vplyvom ideológie prevládajúcej v majoritnej spoločnosti, najrôznejším vžitým historickým mýtom a predsudkom voči minoritám, aj iným faktorom, ktoré prestíž danej menšiny v očiach majoritnej spoločnosti silne ovplyvňujú, často nepatrične skresľujú a vytvárajú spoločenské názorové predsudky a stereotypy voči jej príslušníkom.

Spoločenská prestíž Slovákov v Uhorsku, resp. po roku 1918 slovenskej menšiny v očiach majoritného obyvateľstva, ako je známe, nebola veľká – skôr naopak. V tradičnom pohľade Maďarov Slováci, v maďarskej terminológii Tóti, ani neboli svojbytným národom, len ľuďom, keďže nepatriли medzi historicky vyvinuté štátotvorné národy a údajne nikdy v minulosti nemali vlastnú štátnosť, štátne zriadenie a svojich vladárov, svoju šľachtu – spoločenskú elitu, svoju vlastnú „vyššiu“ panskú kultúru, školstvo, dejiny. Tradične sa na nich dívali „zhora“ ako na služobný ľud, večných poddaných služobníkov maďarskej „panskej rasy“, bírešov a pastierov, ktorí len pokiaľ sa vzdajú svojej slovenskej identity a prevezmú identitu maďarskú, sú schopní sa vymaniť zo svojho postavenia a postúpiť v spoločenskom rebríčku nahor.

Tieto nepriaznivé okolnosti dlhodobo negatívne ovplyvňovali, a zdá sa, že do istej miery aj doteraz ovplyvňujú sebaidentifikáciu, a hlavne sebahodnotenie mnohých príslušníkov slovenskej menšiny v Maďarsku. Zároveň značne demobilizujú, sťažujú, ba až ich odrádzajú od úsilia o etnickú sebaidentifikáciu so slovenským národom, a tým otvárajú cestu pre asimiláciu s majoritným národom. V kombinácii so školským systémom a úrovňou výučby slovenčiny na tzv. slovenských menšinových školách v Maďarsku, mierou mediálneho aj ideologického ovplyvňovania zostávajúceho slovenského menšinového obyvateľstva, ktoré v podstate nemalo a nemá možnosť sledovať slovenské televízne a rozhlasové stanice, čítať slovenskú tlač a knihy (o ktoré už nie je ani veľký záujem, keďže miestne slovenské obyvateľstvo, okrem najstaršej generácie už v podstate neovláda slovenský jazyk a ťažko rozumie slovenskému slovu), je asimilácia aj zvyšku Slovákov v tejto krajine viac-menej otázkou času. V tomto smere situácia príslušníkov slovenskej menšiny

v Maďarsku je snáď najkritickejšia, napriek tomu, že asimilácia Slovákov prebieha v rôznej miere aj v iných krajinách strednej Európy, aj v Rumunsku, Srbsku, Chorvátsku, na Ukrajine, v Poľsku, Českej republike, nevraviac o asimilácii Slovákov žijúcich v ostatných krajinách sveta.

Vznik Slovenskej republiky ako materskej krajiny pre záchranu slovenskej identity a väzieb týchto osôb k Slovensku v tomto smere už prišiel – osobitne v prípade slovenskej menšiny v Maďarsku – dosť neskoro, nevraviac o dlhodobo viac ako skromnej a nevýraznej úrovne kultúrno-osvetovej, edukačnej, finančnej a inej pomoci Bratislavy zahraničným Slovákom. Nikto netvrdí, že sa doteraz nič neurobilo. V skutočnosti však pri porovnávaní nepomerne bohatšej a cieľavedomej pomoci Budapešti svojim menšinám v zahraničí sme na tom dlhodobo „hlboko vzadu“. A to napriek všemožným projektom, legislatívnym normám, grantom či praktickej spolupráci na úrovni kultúry a školstva.

Avšak netreba hneď „hádzat flintu do žita“. Občianske združenie pre genealogický výskum dolnozemskej Slovákov ponúka v tomto smere praktickú pomoc, využiteľnú samotnými Slovákami v Maďarsku, ale aj v Rumunsku či Srbsku – Vojvodine, aj ich potomkami na Slovensku či v zahraničí.

Ponúkaná pomoc vychádza z niekoľkých faktorov:

1. Relatívne vysoká miera elektronického odborného spracovania matrik na Dolnej zemi členmi nášho združenia (vyše 800-tisíc matričných záznamov), ktorá je základom elektronickej tzv. regionálnej matriky.
2. Existencia unikátneho počítačového programu na spracovanie matrik aj na individuálne vyhľadávanie svojich predkov osobami z radov Slovákov v Maďarsku, Srbsku, aj Rumunsku, aj presídlencami z týchto krajín, žijúcimi na Slovensku a vo svete. Autorom programu je predseda nášho združenia Ing. Ľubomír Kmeť. Tento program umožňuje jednoducho a rýchlo vyhľadať svojho predka, ktorý odtiaľ pochádza a následne vytvoriť svoj elektronický rodokmeň predkov. Program je prístupný a zvládnutelný nielen profesionálmi, ale aj laickými bádateľmi bez zvláštnych počítačových znalostí. To otvára zatiaľ netušené možnosti aj pre zahraničných Slovákov z historického regiónu Dolnej zeme a ich potomkov žijúcich na Slovensku a inde, ba dokonca aj pre tých, ktorí už sú viac-menej asimilovaní s majoritnou spoločnosťou danej krajiny, a ktorí začínajú objavovať skutočné historické aj etnické korene svojho rodu. Program je k dispozícii jednak na webovej stránke združenia a tiež na DVD v poslednej publikácii združenia, ktorá práve vyšla tlačou pod názvom Veľký Bánhedeš 1842 – 1947, jeho matrika, ľudia, cirkev, dejiny v redakcii Ing. Františka Boriša a kolektívu autorov.
3. Dôležitým faktorom pre bádanie je aj faktor veku, keď okrem výnimiek sa o svoj pôvod v minulosti začínajú zaujímať hlavne ľudia v dospelosti. Elektronická forma bádania sa stáva v mnohom prítiahlivejšou aj pre mladšie ročníky bádateľov.
4. Aj súčasné trendy vývoja spoločnosti u nás aj v Európe a v zámorí výrazne pomáhajú rastu záujmu obyvateľstva o objavovanie minulosti svojho rodu, o tvorbu rodinných a rodových rodokmeňov. V súčasnosti je najmä v západnej Európe a v USA doslova „boom“ v individuálnom hľadaní svojich koreňov, ktorý postupne zasahuje aj strednú Európu.
5. Výsledky výskumu dolnozemskej matrik, týkajúce sa migrantov z územia dnešného Slovenska, prisťahovaných na Dolnú zem v priebehu uplynulých 300 rokov jednoznačne nasvedčujú, že išlo vo veľkej väčšine o obyvateľov slovenského etnického pôvodu. Nasvedčujú tomu pôvodné slovenské mená a priezviská zapisované

najmä v matrikách zo staršieho – latinského obdobia, ktoré sú rovnaké a opakujúce sa v dolnozemskej matrikách so slovenským osídlením na území dnešného Maďarska, Rumunska aj Srbska.

6. V niektorých prípadoch je možné z matričných údajov určiť aj pôvodné rodisko dnešných Dolnozemcov na území súčasného Slovenska, ba občas aj nadväznosť na nositeľov rovnakého priezviska v miestnej matrike na Slovensku, čo môže byť výrazným motivačným faktorom pre bádateľov. Práve tento aspekt využitia matričného bádania umožňuje symbolicky prepájať dnešných prežívajúcich Slovákov z Dolnej zeme s pôvodnou domovinou ich predkov – územím dnešného Slovenska. Zároveň môže byť dôležitým faktorom podnecujúcim ďalšie prepájanie a zintenzívnenie ich záujmu o slovenský jazyk, kultúru, kultúrno-historické dedičstvo našich spoločných predkov, a tým upevňovanie a rozvíjanie pozitívnych väzieb a vzťahov na dnešné Slovensko. A to aj v prípade, ak v súčasnosti sa už mnohí z nich otvorene nehlásia k slovenskej národnosti či etnickému pôvodu.
7. Možnosť individuálneho pátrania po svojich predkoch a vytvárania rodokmeňov aj samotnými krajanmi – zahraničnými Slovákami – sa stáva pri dostatočnom rozširovaní medzi nimi dôležitým nástrojom brzdenia ich asimilácie, ktorý síce asi úplne nezabráni postupujúcej asimilácii, ale významne môže jej tempo spomaliť. A o to by nám všetkým na Slovensku malo ísť.

Bližšie informácie o možnostiach vytvárania osobných, individuálnych rodokmeňov obyvateľmi historického regiónu Dolnej zeme a ich potomkami v stredoeurópskych krajinách a inde vo svete poskytuje nasledujúci článok predsedu nášho občianskeho združenia Ing. Ľubomíra Kmeťa.

Ľubomír KMEŤ

predseda

Združenia pre genealogický výskum dolnozemsých Slovákov, Slovenská republika

Využitie vznikajúcej genealogickej databázy dolnozemsých Slovákov na príklade rodu Ambrušovcov

Abstrakt

Článok popisuje ako postupne vzniká genealogická databáza dolnozemsých Slovákov a ako ju je možné prakticky využiť. Ako príklad si berie vytvorenie obsiahleho rodokmeňa generála Jána Ambruša, pôvodom z bulharskej vetvy dolnozemsých Slovákov.

Občianske združenie pre genealogický výskum dolnozemsých Slovákov so sídlom v Galante si dalo za jeden zo svojich cieľov pokúsiť sa genealogicky zmapovať životy dolnozemsých Slovákov – teda veľkej skupiny slovenského národa, ktorá v priebehu 17. – 20. storočia vo významnej miere osídľovala časti veľkej Panónskej nížiny – tzv. Dolnú zem.

Práca združenia sa zakladá najmä na spracovaní záznamov o krstoch, sobášoch a úmrtiach v matrikách evanjelických cirkevných zborov v lokalitách Dolnej zeme osídlených Sloákmi v období od polovice 18. storočia do polovice 20. storočia. Tieto matriky boli do roku 1837 písané latinsky, po uvedenom roku maďarsky. Záznamy z evanjelických matrik z obdobia po uzákonení inštitútu štátnych matrik v roku 1895 sme doplňovali a konfrontovali s údajmi v štátnych (civilných) matrikách. V niektorých prípadoch sme sa venovali aj spracúvaniu matričných záznamov rímskokatolíckej cirkvi.

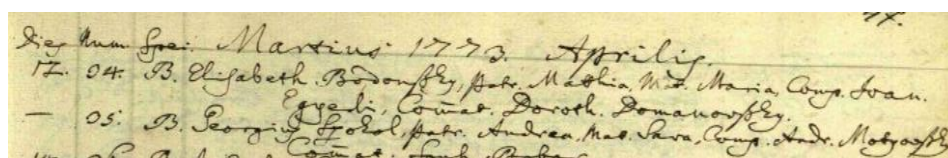
Keď sme začínali s prepisom matrik do databázy, analyzovali sme rôzne genealogické programy, ktoré sa na trhu nachádzajú. Existuje veľa rôznych programov, ktoré majú množstvo genealogických funkcií. Nenašli sme však nič, čo by spĺňalo naše požiadavky. Preto sme sa rozhodli pre túto prácu vytvoriť vlastný genealogický software. Hlavnou výhodou vlastného riešenia je, že sú k dispozícii zdrojové kódy a priebežne je možné do programu dopĺňať nové funkcie podľa novovznikajúcich požiadaviek. Program je optimalizovaný na poskytovanie dvoch základných funkcií.

- Na prepisovanie záznamov z matričných skenov do databázy – tzv. indexovanie. Je dôležité, že sa z originálnych dokladov (matričné knihy krstov, sobášov, úmrtí) prepisujú do databázy všetky údaje, teda aj krstní rodičia, povolanie, poznámky..., ktoré sú neskôr častokrát dôležitou indíciou pri vytváraní rodových väzieb.
- Na tzv. párovanie – na vytváranie rodových línií na báze naindexovaných záznamov. Párovanie je častokrát vzhľadom na množstvo nepresností v dátach (omyly a nepresnosti farárov, občasné problémy s lúštením rukopisu) doslova umenie.

Každý jeden naindexovaný záznam má v databáze pridelený svoj vlastný jednoznačný a jedinečný identifikátor (ID), ktorý pozostáva z kombinácie textových skratiek a čísiel. Tento záznam predstavuje na pomyselnéj časovej osi danej osoby jednu genealogicky významnú udalosť, tzv. „rodový bod“. Pospájaním spolu súvisiacich „rodových bodov“ dostávame „genealogický“ prehľad v časovej línii o danej osobe. Prepojením súvisiacich „rodových bodov“ viacerých osôb potom získavame „rodovú líniu“ daného rodu. A práve vytváranie

prepojením medzi „rodovými bodmi“ je dôležitá úloha genealóga, teda aj jeden z hlavných cieľov našej práce.

Pri prepisovaní záznamov (indexovaní) sa informácie ukladajú do klasickej relačnej databázy, s ktorou sa neskôr pri vytváraní rodových línií pracuje. Program je optimalizovaný na indexovanie a prípadné následné vytváranie rodových väzieb. Poskytuje preto aj možnosť „distribúovaného“ spracovania – teda viacej užívateľov môže súčasne pracovať s lokálnou kópiou databázy, následne potom je možné lokálne kópie synchronizovať do centrálnej databázy. Takto je umožnené výrazné zvýšenie efektivity pri nahrávaní a spracovaní záznamov. V našej reálnej praxi to potom vyzerá tak, že niektorí ľudia nahrávajú nové záznamy – indexujú (tu sa v našej praxi dáta synchronizujú raz za mesiac), iní zase dáta párujú (tu zo skúsenosti synchronizujeme dáta raz za týždeň). Základným spojom párovania, inými slovami hľadania, zaznamenania a potvrdenia rodinných väzieb medzi jednotlivými osobami sú identifikátori (ID) naindexovaných záznamov.

dátum nar.	vek	meno	priezvisko	Meno z dokladu	meno otc.	priezvisko otc.	Otec z dokladu	meno m.	priezvis m.	Matka z dokladu
12.3.1773	0	Alžbeta	Bodoni	Bodonszky Elisabetha	Matěj	Bodoni	Bodonszky Matthias	Mária		Maria
14.3.1773	57	Judita	Senický	Szenitzky Juditha	Ján	Senický	Szenitzky Joannes	Anna	Horvát *	Anna
20.3.1773	62	Mária	Matajs	Mattaisz Maria	Martin	Matajs	Mattaisz Martino	Alžbeta	Mravík *	Elisabetha
21.3.1773		Juraj	Juhás	Juhász Georgius	Jakub	Juhás	Juhász Jacobo	Mária	Kubiš *	Maria

Príklad pôvodného záznamu v matrike a naindexovaného záznamu v databáze

Doteraz sme naindexovali (indexujeme) celý región slovenských farností okolo Slovenského Komlóša (Slovenský Komlós, Veľký Bánhedeš, Nadlak, Pitvaroš, Čanádalberti, Ambrózfalva), matriku farnosti v Malom Kereši, spracovávame matriku najväčšej slovenskej dolnozemskej obce Békešskej Čaby, ako aj matriku veľkej obce Sarvaš, ktorá patrila k intelektuálnym centráм dolnozemskeých Slovákov. Okrem obcí v oblasti dnešného Maďarska sme začali spracovávať aj matriky niektorých slovenských obcí z Vojvodiny. Doteraz máme takto spracované matriky obcí ako Kulpín, Báčska Palanka, Pivnica. Aktuálne rozbiehame projekt spracovania matriky Báčskeho Petrovca.

Spracovali sme aj matriky farností Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania a náhrobky na cintorínoch v obciach, kam sa v roku 1947 mnohí Dolnozemci presídlili. Takto vzniká dnes už obsahovo rozsiahla databáza, na základe ktorej je možné vytvoriť pomerne ucelené rodové väzby cez viac generácií (v niektorých prípadoch až 11 generácií).

Rozsiahla databáza, ktorá má dnes vyše 800 000 záznamov, sa už dá aj štatisticky relevantne vyhodnocovať. Nakoľko z primárnych matričných skenov prepisujeme do databázy všetky údaje, ktoré sa do matrik v danom období zapisovali, je možné z databázy robiť množstvo rôznych genealogických, sociálnych, demografických a iných analýz a vyhodnotení.

Pre záujemcov, ktorí nepracujú s naším programom, poskytujeme (pri zachovaní pravidiel GDPR) na našej webovej stránke www.genealogiadolnozemschykslovakov.eu v sekcii MATRIKY po registrácii možnosť vyhľadávania v registri dolnozemskeých matrik s možnosťou zobrazenia originálneho dokumentu, z ktorého bol záznam naindexovaný. Takto si môže bádateľ overiť správnosť indexu a pozrieť si dokument v podobe, ako ho v minulosti zapisali farári.

Pretože komunity Slovákov na Dolnej zemi dlhú dobu tvorili súdržné celky, je pomerne dobre možné na základe matričných záznamov zmapovať ich genealogické väzby.

Využitie nami spracovanej databázy možno dokumentovať na príklade vytvoreného rodokmeňa známej osobnosti slovenských dejín generála Jána Ambruša. O rode Ambrušovcov písal vo svojej knihe *Dolnozemskí Slováci* prof. Ján Botík. Generál Ján Ambruš sa narodil v Gornej Mitropolji v Bulharsku, jeho rodičia však do Bulharska prišli z Nadlaku. A Nadlak, ako aj okolité obce už máme v našej databáze spracované. Po zistení, že rodičmi Jána Ambruša boli Ján Ambruš (* 1866 Nadlak) a Anna Laurovičová (*1875 Nadlak) bolo už na základe databázy pomerne jednoduché dopátrať sa o 6 generácií späť do obdobia okolo roku 1765, kedy sa zakladatelia rodu Michal Ambruš s manželkou Žofiou presťahovali na Dolnú zem do vtedy novovzniknutej osady Slovenský Komlôš, kde sa im narodilo 7 detí (z nich 3 umreli v malom veku). Keď sa v roku 1800 začalo organizovať osídlenie Nadlaku, o povolenie na presídlenie požiadala aj rodina Michala Ambruša.⁵⁵ Synovia Juraj, Martin a dcéra Zuzana už mali vtedy založené vlastné rodiny.⁵⁶ Osudy Martina, Juraja a najmä jeho syna Juraja (Ďord'a) farbisto opísal v nekrológu nad hrobom svojho dlhoročného presbytera Ďord'a Ambruša farár Ondrej Seberíni. Údaje zo životopisu Ďord'a Ambruša (od Ondreja Seberíniho) prebral do svojej knihy aj prof. Botík.

Porovnanie údajov od Ondreja Seberíniho (a Jána Botíka) a matričných záznamov prináša zaujímavé zistenia. Chcel by som poukázať na to, že pri genealogickom bádaní je potrebné overovanie údajov z viacerých zdrojov. Pričom údaje z matriky sa považujú za najvierohodnejšie.

Napríklad matrika Komlóša uvádza ako dátum krstu Juraja (Ďord'a) Ambruša 9. apríl 1899 (oproti 11. aprílu 1800 uvádzanému v knihe *Dolnozemskí Slováci*). V knihe sa uvádza, že Juraj (Dord') Ambruš bol jedináčikom a vychovávali ho dvaja otcovia – bratia Juraj a Martin.

Podľa matričných záznamov ale zisťujeme, že Juraj (Ďord') Ambruš bol zo 6 súrodencov, mal 5 sestier, z ktorých sa 4 narodili ešte v Komlóši. Jeho otec sa po smrti manželky Doroty (27. februára 1808) opäť oženil s Máriou Makajovou a po jej úmrtí ešte tretíkrát so Zuzanou (vdovou po Čičel'ovi).

Osudy ľudí boli prepletené, ako to názorne vidieť na grafe rodokmeňa Jána Ambruša. V nami sledovanom prípade Jána Ambruša viedli zo slovenského Gemera cez Komlôš, Nadlak, Gornú Mitropolju v Bulharsku naspäť na Slovensko a na záver do Chicaga v USA.

Rod Ambrušovcov sa postupom času od Michala Ambruša (1732) rozrástol na 656 potomkov (podľa údajov z databázy). Najčastejšie sa v tomto rode vyskytujú priezviská Ambruš, Chovanec, Laurovič, Benčík, Boriš, Suchánsky, Varga, Jasovský, Jančík, Čaprda...

⁵⁵ Súpis žiadateľov o povolenie presídlenia z roku 1800

⁵⁶ Ján Hovorka a kol. *Matrika Slovenského Komlóša – Zoznam obyvateľov presídlených do Nadlaku v rokoch 1802 – 1803*

ZÁVERY STÁLEJ KONFERENCIE SLOVENSKÁ REPUBLIKA

A SLOVÁCI ŽIJÚCI V ZAHRANIČÍ 2024

Bratislava 24. – 25. októbra 2024

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí zorganizoval v dňoch 24. a 25. októbra 2024 v priestoroch Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky Stálu konferenciu Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2024 (ďalej len „konferencia“), na ktorú prijalo pozvanie 60 zástupcov krajských organizácií a spolkov z 22 krajín sveta. Konferencia sa koná pravidelne každé dva roky s cieľom zhodnotiť súčasný stav štátnej politiky voči Slovákom žijúcim v zahraničí a načrtnúť smer a trendy jej ďalšieho vývoja.

Účastníci konferencie z radov krajanov vysoko ocenili činnosť a obetavosť organizátorov a podporovateľov krajského života vo svete, ich úsilie rozvíjať slovenské povedomie a spolupatričnosť, hodnoty kultúrneho dedičstva a udržiavanie slovenského jazyka v zahraničí. Vyslovili vďaku vedúcim a členom spolkov a organizácií, vedúcim súborov, víkendových škôl, pedagógom a školským pracovníkom na slovenských národnostných školách, krajským médiám, vydavateľstvám, cirkevným inštitúciám aj individuálnym aktivistom za ich nenahraditeľný vklad pri udržiavaní a rozvíjaní slovenského povedomia medzi Slovákami žijúcimi v zahraničí.

Účastníci konferencie ocenili činnosť Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky, tiež Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky a Ministerstva kultúry Slovenskej republiky a ich podriadených a spolupracujúcich organizácií, ako i ďalších zainteresovaných štátnych inštitúcií Slovenskej republiky a cirkví, zameranú na zabezpečovanie optimálnych organizačných, ekonomických, spoločensko-politických a duchovných podmienok pre podporu uchovávanía a rozvoja jazykovej, kultúrnej a národnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí. Účastníci konferencie ocenili, že Slovenská republika aj v podmienkach nevyhnutnej konsolidácie verejných financií poskytne zdroje na podporu činností Slovákov žijúcich v zahraničí v nezmenenej výške oproti roku 2024 a vyjadrili vieru, že tento postoj sa ani v budúcich rokoch nezmení.

Účastníci konferencie informovali o stave slovenských spoločenstiev v domovských krajinách, o ich aktivitách v oblasti kultúry, vzdelávania, výskumu, informácií a médií, zameraných na uchovanie národnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí a posilňovanie ich národného povedomia. Požiadali Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí o zabezpečenie objektívneho posudzovania námetov a požiadaviek Slovákov žijúcich v zahraničí v oblasti ich spoločenskej, politickej a ekonomickej podpory zo strany Slovenskej republiky vedúcich k tomuto cieľu, majú pritom na zreteli historické podmienky existencie krajských komunit v jednotlivých krajinách a rešpektujú ich rôznorodosť a špecifické potreby.

Záver

1. Účastníci konferencie si vážia pozornosť, ktorú aktuálnym témam Slovákov žijúcich v zahraničí venovali vysokí ústavní činitelia Slovenskej republiky, poslanci Národnej rady Slovenskej republiky, aj ďalší štátni funkcionári. Ocenili najmä prihovory

prezidenta Slovenskej republiky Petra Pellegriniho, podpredsedu vlády Slovenskej republiky pre plán obnovy a znalostnú ekonomiku Petra Kmeca, ministra zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky Juraja Blanára a ministerky kultúry Slovenskej republiky Martiny Šimkovičovej, ďalej prítomnosť poslancov Národnej rady Slovenskej republiky a iných štátnych funkcionárov na rokovaní konferencie. Vyjadrili nádej, že Slováci žijúci v zahraničí budú mať možnosť diskutovať s významnými zástupcami Slovenskej republiky aj na mnohých ďalších dôležitých krajaňských podujatiach na Slovensku, ale aj v zahraničí. Za prioritné princípy vzájomnej spolupráce označili princíp inklúzie a diverzity a zdôraznili potrebu zachovania rovnosti a vzájomného rešpektu.

2. Účastníci konferencie zdôraznili potrebu naďalej prehĺbovať dialóg medzi Slovenskou republikou a Slováckmi žijúcimi v zahraničí, ako i s jednotlivými spoločenstvami Slovákov, dočasne žijúcimi v zahraničí, využívajúc pritom nové možnosti, ktoré poskytuje súčasná digitálna doba. Podporujú vytvorenie digitálnej platformy, ktorá by zjednotila tematiku štátnej podpory smerom k Slovákom žijúcim v zahraničí vo všetkých oblastiach a vytvorila tiež fórum na vzájomnú výmenu informácií a diskusiu medzi Slováckmi žijúcimi v zahraničí navzájom. Vyzvali Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí k zverejneniu pravidelne aktualizovaného kalendára významných krajaňských podujatí na svojom webovom sídle a sociálnych sieťach.
3. Účastníci konferencie ocenili finančnú podporu Slovenskej republiky, ktorá zohráva nezastupiteľnú úlohu pri zabezpečovaní kvalitných kultúrnych, vzdelávacích a iných podujatí, zameraných na upevňovanie národného povedomia Slovákov žijúcich v zahraničí a vyjadrili vieru, že výška tejto podpory zostane zachovaná aj v podmienkach konsolidácie verejných financií Slovenskej republiky. V tejto súvislosti vyzvali aj na definitívne riešenie umiestnenia a realizácie národného pamätníka vystaňhovalectva.
4. Účastníci konferencie sa pozitívne vyjadrili k práci odborných komisií Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, predovšetkým komisie pre školstvo a vzdelávanie. Vyzvali na pokračovanie práce oboch sekcií komisie pre školstvo a vzdelávanie, ako aj na obnovu činnosti kultúrnej komisie a komisie pre médiá a informovanosť. S ohľadom na nové výzvy odporučili aktualizovať štatúty jednotlivých komisií. Navrhli tiež zriadenie novej komisie pre vedu a výskum. Účastníci konferencie tiež navrhli pokračovať v organizovaní Tvorivej školy žurnalistiky pre účastníkov z radov Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorá dosiahla v gescii Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí v minulosti značné úspechy a významne prispela k formovaniu slovenských novinárov a osvetových pracovníkov v zahraničí. Odporučili pri tvorbe novej koncepcie Tvorivej školy žurnalistiky venovať ju spomienke na novinára a jej dlhoročného organizátora Ľudovíta Pomichala.
5. Účastníci konferencie sa vyslovili za intenzívnejšiu prezentáciu kultúry Slovákov z celého sveta na Slovensku, tak v oblasti ochrany hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva, ako aj v oblasti prezentácie súčasných prvkov slovenskej kultúry, ktoré vznikajú naprieč všetkými oblastami umenia v komunitách Slovákov žijúcich v zahraničí vrátane novodobej migrácie. Poukázali na silu súčasnej slovenskej umeleckej tvorby, ktorá prezentovaná v prostredí zahraničných Slovákov dokáže rozvíjať a udržiavať slovenské povedomie a hrdosť na slovenské korene. Dokáže spájať a vytvárať podmienky na vznik nových koprodukcii vo všetkých umeleckých

odvetviach, osobitne v oblasti audiovizuálnej tvorby a v kontexte zachovania výrazových prostriedkov slovenskej kultúry vo výzvach digitálneho sveta.

6. Účastníci konferencie navrhli ďalej rozvíjať projekt pravidelného online vzdelávania pre deti tých Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorí z rôznych dôvodov nemajú možnosť navštevovať slovenské vzdelávacie centrá vo svojich domovských krajinách. Považujú za prioritné zvýšiť informovanosť o všetkých poskytovaných projektoch zameraných na vzdelávanie Slovákov žijúcich v zahraničí a prostredníctvom digitálnej platformy sprístupniť na jednom mieste rodičom a deťom z radov Slovákov žijúcich v zahraničí existujúce aktivity zamerané na formálne aj neformálne vzdelávanie detí a vzdelávanie slovenského jazyka v zahraničí.
7. Účastníci konferencie vzali na vedomie informáciu o vývoji a zmenách v oblasti postavenia vzdelávacích centier a víkendových škôl vo svete za posledných desať rokov spolupráce Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a asociácie vzdelávacích centier ISEIA. Víkendové vzdelávacie centrá naďalej zohrávajú nenahraditeľnú úlohu pri udržaní slovenského povedomia a jazyka v západnej Európe a v zámorí. Vyzvali k pokračovaniu materiálnej a metodickej podpory vzdelávacím centrom a víkendovým školám, ako aj ku riešeniu formálno-právnych problémov, ktoré napriek nepopierateľnému pokroku v tejto oblasti ešte zostávajú. Účastníci konferencie vnímajú ako inšpiratívny český model vzdelávania v zahraničí projekt Českej školy bez hraníc. V tejto oblasti považujú za osobitne dôležitú spoluprácu s Českou republikou, vzhľadom na existenciu mnohých spoločných česko-slovenských vzdelávacích centier v zahraničí.
8. Účastníci konferencie pozitívne hodnotili nenahraditeľnú úlohu Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky pri tvorbe a presadzovaní štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí. Účastníci konferencie by uvítali väčší dôraz na priebežné vyhodnocovanie plnenia dvojstranných medzivládnych zmlúv, ktoré Slovenská republika uzavrela s jednotlivými štátmi v oblasti ochrany práv národnostných menšín.
9. Účastníci konferencie ocenili transparentnosť Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí pri zverejňovaní štatistík v oblasti prijímania žiadostí a vydávania osvedčení Slováka žijúceho v zahraničí vrátane posudzovania významnej záslužnosti žiadateľov v kontexte ich prínosu pre komunitu Slovákov žijúcich v zahraničí, z ktorej pochádzajú. Kladne hodnotili odbornú spoluprácu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí so Slovenským národným archívom a Kriminalistickým a expertíznym ústavom Policajného zboru Slovenskej republiky pri overovaní pravosti predložených dokladov.
10. Účastníci konferencie privítali zámer Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí rozvinúť spoluprácu v oblasti genealogického výskumu. Prostredníctvom avizovanej digitálnej platformy navrhujú vytvoriť databázu výskumných prác a posilniť spoluprácu a vzájomné vzťahy medzi výskumníkmi v danej oblasti, ale aj ďalších oblastí výskumu života diaspóry.
11. Účastníci konferencie zdôraznili potrebu zapojenia a využitia potenciálu z radov Slovákov pôsobiacich v zahraničí v prospech rozvoja Slovenskej republiky, ako aj vytvárania podmienok, príp. odstraňovania formálnych prekážok pre ich návrat na

Slovensko. Konferencia poskytla priestor na diskusiu o možnostiach zapojenia slovenskej diaspóry do rozvoja Slovenska prostredníctvom rôznych iniciatív a projektov, ktoré umožňujú využitie odborných znalostí, inovačného potenciálu a skúseností Slovákov pôsobiacich v zahraničí. Účastníci konferencie poukázali na dôležitosť vytvorenia podpornej komunikačnej siete, ktorá bude pôsobiť ako most medzi Slovenskom a jeho zahraničnými komunitami. Zdôraznili potrebu vytvárať efektívne modely spolupráce, ktoré umožnia udržanie väzieb bez pocitu nátlaku na návrat. Odporučili vytvoriť na dobrovoľnom základe platformu, ktorá podporí vzájomnú spoluprácu a príležitosti pre transfer skúseností a odborností skupín aj jednotlivcov z rôznych oblastí. Účastníci konferencie vyslovili presvedčenie, že Slovensko tak získa možnosť čerpať z rozmanitosti a odbornosti slovenských profesionálov pôsobiacich v zahraničí a zároveň prispeje k udržaniu prepojenia s rodnou krajinou ako cennou súčasťou jej rozvoja. V súlade s týmto cieľom zdôraznili potrebu vzájomnej spolupráce Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí s Kanceláriou podpredsedu vlády SR pre plán obnovy a znalostnú ekonomiku Slovenskej republiky a občianskymi združeniami, ktoré sú už v tejto oblasti aktívne.

V Bratislave 25. októbra 2024

ZOZNAM ÚČASTNÍKOV

Belgicko

FURIKOVÁ Adriana, folklórny súbor Ako doma
NAGYOVÁ Janka, folklórny súbor Ako doma

Cyprus

HORSKY GUNDOVÁ Marieta, Flamingos Eduword Limited

Česká republika

DAN BÁRDOŠ Andrej, Obec Slovákov v ČR, z.s.
FABIŠIK Vlastimil, Folklórny spolok Púčik, Brno
FUKALOVÁ Miroslava, Ministerstvo zahraničných vecí ČR
KRÁTKÝ Jiří, Ministerstvo zahraničných vecí ČR
MIŇO Jaroslav, Asociácia ETNICA
MIŇOVÁ Mária, Asociácia Limbora
PROBST Andrej, Pražská kaviareň
SKALSKÝ Vladimír, Svetové združenie Slovákov v zahraničí
SLUŠNÝ Jaromír, Obec Slovákov v Českej republike

Čierna Hora

SPEVÁK Michal ml., Čiernohorsko-slovenské priateľstvo

Francúzsko

DE LA BOUVRIE Alžbeta, Petit Slavik
MANÁKOVÁ Edita, Spolok francúzsko-slovenského priateľstva

Chorvátsko

GRŽINIČ Miroslava, Matica slovenská Rijeka
KRALJ VUKŠIĆ Sandra, Slovenské kultúrne centrum Našice

Írsko

BLAŽEK Rastislav, Slovak Centre Ireland
MICHALČÍKOVÁ Elena, Vzdelávacie centrum pre slovenské deti v Írsku

Kanada

BEREGHÁZYOVÁ Gabriela, Global Slovakia
PALOVIČ Zuzana, Global Slovakia

Maďarsko

EGYEDOVÁ BARÁNEKOVÁ Ružena, Zväz Slovákov v Maďarsku
FUHL Imrich, SlovakUM, nezisková verejnoprospešná spoločnosť
HOLLEROVÁ RAČKOVÁ Alžbeta, Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku
KIRÁLY Katarína, Ústav kultúry Slovákov v Maďarsku
KUCZIKOVÁ Júlia, Maďarsko slovenská dvojazyčná národnostná škola a internát v Novom Meste pod Šiatrom
ONODIOVÁ Daniela, Slovenské divadlo Vertigo

PAULIK Anton, Parlamentný hovorca Slovákov v Maďarsku

Nemecko

BUCHOVÁ Jarmila, Slovensko-nemecký kultúrny klub v Mníchove
KOCHANOVÁ TIMKOVÁ Tatiana, Omniglotti

Poľsko

JEDRZEJCZYK Agata, slovenský mesačník Život
MAJERIKOVÁ-MOLITORIS Milica, Spolok Slovákov v Poľsku
MOLITORIS Ľudomír, Spolok Slovákov v Poľsku

Rakúsko

IVAŠKA Jozef, aktivista
KONRAD Ingrid, Slovenská menšinová rada pri úrade rakúskeho kancelára
MLYNAR Vladimír, Slovenská menšinová rada pri úrade rakúskeho kancelára

Rumunsko

HLÁSZNIK Pavel, Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku

Slovensko

BABIAK Michal, Univerzita Komenského v Bratislave
BAČINSKÁ Petra, Ministerstvo kultúry SR
BALÁŽ Claude, Nadácia Národný Pamätník Slovenského Vystažovalectva
BARTEK Michal, poslanec Národnej rady SR
BLANÁR Juraj, minister zahraničných vecí a európskych záležitostí SR
BRTÁŇ Radomír, Združenie miest a obcí Slovenska
BURZA Joseph, Slovensko-kanadská obchodná komora
ČUKAN Jaroslav, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
DRUGOVÁ Zuzana, Metodické centrum Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
ĎURKOVSKÁ Mária, Slovenská akadémia vied
FINO Dennis, Slovak Pro
HALKO Jozef, Bratislavská arcidiecéza
HOMOLOVÁ Karina Chiara, Ministerstvo kultúry SR
HORONY Akoš, Úrad vlády SR
HÚSENICOVÁ Lucia, Slovak Global Network
CHOVANCOVÁ Katarína, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
CHRŤAN Ján, Metodické centrum Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
JAVOR Martin, KASIGARDA
KÉRY Marián, Národná rada SR
KLEINOVÁ Iva, Výskumná a inovačná autorita
KMEC Peter, podpredseda vlády SR
KMEŤ Jaroslav, Ministerstvo vnútra SR
KMEŤ Ľubomír, Združenie pre genealogický výskum dolnozemskej Slovákov
KOCIPAK Henrieta, Ministerstvo vnútra SR
LEHOTAYOVÁ Lucia, Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR
LUKÁČOVÁ ANNA, Focus Hub Slovakia
MALATINEC Roman, poslanec Národnej rady SR
MALÍKOVÁ Martina, Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR
MICHALÍK Boris, Ústav manažmentu kultúry a turizmu, kulturológie a etnológie FF UKF

MICHELKO Roman, poslanec Národnej rady SR
MOSNÁKOVÁ BAGLAŠOVÁ Katarína, Slovenský kultúrny klub
MOŠAŤOVÁ Michaela, Centrum SAS, Univerzita Komenského v Bratislave
KOŇARIKOVÁ Katarína, Krajanské múzeum Matice slovenskej
KOVÁČOVÁ SVEČOVÁ Zuzana, Katarína, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
PACANOVSKÁ Eva, Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR
PEKAROVIČOVÁ Jana, Studia Academica Slovaca, Univerzita Komenského v Bratislave
PELLEGRINI Peter, prezident Slovenskej republiky (online)
PISONŤ Zuzana, Výskumná a inovačná autorita
PÍŠOVÁ Janka, Národný inštitút vzdelávania a mládeže
SLANINKOVÁ Ingrid, Slovenská televízia a rozhlas, Rádio Slovakia International
SLOBODOVÁ-NOVÁKOVÁ Katarína, Univerzita Cyrila a Metoda v Trnave
ŠAJGALÍK Pavol, Slovenská akadémia vied
ŠIMKOVIČOVÁ Martina, ministerka kultúry SR
ŠIŠULÁK Stanislav, Akadémia policajného zboru
TÓTHOVÁ Zuzana, Nexteria Global Hub
VALENT Denis, Ministerstvo kultúry SR

Srbsko

BABKA Pavel, galéria Babka
JAVORNÍK Jaroslav, Slovenská evanjelická cirkev a.v. v Srbsku
KULÍK Branislav, Matica slovenská v Srbsku
GAŠPAR Miroslav, slovenská redakcia Rádia Nový Sad
SÉČOVÁ-PINTÍROVÁ Anna, Múzeum vojvodinských Slovákov
ZOLŇANOVÁ Svetlana, Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny; Národná osvetová rada
VALENTÍK Vladimír, Slovenský svetový kalendár

Švédsko

DAUČÍK Dušan, Slovensko-švédsky spolok

Taliansko

BELLA Veronika, Slovenská škola v Miláne

Ukrajina

DOROHOVYCH Eva, Užhorodské lýceum č. 4 v Užhorode
HAJNIŠ Jozef, Matica slovenská na Zakarpatsku
POCHANIČ Ján, Užhorodské lýceum č. 4 v Užhorode

USA

CINCEBEAUX Helene, Slovak Heritage and Folklore Society
MIKULÁŠ Dalibor, Národné české a slovenské múzeum a knižnica v Cedar Rapids
SIVČOVÁ-KUZMA Ingrid, slovenské víkendové vzdelávacie centrá v USA
ŠOLTIS Marek, Slovenská liga v Amerike, Slovak Heritage Festival
VRBOVSKI Ema, Plus +421 Foundation

Veľká Británia

KLAMPÁROVÁ Dana, Slovenský klub v Birminghame
KOŠTIALOVÁ Karin, Slovenská škola vo Warwicku

